

DECRETUM V

**Hec pars continet¹ de primatu Romane ecclesie, et de iure primatum, et²
metropolitanorum, atque episcoporum, et de ordinatione eorum, et de sublimitate
episcopali**

1

Anacletus in secundo decretali³. Unde cepit⁴ ordo sacerdotalis⁵

In Novo Testamento, post Christum Dominum, a Petro sacerdotalis cepit ordo, quia ipsi primo pontificatus in ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eum, Tu es, inquit, Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, et porte inferi non prevalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni celorum. Hic ergo ligandi solvendique potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populum virtute sue predicationis adduxit. Ceteri vero apostoli cum eodem pari consortio honorem et potestatem acceperunt. Ipsumque principem eorum esse voluerunt. ⁶Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe⁷ dispersi evangelium predicaverunt. Ipsius quoque decedentibus, in loco eorum surrexerunt episcopi, quorum ordinatio pretaxato fieri debet ordine et modo⁸. Quos qui recipit et verba eorum, Deum⁹ recipit; qui autem spernit eos, eum a quo missi sunt, et cuius funguntur legatione, spernit, et ipse indubitanter spernetur a Domino. Videntes autem ipsi apostoli messem esse multam, et operarios paucos, rogaverunt dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam. Unde electi ab eis sunt septuaginta¹⁰ discipuli, quorum tipum gerunt presbiteri, atque in eorum loco sunt constituti¹¹ in ecclesia. De quorum ordinatione et reliquorum ministrorum, supradixisse sufficiat.

(epist. 2. ad episc. Italie) BD 1.1 to adduxit only; Ctp 1.2.14-15a] IP 3.82; D 21 c 2 lacks last sentence

¹ Hec pars cont. CRPBL; Haec quinta pars continet HM (*and capitulatio* M); Decreti pars quinta Fr

² de *add.* RHFr, *om.* CPM

³ suo *add.* M

⁴ cepit CPB; ceperit M

⁵ *rubr. before insc.* M

⁶ D *fo. 55 resumes*

⁷ terrarum *add.* DM, *om.* CPB

⁸ *after corr.* D

⁹ Deum CPBDM; Dominum Fr

¹⁰ sunt (*in mg.*) lxx (ii *add. ss*) C

¹¹ sunt const. CPM; const. sunt D

2

Anacletus in tertio decretali¹. Que sit prima sedes²

Prima sedes est celesti beneficio Romana ecclesia, quam, ut memoratum est, beatissimi³ Petrus et Paulus suo martirio consecrarunt. ⁴Secunda autem sedes apud

¹ suo *add.* M

² *rubr. before insc.* M

³ -imi CPBHFr; -imus DM

⁴ Que secunda *add. as rubr. C, om.* RPBDM

Alexandriam, que beati Petri nomine a Marco eius discipulo atque evangelista consecrata est, quia ipse et in Egipto primum verbum veritatis directus a Petro, predicavit, et gloriosum suscepit martirium; cui venerabilis successit Abilius⁵. ⁶Tertia vero sedes apud Antiochiam eiusdem beati Petri apostoli habetur honorabilis, quia illic priusquam veniret Romam habitavit, et Ignatium episcopum constituit, et illic primum nomen Christianorum novelle gentis exortum est.

(*epist. 3 ad omnes episcopos*) Ctp 1.2.20-22] IP 4.4 to consecrarunt (*Dist 22, c. Sacrosancta [c 2 pt. var.]*)

⁵ ven. succ. Ab. CPBD; successit venerabilis Abilius M; [Anianus et post hunc Abilius] *add. Fr*

⁶ Que tertia *add. as rubr. C, om. RPBDM*

2A (PV)

Eleutherus papa duodecimo loco succedens Petro apostolo in primo decretali suo

De accusationibus ergo clericorum de quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad sedem apostolicam deferri, finitiva episcoporum tantum iudicia huc deferantur, et huius sancte sedis auctoritate finiantur, sicut ab apostolis eorumque successoribus multorum consensu episcoporum iam definitum est. Nec in eorum ecclesiis alii aut preponantur aut ordinantur antequam hic eorum iuste terminentur negotia. Quoniam quamvis liceat apud provinciales et metropolitanos atque primates eorum ventilare accusationes vel criminationes, non tamen licet definire secus quam predictum est. Reliquorum vero clericorum apud provinciales et metropolitanos et primates et ventilare et iuste finire licet.

Ctp 1.11.1] cf 6.316 below; IP 4.136

3

¹*Omnibus in Christo dilectis fratribus. Sixtus a Petro papa sextus* ²*in primo suorum decretalium*³

Si quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sanctam apostolicam appellet sedem, et ad eam quasi ad caput suffugium habeat, ne innocens dampnetur, aut ecclesia sua detrimentum patiatur. Si autem necesse ei evenierit, eamque minime appellare voluerit, et vocatus tamen ab hac sede fuerit, non renuat venire, sed confestim ut ei nuntiatum fuerit, venire festinet, et causas pro quibus vocatus est prudenter disponat, atque si necesse aliquid corrigere fuerit, cum his quos hic primum invenerit, corrigat. Ad ecclesiam tamen suam non prius revertatur, quam hinc litteris apostolicis vel formatis pleniter instructus atque purgatus sit, si fuerit unde. Et postquam domum reversus fuerit, cognoscant vicini sui qualiter hic suam aliorumque causam finierit, quatenus eam absque aliqua ambiguitate nuntiare et predicare omnibus possit. Ab hac enim sancta sede, a sanctis apostolis fieri, defendi et liberari episcopi iussi sunt, ut sicut eorum dispositione, ordinante Domino, primitus sunt constituti, sic huius sancte sedis, cuius dispositioni eorum causas et iudicia servaverunt, protectione, futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus⁴ semper liberi. Unde culpantur hi qui aliter

¹ De appellatione *add. as rubr. M*

² a Petro papa sextus CPH; ? B; papa sextus a Petro D; a Petro sextus M

³ suorum decr. CPDH; decretalium suorum B; decretali suo M. De appellatione *add. CR*

⁴ perversitatibus CPBD; adversitatibus [perversitatibus] M

circa fratres egerint, quam huius sedis rectoribus placere cognoverint. His taliter consideratis, atque cum reliquis episcopis decretis tanquam omnium curam gerentes, propter sedis proprie apicem decernimus, ut nemo pontificum aliquem suis rebus expoliatum episcopum, aut a sede pulsum excommunicare aut iudicare presumat, quia non est privilegium quo expoliari possit iam nudatus. Si quis autem aliter presumpserit agere, sciat censuram huius sedis cum omnibus membris suis sibi non deesse venturam. (*epist. 2, c. 2*). *Ctp 1.5.2-5*] (2, q. 6, c. *Si quis vestrum* [c. 4 to patiatur])

4

¹*Victor papa XIII a Petro in primo decretali suo*²

Placuit ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua causa episcopus licenter appellet et adeat apostolice sedis pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos eius retractari negotium procuret. Et dum iterato iudicio pontifex causam suam agit, nullus alius in eius loco ponatur, aut ordinetur episcopus; quoniam quanquam comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire inconsulto Romano pontifice permissum est. Et alibi in statutis apostolicis legitur, Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud patriarcam, vel primatem diocesis, aut penes universalis apostolice ecclesie iudicetur sedem. Nihil aliud est, fratres, talis presumptio, nisi apostolorum suorumque successorumque terminos transgredi, eorumque decreta violari³.

(*ep. 1, c. 3*). *Ctp 1.12.3-4*] (3, q. 6, c. *Accusatus* [c 5 to permissum est] 2, q. 6, c. *Si quis putav.* [c 4 from iudicetur])

¹ Item de eodem, et quod non licet diffiniri causam accusati episcopi inconsulto Romano pontifice *add. as rubr. M*

² *insc. in mg. D*

³ -ari CPBD; -are M

5 (DM)

¹*Gregorius Nazanzenus*² *sic*³ *ipsis imperatoribus loquitur*

Suscipitisne libertatem verbi? Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos vestre subicit⁴ potestati, atque istis tribunalibus subdit⁵? Dedit enim nobis potestatem, dedit⁶ principatum multo potentior⁷ principatibus vestris. Aut numquid iustum videtur vobis⁸, si cedat spiritus carni, si a terrenis celestia superentur, si divinis preferantur humana?

(*in oratione ad cives Nazianzenos*). *cf below 5.368A for PBV, 378A for CR; Ctp 2.14.6*] (*Dist. 10, cap. Suscipitisne* [c 6])

¹ Quod sacerdotalis dignitas excellit imperialem *add. as rubr. M*

² Nazan- D; Nazian- M

³ *sic D; de M*

⁴ vestre subicit D; subiecit M

⁵ -dit D; -didit M

⁶ et *add. Fr, om. DM*

⁷ potent- D; perfect- M

⁸ vid. vob. D; vob. vid. M

6

¹*Beatissimus Leo papa universis Viennensis² provincie episcopis*

Ita Dominus noster Iesus Christus humani generis Salvator instituit ut veritas, que antea legis et prophetarum preconio continebatur, per apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est, In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbes terre verba eorum. Sed huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere volunt, et in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, ut exortem se misterii³ intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate discedere. Hunc enim in consortium individue unitatis assumptum, id quod ipse erat voluit nominare dicendo, Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, ut eterni templi edificatio mirabili munere gratie Dei in Petri soliditate consisteret. Hanc ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec porte inferi contra illam prevalerent. Verum hanc petre istius sacratissimam firmitatem Domino, ut diximus, edificante constructam, nimis impia vult presumptione violare, quisquis eius potestatem temptat infringere, favendo cupiditatibus suis, et id quod accepit a veteribus, non sequendo.

(ep. 87) Ctp 1.43.1] (Dist. 19, c. Ita Dominus. [c 7])

¹ Quod Petro Dominus inter discipulos primatum contulit, ut sic ad Ecclesiam diffunderetur *add. as rubr.*
M

² Viennensis CPM; Venensis D

³ misterii CPBD; ministerii M, [mysterii] *add. Fr*

6A (F² mg.)

cp. v. Ex epistola Clementis prima. Verba Petri ad populum

Convenientes ad Clementum date operam omnes pro ipso – dispergit ac vastat.

7¹

Quod imperatori non sit obediendum si aliquid precepit contra Deum. Augustinus in psalmis²

Iulianus extitit infidelis imperator, nonne extitit apostata, iniquus idololatra? Milites Christiani servierunt imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi non agnoscebant, nisi illum qui in celo erat. Quando volebat³ utthurificarent, preponebant illi Deum. Quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum eternum a domino temporali, et tamen subditi⁴ propter Dominum eternum etiam domino⁵ temporali.

(In psal. CXXIV, ad versiculum, Quoniam non derelinquet virgam.) cf below 16.9A, 11A] Ctp 3.29.2 (C 11, q. 3, c. Imperatores. [98b])

¹ as here MD; om. CRH; after 16.11 PV; after 16.9 B; PB have here 5.9 below

² -mis PD; -mos M. D has whole rubr. and insc. in black in mid-text

³ volebat P; volebant D; volebat ut idola colerent M

⁴ erant *add. Fr, om. PDM*

⁵ et. dom. PFr; dom. et. D; dom. M

8

¹Nicolaus servus servorum Dei piissimo et dilectissimo² filio Michaeli a Deo dilecto semper augusto³. Nunc⁴ autem divina inspiratione non nos pigebit, nec nobis impossibile erit ostendere vobis, si tamen audire velitis, non posse quemquam rite ab his qui inferioris dignitatis vel ordinis sunt, iudiciariis⁵ submitti diffinitionibus. Si⁶ quidem tempore Diocletiani et Maximiani augustorum, Marcellinus episcopus urbis Rome, qui postea insignis martir effectus est, adeo compulsus est a paganis, ut templum eorum ingressus grana thuris super prunas imposeret. Cuius rei gratia collecto numerosorum⁷ concilio episcoporum⁸, et inquisitione facta, hoc idem pontifex se⁹ egisse confessus est, nullus tamen eorum proferre sententiam¹⁰ ausus est, dum ei sepiissime omnes perhiberent, Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio. Et item¹¹. Noli¹² audiri in nostro iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuam. Et rursus. Quoniam ex te (inquiunt) iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis. Et iterum dicunt, Prima sedes non iudicabitur a quoquam. Item in eadem. Sed et cum quidam tempore quodam contra Sixtum papam temptassent quedam mali¹³ rumoris obicere, et in concilio cui¹⁴ Valentinianus augustus intererat, dictum fuisset non licere adversus pontificem sententiam dare¹⁵, surrexit idem protinus imperator, et in arbitrio prefati pontificis tribuit¹⁶ iudicare iudicium suum. Etenim nullus¹⁷ pontificum minorum vel inferiorum urbium subactus iudiciis invenitur. Item in eadem. In tantum autem hanc presumptionem sancti patres apud Calcedoniam¹⁸ detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem inter cetera idcirco potissimum sine ulla restitutione dampnaverint¹⁹, quia ponens in celum os suum et lingua eius²⁰ transeunte super terram, excommunicationem in sanctum papam Leonem dictavit, ita ut in sententia²¹ contra ipsum²² prolata²³ hoc videantur memorare precipue dicentes, quoniam secundus excelsus²⁴ priorem iniquitatem²⁵ valde transcendit. Presumpsit enim

¹ Quod nullus ab inferiori iudicandus est *add. as rubr.* H; Non posse quemquam superiorem ab his qui inferioris dignitatis, vel ordinis sunt iudiciariis submitti diffinitionibus *add. as rubr.* M

² servus - dilectissimo CPBD; dilecto M

³ Nich. - aug. *as insc.* M, *in text* CPBD

⁴ Nunc CRDM; Hunc PVB

⁵ -aribus CPB; -ariis DM; -alibus Fr

⁶ Si CPM; Sed D

⁷ numerosorum CPM; universorum D

⁸ conc. ep. CPB; ep. conc. DM

⁹ id. pont. se CPBDM; se id. pont. Fr

¹⁰ prof. sent. CPM; sent. prof. D. [in eum] *add. Fr*

¹¹ Et it. CPBDM; *om. Fr*

¹² aiunt *add. Fr, om.* CPBDM

¹³ [non boni] *add. Fr*

¹⁴ conc. cui CPBDM; consilio cui et Fr

¹⁵ sent. dare CPBD; dare sent. M

¹⁶ pont. trib. CPM; iudicis prebuit D

¹⁷ -us PVBD Fr; -ius CRM

¹⁸ -iam CPBDM; -em Fr

¹⁹ -erint CPM; -erunt D

²⁰ eius CPM; *om.* D

²¹ -tia CRDM; -iam PB

²² ipsum CPM; illum D

²³ -ta CDM; -tam PB

²⁴ -elsus CVBD; -sus PM; -sus [secundis excessibus] *add. Fr*

excommunicationem dictare adversus sanctissimum et beatissimum²⁶ archiepiscopum magne Rome Leonem. Numquid inquisitionem²⁷ fuisse factam, utrum iuste an iniuste, Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset? Non plane, sed absque omni controversia hoc in eo multati²⁸ sunt, quia cum esset inferior, potio²⁹rem quibuslibet conatus est lacessere³⁰ iniuriis³¹, teste³² Anatolio Constantinopolitano presule qui dicit, Propter fidem non est dampnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit³³ domino archiepiscopo Leoni.

(ep. 2, vol. 8). *CB Varia II 35*] *Ctp* 3.8.9; *IP* 4.6-7 (*Dist.* 21, c. *Nunc autem. [c 7]*) (*Dist.* 21, c. *In tantum. [c 9 from In tantum to end]*)

²⁵ -atem CPBDM; -ate *Fr*

²⁶ papam vel *add.* D, *om.* CPM

²⁷ legimus *add.* M, *om.* CPBD

²⁸ [ulti] *add.* *Fr*

²⁹ potio²⁹rem CRP²M; portionem PB; potentio²⁹rem D

³⁰ quib. conatus est lac. CPM; con. est quib. lac. D

³¹ [contumeliis] *add.* *Fr*

³² teste PVBDM; testante CR

³³ in *add.* DM, *om.* CPV²*Fr*

9¹

²*Gelasius Fausto magistro fungenti legationis officio Constantinopolim*³

Nobis opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quod prime sedi sana rectaque suadenti parere diffugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesie ad huius sedis examen voluere deferri; ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius unquam preceperunt iudicio iudicari, sententiamque illius constituerunt oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandaverunt. In hac ipsa causa, Timotheus Alexandrinus et Petrus Antiochenus, Petrus, Paulus, Iohannes et ceteri non solum unus, sed plures utique nomen sacerdotii preferentes, sola sedis apostolice sunt auctoritate deiecti.⁴ Qua traditione maiorum, apostolicam sedem in iudicium vocant? An secunde sedis antistites, et tertie, ceterique bene conscii sibi sacerdotes depelli debuerunt, et qui religionis extitit inimicus, depelli non debuit? Viderint ergo si alios habent canones, quibus suas ineptias exequantur. Ceterum isti qui ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, sedem apostolicam ad iudicium vocare non possunt. Et Constantinopolitane episcopus civitatis, que utique per canones inter sedes nullum nomen accepit, in communionem recidens perfidorum, non debuit submoveri⁵?

(*epist.* 4). *Ctp* 1.46.2b] (9, q. 3, c. *Ipsi sunt canones.* [c 16 to mandaverunt] *Dist.* 22, c. *Qua traditione*)

¹ PVB place after 5.6 above.

² Romanam sedem de tota Ecclesia iudicare, ipsam vero ad nullius commeare iudicium *add. as rubr.* M

³ -olim CPD; -oli M

⁴ [Post pauca] *add.* M²

⁵ subm. PVBDM; subveniri CRH

cp. viii. Ex decretis Gelasii pape cap. iii

Gelasius episcopus episcopis omnibus. Cuncta per mundum novit ecclesia quod sacrosancta – est appellare permissus.

AL 2.24a; 3L 1.7.4; Polyc. 1.9.2

9B (F² mg.)

cp. viiii. Ex decretis Nicholai pape cap. i

Nicholaus papa omnibus episcopis. Nemini est de sedis apostolice iudicio iudicare – apostolo divinitus collatum.

74T 17; AL 1.21; 3L 1.5.2; Polyc. 1.18.9

10

¹*In quinta² sinodo Simmachi pape*

Aliorum forte hominum causas Deus voluerit per homines terminare sedis³ istius presulum suo sine questione reservavit arbitrio. Voluit beati Petri apostoli successores celo tantum debere innocentiam, et subtilissimi⁴ discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam.

(in libro Ennodii de 4 et 5 synodis Romanis.) Ctp 1.48.4] IP 4.8 (9, q. 3, c. Aliorum.)

¹ De eodem *add. as rubr.* M

² in quinta CBHM; Inquisita PV; in vi D

³ vol. per homines term. sed. CPBDM; voluit per omnes term. sed sedes *Fr*

⁴ -imi C²M; -ima C; -imam RPVBD

11

Quod vicarii Romane ecclesie non habent plenitudinem potestatis apostolice¹

Gregorius Gallie, Europe, Germanie episcopis. Romana ecclesia vices suas ita aliis² impertivit ecclesiis, ut in partem sint vocate sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Proinde dilectio vestra, quorum devotione gaudemus, iungat curam suam dispositionibus nostris. Et post plura. Nec pigeat forte, aut pudeat nostris obedire mandatis, aut apostolice sedis obsecundare preceptis, quia humilibus datur gratia, non superbis. Nam nulli fas est, vel³ velle, vel⁴ posse⁵ transgredi apostolice sedis precepta, nec nostre dispositionis ministerium, quod vestram oportet sequi caritatem. Sit ergo ruine sue dolore prostratus, quisquis apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris sit a sancto ministerio; nec de eius iudicio postea quisquam curam habeat, quoniam iam dampnatus a sancta et apostolica sede, hac auctoritate pro sua inobedientia atque presumptione, a quoquam esse non dubitatur.⁶

Ctp 1.55.32] (Dist. 19, cap. Nulli fas est).

¹ eccl. - apost. CPBD; sedis non habeant plenitudinem apostolicae potestatis M

² ita al. CPM; al. ita D

³ *om.* V

⁴ *in mg.* P

⁵ P *obscurely corrected*; [vel leve posse] *add.* M

⁶ quia maioris excommunicationis deiectione est exigendus cui sanctae Ecclesiae fuerit commissa disciplina, qui non solum praefatae sanctae Ecclesiae iussionibus parere debuit, sed etiam alios ne praeterirent, insinuare. Sitque alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui noluit praeceptis obtemperare apostolicis. *add.* M, *om.* CRPVBD, *cf below* 5.39A, 349b; Landau 1984, 36-7

12

Pelagius¹ episcopis² Constantinopoli congregatis. Non esse convocandam generalem sinodum sine precepto pape³

Relatum est enim ad apostolicam sedem, Iohannem Constantinopolitanum episcopum universalem se scribere, vosque ex hac presumptione ad sinodum convocasse generalem, cum generales sinodos convocandi auctoritas apostolice beati Petri apostoli sedi singulari privilegio sit tradita, et nulla unquam sinodus rata, que apostolica auctoritate non fuerit fulta. Quapropter quicquid in predicto vestro conventiculo, (quia sinodus taliter presumpta esse non potuit) statuistis, ex auctoritate sancti Petri apostolorum principis, et Domini Salvatoris voce, qua beato Petro potestatem ligandi et solvendi ipse salvator dedit, que etiam potestas in successoribus eius indubitanter transivit, precipio omnia que ibi statuistis vana et cassata esse; ita ut deinceps nunquam appareant, nec mutilentur⁴. Quapropter caritas vestra neminem unquam suis in epistolis universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem offert indebitum.⁵
Ctp 1.54.2]

¹ papa *add.* M

² -pis CPM; -pus D

³ *insc. before rubr.* M

⁴ mutilentur CPB; ventilentur [sed mutilentur] M. [Post pauca] *add. Fr*

⁵ *Last three lines apparently rewritten V*

13

¹Stephanus² Walberto patriarche

Miramur prudentiam tuam Cumensi ecclesie denegare consecrare pastorem, cum te iam ad hoc provocatum noveris apostolica exhortatione. Sic enim in eius electione quod³ tibi displicuit sacris canonibus interdictum, apologeticis litteris tuis respondere nobis debueras. Nunc vero iterato tibi scribimus, nolentes alicuius ecclesie privilegium infringere, licet apostolica prerogativa possimus de qualibet ecclesia clericum ordinare. Desine iam cuiuspiam zelo electum a clero et expetitur a populo Lituardum⁴ Cumensi ecclesie antistitem protelare; quia si protelaveris, et eum consecrare totiens monitus non maturaveris, cum ad nos venerit, procul dubio consecratus abibit, quia licet apostolica auctoritate id facere valeamus, tuo tamen incitatur exemplo, qui transgressis terminis tibi commissis, in ecclesia Salonensi episcoporum ordinare ad indecentiam apostolice sedis presumpsisti, quod quante prevaricationis sit ipse perpende.

CB Steph. V 23; Ctp 1.64.3]

¹ Quod solo Romano pontifici liceat de qualibet Ecclesia, si voluerit, clericum ordinare *add. as rubr.* M

² papa *add.* D, *om.* CPM

³ [forte, quid] *add.* M

⁴ Lituardum CRP; Lithuardum D; Lintwardum [Litwardum] M

14

¹*Leo IV Lothario et Ludovico augustis*

Inter nos et vos pacti serie statutum et confirmatum est² quod electio et consecratio futuri Romani pontificis nonnisi iuste et canonice fieri debeat.

CB Leo IV 34; Ctp 1.60.18] (Dist. 63, cap. Inter nos.)

¹ Quod electio et consecratio Romani pontificis iuste et canonice fieri debeat *add. as rubr.* M

² et conf. est CPBD; est et conf. M

15

¹*Anastasius patriarcha Felici pape*

Fuit semper vestre apostolice sedis² licentia iniuste dampnatos vel excommunicatos potestative sua auctoritate restituere, et sua eis omnia reddere, et illos qui eos condemnauerunt aut excommunicaverunt, apostolico punire privilegio, sicut etiam nostris et anterioribus cognovimus actum temporibus. Item. Antiquis regulis censitum³ est, ut quicquid quamvis in remotis aut in longinquo positis provinciis, super episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam alme sedis vestre esset deductum, ut huius auctoritate iuxta quod fuisset pronuntiatio infirmaretur aut firmaretur.

(inter epist. Felicis I, ep. 1). CB Varia II 17; Ctp 2.14.5] (9, q. 3, c. Fuit semper.) (9, q. 3, c. Antiquis.)

¹ In potestate papae esse iniuste damnatos vel excommunicatos restituere *add. as rubr.* M; CB *as here*; P runs on from 5.14 without break.

² -dis CPBDM; -di Fr

³ [sancitum] *add. Fr*

16

¹*Gregorius II*

Cum Adrianus secundus ad Romanum pontificatum ab ecclesia Dei Genitricis domine nostre, que dicitur ad Presepe, traheretur ad Lateranense patriarchium, certatim a clero et proceribus et plebe deportatus est. Quod audientes missi Ludovici imperatoris moleste tulerunt et indignati, scilicet quod dum presentes essent, non invitati fuerunt, nec optate a se futuri presulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quod non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omisum hoc fuerit, ne videlicet legatos principum in electionem Romanorum presulum² expectandi mos per huiusmodi fomitem inolesceret, omnem indignationem medullitus sedaverunt, et ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt.

Ctp 1.61.1] (Dist. 63, c. Adrianus.)

¹ Quod in electione Romani pontificis legati imperatoris non sunt expectandi *add. as rubr.* M; break in CVM; no break in P

² presulum CPBD; pontificum [praesulum] M

17

¹*Nicolaus papa Michaeli imperatori*

Denique si in Epistola ad Hebreos legimus quod minor a maiore benedicatur, restat profecto ut, exigente ratione, etiam maledicatur. Si quidem prenoscentes hec periculosa tempora illi qui ante nos fuerunt, providam in ecclesiis tradiderunt consuetudinem, hodieque in Romana ecclesia, que magistra est omnium ecclesiarum impretermisse servatur, ita ut nullus sacerdos² maiore suo non innuente consacerdote³ cuilibet rei benedicere nitatur; si⁴ et anterior stans ad pronuntiandam aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat, sed ei quilibet inferior non audet benedicere. Cur hoc? Numquid benedicere peccatum est? Absit! De maledicis enim, non de benedicis dicit apostolus, quia regnum Dei non possidebunt. Sed per hoc innuitur quante censure freno inferiores quique ad suos iudicandos prepositos coercendi sunt, si hi nec etiam benedicendi ius nullum penitus obtineant.

(*epist. 2, vel 8*). *CB Varia II 71; Ctp 1.62.1] (Dist. 21, c. Denique.)*

¹ Quod semper minor a maiore benedictionem petere debeant (-eat *Fr*) *add. as rubr. M*

² nullus sac. CPM; sac. nullus D

³ non inn. consac. *CPFr*; non innuente cum sacerdote D; non minuente cum sacerdote [invente consacerdote] M

⁴ si CRBD; sic R²PVH; sed [si] M

18

¹*Nicolaus² Michaeli imperatori*

Non quales sacerdotes Domini, sed quid de Domino loquantur, est vobis magnopere providendum, nec in vicariis beati Petri apostoli vobis est attendendum qui sint, sed quid pro correctione ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant. Nec enim illos inferiores dicetis Scribis et Phariseis sedentibus super cathedram Moisi, de quibus Dominus precepit dicens, Quicumque dixerint vobis facite, secundum opera vero eorum nolite facere. Ergo, imperator, considera si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moisi sedebant, quanto potius qui super cathedram Petri resident esse existimatis³ obaudiendos?

(*ibid.*). *CB Varia II 113; Ctp 1.62.2 (1, q. 1, c. Non quales.)*

¹ Non esse attendendum quales sacerdotes sint, sed quid de Domino loquantur *add. as rubr. M*

² papa *add. M*

³ -atis CPBD; -as M

19

Idem Nicholaus¹

Patet profecto sedis apostolice (cuius auctoritate maior non est) iudicium a nemine foris² retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio, iuxta quod Bonifacius papa Rufo et ceteris episcopis per Thessaliam constitutis scribens, Nemo, ait,

¹ Idem Nich. CPD (P *with no break*) ; Id. Nich. papa H; Quod apostolicae sedis iudicium a nemine sit retractandum. Item Nicolaus eidem M

² foris CPBDM; fore P²VFr

unquam apostolico culmini (de cuius iudicio non licet retractari³) manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Et beatus papa Gelasius, Nec de eius (id est Romane ecclesie) canones unquam preceperunt iudicare iudicio, nec sententiam illius constituerunt oportere dissolvi, cuius potius sequenda decreta mandarunt⁴. Ergo de iudicio Romani presulis non retractando, quia nec mos exigit quod diximus comprobato, non negamus eiusdem sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione etatum, et temporum seu gravium necessitatum dispensatione quiddam ordinare decrevit; quoniam et egregium Paulum apostolum quedam fecisse dispensatorie legimus, que postea reprobasse legitur. Quod tamen observandum est, quando illa Romana videlicet ecclesia, discretissima consideratione fieri delegerit, non quando ipsa que bene sunt definita retractare renuerit⁵. *CB Varia II 115e; Ctp 1.62.5] IP 4.11 to decreta mandaverunt (9, q. 3, c. Patet.)*

³ -ari CPDM; -are *Fr*

⁴ -arunt CP; -averunt DM

⁵ [voluerit] *add. Fr*

19A (CRHL)

Item Nicholaus episcopis per Galliam, Italiam et Germaniam

Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolice presule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

CB Varia II 31; Ctp 1.62.38, as Nicholas I] cf 5.35 below

20

¹*Idem Radulfo Bituricensi archiepiscopo*

Porro Gloria in excelsis Deo² ab episcopis in Cena Domini inter missarum solempnia more nostro dicenda est. Pallio vero apostolico eadem die uti illis solis est licitum quibus est ab apostolica sede permissum.

(ep. 19, c. 7). Ctp 1.62.54b] Ctp 3.8.2 (De cons., dist. 1, c. Porro Gloria.)

¹ Quod Gloria in excelsis ab episcopis in Coena Domini dicendum sit *add. as rubr. M*

² Deo CPM; *om. D*

21

¹*Leo IV Carolo regi*

Si fortassis², quod non credimus, apud vos inutiles³ iudicamur, ecclesia tamen, cui permittente Domino presidemus, non inutilis; sed caput principiumque omnium merito simul ab omnibus vocatur.

CB Leo IV 40; Ctp 1.60.22] (16, q. 6, c. Si fortassis.)

¹ De primatu Romanae Ecclesiae *add. as rubr. M*

² fortassis CPBD; fortasse M

³ *in mg. P*

22

¹*Idem Ludovico*² *imperator*

Nos si incompetenter aliquid egimus, et in subditis iuste legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare iudicio; quoniam si nos qui aliena debemus corrigere peiora committimus, certe non veritatis discipuli, sed, quod dolentes dicimus, erimus pre ceteris erroris magistri. Inde magnitudinis vestre magnopere clementiam imploramus, ut tales ad hec que diximus perquirenda, missos in his partibus dirigatis, qui Deum per omnia timeant, et cuncta, quemadmodum si vestra presens fuisset imperialis gloria, diligenter exquirant; et non tantum hec sola, que superius diximus, querimus, ut ex amussim exagitent, sed sive minora, sive etiam maiora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit quod ex his indiscussum vel indefinitum remaneat.

CB Leo IV 41; Ctp 1.60.23] (2, q. 7, c. Nos si incompetenter.)

¹ Quod in praesentia legatorum imperatoris Leo papa causam suam examinari voluerit *add. as rubr.* M

² Ludovico CPBHD²; Lado D; Nicolaus M

23

¹*Ex gestis Bonifacii martiris legati Romane ecclesie*

Si papa sue et fraterne salutis negligens reprehenditur² inutilis et remissus in operibus suis, et insuper a bono taciturnus, quod magis officit sibi et omnibus, nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit, primo mancipio gehenne cum ipso, plagis multis in eternum vapulatuos. Huius culpas istic redarguere presumit mortalium nullus, quia cunctos iudicaturus ipse a nemine est iudicandus, nisi deprehendatur a fide devius, pro cuius perpetuo statu universitas fidelium tanto instantius orat, quanto suam salutem post Deum, ex illius incolumitate animadvertunt propensius pendere.

CB Varia II 64] Ctp 3.8.3 (Dist. 40, c. Si papa.)

¹ Quod nulli mortalium praesumendum est Romanum pontificem etiam graviter delinquentem redarguere *add. as rubr.* M

² rep- CPBD; dep- M

24

¹*Augustinus, De unico baptismo, lib. II*²

Puto quod sine ulla sui contumelia Ciprianus episcopus Petro apostolo comparatur, quantum attinet ad martirii coronam. Ceterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit illum apostolatus principatu cuilibet episcopatu preferendum Sed etiamsi distat cathedrarum gratia, una est tamen³ martirii

¹ Apostolatus principatum omnibus praeferendum *add. as rubr.* M

² De unico - II CPD; cap. 1 lib. II cap. (om. Fr) De unico baptism. contra Donat. M

³ est tam. CPBD; tam. est M

gloria. Item⁴. Cum Petrus a Paulo posteriore corrigitur⁵, et pacis atque unitatis vinculo custodito ad martirium promovetur, quanto facilius et fortius quod per universe ecclesie statuta firmatum est, vel unius episcopi auctoritati, vel unius provincie concilio preferendum est.

CB Varia 1C 2a] Ctp 3.8.4 (2, q. 7, c. Puto quod sine.)

⁴ Item C(beginning new line)PBD; Ibidem paulo inferius M

⁵ corrigitur CPBD; corrigatur [corrigitur] M

25

¹*Beda super Mattheum*

Quicumque ab unitate fidei vel societatis Petri apostoli quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi nec ianuam possunt regni celestis² ingredi.

(homil. de festo Apost. Petri et Pauli).Ctp 2.50.17] (24, q. 1, c. Quicumque ab unitate.)

¹ Nullum se a societate Petri segregare debere *add. as rubr.* M

² reg. cel. CRP; cel. reg. DM

26

*Prefatio Niceni concilii*¹

Beatissimo Silvestro in urbe Roma apostolice sedis antistite, Augusto Constantino et Licinio Cesare, consulatu Paulini et Iuliani virorum clarissimorum, anno ab Alexandro millesimo trigesimo sexto², mense Iunio XIII Kalendas Iulii propter insurgentes hereses fides catholica exposita est apud Nicenam Bithinie, quam sancta et reverendissima Romana complectitur et veneratur ecclesia, quippe quam trecenti decem et octo patres mediantibus Victore atque Vincentio religiosissimis Romane sedis presbiteris, inspirante Deo, ad obstruenda³ Arii venena protulerunt.⁴ Nam et nonnullae regule subnexe sunt, quas memorata suscipiens confirmavit ecclesia. Sciendum est sane ab omnibus Catholicis quoniam sancta Romana ecclesia nullis sinodis decretis prelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris nostri primatum obtinuit, ubi dixit beato Petro apostolo, Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, et porte inferi non prevalebunt adversus eam; et tibi dabo claves regni celorum; et quecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in celo, et quecumque solveris super terram, erunt soluta et in celo. Adhibita est etiam societas in eadem urbe Romana beatissimi apostoli Pauli, vasis electionis, qui uno die unoque tempore gloriosa morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans coronatus est, et ambo pariter sanctam ecclesiam Romanam Christo Domino consecrarunt, aliisque omnibus urbibus in universo mundo eam sua presentia atque venerando triumpho pretulerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum sanctorum omnium fundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Romanis proprio

¹ de primatu Romanae sedis *add.* M

² [306] *add.* M

³ [destruenda] *add. Fr*

⁴ Quae sequuntur non reperies in praefatione synodi Nicaenae, at in epistolis decretalibus Anacleti papae *add. M²*; (Vide etiam Anacleti, ep. 3.) *add. Fr*

chirographo pollicetur dicens, Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in evangelio Filii eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Prima ergo sedes est celesti beneficio Romane ecclesie, quam beatissimi apostoli Petrus atque Paulus suo martirio dedicaverunt. Secunda autem sedes apud Alexandriam, beati Petri nomine a Marco eius discipulo atque evangelista consecrata est, quia ipse et in Egipto primus verbum veritatis directus a Petro predicavit, et gloriosum suscepit martirium, cui venerabilis successit Abilius⁵. Tertia vero sedes apud Antiochiam, eiusdem beati Petri apostoli habetur honorabilis, quia illic priusquam Romam veniret, habitavit, et Ignatium episcopum constituit, et illic primum nomen Christianorum novelle gentis exortum est. Nam et Hierosolimitanus episcopus pro tanti loci reverentia, ab omnibus habetur honorabilis, maxime quoniam illic primus beatissimus Iacobus, qui dicebatur iustus, qui etiam secundum carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Iacobo et Iohanne apostolis episcopus est ordinatus. Itaque secundum antiquorum patrum definitionem, sedes prima in Hierosolimis esse minime dicitur, ne forte ab infidelibus aut idiotis sedes Domini nostri Iesu Christi, que in celo est, in terra esse putaretur. Est enim sedes eius celum, terra autem scabellum pedum eius, quoniam ipse est per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil, quoniam ex ipso et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum. Apud Ephesum vero beatissimus Iohannes apostolus et evangelista multo tempore post Domini resurrectionem et ascensionem in celos⁶. Evangelium divina inspiratione conscripsit, atque requievit, et ob hoc episcopus Ephesinus pro tanti apostoli et evangeliste memoria ceteris episcopis metropolitanis in sinodis honorabiliorem obtinet sedem⁷.

(*Dist. 22, c. Sacrosancta.*)

⁵ [Anianus, et post hunc Abilius] *add. Fr*

⁶ celos CPDM; coelo [Domini nostri Iesu Christi commoratus est, ibique etiam] *Fr*

⁷ [locum] *add. M*

27

¹*Ex concilio Sardicense², cap. 7*

Osius episcopus dixit, Et hoc placuit, ut si episcopus accusatus fuerit, et omnes iudicaverint episcopi congregati regionis illius, et de gradu suo deiecerint eum, si appellaverit qui deiectus videtur³, et confugerit ad beatissimum Romane ecclesie episcopum, et voluerit se audiri, si iustum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur Romanus episcopus his⁴ qui in finitima et propinqua altera⁵ provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et iuxta veritatis fidem definiant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua monuerit episcopum Romanum, ut de latere suo presbiteros mittat, erit in potestate ipsius quid velit et quid estimet. Et si decreverit mittendos esse, qui presentes cum episcopis iudicent, habeant etiam

¹ Quod legati Romani pontificis in causis episcoporum examinandis, funguntur auctoritate eius a quo missi sunt *add. as rubr. M*

² -ense CPV; -ensi D; -ensi I M

³ vid. CP; fuerit D; [est] videtur M

⁴ his CPD; *om. M*

⁵ altera CPD; [altera], vel qui in altera M

auctoritatem⁶ persone illius, a quo destinati sunt, quod erit in eius arbitrio. Si vero crediderit sufficere episcopos comprovinciales, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo concilio suo iudicaverit.

Ctp 2.5.6] (2, q. 6, c. Si quis episcopus.)

⁶ auctoritatem CPD; potestatem [authoritatem] M

27A (F² mg.)

cp. xxii. Leo papa Martino augusto

Privilegia ecclesiarum et monasteriorum sanctorum patrum – vel negligentibus violentur.

74T 25; AL 4.2; Dd 3.36; 3L 2.27.6 (etc)

27B (F² mg.)

28

¹*Ex concilio Carthaginiensium², cap. 3*

Aurelius episcopus dixit, Proferatur commonitorium quod fratres et sacerdotes nostri Actis nuper allegaverunt, et cetera que acta sunt, vel que agenda sunt subsequantur. Daniel notarius recitavit commonitorium. Fratri Faustino, et filiis Philippo et Asello presbiteris, Zosimus episcopus, Vobis commissa negotia non latent. Vos ita, ut nostra, imo quia nostra ibi in vobis presentia est, cuncta peragite, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum que in pleniorum firmitatem huic commonitorio inscripsimus. Ita enim dixerunt dilectissimi fratres in concilio Niceno, cum de episcoporum appellatione decernerent.

C. Carthage VI c 3, H 308; Tarrac2, 7.17c]

¹ Item quod legatus vice eius fungitur a quo missus est *add. as rubr.* M

² Carthaginiensium CP; -inensi R²B; -inensium VD; -inensi VI M

29

¹*Cap. 5 ex eodem concilio²*

Faustinus episcopus, legatus ecclesie Romane dixit. Nec vestra sanctitas preiudicat ecclesie Romane, sive de hoc capitulo, sive de aliis; quia dicere dignatus est frater noster et coepiscopus Alipius, dubios esse canones. Sed hec ipsa ad sanctum ac beatissimum papam nostrum scribere dignemini, ut et ipse integros canones inquirens, cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficit autem ut et ipse beatissimus episcopus urbis Rome, sicuti vestra sanctitas apud se tractat, ita et ipse inquirat, ne contentio inter ecclesias nasci videatur, sed magis caritate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente, quid melius observari debeat. Aurelius episcopus dixit, Preter ista que promisimus³ actis, necesse est ut etiam nostre parvitat⁴ litteris sancto fratri et

¹ Quod episcoporum sententiae apostolica auctoritate roborari debeant *add. as rubr.* M

² Cap. 5 - conc. CP; Ex concilio eodem, c. 5 DM

³ promisimus CPD; praemisimus [prompsimus, alias promisimus] M

⁴ parvitat⁴ CP²VBDM; pravitat⁴ P; [paternitat⁴] *add.* M

consacerdoti nostro Bonifacio, singula que tractamus plenissime intimemus. Ergo si omnibus placet prosecutio nostra, ore omnium condiscamus. Universum concilium dixit, Placet.

C. Carthage VI c 5, H 308; Tarrac2, 7.17e]

30

¹*Item, cap. 8*

Faustinus episcopus legatus ecclesie Romane² dixit. Adhuc secundum professionem sanctitatis vestre, tam sancti Alipii, quam etiam fratris nostri Iocundi, aliqua firmari credo, aliqua vero firmari debeant, cum iam in dubium ipsi canones venerint. Ergo placet et nobis, et beatitudini vestre ad sanctum et venerabilem ecclesie Romane Bonifacium episcopum vestra dignetur scribere sanctitas, ut et ipse quod sanctus Augustinus statuere dignatus est, deliberare possit, utrum et hoc constituendum sit, an reticendum, hoc est de appellationibus inferioris gradus. Si ergo adhuc in dubium venit de hoc capitulo, iustum est ut beatissime Romane sedis episcopus informari debeat, si tamen in approbatis canonibus hoc inveniri possit.

C. Carthage VI c 8, H 309; Tarrac2, 7.17h]

¹ Quod dubia ad sedem Romanam perferenda sint *add. as rubr.* M

² eccl. Rom. CPM; Rom. eccl. D

31

¹*Alexander II Philippo regi Francorum*

Ignorant miseri quod huius sancte² sedis decreta, ita pia fide a filiis matris ecclesie accipienda sint et veneranda, ut tanquam regule canonum ab eisdem absque ullo scrupulo admittantur.

CB Alex II 20a

¹ Quod Romanae sedis decreta tanquam regulae canonum admittenda sunt *add. as rubr.* M

² sancte CBDM; *om.* PV

32

¹*Hilarius papa Victuro² et ceteris episcopis*

Christianorum principum lege decretum est, ut quicquid pro ecclesiis eorumque rectoribus pro quiete omnium Domini sacerdotum, atque ipsius observantia discipline in auferendis confusionibus apostolice sedis antistes suo pronuntiasset examine, veneranter accipi, tenaciterque servari³.

CB Varia 1B 9a

¹ De eodem *add. as rubr.* M

² Victuro CPBHD; Victorino M

³ servari CPHD; reservari M

33*

¹*Nicolaus archiepiscopus per Gallias*

Si Romanorum pontificum² decreto ceterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur, ita ut quod sedes apostolica probavit, hodie teneatur acceptum, et quod illa repulit inefficax habeatur; quanto potius que ipsa pro catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis et multifariis ecclesie necessitatibus, et fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debentur honore preferri, et ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitatibus dispensatione vel discretionem magistra, reverenter assumi; quanquam quidam vestrum scripserint, haud illa decretalia priscorum pontificum in toto canonum codicis corpore descripta, cum ipsi ubi sue intentioni hec suffragari conspiciunt, vel indifferenter utantur, et solum nunc ad imminutionem sedis apostolice potestatis, et ad suorum augmentum privilegiorum, minus accepta esse perhibeant. Item³. Si ideo non esse decretales sanctorum pontificum admittendas dicunt, quia in codice canonum non habentur ascripte, ergo nec Gregorii sancti, nec ullius alterius qui ante ipsum fuit, vel post ipsum est aliquod institutum vel scriptum recipiendum est, eo quod in codice canonum non habetur ascriptum. Ergo doctrinas eorum et sanctiones que ab omni lingua venerantur, quia in codice canonum non habentur ascripte, de codicibus suis eradant. Ut quid vel membranas occupant, postquam non habentur accepte? Scilicet cur multum immoremur, cum nec ipsas divinas Scripturas Novi et Veteris Testamenti iam recipimus, si istos dixerimus non audiendos? Etenim neutrum horum in codice ecclesiasticorum canonum habetur insertum. Sed responsuri sunt isti, qui non ad obediendum potius, quam ad resistendum semper sunt parati, aientes, Quod inter canones inveniatur capitulum sancti pape Innocentii⁴, cuius auctoritate doceatur a nobis utrumque Testamentum esse recipiendum, quanquam in ipsis paternis canonibus nullum eorum ex toto contineatur insertum. Quibus ad hec referendum est, quoniam si Vetus Novumque Testamentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quod de his recipiendum sancti pape⁵ Innocentii prolata videatur esse sententia, restat nimirum quod decretales epistole Romanorum pontificum sunt recipiende, etsi non sint canonum codici compaginate; quoniam inter ipsos canones unum beati Leonis capitulum constat esse permixtum⁶, quo ita omnia decretalia constituta sedis apostolice custodiri mandantur, ut si quis in illa commiserit, noverit sibi veniam denegari. Ait enim capitulo quinto suorum decretalium, Ne quid vero sit quod pretermisum forte a nobis credatur, omnia decretalia constituta tam beate recordationis Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, que de ecclesiasticis ordinibus, et canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Dicendo vero omnia decretalia constituta, nullum pretermisit quod non mandaverit esse custodiendum, et rursus, asserendo omnium decessorum nostrorum, nullum Romanorum pontificum qui ante se fuerunt exceperit, cuius ita non preceperit decretalia constituta ab omnibus custodiri, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.

¹ Ut qui in decreta Romanorum pontificum commiserit, veniam sibi deinceps noverit negari *add. as rubr.* M

² Romanorum pontificum [Romani pontificis] M; Romanus pontifex C; R. P. PBA; Romani pape D

³ [ibidem] *add.* M²

⁴ [Innoc. pa. I, epist. 3 ad Exuperium] *add.* M²

⁵ pape CPA; patris D; Patris [papae] M

⁶ [Leo pa. I, epist. 1] *add.* M²

Itaque nihil interest utrum sint omnia necne decretalia, scu apostolica constituta inter canones conciliorum immista, cum omnia in uno corpore compaginari non possint, et illa eis intersint que firmitatem his que desunt, et vigorem suum assignent, presertim cum sinodalia gesta, inter que ipsi canones constituti sunt, in codice canonum non habeantur, sed a nobis omni cultu debito venerentur. Consonat autem huic beatissimo pape Leoni et facundissimus in decretis suis papa Gelasius⁷ ita inquit, Decretales epistolas quas beatissimi pape diversis temporibus, ab urbe Roma, pro diversorum patrum consultatione dederunt, constituimus venerabiliter suscipiendas. In quo notandum quia non dixit, Decretales epistolas que inter canones habentur, nec tantum quas moderni pontifices ediderunt; sed quas beatissimi pape diversis temporibus, ab urbe Roma dederunt. Dictis autem diversis temporibus, et illa tempora vir sanctus comprehendit, que crebrescentibus paganorum persecutionibus, ad sedem apostolicam deferri causas episcoporum difficillime permittebant. His ita divina favente gratia prelibatis, ostendimus nullam differentiam esse inter illa decreta, que in codice canonum habentur sedis apostolice presulum, et ea que pre multitudine vix per singula voluminum corpora reperiuntur, cum omnia omniumque suorum decessorum decretalia constituta, atque decretales epistolas, quas beatissimi pape diversis temporibus ab urbe Roma dederunt, venerabiliter fore suscipiendas, et custodiendas, eximios presules scilicet Leonem et Gelasium mandasse probavimus.

CB Varia II 130 b; Ctp 1.62.10-11 (Dist. 19, c. Si Romanorum pontificum.)

⁷ [Gelas. pa. I, cum 70 episcopis statuit] *add.* M²

34*

¹*Adrianus papa sinodo apud Trecas.*

Si sedis apostolice presul vel ipsius decreta detestationi vel abdicationi habentur² nullius vestrum³ vel nomen vel institutum firmum, aut stabile permanere valebit; quin potius et dogmatibus, que de sancta et individua Trinitate a presulibus sedis apostolice promulgantur, nonnulla fieri possunt detrimenta, si precedentium quorumque et maxime prime sedis pontificum statuta, vel ulli (quod dici nefas est, quin et ipso auditu prorsus horrendum) a consequentibus quibusque, imo et inferioribus, additioni cuidam vel dampnationi subiiciantur, vel impie temeritatis ausu saltem soli derogationi prodantur.

CB Varia II 11

¹ Quod nulli liceat vel addere aliquid vel demere de decretis pontificum *add. as rubr.* M

² si *add.* M, *om.* CPBDA

³ vestrum CPA; nostrum DM; [vestrum] *add.* M

35*

¹*Ex concilio Leonis pape IV, episcoporum 72, cap. 5*

Si quis dogmata, mandata², sanctiones, interdicta vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel

¹ Quod qui decreta Romanorum pontificum violaverit anathema sit *add. as rubr.* M

² mandata CPDAM; *om.* Fr

interdictione imminentium, vel futurorum malorum a sedis apostolice presule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

CB Varia II 31 (cf Ctp 1.62.38) as Nicholas I; cf 5.19A above

36*

¹*Ex decretis Gregorii pape VII*²

Qui apostolice sedis saluberrimo precepto obedire noluerit³, idololatrie peccatum incurrit, teste Samuele, et beato Gregorio astruente⁴. Peccatum enim ariolandi est non obedire, et scelus idolatrie nolle acquiescere. Peccatum igitur paganitatis incurrit quisquis, dum Christianum se asserit, sedi apostolice obedire contempnit⁵.

¹ Quod scelus idololatriae incurrit, qui sedi apostolicae obedire noluerit *add. as rubr. M*

² cap. 1 *add. D, om. CPM*

³ ob. nol. CPBM; <non> obedierit H

⁴ (B. Gregor. moralis expo. Iob, li. XXXV, cap. 10) *add. M*²

⁵ contempnit CVBHDM; contennit P; contendit A

37*

¹*Hilarius papa sinodo presidens ait*

Nulli fas sit sine status sui periculo, vel divinas constitutiones, vel apostolice sedis decreta temerare.

(in synodo Romana, c. 1).BN lat. 13658 fo. 28] (25, q. 1, c. Nulli fas sit.)

¹ Constitutiones contra canones et decreta pontificum, nullius momenti esse *add. as rubr. M*

38*

¹*Epistola Adriani pape tradita Ingelranno*² *Mediomatrice urbis episcopo, cap. 38*³

Constitutiones contra canones et decreta presulum Romanorum, vel bonos mores, nullius sint momenti.

(Dist. 10, cap. Constitutiones ubi ad Felicem papam refertur.) H 764; Tarrac1, 273]

¹ De eodem *add. as rubr. M*

² -anno CBHAM; -ando PV; Engelramno D

³ 38 CPHM; 28 D

39*

¹*Hormisda papa*²

Nemo mihi alia³ contra canones, contra auctoritatem sedis apostolice, vel contra trecentorum decem et octo patrum obiiciat, quia quicquid contra illorum definitionem, in

¹ Quod alienus sit a divinis et pontificalibus officiis, qui praeceptis noluerit obedire apostolicis *add. as rubr. M*

² dixit *add. M*

³ alia CPDA; aliena M

quibus Spiritum sanctum locutum fuisse credimus, dictum fuerit, recipere non solum temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.

39A* (CRPVBHD)

Benedictus universis episcopis per Galliam et Europam

Sit ruine sue dolore prostratus quisquis apostolicis voluerit contraire¹ decretis, nec locum² deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris a sancto fiat misterio. Non de eius iudicio quisquam postea curam habeat, quoniam iam dampnatus a sancta ecclesia et apostolica³ auctoritate suaque inobedientia atque presumptione a quoquam esse non dubitatur, quia maioris excommunicationis deiectione est exigendus cui sancte fuerit ecclesie commissa disciplina, qui non solum prelate sancte ecclesie iussionibus parere debuit sed etiam alios⁴ ne preterirent insinuare. Sitque alienus a⁵ divinis et pontificalibus officiis qui noluit⁶ preceptis obtemperare⁷ apostolicis.

cf 5.349b below (as Gregory I, from Ctp 1.55.1); for end see also M's add. to 5.11 above.

¹ cont. vol. marked for reversal D

² locum CPVBH; solum D

³ eccl. et ap. CPVH; et ap. D; et ap. eccl. A

⁴ alios CPVBH; aliis D

⁵ a CPVBH; om. D

⁶ noluit CPVHD; nolunt A

⁷ obtemp. CPVBH; parere D

40

¹*Adrianus papa*² *ex actione secunda septime sinodi*

Sanctitas vestra piis et triumphatoribus imperatoribus suggerat, quatenus falsum concilium illud quod factum est sine apostolica sede inordinabiliter contra constitutionem venerabilium patrum adversus sacras imagines, anathematizetur coram apocrisiariis nostris. Item. Beati Petri sedes per universum orbem principatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei existit. Unde ipse beatus apostolus Petrus ex precepto Domini pascens ecclesiam nihil defecit, sed tenuit semper et tenet principatum, per quem si adheret sanctitas vestra apostolico throno, qui est caput omnium ecclesiarum Dei, eiusque sacrum et orthodoxum ordinem incorruptibiliter et inviolabiliter servare studet, sicut orthodoxa et Deicola existens, hoc primum sacrificium omnipotenti Deo offerat, et vice mea ante piissimorum vestigia imperatorum procidat, et terribile iudicium Dei in conspectu eorum proponat, quatenus venerabiles iconas in antiquum statum restitui precipiant, observantes traditiones huius sacrosancte Romane ecclesie. Item. Apocrisarii pape dixerunt, Dicat nobis sanctissimus Tharasius patriarcha, si consentit litteris sanctissimi pape. Tharasius patriarcha dixit, Paulus apostolus, quem lux circumfulsit de celo, qui genuit nos per evangelium suum, cum Romanis scriberet; dixit de fide illorum, Fides vestra annuntiatur in universo mundo. Tale testimonium sequi necessarium est et contradicere non est consilium. Quid ergo Adrianus Roma senioris antistes, cum sit

¹ Quod beati Petri sedes caput est omnium Ecclesiarum, et omnes decretis eius assentire debent *add. as rubr. M*

² Ad. papa here PVBDM; after sinodi CR

eorum particeps, quibus apostolus testimonium perhibet, piis imperatoribus et nostre mediocritati scripsit? Confessi sumus, et confitemur, et confitebimur, et sentimus, et corroboramus litteras suas. Item. Apocrisiarii pape dixerunt, Dicat nobis sancta synodus, si recipit³ litteras sanctissimi pape. Sancta synodus dixit, Sequimur, et recipimus, et consentimus. Iohannes intercessor orientalium dioceseon dixit, Nunc gaudium magnum factum est, in lectione sanctorum litterarum sanctissimi pape Adriani, ad serenissimos imperatores nostros, et ad beatissimum patriarcham Tharasium. Item. Constantinus episcopus Cipri dixit, Omnibus modis epistole Adriani pape, que missa est ad nos et nostros imperatores et illi que missa est ad patriarcham Tharasium consentio, et ita confiteor, et cum fide hac ante tribunal Christi assistam.

cf 4.159 above]

³ -ipit CPD; -iat M

41

¹*Actione sexta tomo primo*², *contra falsam septimam synodum*³

Quomodo magna et universalis est synodus, quam nec receperunt, neque consonaverunt ceterarum ecclesiarum antistites, sed et anathemati tradiderunt? Non habuit cooperatorem Romanum pontificem, aut sacerdotes qui cum eo sunt, neque per canonicam epistolam sicut lex est in synodis; sed neque consentientes habuit orientales patriarchas, id est Alexandrinum, Antiochenum, Hierosolimitanum et archiepiscopos qui cum eis sunt.

¹ De damnatione septimae synodi, quia sine Romana auctoritate acta est *add. as rubr.* M

² tomo primo CM; ptomo primo RPVB; pthomo D

³ sept. sin. CRP; septime synodi D; syn. sept. M

42

¹*Ex actione quarta sextae synodi*

Agathon² papa Constantino, Heraclio, Tiberio Augustis. Apostolica ecclesia hec per gratiam Omnipotentis, a via apostolice traditionis nullatenus deviasse ostenditur, neque hereticorum novitatibus adversata decidit, sed sicut a principio Christiane fidei accepit a dominis et principibus suis, sine mutatione usque in finem manebit, iuxta Domini et Salvatoris nostri divinam promissionem, dicentis, Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua³. Intelligat ergo serenitas vestra, quoniam Dominus, qui fidem Petri non defecturam promisit ipsum fratres confirmaturum predixit. Quod apostolicos sacerdotes parvitas mee predecessores confidenter semper fecisse omnibus notum est, quos et humilitas mea quamvis inequalis et minima propter assumptum ex divina virtute ministerium sequi desiderat.

¹ Quod apostolica sedes a via apostolicae praedicationis non deviaverit, nec haereticorum novitatibus deciderit *add. as rubr.* M

² -thon CPBD; -tho M

³ *C begins new para.*

43

¹*Ex actione secunde Ephesine sinodi*²

Cirillus episcopus Alexandrie³ dixit, Suscepta epistola sanctissimi et per omnia beatissimi sancte sedis et apostolice ecclesie Romanorum episcopi Celestini, cum competenti honore relegatur sancto concilio. Siricius notarius sancte catholice urbis Rome Latine legit. Item. Omnes reverendissimi episcopi petierunt interpretari epistolam et legi. Philippus presbiter apostolice sedis et⁴ legatus dixit, Satisfactum est consuetudini, ut littere apostolice sedis⁵ in primis Latine legerentur, nunc vero similiter quoniam vestra expetit beatitudo, ut etiam Grece legantur, necessarium est desiderio vestre satisfieri sanctitatis, quam agere curavimus, ut Latina locutio Grece transferatur.

¹ Quod litteris Romani pontificis concilia auctorizentur *add. as rubr.* M

² Eph. sin. CPB; Ephesini concilii vel sinodi D; sin. Eph. M

³ Alexandrie CPM; Antiochie D

⁴ et CPV; *om.* M

⁵ et legatus dix. Satisfactum est ut littere apost. sedis *in mg.* V²

44

¹*Leo IX Michaeli patriarche Constantinopolitano*

A sede principis apostolorum Petri, Romana videlicet ecclesia, tam per eundem Petrum, quam per successores suos, reprobata et convicta atque expugnata sunt omnium hereticorum commenta, et fratrum corda in fide Petri, que hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata. Item. ²Romane ecclesie facitis preiudicium, de quo nec vobis, nec cuilibet mortalium licet facere iudicium, beatissimo et apostolico pontifice Silvestro divinitus decernente, spiritualique eius filio Constantino religiosissimo Augusto, cum universa synodo Nicena approbante ac subscribente, ut summa sedes a nemine iudicetur, inviolabiliter et inconcusse sibi conservato illo privilegio, quod idem princeps quarto baptismatis sui die devotus contulit pontifici Romano scilicet, ut in toto orbe terrarum sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut omnes iudices³ regem. Quam sanctorum patrum reverendam omni mundo sententiam, sicut veraciter divina inspiratione, non humana estimatione promulgatam, amplexu relique universales synodi, id est Constantinopolitana prima, consensu pii Augusti et religiosi maioris Theodosii; Ephesina prior, sub iuniore Theodosio filio Arcadii; Calcedonensis, sub imperio dive memorie Martiani, secunda Constantinopolitana, in presentia Augusti Iustiniani; item tertia Constantinopolitana, rogatu et consensu iunioris Constantini, unanimi voluntate concordique verbo et scripto confirmavere sanctam Romanam et apostolicam sedem post Dominum Iesum caput esse omnium ecclesiarum Dei, et hoc debere credi, confiteri et scribi ab omnibus veneratoribus Niceni concilii. Cuius statutorum usque ad unum iota contemptoribus, districtum anathema cautum est a quinque prefatis et cunctis sanctorum patrum synodis subsequentibus. Item. Dolemus quia preiudicium faciendo summe sedi, de qua nec iudicium facere licet cuiquam hominum, anathema accepistis ab universis

¹ Quod sicut cardine totum regitur ostium, ita a Petro et successoribus eius totius Ecclesiae disponitur emolumentum *add. as rubr.* M

² H *begins cap. here*

³ [iudicem] *add.* M

patribus sanctorum omnium conciliorum. Item. Apicem celestis dignitatis in beato Petro et in eius vicariis prudentissimus terrene monarchie princeps Constantinus intima consideratione reveritus, cunctos usque in finem seculi successores eidem apostolo in Romana sede pontifices per beatum Silvestrum, non solum imperiali potestate et dignitate, verum etiam insulis et ministris adornavit imperialibus, valde indignum fore arbitratus, terreno imperio subdi, quos divina maiestas prefecit celesti. ⁴Item. Recordamini illius nefande sinodi, quam voluerunt vocari septimam vestri heresiarche, quorum conspiratione ipsius Domini nostri Iesu Christi, et sanctorum reverende imagines aut flammis tradite sunt, aut aquis submerse, picture vero ex parietibus basilicarum delete. Quibus quamvis semper restiterit Romanorum pontificum auctoritas, pre cunctis tamen sanctissimi pape Nicolai ubivis predicanda libertas, qui per legatos suos, tam pro sacris imaginibus, quam pro depositione beati antistitis Ignatii, et substitutione Photii neophiti ecclesiam Sancte Sophie clausit, donec sedis apostolice acquiesceret decretis. Item. Cum nullo divino vel humano privilegio honorabilior seu clarior aliis ecclesiis Constantinopolitana existat ecclesia, et Antiochena atque Alexandrina ob reverentiam principis apostolorum inter alias retinent dignitatis iura; tamen pia mater, Romana scilicet ecclesia, nolens dilectam filiam dote honorificentie ex toto carere, per beatos predecessores nostros in aliquot sinodis curavit decernere, ut salva principalium et apostolicarum sedium antiqua dignitate, Constantinopolitanus antistes honoraretur sicut civitates regie, quamvis Iustinianus religiosus Augustus legibus humanis voluisset astruere, ut post Romanum papam sedeat Constantinopolitane presul ecclesie. Item. Scit sancta Romana ecclesia, quia nihil obsunt saluti credentium diverse pro loco et tempore consuetudines, quando una fides per dilectionem operans uni Deo commendet omnes. Item. Absit, ut religiosi principes et orthodoxi atque Christianissima et Deo devota civitas vos in errore vestro audiendos putent, quos potius ad unitatis bonum terrore potestatis cogere debent. Item. Romane ecclesie sedes per Petrum super petram edificata, nec hactenus deficiet in secula, Christo Domino rogante pro ea, sicut ipse testatur, Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Quo dicto demonstravit fidem fratrum vario defectu periclitandam, sed inconcussa et indeficiente fide Petri, velut firme ancore subsidio regendam, et in fundamento universalis ecclesie confirmandam. Quod nemo negat, nisi qui evidenter hec ipsa veritatis verba impugnat; quia sicut cardine totum regitur ostium, ita et a Petro et successoribus eius totius ecclesie disponitur emolumentum; et sicut cardo immobilis permanens ducit ostium, sic Petrus et successores eius liberum de omni ecclesia habent iudicium; cum nemo eorum debeat movere statum. Unde clerici eius dicuntur cardinales, cardini utique illi, quo cetera moventur, vicinius adherentes. Item. Quicumque sacerdotes, etsi dispares sunt merito, pares sunt tamen officio. Non potest denegari merito quod debetur officio. Alioquin non staret sacerdotium, si maius aut minus fieret, seu variaretur secundum humanorum varietatem meritorum. Qua de re, fratres, utinam non ad iudicium nostrum dicamus. Tales profecto sumus, qualis Petrus, et non sumus qualis Petrus, quia et idem sumus officio, et non idem merito; et quotiescumque lac et lanam, stipendium scilicet et honorificentiam ab ovibus Dei exigimus, nulla meriti nostri ibi fit commemoratio, sed officio nostro debita recompensatio queritur, ac sic meritum Petri non habentes, officium autem Petri exequentes officio nostro debitos reposcimus honores. Item. Beatissimus

⁴ H omits all from here to Item. Beatissimus predecessor below.

predecessor noster Gregorius dixit, Nemo nos propter nos in loco Petri despiciat, quia ex cathedra eius, cui auctore Deo qualescumque presidemus, debita sibi iura nostrum officium reclamationis. Frequenter enim solet evenire quod dicimus, ut persona potens despectum suum habeat. Cumque per eum suis vel extraneis aliqua mandat, non despicitur persona servi missi, quia in corde servatur reverentia Domini mittentis.⁵ Item. Quisquis Romane ecclesie auctoritatem, vel privilegia evacuare, seu imminuere nititur, non hic unius ecclesie, sed totius Christianitatis submersionem et interitum machinatur. (*epist. 1, c. 10*)] *IP 2.155 from Scit sancta Romana - commendet omnes*

⁵ *H ends cap. here*

45

¹*Nicolaus papa Michaeli augusto*

Non ergo dicatis non eguisse vos in causa pietatis Romane ecclesie, que collecta concilia sua auctoritate firmat², sua moderatione custodit. Unde quedam eorum quia consensum Romani pontificis non habuerunt, validitatem perdiderunt.³ Item⁴. Alexandrinam ecclesiam suam fecerunt sancti apostoli Petrus et Paulus, per beatum scilicet Marcum unius horum filium et discipulum. Hereditas quippe filii in postestate parentis existit, et gloria discipuli ad magistrum sine cunctatione refertur. Fecerat autem beatissimus Petrus presentia corporali et ecclesiam Antiochenam iam suam, que sicut beatus papa dicit Innocentius⁵, urbis Rome sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista suscepit quin⁶ beatum Petrum apud se consummatum gauderet. Per has igitur tres precipuas ecclesias omnium ecclesiarum sollicitudo beatorum principum apostolorum Petri et Pauli procul dubio moderamen expectat. Pro quibus patribus nos divinitus incremento gratie ministrato nati sumus filii, et constituti (licet indigni, licet eis longe meritis impares) principes super omnem terram, et super universam ecclesiam. Item⁷. Porro ne dicatis nos preter ecclesie legem Ignatium vel Photium Romam venire sanxisse, scitote nos antiqui patris, et predecessoris nostri Iulii in hoc esse secutos exemplum; qui, iuxta quod in epistola sua reperitur, his qui convenerant Antiochie hoc precepisse dignoscitur, et Theodoretus historiographus his hoc ipsum verbis ostendit⁸, Verum, inquit, Eusebius eiusque consortes, calumpnias in Athanasium factas, Iulio Romano pontifici destinaverunt. Qui ecclesiasticam sequens legem, etiam ipsos Romam venire precepit, et venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter evocavit. Ille continuo vocatione facta⁹ venit. Quod si ad hoc dicitis, Ille quidem vocavit, sed ipsi venire contempserunt; audite sequentia, et videbitis utrum in laudem aut vituperium ista

¹ Quod Romana Ecclesia inter omnes primum locum obtinet, Alexandrina vero et Antiochena secundum *add. as rubr. M*

² auct. firmat *in mg. P, ss V*

³ *H ends cap. here*

⁴ [paulo post] *add. Fr*

⁵ [epist. 21] *add. Fr*

⁶ quin CPD; quae [quin] M

⁷ [post multa] *add. Fr*

⁸ (Theodoretus Ecclesiasticae suae historiae, lib. II, c. 3. Tripartitae autem Hist. lib. IV, c. 6] *add. M²*

⁹ [evocatione suscepta] *add. M*

sit illis reputata contentio¹⁰. Subiunxit enim idem historiographus, dicens, Calumpniarum vero sarcinatores Romam quidem profecti non sunt, scientes facile posse suum capi mendacium. Ne ergo dicatis nos preter ecclesie legem prefatos Romam venire sanxisse, quoniam sicut ab historiographo ecce audistis, beatus Iulius et accusatum et accusatores Romam venire precepit, et venerabilem Athanasium ad iudicium regulariter evocavit. Sed ille, qui bonam conscientiam gerebat, nihil reluctans venit; illi vero qui malam, contempserunt, scientes procul dubio, sicut ibi legitur, facile suum posse capi¹¹ mendacium.

(*epist. 2, vel 8*).

¹⁰ [forte, contemptio] *add.* M

¹¹ posse capi CPB; capi posse DM

46

¹*Ex decretis Melchiadis pape, cap. 2², Hispanie episcopis directis*

Atque hoc privilegium Dominus beato clavigero Petro³ sua vice solummodo commisit, quod eius iuste prerogativum successit sedi futuris hereditandum atque tenendum temporibus, quoniam et inter beatissimos apostolos fuit quedam discretio potestatis. Et licet cunctorum par electio foret, beato tamen Petro concessum est ut aliis preemineret, et eorum que ad querelam venirent, causas et interrogationes prudenter disponderet. Quod Dei ordinatione taliter ordinatum esse credimus, ne omnes posterius eorum cuncta sibi vindicarent, sed semper cause maiores, sicut sunt episcoporum, et potiorum cure negotiorum, ad unam beati Petri principis apostolorum sedem confluerent, ut inde suscipiant finem iudiciorum, unde acceperunt initium institutionum, ne quandoque a suo discreparent capite.

BD 1.2]

¹ Quod sicut Petro concessum est a Domino ut aliis apostolis praeemineret, ita eius sedi *add. as rubr.* M

² cap. ii *after* directis R

³ clav. Petro CPM; Petro clav. D

47

In prima epistola Clementis¹, verba Petri² de Clemente. De potestate et discretione doctorum³

Trado ipsi Clementi a Domino traditam mihi potestatem ligandi et solvendi, ut de omnibus quibuscumque decreverit in terris, hoc decretum sit in celis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet quod expedit⁴ solvi, tanquam qui ad liquidum ecclesie regulam noverit. Ipsum ergo audite, scientes quia Quicumque contristaverit doctorem veritatis, peccat in Christum, et Patrem omnium exacerbat Deum.

Ctp 1.1.1a]

H variant text

¹ pape *add.* DM, *om.* CRP

² Petri CM; petit RPD

³ *rubr. before insc.* M

⁴ expedit CPD; oportet [expedit] M

Clementem audite, scientes - exacerbat Deum, propter quod et vita carebit. Ipsum autem qui preest ceteris oportet medici vices agere, et non fere bestie furore commoveri.

48

¹*Hieronimus super Mattheum*²

Quecumque ligaveritis super terram, etc. Istum locum episcopi et presbiteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio, ut vel dampnent innocentem, vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Dominum non sententia sacerdotum, sed reorum vita queratur.

Tarrac2, 6.194; BN lat. 13368, no.161. cf above 2.109] Ctp 3.2.23, 3.8.5

¹ Quod apud Dominum non sententia sacerdotum, sed vita requiratur *add. as rubr.* M

² super Matt. CPD; lib. III, in XVI cap. Matthaei. M

49

*Exemplar*¹ *constituti Constantini imperatoris*²

Ex testamento constituti nostri concedimus ipsis sanctis apostolis dominis meis beatissimis Petro et Paulo, et per eos etiam beato Silvestro patri nostro, summo pontifici et universali urbis Rome pape, et omnibus eius successoribus pontificibus, qui usque in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, atque de presenti contradimus palatium imperii nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe terrarum prefertur, atque precellit palatiis. Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrigium, nec non et superhumeralia³, videlicet lorum quo imperiale circumdari assolet collum, verum etiam clamidem purpuream atque tunicam coccineam, et omnia imperialia indumenta, seu⁴ et dignitatem⁵ imperialium presidentium, equum conferentes etiam, et imperialia sceptrum, simulque et⁶ cuncta atque signabanda etiam⁷ diversa ornamenta imperialia, et omnem processionem imperialis culminis, et gloriam potestatis nostre. Viris enim⁸ reverendissimis clericis, in diversis ordinibus eidem sacrosancte Romane ecclesie servientibus, illud culmen singulare potentiam et precellentiam⁹ habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus¹⁰ videtur gloria adornari, id est, patricos atque consules effici, nec non et ceteris dignitatibus imperialibus eos promulgantibus¹¹ decorari, et sicut

¹ Exemplar CPVD; Exemplum M

² de insignibus imperialibus Ecclesiae concessis *add.* M

³ -ale CM; -alem RPVD

⁴ seu CPDM; sed *Fr*

⁵ [Gratianus legit sic habet imperialem praesidentium equitum, conferentes ei etiam imperialia, etc.] *add.* M²

⁶ et CPBD; *om.* M

⁷ atq. signabanda etiam CRP; etiam signabunda etiam et D; signa atque banda et M

⁸ enim CPD; etiam M

⁹ sing. - prec. CPD; singularis potentiae et praecellentiae M

¹⁰ noster sen. CPM; sen. noster D

¹¹ -antibus PVBD; -amus C²M

imperialis¹² militia, ita et clero¹³ sancte Romane ecclesie ornari decernimus. Item ibi¹⁴. Ipse beatissimus papa super coronam clericatus quam gerit, ad gloriam beati Petri omnino ipsa ex auro¹⁵ non est passus uti corona. Phrigium vero candido nitore splendidum, resurrectionem Dominicam designans, eius sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, et tenentes frenum equi ipsius, pro reverentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuantes eodem phrigio omnes¹⁶ eius successores singulariter uti¹⁷ in processionibus, ad imitationem imperii nostri. Unde ut non pontificalis apex vilescat, sed magis amplius quam terreni imperii dignitas et¹⁸ glorie potentia¹⁹ decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut prelatum est, quamque Rome²⁰ urbis et omnes Italie seu occidentalium regionum provincias, loca et civitates sepe fato beatissimo pontifici patri nostro Silvestro universali²¹ pape contradentes, atque relinquentes ei, vel successoribus ipsius²² pontificum potestati, et ditioni firma imperialis censura²³, per hanc nostram divalem sacram et pragmaticum²⁴ constitutum, decernimus disponendum, atque iure²⁵ sancte Romane ecclesie²⁶ concedimus permanendum²⁷. Unde congruum perspeximus nostrum imperium et regni potestatem orientalibus transferri ac transmutari regionibus, et in Bizantie²⁸ provincia, in optimo loco²⁹ nomini nostro civitatem edificari³⁰, et nostrum illic constitui imperium, quoniam ubi³¹ principatus³² sacerdotum, et Christiane religionis caput ab imperatore celesti constitutum est, iustum non est, ut illic imperator terrenus³³ habeat potestatem.

Ctp 1.31A.1/ IP 4.1 (Dist. 96, c. Constantinus.)

¹² -alis CPBD; -alibus exstat decorata M

¹³ clero CPD; clerum M

¹⁴ Item ibi CPD; Et paulo post M

¹⁵ ipsa ex auro CPM; ex auro ipsa D

¹⁶ omnes CPM; *om.* D

¹⁷ sing. uti CBM; sing. PV; uti sing. D

¹⁸ et CPD; *om.* M

¹⁹ [gloria et potentia] *add.* M

²⁰ quamque Rome CP; quamque Romane D; quam Rome M

²¹ universali CPM; *om.* D

²² ipsius CPD; suis M

²³ [Successorum ipsius pontificum potestati et ditioni firma imperiali censura. Isidorus in conciliis manuscriptus] *add.* M²

²⁴ -cum CPM; -cam D

²⁵ iure CPD; iuri M

²⁶ Rom. eccl. CPD; eccl. Rom. M

²⁷ [permansurum] *add.* M²

²⁸ -tie CPD; -tii M

²⁹ opt. loco CPD; loco optimo [Byzantiae provinciae optimo, etc.] M

³⁰ civ. ed. CPM; ed. civ. D

³¹ *corr. fr.* ibi D

³² potestatum seu *add.* D, *om.* CPM

³³ imp. terr. CRP; terr. imp. DM

50

De eo si quis¹ apostolico falsam detulerit epistolam. Ex capitulis Caroli² imperatoris

In memoriam beati Petri apostoli honoremus sanctam Romanam et apostolicam sedem, ut que nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiastice rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humanitas, et licet vix ferendum ab illa sancta sede imponatur iugum, feramus et pia devotione toleremus. Si vero (quod non decet) quilibet, sive sit presbiter, sive diaconus aliquam perturbationem machinando, et nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab apostolica sede detulisse epistolam, vel aliud quod inde non venerit; salva fide, et integra circa³ apostolicum humilitate, penes episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam, usquequo per epistolam aut per idoneos sue partis legatos apostolicam interpellat sublimitatem, ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus iusto ordine lex nomana statuatur definire, ut et is corrigatur, et ceteris modus imponatur.

(*conc. Tribur., cap. 3). BD 1.220] Ctp 3.8.6 (Dist. 19, c. In memoriam.)*

¹ ab *add.* M

² Magni *add.* M

³ in *mg.* P

51

Pactum constitutionis imperatoris primi Ludovici¹ cum Romanis pontificibus

Ego Ludovicus imperator Augustus, statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostre tibi beato Petro principi apostolorum, et per te vicario tuo domino Paschali summo pontifici, et successoribus eius in perpetuum, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, et ditione tenuistis et disposuistis civitatem Romanam, cum ducatu suo, et suburbanis atque viculis omnibus, et territoriis eius, montanis et maritimis littoribus et portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis ac viculis² in Tuscie partibus. Idem³. Quando divina vocatione huius sacratissime sedis pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romam aut publice aut privatim veniendi, vel electionem faciendi, nullusque in civitatibus vel territoriis ad ecclesie beati Petri apostoli potestatem pertinentibus aliquod malum propter hoc facere presumat; sed liceat Romanis cum omni veneratione, et sine qualibet perturbatione⁴, honorificam suo pontifici exhibere sepulturam, et eum quem divina inspiratione, et beati Petri intercessione omnes Romani uno consilio atque concordia, sine aliqua promissione ad pontificatus ordinem elegerint, sine qualibet ambiguitate vel contradictione more canonico consecrare. Et dum consecratus fuerit, legati ad nos, vel ad successores nostros reges Francorum dirigantur, qui inter nos et illum amicitiam, et caritatem ac pacem socient⁵.

CB Varia II 103] Ctp 3.8.7 (Dist. 63, c. Ego Ludovicus.)

¹ imp. primi Lud. CPHD; imp. Lud. primi M

² [villis legit Gratia.] *add.* M

³ Idem CPD; Item M

⁴ et sine aliqua perturbatione in *mg.* V

⁵ socient CPHM; firment D

52

Constitutum primi Henrici¹, et primi Ottonis cum Romanis pontificibus

Ut nullus missorum nostrorum, cuiuscumque impeditionis argumentum componere, in electione Romani pontificis audeat, omnino prohibemus.² Item³. In electione Romanorum pontificum neque liber neque servus ad hoc venire presumat, ut illis Romanis quos ad hanc electionem, per constitutionem sanctorum patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem presumpserit, exilio tradatur.

CB Varia II 104] Ctp 3.8.8 (Dist. 63, cap. Constitutum.)

¹ *corr. fr. heretici V*

² *H ends cap. here*

³ *[Ibidem] add. M²*

53

¹Anacletus² in secundo decretali³

Provinciae autem multo ante Christi adventum tempore⁴ divise sunt maxima ex parte⁵, et postea ab apostolis et beato Clemente predecessore nostro ipsa divisio est renovata. Et in capite provinciarum⁶, ubi dudum primates legis⁷ erant seculi, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas commorabantur, quando eis necesse erat, qui ad aulam imperatorum vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant pro oppressionibus vel iniustitiis suis⁸, ipsosque appellabant quoties⁹ opus erat, sicut in lege eorum preceptum¹⁰ erat. Ipsos quoque in civitatibus vel locis nostris patriarchas, vel primates qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges¹¹ divine et ecclesiastice poni, et esse iusserunt, ad quos episcopi si necesse fuerit confugerent, eosque appellarent, et ipsi nomine primatum¹² fruerentur, et non¹³ alii.

In quibus locis sint metropolitani¹⁴

Relique vero metropolitane civitates que minores iudices habebant, licet maiores comitibus¹⁵ essent, haberent metropolitanos suos, qui predictis iuste¹⁶ obedirent

¹ *In quibus civitatibus sint primates vel patriarchae add. as rubr. VM, in upper mg P²*

² *papa add. M*

³ *suo add. M. Nota in quibus civitatibus sint primates vel patriarche add. D*

⁴ *tempore CPM; om. D*

⁵ *max. ex parte CPM; ex parte max. D*

⁶ *[renovata est in capite provinciarum, etc.] add. M²*

⁷ *legis CPD; leges M*

⁸ *corr. fr. suos D*

⁹ *cunque add. M, om. CPBD*

¹⁰ *[scriptum] add. M*

¹¹ *leges CPM; legis D*

¹² *nom. prim. CPBD; prim. nom. M*

¹³ *non RPBD; om. C*

¹⁴ *In - metr. CV text, P mg; om. RBDM*

¹⁵ *[comitatibus] add. M*

¹⁶ *iuste CPM; om. D*

primatibus, sicut et in legibus seculi ordinatum erat, qui non primatum, sed aut metropolitanorum aut archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licet singule metropoles civitates, suas provincias habeant, et suos metropolitanos habere debeant episcopos, sicut prius metropolitanos habebant iudices seculares, primates tamen ut prefixum est, et tunc et nunc habere iusse sunt, ad quos post sedem apostolicam summa negotia conveniant, ut ibidem quibus necesse fuerit releventur, et iuste restituantur, et ii¹⁷ qui iniuste opprimuntur iuste reformatur atque fulciantur, episcoporumque cause et summorum negotiorum iudicia¹⁸, salva apostolice sedis auctoritate, iustissime terminentur.

CB Varia 1B 5 end; Ctp 1.2.15b-17] IP 4.23 (Dist. 99, cap. Provincie.)

¹⁷ ii CRPV; hi BDM

¹⁸ neg. iud. CPM; iud. neg. D

54

Qui sint¹ primates. Anitius² papa episcopis Gallie³

Nulli archiepiscopi primates vocentur, nisi illi qui primas tenent civitates, quarum episcopos⁴ apostoli et successores apostolorum⁵, regulariter patriarchas et primates esse constituerunt, nisi aliqua gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit, propter multitudinem episcoporum⁶ primatem constitui. Reliqui vero qui alias metropolitanas sedes adepti sunt, non primates, sed metropolitani nominentur.

Nihil diffiniat archiepiscopus sine coepiscopis⁷

Si autem aliquis metropolitanorum inflatus fuerit, et sine omnium comprovincialium presentia vel consilio episcoporum aut eorum⁸, aut alias causas nisi eas tantum, que ad propriam suam pertinent parochiam agere aut eos gravare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps presumere audeat. Si vero incorrigibilis eisque inobediens apparuerit, ad hanc apostolicam sedem, cui omnia⁹ episcoporum iudicia terminare precepta sunt, eius contumacia referatur, ut vindicta de eo¹⁰ fiat et¹¹ ceteri timorem habeant¹². Si autem propter nimiam longinquitatem, aut temporis incommoditatem, vel itineris asperitatem grave ad hanc¹³ sedem eius causam deferre fuerit, tunc ad eius primatem causa deferatur, et penes ipsum huius sancte sedis auctoritate iudicetur.

¹ sint RPBHDM; sunt C

² [Anicetus] *add. Fr*

³ Anit. - Gallie CPBM; *om.* RH

⁴ *after corr.* P

⁵ apostolorum CRP; eorum DM

⁶ mult. ep. CPB; mult. D; eorum mult. M

⁷ Nih. - coep. CV *text*, P *upper mg.*; *om.* RBHDM

⁸ eorum CPM; aliorum D

⁹ omnia CPBD; omnium M

¹⁰ de eo CPM; Deo D

¹¹ et CPBD; ut M

¹² tim. hab. CPM; metum hab. vel timorem D

¹³ apostolicam *add.* M, *om.* CPBD

*Suspecta iudicia vel ad primatem vel ad sedem referantur apostolicam*¹⁴

Similiter, si aliquis episcoporum proprium metropolitanum suspectum habuerit, apud primatem dioceseos, aut apud hanc apostolicam sedem audiatur.

Ctp 1.9.3-6] IP 4.25-6 (Dist. 99, cap. Nulli archiepiscopi.) (9, q. 3, c. Si autem aliquis.)

¹⁴ Sus. - ap. CPV; om. RBHDM

55

¹*Nicolaus papa Michaeli augusto*

Placuit sancte sinodo episcoporum qui Constantinopolim concurrerunt, ne sine discussione admittantur accusatores, nec omnibus precipiatur accusationes facere, contra dispensatores ecclesiarum. Veniamus ad sanctam Calcedonensem synodum, et quid nobis de Athanasio Perrenorum referat episcopo audiamus. Is enim antistes tertio evocatus ad synodum, quia non occurrit, a patriarcha suo canonice condemnatus extiterat. Sed solum, quia cum vocaretur ad synodum, quod inimicus esset ipse qui iudicabat, clamavit a sancta Calcedonensi synodo ad causas illatas sibi examinandus reservatur et, nisi denuo convinceretur, recipere ecclesiam propriam iudicatur. Quod si Athanasius a patriarcha suo depositus, quia de inimicitia eius conquestus est, iterato ad iudicium renovandum dirigitur, et nisi manifesta sibi officiant crimina, sue reddi ecclesie precipitur, quanto magis Ignatius, qui non a patriarcha, sed ipse potius existens patriarcha, minime debuit ecclesia propria inimicis et suspectis iudicibus decernentibus expoliari? Quod quamvis factum sit, multo magis quam Athanasius, inimicorum soluto iudicio, sua debuerat ab ecclesia recipi. ²Veniat et facundissimus noster papa Gelasius, hereticorum expugnator fortissimus, et quod de Constantinopolitanis episcopis, more solito tunc egrotantibus dixit, etiam nobis nunc edisserat. Quero, inquit, ab his, iudicium quod pretendunt, ubi possit agitari? an apud ipsos, ut iidem inimici testes sint et iudices? Sed tali iudicio nec humana debent committi negotia. Quod si iudicio, ubi iidem sunt inimici qui iudices, nec humana debent committi iudicia ³, quanto minus ⁴ divina id est ecclesiastica? Qui sapiens est intelligat. Et revera hinc Iustinianus ⁵ imperator pius ⁶ legibus suis promulgasse dignoscitur, dicens, Liceat ei qui suspectum iudicem putat ⁷, antequam lis incoetur, eum recusare, ut ad alium recurratur. Nam quodammodo naturale est suspectorum iudicum insidias declinare et inimicorum iudicium velle fugere. Hinc sanctus Iohannes os aureum concilii contra se congregati renuit intrare collegium. ⁸

(epist. 2, vel. 8). Ctp 1.62.64]

¹ Quod inimici accusatores esse non possunt *add. as rubr. M*

² *H begins cap. here*

³ committi iudicia CPB; iud. comm. D; comm. negotia [iudicia] M

⁴ minus CPM; magis D

⁵ *corr. fr. Iustianus D*

⁶ pius CPD; piis [pius] M

⁷ putat CPD; habet [putat] M

⁸ (Iohannes Chrysostomus) *add. M², epist. 19, c. 2 superadd. Fr*

56

Nicolaus Radulpho Bituricensi archiepiscopo. De iure primatum¹

Conquestus est apostolatu nostro frater Sigegodus² archiepiscopus Narbonensis, quod clericos suos eo invito ad iudicium tuum³ venire compellas, et de rebus ad ecclesiam suam⁴ pertinentibus, eo inconsulto, quasi iure patriarchatus tui disponas, cum hoc nec⁵ antiquitas cui patres sanxere⁶ reverentiam habeat, et auctoritas sacrorum⁷ canonum penitus interdicat, nisi forte pro causis quas apud se terminare non possunt, ad te quasi ad patriarcham suum provocaverint, vel si episcopus suus decesserit, res ecclesie sue iudicio tuo dispensare⁸ voluerint. Primates enim vel patriarchas nihil privilegii habere pre ceteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, et prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus; ita ut secundum Nicenas regulas sua privilegia serventur ecclesiis, preter⁹ si apostolica sedes aliquam ecclesiam, vel rectorem ipsius quolibet speciali¹⁰ privilegio decreverit honorare.

Ctp 1.62.74 to dispensari voluerint, 1.62.50 from Primates] IP 4.29 (9, q. 3, c. Conquestus.)

¹ rubr. before insc. M

² -egodus CPDM; -ebodus Fr

³ corr. fr. suum P

⁴ ss D

⁵ nec CPD; neque M

⁶ -ere CPM; -erunt D

⁷ sacr- CPM; sanct- M

⁸ -are CPD; -ari M

⁹ preter CVBD; ? P; preterquam M

¹⁰ speciali CPBM; spirituali D

57

Ut summus sacerdos non vocetur Romanus pontifex sed¹ prime sedis episcopus². Cap. 6 concilio Africano³

Ut prime sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum prime sedis episcopus.

(conc. Carth. III, cap. 26). BD 1.3] (Dist. 99, cap. Prime sedis.)

¹ Ut - sed CPD; Quod papa M

² vocandus est add. M

³ Cap. - Afr. (cap. vi after Afr. R) CRP; Cap. 5 ex conc. Affricano D; Ex conc. Africano, cap. 6 (5 M) HM

58

Quod bipertitus sit ordo sacerdotum. Ex epistola Anacleti pape tertia, missa omnibus episcopis et reliquis¹ sacerdotibus, cap. 18²

Sacerdotum, fratres³, ordo bipertitus est, et sicut Dominus illum constituit, a nullo debet perturbari. Scitis autem apostolos a Domino esse electos et constitutos, et postea per diversas provincias ad predicandum dispersos. Cum vero messis cepit crescere,

¹ reliquis CPD; caeteris M

² cap. 18 CPBDM; om. Fr

³ ss P

videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuaginta eligi precepit discipulos. Episcopi vero apostolorum, presbiteri quoque septuaginta discipulorum locum tenent. Episcopi autem non in castellis aut in modicis civitatibus debent constitui, sed presbiteri per castella, et per modicas civitates atque villas debent ab episcopis ordinari et poni, singuli tamen per singulos titulos suos. Amplius quam isti duo ordines sacerdotum, nec nobis a Deo collati sunt, nec apostoli docuerunt.

(cap. 1). BD 1.4] (Dist. 8, cap. Episcopi non in)

59

Ut non laici,¹ nec bigami, nec viduarum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi. Ex decretis Leonis pape²

In civitatibus, quarum pastores obierint, de substituendis episcopis hec forma servetur, ut is qui ordinandus est, etiam si bone vite testimonio fulciatur, non laicus, non neophytus, nec secunde coniugis sit maritus, sed aut qui unam quidem habeat vel habuerit, et quam sibi virginem copulaverit. Sacerdotum enim tam excellens est electio, ut hec que in aliis membris ecclesie non vocantur ad culpam, in illis³ habeantur illicita.

(ep. 82, c. 3). BD 1.5]

¹ nec neophyti add. M

² Leon. pape CPM; pape Leon. D

³ tamen add. M, om. CPBD

60

Ut dum episcopus eligitur¹ si contradictores habeat² quinque episcopi conveniant³. Ex concilio Africano, cap. 17⁴

Sed et illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictio fuerit oborta (quia talia facta sunt apud nos) non presumant ad purgandum eum qui ordinandus est, tres episcopi, sed postulentur ad numerum supra dictorum (si haberi possint) unus vel duo in eadem plebe cui ordinandus est, et discutiantur⁵ primo persone contradicentium; postremo etiam illa que obiiciuntur pertractentur. Et cum purgatus fuerit, sub conspectu publico ita demum ordinetur. Si hoc cum vestre sanctitatis animo concordat, roboretur vestre dignationis⁶ responsione. Ab universis episcopis dictum est, Satis placet.

(et in conc. Carth. III, c. 40). BD 1.6]

¹ et add. P, om. CBDM

² -eat CPBD; -uerit M

³ ep. con. CP; con. ep. D; ep. ad examinandos eos con. M

⁴ 17 C²BHDM; 18 P; 7 C

⁵ [duo vel tres, et in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur, etc.] add. M²

⁶ dignationis CPBD; dignitatis M

61

*Quod nolentibus clericis vel populis nemo debeat episcopus ordinari¹. Ex decretis
Celestini pape, cap. 18*

Nullus invitis² detur episcopus, cleri³, plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus⁴, nullus dignus, quod evenire non⁵ credimus, potuerit⁶ inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis⁷ merito preferantur. Habeat⁸ unusquisque sue fructum militie in ecclesia, in qua suam per omnia officia peregit etatem. In aliena stipendia alius minime obrepat, nec alii debitam, alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi⁹, si se viderint pregravari, et quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare, qui si¹⁰ non¹¹ debitum¹² premium, vel liberum de eo¹³, qui eos recturus est, debent habere iudicium.

(*epist. 2 ad episc. Gallie, cap. 5*).BD 1.7] Ctp 3.9.2C to merito preferantur; IP 3.7 (Dist. 61, cap. Nullus.)

¹ Quod - debeat (om. D) ep. ordinari CPBD; Ut nemo episcopus ordinetur nolente clero et populo M

² corr. fr. -tus C

³ cleri CPBM; clerici D

⁴ ep. ord. CPBM; ord. ep. D

⁵ possit nec add. D, om. CPM

⁶ -uerit CPBD; -erit M

⁷ al. eccl. CPD; eccl. al. M

⁸ ergo add. M, om. CPBD

⁹ renit- CPBM; retin- D

¹⁰ si CPBD; etsi M

¹¹ liberum vel add. D, om. CPBM

¹² episcopatus add. M, om. CPBD

¹³ vel lib. de eo CPBM; de ea D

62

*Qui episcopi sunt¹ ordinandi quod prius debeant examinari². Ex concilio
Carthaginensi³, cap. 1*

Qui episcopus ordinandus est, ante examinetur si natura prudens est, si docibilis⁴, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper sui negotii cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si litteratus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum sensibus cautus, si in dogmatibus ecclesiasticis exercitatus. Et ante omnia fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum esse Deum confirmans, totamque in Trinitate Deitatem cessentialem, et consubstantialem, et coeternam, et coomnipotentem predicans⁵, singulamque⁶ in Trinitate personam plenum Deum, et totas tres personas unum Deum, si incarnationem divinam, non in Patre neque in Spiritu sancto factam, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, Deus verus ex Patre, homo verus ex

¹ ss D

² Qui - examinari CPBD; Quod prius examinari debeant qui episcopi sunt ordinandi M

³ -ensi CVB; -iensi P; -ag' HD; IV add. M

⁴ docibilis CPD; docilis [docibilis] M

⁵ [si singulas quasque in Trinitate personas] add. M²

⁶ -que CPM; om. D

matre, carnem ex matris visceribus habens, et animam humanam rationabilem, simul in eo utramque naturam, id est hominis et Dei, una persona, unus filius, unus Christus, unus Dominus creaturarum⁷ omnium, que sunt, et auctor, et rector, et Deus cum Patre et Spiritu sancto, qui passus sit vera⁸ carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis sue resurrectione⁹, et vera anime resumptione, in qua veniet iudicare vivos et mortuos. Querendum est etiam ab eo, si Novi et Veteris Testamenti, id est legis, et prophetarum, et apostolorum unum eundemque credat auctorem Deum; si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium suum factus sit malus. Querendum etiam ab eo, si credat huius quam gestamus, et non alterius carnis resurrectionem; si credat iudicium futurum, et recepturos singulos pro his que hac carne¹⁰ gesserunt, vel penas vel premia; si nuptias improbet; si secunda matrimonia non condempnet; si carnum perceptionem non culpet, si penitentibus reconciliatis communicet; si in baptismo omnia peccata, id est tam illud originale contractum, quam illa que voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra ecclesiam catholicam nullus salvetur. Cum in omnibus his examinatus, pleniterque instructus repertus fuerit, tunc ordinetur episcopus.

BD 1.8] (Dist. 23, cap. Qui episcopus.)

⁷ creaturarum CPD; creator [creaturanum] M

⁸ [sit pro salute nostra vera, etc.] *add.* M²

⁹ resurrexit vera carnis – resurr. *in upper mg.* P

¹⁰ hac carne CPD; in carne [hac carne] M

63

Ut episcopi diligentissime probentur antequam¹ ordinentur. Ex concilio Aurelianensi, cap. 12²

Ut episcopi, iudicio metropolitanorum, et eorum episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei quam recte conversationis exemplo.

BD 1.9]

¹ antequam CPD; priusquam M

² 12 CPHD; 7 [12] M

64

Quod populo non liceat per se sacerdotum facere electiones¹. Ex concilio Bracarenensi cap. 1

Non licet populo electionem facere per se eorum qui ad sacerdotium provocantur², sed in iudicio episcoporum esse debet, ut ipsi cum qui ordinandus est probent, si in sermone, et fide, et spirituali vita edoctus sit.

BD 1.10] (Dist. 63, c. Non licet.)

¹ per se - electiones CPH; per se electionem facere sac. D; sacerdotum electiones per se facere M

² provocantur CPD; provehantur [promoveantur] M

65

Quod non habeantur episcopi, quos nec clerus, nec populus elegit¹, nec comprovinciales episcopi consecrarunt². Leo Rustico Narbonensi episcopo, cap. 1³

Nulla ratio sinit, ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani iudicio consecrati. Unde, cum sepe questio de male accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam istis essetribuendum quod non docetur fuisse collatum? Si qui autem clerici ab istis pseudepiscopis in eis ecclesiis ordinati sunt, que ad proprios episcopos pertinebant, et ordinatio eorum cum consensu et iudicio presidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis ecclesiis perseverent, aliter autem vana habenda est consecratio, quia nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

BD 1.11] Ctp 3.9.2B (Dist. 62, c. Nulla ratio.) (1, q. 1, c. Si qui clerici.)

¹ elegit CRP; elegerit DM; eligit H

² -arunt CPBD; -erant H; -arint M; xi *add.* PVB, *om.* CDM

³ cap. 1 CPBHD; epistola 90 M

66

Quod nullus ordinari episcopus debeat¹ nisi ex conventione. Ex concilio Aurelianensi², cap. 2

Nullus est ordinandus³ episcopus, nisi convocatis clericis et parochianis, et in unum consentientibus⁴.

BD 1.12]

¹ ord. ep. deb. CP; ordinari debeat D; ordinandus est episcopus M

² conc. Aur. CPD; Aur. conc. M

³ est ord. CPD; ord. est M

⁴ *corr. fr.* consistentibus P; consentibus D

67

De illis qui accipiunt regimina ecclesiarum et cunctos fastu superbie parvipendunt¹. Origenes dicit²

Qui dum³ assumpta ecclesia et rebus divinis, eleuantur, et cunctos fastu superbie parvipendunt, hi canes magis, quam principes nominantur.

BD 1.13]

¹ De illis - parvipendunt CPD; Quod canes magis, quam principes nominentur, qui assumpto regimine superbiunt M

² dicit CPD; *om.* M

³ Qui dum CPD; Quidam M

68

De illis episcopis qui superbire incipiunt¹. Ex dictis Gregorii et apostoli Pauli²

Humilis debet episcopus esse, gradum enim mansuetudinis accepit, non superbie, Paulus dicit, Decet huiusmodi hominem mansuetum esse, non elatum, non superbum.
BD 1.14]

¹ De illis - incipiunt CPD; Item de superbientibus episcopis M

² ap. Pauli CRP; Pauli ap. DM

69

Quod ordinationes episcoporum apostolica auctoritate a cunctis comprovincialibus fieri debeant. Ex epistola¹ Anacleti pape scripta episcopis Italie, cap. 1²

Ordinationes episcoporum auctoritate apostolica ab omnibus qui in eadem fuerint provincia, sunt celebrande³. Qui simul convenientes scrutinium diligenter agant, ieiuniumque convenientibus precibus celebrent, et manus cum sanctis evangeliiis que predicaturi sunt imponentes, Dominica die hora tertia orantes, sacraque unctione⁴ exemplo prophetarum et regum, capita eorum more apostolorum et Moisi⁵ unguentes⁶, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cuius virtus invisibilis sancto est crismati permixta, hoc ritu solemnem celebrent ordinationem. Quod si omnes simul convenire minime⁷ potuerint, assensum tamen suis precibus et scriptis prebeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint. Porro et Hierosolimitanorum⁸ primus archiepiscopus, beatus Iacobus, qui iustus dicebatur, et secundum carnem Domini nuncupatus est frater a Petro, Iacobo⁹ et Iohanne apostolis est ordinatus, successoribus videlicet dantes formam¹⁰ eorum¹¹, ut minus quam a tribus episcopis, reliquisque omnibus assensum prebentibus, nullatenus ordinetur, et cum communi voto ordinatio celebretur.

BD 1.15] IP 3.12 to celebrent ordinationem, 3.17 from Quod si omnes (Dist. 64, c. Ordinationes.)

¹ secunda add. M

² cap. 1 CPD; om. M

³ sunt cel. CPM; celebrentur D

⁴ sacraque unctione CPM; sacramque unctionem D

⁵ -si CPD; -sis M

⁶ ungu- CPD; ung- M

⁷ conv. min. CPM; min. venire D

⁸ -tanorum PVM; -tarum CRV²HD

⁹ Iacobo CPM; om. D

¹⁰ dantes formam CPD; formam dantes M

¹¹ eorum here CPM, before videlicet D

70

Ne laicus fiat episcopus ante 30 annos, et¹ ante anni conversionem². Ex concilio Arelatensi, cap. 3³

Episcopatus vero vel presbiterii honorem nullus laicus ante⁴ anni conversionem, vel ante triginta annos accipiat.

BD 1.16]

¹ et CPD; vel M

² conversionem CPM; conversationem D

³ cap. 3 CPD; III, sub finem cap. 1 M

⁴ obsc. mg. add. here P

71

De laicis non temere faciendum¹ episcopos. Ex concilio Sardicensi, cap. 13

Osius episcopus dixit, Et hoc necessarium arbitror ut diligentissime tractetis, si forte aut dives, aut scolasticus de foro, aut ex administratione episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi ante lectoris munere, et officio diaconi aut presbiteri fuerit perfunctus, et ita per singulos gradus (si dignus fuerit) ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, que habebunt ubique prolixum tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gravitate et verecundia. Et si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur; quia conveniens non est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et leviter ordinetur, aut episcopus, aut presbiter, aut diaconus, qui neophitus est, maxime cum et magister gentium beatus apostolus, ne hoc fieret denuntiasset et prohibuisse videatur; sed hi quorum per longum tempus, examinata sit vita, et merita fuerint² comprobata.

BD 1.17] (Dist 61, c. Osius episcopus.)

¹ -dum CRP; -dis D; -dos M

² fuerint (*corr. fr. -erit C*) comp. CPM; comp. fuerint D

72

Quod per gradus ecclesiasticos ad episcopatus debeat officium perveniri. Ex decretis Celestini pape Galliarum episcopis missis

Ordinatos vero quosdam, fratres carissimi, episcopos qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tante dignitatis fastigium fuerint instituti, contra patrum decreta, huius usurpatione, qui se hec recognoscit fecisse, didicimus, cum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad maiora firmentur. Debet enim ante esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere quod didicit. Omnis vite institutio, hac ad id quo tendit, se ratione confirmat. Qui minime litteris operam dederit, preceptor esse non potest litterarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad meritum stipendii ordinem non potest pervenire. Solum sacerdotium inter ista, rogo, vilius est, quod facilius tribuitur, cum difficilius impleatur.

(epist. 2 ad epist. Gallie, cap. 3).BD 1.18] (Dist. 59, c. Ordinatos.)

¹*Item de eodem*². *Ex Beneventana sinodo Urbani pape, capitulo primo*

Nullus in episcopatum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatus et presbiteratus, hos siquidem solos primitiva legitur ecclesia habuisse; super his solis preceptum apostoli habemus. Subdiacones vero, quia et ipsi altaribus administrant, opportunitate exigente concedimus, sed rarissime, si tamen spectate sint religionis et scientie, quod ipsum³ sine Romani pontificum⁴ vel metropolitani licentia⁵.

Ctp 3.9.3; IP 3.5 (Dist. 60, c. Nullus in episcopatum.)

¹ *pt. 2 of canon as here CRHM, as 5.378B PVB*

² *It. de eod. M; om. CR*

³ *non fiat add. ss H²*

⁴ *-cis R*

⁵ *non fiat add. M, fiat add. R; om. C*

73

Ut laicam communionem non accipiat qui per ambitionem episcopatum acceperit. Ex concilio Sardicensi, cap. 2

Osius episcopus dixit, Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, ut fortassis talem¹ excusationem afferens, asseveret quia litteras populi acceperit, cum² manifestum sit potius se³ plures premio et mercede corrumpi eorum, qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in ecclesia, et ipsum petere viderentur episcopum, omnino has fraudes dampnandas esse arbitror, ita ut ne laicam in fine communionem talis accipiat. Si vobis omnibus placet, statuete. Sinodus respondit, Placet.

BD 1.19]

¹ *Sf¹ begins*

² *cum CPM; eum B?*

³ *se CPDSf; potuisse M*

74

Quod episcopus esse non possit qui nesciente metropolitano consecratus fuerit. Ex concilio Arelatensi¹, cap. 6²

Illud autem ante omnia claret, quod eum qui sine conscientia metropolitani constitutus fuerit episcopus, iuxta magnam sinodum esse episcopum non debere.

BD 1.20]

¹ *Meldensi H; II add. M*

² *cap. xliii H*

75

Ne episcopi per Simoniacam heresim regiminis locum obtineant. Ex concilio Meldensi¹, cap. 43

Cavendum, et summopere² precavendum, ac per virtutem Christi sanguinis³ interdicendum episcopis, et regibus, et omnibus sublimioribus potestatibus atque cunctis fautoribus et electoribus quorumcumque, atque consensoribus seu ordinatoribus in gradu ecclesiastico, ut nemo per Simoniacam heresim regiminis locum obtineat, quacumque fautione, calliditate, promissione, seu commoditate, aut donatione per se, aut per submissam personam, cum Spiritus sanctus inter cetera documenta per os dicat Gregorii⁴, Cur non videtur, cur non perpenditur, quia benedictio illi in maledictionem convertitur qui ad hoc ut fiat hereticus ordinatur? Et⁵ item. Quisquis⁶ contra hanc Simoniacam et neophitorum heresim vehementer pro officii sui consideratione non arserit, cum Simone mago se non dubitet habere portionem, qui primus commisit hoc piaculare flagitium. Et alibi⁷, Quisquis hoc pretio studet accipere, non esse sacerdos, sed dici tantummodo inaniter concupiscit. Et alibi⁸. Dolens⁹, inquit, dico, gemens denuntio, quia sacerdotium quod apud vos intus cecidit, foris diu stare non poterit¹⁰.

BD 1.21 augmented; cf Fowler-Magerl ZRG 1997, 149] (1, q. 7, c. Cavendum.)

¹ conc. Meld. CPD; Meld. conc. M

² est *add.* M, *om.* CPDSf

³ Chr. sang. CPDSf; sang. Chr. M

⁴ dic. Greg. CPM; Greg. dic. D(Greg. epist. 110 lib. 7 regist. ad Syagrium) *add.* M²

⁵ Et CPD; *om.* M

⁶ Quisquis CPM; Si quis D

⁷ (Gre. Virg. episc. Arelatensi epist. 51, seu c. 95, l. 4) *add.* M²

⁸ (ibidem) *add.* M²; (epist. 9) *add.* Fr

⁹ Dol- CPM; Nol- D

¹⁰ poterit CP; potuit vel poterit D; potuit M

76

De his qui pretio sacram mercati sunt dignitatem¹. Ex epistola Gelasii pape

²Quos constiterit indignos meritis³, sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, quia dantem pariter et accipientem dampnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.

(ep. 9, c. 26) BD 1.22] (1, q. 1, c. Quos constiterit.)

¹ sac. merc. sunt dig. CPM; dig. sac. merc. sunt D

² Sf² *begins*

³ -tis CPD; -tos M

77

De eadem re. Ex epistola Hormisde pape

Hoc itaque ad priora coniungimus, ne benedictio per impositionem manus, que a Deo esse creditur, pretio comparetur, quia Simon¹ Spiritum sanctum volens pretio mercari apostoli Petri fuit detestatione percussus.

¹ Magus *add.* M, *om.* CPDSf

(cap. 25, c. 2) BD 1.23]

78

¹*De eadem re. In*² *canone apostolorum, cap. 30*³

Si quis episcopus aut presbiter, aut abbas⁴ per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur⁵ ipse et ordinator eius, et a communione sancta modis omnibus abscidatur, et sit anathema, sicut Simon Magus a Petro.

Coll. of St Hilaire 1.22] IP 3.116

¹ Item add. M, om. CPDSf

² In CPDSf; Ex M

³ [29] add. Fr

⁴ [diaconus] add. Fr

⁵ lacuna follows P

79*

¹*Nicolaus iunior sinodo presidens in ecclesia Constantiniana*² *dixit*³

Erga Simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus, sed iuxta canonum sanctiones, et sanctorum patrum⁴ decreta eos omnino dampnamus, ac deponendos eos apostolica auctoritate sancimus. Item. ⁵De cetero, si quis⁶ in posterum ab eo quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, et consecrator et⁷ consecratus non disparem dampnationis sententiam subeat, sed et⁸ uterque depositus penitentiam agat, et privatus a propria dignitate persistat.

Enlarged BD 1.112, Coll. of St Hilaire 1.32; IP 3.125-6 (I, q. 1, c. Erga Simoniacos.)

¹ Erga Simoniacos nullam misericordiam servandam add. as rubr. M

² eccl. Const. CPHA; eccl. Constantinopolitana D; Constantinopolitana eccl. M

³ in mg. P

⁴ Sf ends

⁵ H begins cap. here

⁶ De cet. si quis CPM; Si quis de cet. D

⁷ consecrator et CPM; consecratorum D

⁸ et CPM; om. D

80*

¹*Cap. 2*

Si quis pecunia aut gratia humana, aut populari seu militari tumultu, sine concordia et canonica electione et benedictione cardinalium, episcoporum ac deinde sequentium ordinum religiosorum, apostolice sedi fuerit inthronizatus, non papa vel apostolicus, sed apostaticus habeatur, liceat que cardinalibus, episcopis cum religiosis et Deum timentibus clericis et laicis invasorem, etiam cum anathemate et humano auxilio et studio a sede apostolica repellere, et quem dignum iudicaverint preponere. Quod si hoc intra urbem perficere nequiverint, nostra auctoritate extra urbem congregati in loco quo eis placuerit,

¹ Quod si Romanus pontifex Simoniace, et sine consensu cardinalium intrusus fuerit, ab eis excommunicandus, et humano etiam iudicio a sede pellendus sit as rubr. Ibid add. M

eligant quem digniorem et utiliorem apostolice sedi perspexerint, concessa ei auctoritate regendi et disponendi res ad utilitatem sancte Romane ecclesie, secundum quod ei melius videbitur, iuxta qualitatem temporis, quasi iam omnino inthronizatus sit².

² sit CPDM; *om.* A

81*

¹*Decreta*² *Gregorii*³ VII, *cap. 11*

Ordinationes que interveniente pretio vel precibus, vel obsequio ea intentione impenso alicui persone, vel que non communi consensu cleri et populi secundum canonicas sanctiones fiunt, et ab his ad quos consecratio pertinet, non comprobantur, falsas esse diiudicamus; quoniam qui taliter ordinantur, non per ostium intrant, id est per Christum, sed ut ipsa Veritas testatur, fures sunt et latrones.

Tarrac1, no. 559, Tarrac2,5.47] Ctp 3.9.1 (1, q. 1, c. Ordinationes.)

¹ Qualiter iudicandi sint qui Simoniace ordines acceperint *add. as rubr.* M

² Decreta CPLHA; Decretum D; Ex decretis M

³ pape *add.* DM, *om.* CRPLH

82*

¹*Toletano concilio VI, cap. 4*

Quicumque Simonis imitator, Simoniace quoque heresis extiterit sectator, ut ecclesiasticorum ordinum gradus non dignitate morum obtineat, sed munerum impensione conquirat, et per oblata munera capiat, quibus hanc nec rationis ordo, nec dignitas morum ulla commendat, talis inventus, sacrorum apices ordinum nullo modo adipisci permittatur; sed et si adeptus fuerit, communione privatus cum ordinibus suis propriorum bonorum amissione dampnetur.

¹ Quod ordinatores Simoniacorum simul cum ipsis damnandi sunt *as rubr.* Ex *add.* M

83*

¹*Toletano*² *concilio VIII, cap. 5*³

Quicumque propter accipiendam sacerdotii dignitatem quodlibet premium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum, atque a participatione Christi corporis et sanguinis alienum, ex quo illum constat execrabile Christo perpetrasse flagitium. Quod si aliquis extiterit qui accuset, ille qui hunc ordinem munerum fuerit datione lucratus, et suscepti honoris gradu privetur, et in monasterio sub perenni penitentia religetur; illi vero qui pro causa hac munerum

¹ Ut qui Simoniace a Simoniacis munera acceperint, si clerici fuerint honoris amissione multentur, si laici anathemate dammentur. *as rubr.* Ex *add.* M

² Tolet. CBHDM; Ter' C; T' PVA

³ 5 CPDA; 3 M

acceptores extiterint, si clerici fuerint, honoris amissione multentur, si vero laici, anathemate perpetuo⁴ condempnentur.

(1, q. 1, c. Reperiuntur.)

⁴ multentur added here H (which also has it above)

84*

¹Toletano concilio XI cap. 11²

Unusquisque qui ad ecclesiasticos gradus est accessurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui innodatione promittat, ut fidem catholicam sinceri cordis devotione custodiens, iuste et pie vivere debeat, et in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem atque obsequii reverentiam preeminenti sibi unicuique dependat.

¹ Quid episcopus vovere debeat ordines accepturus *as rubr.* Ex *add.* M

² XI cap. 11 CPBHDA; XI cap. 10 M; IX, cap. 10 *Fr*

85*

¹Bracarense² concilio III, cap. 8³

Quicumque pro conferendo cuiquam sacerdotii gradu, aut munus quodcumque, aut promissiones muneris antequam ordinetur acceperit, vel etiam postquam ordinatus fuerit, in aliquo se⁴ pro hoc ipso presumpserit munerari, sive ille qui dederit, sive⁵ qui acceperit, iuxta sententiam Calcedonensis concilii gradus sui periculum sustinebit⁶.

IP 3.117 (1, q. 1, c. Qui per pecuniam.)

¹ Ut nullus pro gradu sacerdotii conferendo, nec antea, nec post munus sine periculo exigat *as rubr.* Ex *add.* M

² -ense CPD; -ensi M

³ 8 CPDA; 7 M

⁴ se CPM; *om.* D

⁵ ille *add.* D, *om.* CPM

⁶ [cap. 2] *add.* M²

86*

¹Gregorius in libro² quadraginta homiliarum, homelia 4

Columbas vendere est impositionem manus, qua Spiritus sanctus datur, non ad vite meritum, sed ad premium dare. Sed sunt nonnulli, qui quidem nummorum premia ex ordinatione non accipiunt, et³ tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem querunt. Hi nimirum quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt, quia de impenso officio sanctitatis, nummum favoris expetunt. Unde bene cum virum iustum describeret propheta, ait, Qui excutit manus suas

¹ Quod Simonia alia ab obsequio, alia a manu, alia a lingua sit *add.* *as rubr.* M

² libro CPDA; codice M

³ et CPD; sed M

ab omni munere. Neque enim dicit, Qui excutit manus suas a⁴ munere, sed adiunxit, ab omni⁵. Quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subiectio⁶ indebite impensa⁷, munus a manu, pecunia, munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum pecuniam⁸, sed etiam humanam gratiam non requirit.

cf BD 1.113 for end; Ctp 1.55.13b] IP 3.120-1 (1, q. 1, c. Sunt nonnulli.)

⁴ a CPM; ex omni D

⁵ ad. ab omni CPM; ab omni ad. D

⁶ impense vel *add.* D, *om.* CPM

⁷ -ensa CPM; -ense D

⁸ -iam CVBDA; -ias P; nullam pecuniam M

87*

Omelia 17¹

Nonnullos vestrum cum premiis ordinationes facere agnovimus², spiritualem gratiam vendere, et de alienis iniquitatibus cum peccati dampno temporalia lucra cumulare. Cur ergo ad memoriam vestram non redit, quod vox Dominica precipiens dicit, Gratis accepistis, gratis date? Cur non ante mentis oculos revocatis quod templum Redemptor noster ingressus, cathedras vendentium columbas evertit, et nummulariorum effudit es? Qui namque sunt in templo Dei hodie, qui columbas vendunt, nisi qui in ecclesia pretium de impositione manus accipiunt, per quam videlicet impositionem Spiritus sanctus celitus datur? Columba igitur venditur, quia manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium datur. Sed Redemptor noster cathedras vendentium columbas evertit, quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Hinc est enim quod sacri canones Simoniacam heresim dampnant, et eos a sacerdotio privari precipiunt, qui de largiendis ordinibus pretium querunt. Cathedra ergo vendentium columbas evertitur, quando hi qui spiritualem gratiam vendunt, vel ante humanos, vel ante Dei oculos sacerdotio privantur.

¹ Omelia 17 CPDA (*with no break* PA); Quod columbas vendunt, qui manus impositionem ad pretium distribuunt. Ibidem homilia 17 M

² agn- CPDA; cogn- M

88*

¹Homilia 13²

Vendentes et ementes e³ templo eliminat⁴ Christus, quia vel eos qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos qui donum Dei emere nituntur, dampnat.⁵ Item.⁶

¹ De eadem re *add. as rubr.* M; *no break* PA

² 13 CPBD; xiii cuius supra H; xiiiviii A; 39 M

³ e CPBHA; de DM

⁴ -nat CPM; -navit D

⁵ *H ends cap. here*

⁶ [ibidem] *add.* M²

In templo vendentes sunt, qui hoc quod⁷ quibusdam iure competit, ad premium largiuntur. Iustitiam enim vendere est, hanc pro premii acceptione servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hoc quod iustum est proximo persolvere nolunt, dumque rem iure debitam facere contempnunt, dato patronis pretio⁸ emunt peccatum.

IP 3.119 (1, q. 3, c. Vendentes.)

⁷ *ss P*

⁸ [praemio] *add. M*

89*

¹ *Gregorius Maximo presumptori Salone*²

Pervenit ad nos, quod per Simoniacam heresim fueris ordinatus, sed et alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quam maxime fuit, propter quod necesse habuimus, summopere per scripta nostra prohibere, ne missarum solempnia celebrare debuisses.

(lib. 5 regist., epist. 3).

¹ De episcopo Simoniace ordinato *add. as rubr. M; no break CPA, break in D*

² Max. - Salone CPDLA; Maximino [Maximo] praesumptori Ecclesiae Salonitanae M

90*

¹ *Gregorius Brunechilde regine Francorum*

Christianitatis vestre sollicitudo diligenter invigilet, ut nullum qui sub vestro regno est, ad sacrum ordinem ex datione pecunie, vel quarumlibet patrocínio personarum, seu proximitatis iure patiatur accedere, sed ille ad episcopatus vel alterius sacri ordinis officium eligatur, quem dignum vita et mores ostenderint².

(lib. VII regist., epist. 5).

¹ Ut dignus vita et moribus ad sacros ordines eligatur *add. as rubr. M; no break P*

² -derint CPHM; -dunt D

91*

¹ *Item Etherio, Virgilio et Desiderio episcopis*²

Fraternitatem vestram auctore Deo volumus sinodum congregare, atque in ea reverendissimo fratre nostro Aregio³ episcopo⁴, et dilectissimo filio nostro Ciriaco⁵ abbate mediantibus, omnia que sanctis canonibus sicut prediximus sunt adversa, districte sub anathematis interpositione dampnentur, id est ut nullus pro adipiscendis ordinibus ecclesiasticis dare aliquod commodum presumat, vel pro datis accipere; neque ex laico habitu quisquam repente audeat ad locum sacri regiminis pervenire; neque ut alie mulieres cum sacerdotibus habitent, nisi que sacris canonibus sunt permisse.

¹ Ut nullus sacros ordines emat, nec aliquis ex laico habitu ad regimen Ecclesiae perveniat *add. as rubr. M; no break CP*

² Item - epp. CPDA; Gregorio (-ius Fr) Syagrio, Betherio, Virgilio, et Desiderio episcopis aparibus M

³ [Syagrio] *add. Fr*

⁴ ep. CPDA; coop- M

⁵ Ciriaco CM; Chiriaco PVB; Chyrio D

(lib. VII regist., epist. 3).

92*

¹Item². *Gregorius Theodorico regi Francorum*

Iterata vos pro vestra mercede adhortatione pulsamus, ut congregari sinodum iubeatis, et sicut dudum scripsimus, corporalia in sacerdotibus vitia, et Simoniace hereseos pravitatem, episcoporum omnium definitione dampnari, atque a vestri regni amputari finibus faciatis.

(lib. IX registri, epist. 53).

¹ De Simoniaca pravitate extirpanda *add. as rubr.* M

² Item CPBHA; *om.* M

93*

¹*Gregorius Brunechilde regine Francorum*

Sinodum congregari² precipite, et peccatum Simoniace hereseos de regno vestro inter alia que supra scripsimus, definitione concilii studiosius prohibete.

(lib. IX registri, epist. 57).

¹ De eodem *add. as rubr.* M

² -ari CPM; -are D

94*

¹*Gregorius Clothario Francorum regi*²

Quia simoniaca heresis prima in ecclesia surgens apostolorum est auctoritate dampnata, petimus ut pro mercede vestra sinodum congregari faciatis, quatenus omnium sacerdotum definitione compressa et radicitus amputata, nullas illic vires de cetero in periculum animarum inveniatur, nec ulterius sub qualibet occasione permittatur exurgere.

(lib. IX regist., epist. 55).

¹ Item de eodem *add. as rubr.* M; *no break P (bu there is one in V)*

² Fr. regi CPDA; regi Fr. M

95*

¹*Ambrosius in pastoralis suo*²

Quod dedit episcopus cum ordinaretur³ aurum fuit; et quod perdidit, anima fuit. Cum alium ordinaret, quod accepit, pecunia fuit; quod dedit, lepra fuit.⁴ Hec sunt mercimonia iniquorum in perniciem eorum. Interrogo tamen fratrem et⁵ coepiscopum

¹ Quod episcopus Simoniace ordinatus aurum dedit, et animam perdidit; ordinans autem pecuniam accepit, lepram dedit *add. as rubr.* M

² suo CPDM; *om.* A

³ cum ord. CPBM; in ordinatione sua D

⁴ H *ends cap. here*

⁵ Int. tamen fr. et AM; et. CPBDA²; et ad L

nostrum⁶, quia et ego episcopus sum, et cum episcopo loquor. Dic ergo mihi paulisper, frater episcopo, cum dares pecuniam, quid accepisti? Gratiam episcopalem accepi. Ergo interrogo te. Hec gratia cui tali vocabulo nuncupatur? Respondit, Cur, inquis? Ut reor, quod gratis datur, ideo gratia vocatur. Ergo si gratis gratia datur, et auro non estimatur, a te cur gratia pecuniis comparatur? Respondit, Non, inquit, mihi daretur, si pecunia non emeretur; nec episcopus fuissem ordinatus, si pecunias non dedissem. Ergo, ut apparet ex responsionibus tuis, gratiam cum ordinareris non accepisti, quia gratuito eam non meruisti. Et ideo, frater, si gratiam non accepisti, quomodo episcopus effici potuisti? Nam et ad discipulos suos Dominus ait, Gratis accepistis, gratis date. Cur ergo gratuitam gratiam estimasti te pretio possidere? Nam, ut video, aurum dans perdidisti, et sanctam gratiam non acquisisti.

(lib. De dignit. sacerdotali, cap. 5) (1, q. 1, c. Cum ordinaretur.)

⁶ coepiscopum nostrum CPM; coepiscoporum nostrorum D

96*

¹Ambrosius. De officiis² libro primo

Si percunctari³ fideliter velis⁴ Simoniacos, quis eos fecerit sacerdotes, respondebunt mox et dicent, Ab archiepiscopo sum nuper episcopus ordinatus, centumque ei solidos dedi, ut episcopalem gratiam consequi meruissem. Quos si minime dedissem episcopus hodie non essem. Unde melius volui, mi domine, aurum de sacello invehere⁵, quam totum⁶ sacerdotium perdere. Aurum dedi, et episcopatum comparavi, quos tamen solidos, si vixero, recepturum me illico iterum non diffido. Ordino presbiterum, consecro diaconum, et aurum accipio. Nam et de aliis nihilominus ordinibus pecunie questum flagitare confido. Ecce et aurum quod dedi, in meo sacello recepi, et episcopatum gratis accepi. Nempe hoc est quod doleo, quia archiepiscopus carnaliter episcopum fecit, nam propter pecunias spiritualiter leprosum ordinavit. Pecunia, inquit,⁷ tecum sit in perditionem, quia donum Spiritus sancti gratie pretio comparasti, et commercium miserabile in animarum exitium peregristi. Et nescii homines, et indocti inordinationibus eorum clamant, et dicunt, Dignus est, iustus est, conscientia misera, indignus, iniustus⁸ est dicit⁹. Pronuntiat enim episcopus hic¹⁰ ad populum, dicens, Pax vobis. Oculis quidem carnalibus videtur magnus episcopus, et divinis obtutibus inspicitur magnus leprosus.

(de dignitate sacerdotali, cap. 5).

¹ De eodem *add. as rubr.* M; *no break* P

² De offic. CPDA; officiorum M

³ -ari CPM; -aris D

⁴ velis CPM; *om.* D

⁵ invehere CPA; minuere DM; [invehere] *add.* M

⁶ totum CPDA; tantum [totum] M

⁷ inquit CPA; tua inquit D; inquit tua M

⁸ iniustus CPDM; iniustusque A

⁹ [Dignus es, et iustus es, et conscientia misera. Indignus es, et iniustus es, dicit, etc.] *add.* M²

¹⁰ hic CPDM; huius A; [huiusmodi] *add.* M

97*

¹*Beda in libro homiliarum*² 20³

Non solum venditores sunt columbarum, et domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines largiendo pretium pecunie, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt, verum hi quoque qui gradum vel gratiam in ecclesia spiritualem, quam⁴ Domino largiente percepere⁵, non simplici intentione, sed cuiuslibet humane causa retributionis exercent, contra illud apostoli Petri, qui loquitur, quasi sermones Dei, Qui ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur⁶ Deus per Iesum Christum. Quicumque ergo tales sunt, si nolunt veniente Domino de ecclesia auferri, auferant ista de suis actibus, ne faciant domum Dei domum⁷ negotiationis.
(*ad cap. 2 Iohannis*) IP 3.124 (1, q. 3, c. Non solum.)

¹ Item de eodem *add. as rubr.* M² homel. *add.* BA, *om.* CRPDM³ 20 CPBDA; 70 M⁴ in eccl. spir. quam CPM; spir. in eccl. Deo vel D⁵ percepere CPM; percipere D⁶ -no- ss D⁷ domum RPBDA; donum C

98

*Anacletus in tertio decretali*¹ *omnibus episcopis. Quibus in locis presbiteri, quibus episcopi*² *esse debeant*³

Episcopi apostolorum, presbiteri quoque⁴ 72 discipulorum locum tenent. Episcopi autem non in castellis, neque in modicis civitatibus debent constitui, sed presbiteri per castella et modicas civitates atque villas debent ab episcopis ordinari et poni, singuli tamen per singulos titulos suos. Et episcopus non ab uno, sed a pluribus debet episcopis ordinari et, ut dictum est, non ad modicam civitatem, ne vilescat nomen episcopi, sed ad honorabilem urbem titulandus et denominandus est. Presbiter vero ad qualemcumque locum ecclesie in eo constitute est preficiendus.

(*supra c. 58*) Ctp 1.2.19]

¹ suo *add.* M. Quibus - debeant *om.* B² pres. qu. ep. CPD; ep. qu. pres. M³ *rubr. before insc.* M⁴ quoque CPBD; vero M

99

*Higinus¹ papa a Petro octavus apostolo² in primo decretali suo omnibus episcopis³.
Irritam esse sententiam archiepiscopi sine assensu⁴ coepiscoporum⁵*

Salvo in omnibus Romane ecclesie privilegio, nullus metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium episcoporum instantia aliquorum audiat causas reorum, quia irritae erunt aliter actae quam in conspectu eorum omnium ventilatae, et ipse, si fecerit, coerceatur a fratribus.⁶ Criminationes maiorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni et irreprehensibiles apparuerint, et actis publicis docuerint omni se suspicione carere et inimicitia, atque irreprehensibilem fidem ac conversationem ducere.

(cap. 2) Ctp 1.7.1] (9, q. 3, c. Salvo.) (2, q. 7, c. Criminationes.)

¹ -inus CPD; -inius M

² oct. ap. CPD; ap. oct. M

³ omn. ep. before Hig. CRBH, here PDM

⁴ ass- CPM; cons- D

⁵ rubr. before insc. DM, om. B

⁶ [Cap. 2.] add. Fr

100

¹Calixtus papa XV a Petro², Benedicto fratri et coepiscopo

Nullus primas vel metropolitanus³ diocesani ecclesiam vel parochiam aut⁴ aliquem de eius parochia presumat excommunicare, vel iudicare, aliquidve agere absque eius consilio⁵ vel iudicio, sed⁶ hoc observent⁷ quod ab apostolis ac patribus et predecessoribus nostris est statutum et a nobis confirmatum.

(epist. 2 episc. Gallie, c. 3) BD 1.66a; Ctp 1.14.5a] IP 4.27a (9, q. 3, c. Nullus primas.)

¹ Ut nullus metropolitanus alterius dioecesani parochianum praesumat excommunicare, vel aliquid de eo agere sine concilio vel iudicio episcopi sui add. as rubr. M

² XV a Petro CPBD; a Petro XV M

³ -nus CPM; -nas D

⁴ aut CPD; vel M

⁵ cons. CPDM; conc- Fr

⁶ sed CPM; si D

⁷ -ent CPD; -et M

101

Irritum esse quod facit archiepiscopus de alterius parochia sine eius voluntate.¹ Idem²

Si quis³ metropolitanus episcopus, nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam, sine consilio⁴ et voluntate omnium comprovincialium episcoporum, extra aliquid agere temptaverit, gradus sui periculo subiacebit, et quod egerit irritum habeatur, et vacuum; sed quicquid⁵ de provincialium coepiscoporum causis⁶, eorumque

¹ Irritum - voluntate C²P²(at foot of leaf)DM; before Sed quicquid below V; om. RBH

² Idem CPV; Item RD; Calixtus papa xv a Petro Benedicto fratri et coepiscopo H; Idem ibidem M

³ vero add. M, om. CPBD

⁴ consilio CPBD; consensu [consilio] M

⁵ quicquid CPD; si quid [quicquid] M

ecclesiarum et clericorum atque secularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cum omnium consensu comprovincialium agatur pontificum, non aliquo dominationis fastu, sed humillima et concordi administratione, sicut Dominus ait, Non veni ministrari, sed ministrare. Et alibi, Qui maior est vestrum, erit minister vester, et reliqua. Similiter et ipsi comprovinciales episcopi cum eius consilio nisi quantum ad proprias pertinent⁷ parochias agant⁸ iuxta sanctorum constituta patrum, ut uno animo, uno ore concorditer sancta glorificetur Trinitas in secula. Nullus primas, nullus metropolitanus, nullusque reliquorum episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, que ad eum non pertinet, et alterius episcopi parochiam super cuiusquam⁹ dispositione, nisi vocatus ab eo cuius iuris esse dinoscitur, ut quicumque ibi disponat vel ordinet, aut¹⁰ iudicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter presumpserit dampnabitur, et non solum ille, sed et cooperantes, et consentientes ei¹¹, quia sicut ordinatio, ita eis¹² et iudicatio, et aliarum rerum dispositio¹³ prohibetur. Nam qui ordinare non poterit, qualiter¹⁴ iudicabit? Nullatenus procul dubio iudicabit, aut iudicare poterit. Quoniam sicut¹⁵ alterius uxor nec adulterari ab aliquo, vel iudicari, aut disponi nisi a proprio viro eo vivente permittitur, sicut nec uxor episcopi que eius ecclesia vel parochia indubitanter intelligitur eo vivente, absque¹⁶ iudicio et¹⁷ voluntate, alteri¹⁸ iudicare vel disponere¹⁹, aut eius concubitu frui, id est, ordinatione ullatenus²⁰ conceditur.

BD 1.66 b to dispositio prohibetur; Ctp 1.14.5b] IP 4.27b to habeatur et vacuum, 4.28 from Nullus primas - dispositio prohibetur

⁶ provincialium coepiscoporum causis CPB; prov. episcoporum causis D; comprovincialium causis ep. M

⁷ -ent CPD; -et M

⁸ cum consilio vel *add.* D, *om.* CPM

⁹ [eius] *add.* M

¹⁰ vel ord. aut CPM; aut ord. vel D

¹¹ ei CPD; illi M

¹² eis CPD; eius [eis] M

¹³ permittitur vel *add.* D, *om.* CMP

¹⁴ qualiter CPD; quomodo M

¹⁵ sicut CPM; si D

¹⁶ eius *add.* M, *om.* CPD

¹⁷ et CPM; atque D

¹⁸ alteri CPM; alterius D

¹⁹ [iudicio et voluntate alterius iudicari, etc.] *add.* M

²⁰ ullatenus CPM; ulterius D

102

Quod monachi vel laici nisi per gradus ecclesiasticos non debeant ad summum sacerdotium pervenire¹, cap. 1

Zosimus² episcopus urbis Rome Hesichio episcopo Salonitano. Hoc autem specialiter, et sub predecessoribus nostris, et nuper a nobis interdictum constat litteris ad Gallias, Hispaniasque transmissis, in quibus regionibus familiarior est ista presumptio,

¹ Quod monachi vel (mon. vel. *om.* D) laici - perv. CPD; Quod nullus nisi per gradus ecclesiasticos ad summum sacerdotium pervenire debeat M

² Osimus B; [Jozimus D

quamvis nec Africa super hoc³ admonitione nostra habeatur aliena, ne quis penitus contra patrum precepta, quia ecclesiasticis disciplinis per ordinem non fuisset imbutus, et temporum approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum ecclesie sacerdotium, aspirare presumeret, et non solum in eo ambitio inefficax haberetur, verum etiam ordinatores eius carerent eo ordine, quem contra precepta patrum crediderant presumendum.

(*ep. 1, c. 1*) *Ctp 1.39.1*] (*Dist. 36 et 59, c. Qui ecclesiast.*)

³ hoc CPH; hac DM; [hoc] *add.* M

103

Ut si quis episcopus maiorem sedem ambierit, et suam perdat, et illam¹ non obtineat, cap. 8². Leo Anastasio Thessalonicensi episcopo

Si quis autem³ episcopus civitatis sue mediocritate despecta, administrationem loci celebrioris ambierit, et ad maiorem se plebem quacumque ratione⁴ transtulerit, a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit et propria, ut nec illis presideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per superbiam sprexit. Suis ergo terminis quisque contentus sit, nec supra mensuram iuris sui affectet augeri.

(*epist. 84, cap. 8 [2 Fr]*) *BD 1.74; Ctp 1.43.25*

¹ illam CPM; aliam D

² cap. 8 *here* CRBH; *after* episcopo P²VD; *om.* PM

³ autem CPD; *om.* M

⁴ [occasione] *add.* M

104

Ut nullus episcopus sibi eligat successorem, cap. 5¹. Hilarius episcopus urbis Rome² synodo presidens dixit

Preterea, fratres, nova et inaudita (sicut ad nos missis de Hispaniis epistolis sub certa relatione pervenit) in quibusdam locis perversitatum semina subinde nascuntur. Denique nonnulli episcopatum, qui nonnisi meritis precedentibus datur, non divinum munus, sed hereditarium putant esse compendium, et credunt sicut res caducas atque mortales, ita sacerdotium velut legatorio aut testamentario iure posse dimitti. Nam plerique sacerdotes in mortis confinio constituti, locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare, scilicet ut non legi tima expectetur electio, sed defuncti gratificatio pro populi habeatur assensu. Quod quam grave sit existimatis³. Atque ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter ecclesiis auferamus.

(*in concilio Romano*) *Ctp 1.45.1*

¹ cap (tit. R) 5 *here* CRP, *after* dixit DM

² ep. urb. Rome CPD; papa M

³ -atis CPM; -astis D; [aestimate] *add.* M

105

Quod non sit principatus per ambitum ac¹ seditionem² occupandus³

Leo episcopus⁴ universis episcopis per Africam constitutis. Necessarium fuit ut dolorem cordis nostri, quo pro Dominicorum gregum periculis estuamus, datis nunc ad vos litteris promeremus, mirantes tantum apud vos, per occasionem temporis impacati, aut ambientium presumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque, et longe extra sacerdotale meritum constitutis, pastorale fastigium et gubernatio ecclesie crederetur. Non est hoc consulere populo, sed nocere; nec prestare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim presidentium salus est subditorum; et ubi est incolumitas obedientie, ibi sana est forma doctrine. Principatus autem quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus non offendit, ipso tamen initii sui est perniciosus exemplo, et difficile est ut bono peragantur exitu que malo sunt incoata principio. Quod si in quibuslibet ecclesie gradibus providenter scienterque curandum est ut in domo Domini nihil sit inordinatum, nihilque preposterum, quanto magis elaborandum est ut, in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familie Domini status et ordo nabit, si quod requiritur in corpore, non invenitur in capite. Ubi est illa beati Pauli apostoli per Spiritum Dei emissa preceptio, qua in persona Timothei omnium sacerdotum Christi numerus eruditur, et inde⁵ unicuique nostrum dicitur, Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Quid est cito manus imponere, nisi ante etatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam discipline, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum qui rectum tenet⁶ in eligendo sacerdote iudicium, ita gravi semetipsum afficit dampno qui ad sue dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona pretermittendum est quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus qui fuerit contra divine precepta legis collatus.⁷ Merito patrum beatorum venerabiles sanctiones, cum de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuerunt, quorum omnis etas a puerilibus exordiis, usque ad perfectiores annos, per discipline ecclesiastice stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita perhiberet. Nec potest de eius provectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci premium debetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuvant, quam diligens, et quam prudens habenda est dispensatio divinatorum munerum, et celestium dignitatum, ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur, et his ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, et totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere⁸ principium, cum valde

¹ ac CRPH; vel DM

² obtinendus vel *add. D, om. CPM*

³ et quod non sit episcopo manus imponenda, nisi diligenter examinato *add. M*

⁴ ep. CPBD; papa M

⁵ [proinde] *add. M*

⁶ [sectatur] *add. M*

⁷ (Paulo post) *add. M²*

⁸ habere CRP; accipere DM; [habere] *add. M*

iniquum sit, et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes preferantur emeritis.

(*epist. 87, cap. 1*) *Ctp 1.43.34-5*

106

¹*De superiori epistola ad episcopos Africe*²

Superest, fratres, ut concorditer³ salubres suscipiatis hortatus, et nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes, divinis et apostolicis constitutionibus pareatis, et in nullo patiamini providentissima canonum decreta violari. Que enim certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, iusta post ultione plectamus, in eos specialius et propensius commovendi, qui in episcopis ordinandis sanctorum patrum statuta neglexerint, et quos refutare debuerint, consecrarint.

(*cap. 2*) *Ctp 1.43.37a*

¹Ne in ordinandis episcopis sanctorum patrum statuta negligantur *add. as rubr. M*

²ad epp. Afr. CPM; Afr. ad epp. D

³[concordi obedientia] *add. M*

107

*Quod qui ordinant indignos*¹, *ius debeant amittere consecrandi*²

Unde qui episcopi³ talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non liceat, etiam si aliquomodo dampnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen ius ulterius non habebunt, nec unquam ei sacramento intererunt, quod neglecto divino iudicio, immerito prestiterunt. Illud sane quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non quibuslibet locis, neque quibuscumque castellis, et ubi ante non fuerunt episcopi consecrentur, cum ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, presbiterorum cura sufficiat. Episcopalia autem gubernacula nonnisi maioribus populis, et frequentioribus civitatibus oporteat presidere, ne quod sanctorum patrum divinitus inspirata decreta vetuerunt, viculis, et possessionibus, vel obscuris et solitariis municipiis tribuatur sacerdotale⁴ fastigium.

Ctp 1.43.37b

¹ord. ind. CPD; ind. ord. M

²(Nota *add. PV*) Quod - cons. (eodem cap. *add. M*) *in mg. CRPV, in text DM; om. B. No break CRPB*

³qui ep. CPD; ep. qui M

⁴suffragium vel *add. D, om. CPM*

108

*De Simoniaca heresi eradicanda, et de episcopo non alicuius gratia faciendo*¹

Gregorius universis episcopis per Helladam provinciam constitutis. Quibusdam narrantibus agnovi quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemens denuntio, quia cum sacerdotalis ordo intus

¹non alicuius (alterius D) gr. faciendo CPD; alterius gratia non faciendo M

cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex evangelio, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum, cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere est, de Spiritu sancto quem Deus omnipotens consubstantiali per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere. Ex quo ut predixi malo iam innuitur, quia qui in templo Dei columbas vendere presumpserunt, eorum Deo iudice cathedre ceciderunt. Qui videlicet error in subditis propagatur cum augmento, nam ipse quoque cum ad sacrum ordinem premiis perducatur iam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis venundare, quod emit. Et ubi est quod scriptum est, Gratis accepistis, gratis date? Et cum prima contra sanctam ecclesiam Simoniaca heresis sit exorta, cur non perpenditur, cur non videtur, quia eum quem pretio quis ordinat, provehendo agit, ut hereticus fiat? Ideoque hortamur ut vestrum nullus denuo hoc fieri patiatur. Sed neque gratia alicuius, neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum quem vite et actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit; nam, si aliter factum denuo senserimus, districta et canonica illud noveritis ultione compesci.

(lib. IV regist., epistola 56) Ctp 1.55.13] (1, q. 1, c. Quibusdam.)

109

Ut nihil accipiatur pro ordinatione vel pallio vel cartis. Cuius supra

Antiquam patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione cartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem invenit simulatio, appellatione pastelli. Quia enim ordinando episcopo pontifex manum imponit, evangelicam vero¹ lectionem minister legit, confirmationis vero huius epistolam notarius scribit, sicut episcopum non decet manum quam imponit vendere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam, vel calamum vendere. Pro ordinatione ergo, et pro pallio, cartis atque pastello, eundem qui ordinandus est, vel qui ordinatus est, aliqua dare prohibeo. Ex quibus predictis rebus, si quis aliquid commodi appellatione exigere, vel petere forte presumpserit, in districto omnipotentis Dei examine, reatui subiacebit. Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus ac petitus, post acceptas cartas et pallium, offerre aliquid cuilibet ex clero, gratie tantummodo causa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia eius oblatio nullam culpe maculam gerit, que ex ambientis petitione non processit.

Ctp 1.55.24] IP 3.14 from ordinando episcopo - notarius scribit (var.)

¹ ss P

110

Eiusdem¹. Ad Theodericum et Theodebertum²

Qua de re ut magnum omnipotenti Deo munus valeatis offerre, sinodum congregari precipite, in qua sicut fratribus coepiscopis nostris mandavimus, presente

¹ Eiusdem CBD; Ex eod. P; De eod. M

² Ad - Theod. CPB; Ad Theodericum et Theodericum D; Greg. Theodorico et Theodeberto regibus Francorum M

dilectissimo filio nostro Ciriaco abbate, sub anathematis debeat obligatione constitui, nullum pro ecclesiastico ordine aliquid unquam dare³, aliquid accipere.

(lib. VII regist., epist. 116.) Ctp 1.55.36]

³ vel *add.* M

111

*Idem de eodem ad eosdem*¹. *Quod nullum opus Simoniaci valeat*²

Fertur Simoniaca heresis (que prima contra Dei ecclesiam diabolica supplantatione subrepsit, et in ipso ortu suo zelo apostolice ultionis percussa, atque dampnata est) in regni vestri finibus dominari, cum in sacerdotio fides sit eligenda cum vita. Si enim vita deest, fides meritum non habet, beato Iacobo attestante, qui ait, Fides sine operibus mortua est. Que enim opera esse valeant sacerdotis, qui honores tanti sacramenti convincitur obtinere per premium? Et post pauca. Hinc igitur non solum in ordinatoris et ordinati animam lethale vulnus infligitur, verum etiam excellentie vestre regnum vestrorum episcoporum culpa, quorum magis intercessionibus iuvare debuerat, pregravatur. Si enim dignus is sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed premiorum copia suffragatur, restat ut nihil sibi in honores ecclesiasticos gravitas, nihil sibi defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat, et dum vitia honor remunerat, in locum ultoris is fortasse qui fuerat ulciscendus adducitur, atque hinc sacerdotes non proficere, sed perire potius iudicantur. Vulnerato namque pastore, quis curandis ovibus adhibeat medicinam? Aut quando populum orationis clipeo tueatur, qui iaculis se hostium feriendum exposuit³? Aut qualem fructum producturus est, cui gravi peste radix infecta est, Maior ergo calamitas metuenda est forte locis illis, ubi tales intercessores adducuntur ad locum regiminis, qui iram Dei provocant, quam per semetipsos populis placare debuerant.

(1, q. 1, c. Fertur Simoniaca.) Ctp 1.55.40]

¹ Idem - eosdem *here* CBD, *after* valeat PV; *om.* M

² et quod iram Dei super populum potius provocat quam placat. Ibidem paulo post initium *add.* M

³ Aut quando pop. - exposuit *in display script* D

112

*Gregorius Etherio episcopo*¹, *Siagrio*², *Virgilio et Desiderio, episcopis Galliarum. De simoniacis*³

Dum⁴ non attenditur, quod divina voce dicitur⁵, Gratis accepistis, gratis date, agitur ut crescat et geminata fiat in uno eodemque delicti contagio, ementis scilicet et vendentis. Et cum liqueat hanc heresim ante omnes radice pestifera subrepsisse, atque in ipsa sua origine apostolica esse detestatione dampnatam, cur non perpenditur, cur non cavetur, quia illi benedictio in maledictionem convertitur, quia ad hoc ut fiat hereticus

¹ episc. CPBD; [betherio] M

² Siag- C²RDHM; Suag- CPV

³ De sim. CPD; Item de sim. *before insc.* M

⁴ Dum CPBM; Cum RVH

⁵ [praecipitur] *add.* M

promovetur?⁶ Item⁷. Neque enim elemosina reputanda est, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur, quia qui hac intentione male accipit, ut bene dispenset, gravatur potius quam adiuvetur.

(lib. VII regist., epist. 110.) Ctp 1.55.45-6] IP 2.194 from Neque enim

⁶ H ends cap. here

⁷ (ibidem) add. M²

113

Innocentius Victricio Rothomagensi episcopo. Non esse ordinandum episcopum sine conscientia¹ metropolitani²

Primum, ut extra conscientiam metropolitani episcopi, nullus audeat ordinare episcopum. Integrum est enim³ iudicium quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus episcopus ordinare presumat episcopum, ne furtivum prestitum beneficium videatur. Hoc enim et synodus Nicena constituit atque definivit⁴.

(epist. 2, c. 1.) Ctp 1.38.18]

¹ conscientia CPBD; consensu M

² rubr. before insc. M

³ est enim CPD; enim est M

⁴ corr. fr. definit P

114

Hilarius papa Ascanio, et aliis episcopis Terraconensis provincie. De episcopis preter conscientiam metropolitani ordinatis¹

Hoc autem primum iuxta eorumdem regulas patrum volumus custodiri, ut nullus preter notitiam atque consensum fratris nostri Ascanii aliquatenus consecratur antistes; quia hoc vetus ordo tenuit, hoc trecentorum decem et octo sanctorum patrum definivit auctoritas. Cui quisquis obvias tetenderit manus, eorum se consortio fatetur indignum, quorum preceptionibus resultarit².

(cap. 4.)

¹ De - ordinatis CPD; De eodem before insc. M

² obsc. corr. D

115

¹ *Leo IV episcopis Britannie*

Requiritis de iis² qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, et sui acta improba temeritate Simonis heresi coniungentes, utrum possint in ordine penitentiam agere, aut tantummodo extra ordinem et sacerdotalem fieri gradum. Quod³ nos quidem convictis, et qui tam detestabile nefas (quod iam multis est

¹ Nota. Nullam penitentiam dandam esse simoniacis in ordine add. CR mg, P foot of leaf; De simoniacis cunctis ab ordine et dignitate removendis add. as rubr. M; om. VBD

² iis CP; is R; his R²VBDM

³ Quod CPD; Quibus M

dampnatum conciliis) peregrisse noscuntur, nulla penitentia possumus subvenire, et tot spiritualibus patribus obviare, sed in illorum patrum me sententia convenire omnibus certum sit.

(ep. 2, c. 1.) *CB Leo IV 18a; Ctp 1.60.2] (1, q. 7, c. Requiritis de his.)*

116

Quomodo, aut sub¹ quot testibus dampnandus sit episcopus. ²Item³

Nullam dampnationem episcoporum esse⁴ unquam censemus, nisi aut ante legitimum numerum episcoporum, qui fit per duodecim episcopos, aut certe probata sententia per septuaginta duos idoneos testes, qui tales sint, qui et accusare possint, et prius ad sacra Christi quatuor evangelia sacramenta prestant, quod nil falsum depromant, sicut nobis beatus Silvester tradidit et Romana sancta tenere videtur ecclesia. Et si inter eos quos dampnandos esse dixerint homines, fuerit episcopus qui suam causam in presentia Romane sedis episcopi petierit audiri, nullus super illum finitivam presumat dare sententiam, sed omnino eum audire decernimus.

CB Leo IV 18b; Ctp 1.60.3] (2, q. 4, c. Nullam damnationem.)

¹ sub CPD; om. M

² Quomodo - episcopus CR(mg.)P(mg.)VDM; om. BH. No break PB

³ Item CPVBD(D and V before Quomodo); Leo III episcopis Britannie H; Idem M

⁴ epp. esse CPM; esse epp. D

117

Qualiter episcopi debeant¹ ordinari. Cap. 4² ex concilio Niceno³

Episcopum oportet ab omnibus episcopis, si fieri potest, qui sunt in provincia eius, ordinari. Si vero hoc difficile fuerit, vel aliqua urgente necessitate, vel itineris longitudine certe tres episcopi debent in unum esse congregari, ita ut etiam ceterorum qui absentes sunt, consensum litteris teneant, et ita facient ordinationem, potestas sane vel confirmatio pertinebit per singulas provincias ad metropolitanum episcopum.

Ctp 2.1.4]

¹ epp. deb. CPM; deb. epp. D

² cap. 4 here CPD, after Nic. BM

³ conc. Nic. CPM; Nic. conc. D

118

Quod non oporteat episcopos aut quoslibet ex clero per pecunias ordinari¹. Ex concilio Calcedonensi, cap. 2²

Si quis episcoporum accepta pecunia ordinationem fecerit, et sub pretium deduxerit impretiabilem³ gratiam⁴, atque ordinaverit per pecunias⁵ episcopum, sive

¹ Quod - ordinari CPBD; Cui periculo subiaceat episcopus vel aliquis de clero per pecuniam ordinatus, vel ad aliquos honores promotus M

² Ex conc. Calc. cap. 2 CB; cap. 2 Ex conc. Chal. PVD; Ex Chal. conc. cap. 2 M

³ ded. impret. CPM; dederit impretabilem D

⁴ -iam CPBDM; -ia Fr

corepiscopum⁶, sive presbiterum, sive diaconum, aut quemcumque alium qui connumeratur inter clericos⁷, aut accepta pecunia ordinaverit econumum, id est defensorem, sive paramonarium, Quicumque ergo⁸ hoc meditatus fuerit, si convictus fuerit, ipse quidem subeat gradus sui periculum, et qui sic ordinatus fuerit, nullum habeat fructum⁹ ex huiuscemodi¹⁰ mercimonio et creatione probrosa¹¹, sed sit¹² alienus et dignitatis et sollicitudinis eius¹³, quam per pecunias intravit; sed et ille qui tam turpibus et illicitis¹⁴ intercessor apparuit, siquidem clericus fuerit¹⁵, de proprio decidat gradu¹⁶; si vero laicus sive monachus fuerit, anathema sit.

Ctp 2.10.2; cf below 5.213A] IP 3.118 (1, q. 1, c. 1. Si quis episcopus.)

⁵ -ias CRPD; -iam BM

⁶ corep- C²RPM; coep- CD

⁷ clericos CPM; cleros D

⁸ ergo CPBD; *om.* M

⁹ fructum CPBD; *om.* M

¹⁰ -cemodi CRPV; -modi BDM

¹¹ profectum *add.* M, *om.* CPBD

¹² *ss* C

¹³ in *add.* *ss* P, *om.* CVBDM

¹⁴ illicis D

¹⁵ fuerit CPM; *om.* D

¹⁶ dec. gradu CPBD; gradu dec. M

119

Ut ecclesia seculari potentia minime pervadatur¹. Cap. 31 Ex canone apostolorum²

Si quis episcopus secularibus potestatibus³ usus ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes qui illi communicant.

(18, q. 7, c. Si quis episcopus.)

¹ Ut - pervadatur CPD; Quid agendum sit de episcopo, qui ecclesiam per saecularem potestatem obtinuerit M

² Cap. 31 *here* CPDL, *after* apost. BM

³ sec. pot. CPM; pot. sec. D

120

De eodem¹. Septima sinodus, cap. 3²

Omnis electio episcopi vel presbiteri, aut diaconi a principibus facta, irrita maneat, secundum regulam que dicit, Si quis episcopus secularibus potestatibus usus ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur, et segregentur omnes qui illi communicant.

CB Varia II 105; Ctp 2.12.6] (Dist. 63, cap. Omnis electio.)

¹ Ut ecclesia - pervadatur (*cf* cap. 119) H

² 3 CPM; 20 D

121

De eodem¹. Septima sinodus², cap. 20³

Omnis episcopus, vel presbiter, aut diaconus convictus quod per pecuniam manus impositionem dederit vel acceperit, a sacerdotio et gradu decidat. Fortassis autem dicunt aliqui, quia penitentiam agimus de peccato, et Deus ignoscit illud. Ita est, quia omnes agentes penitentiam Deus suscipit, et indulget per penitentiam peccata queque patrata. Item. Qui per pecunias quemquam consecraverit, vel consecratus est, alienus est a sacerdotio.

CB Varia II 106; Ctp 2.12.7] (1, q. 1, c. Qui per pecunias.)

¹ De eodem CPBD; De eo qui per pecuniam manus impositionem dedit vel accepit M

² Sept. sin. CPBD; Syn. sept. M

³ De - xx in mg. B

122

De eodem¹. Octava sinodus cap. 11

Promotiones et consecrationes episcoporum concordans prioribus conciliis, clericorum² electione ac decreto, et episcoporum collegio fieri hec sancta et universalis sinodus definivit, et statuit atque³ iure promulgavit neminem laicorum principum vel potentum⁴ semet inserere⁵ electioni vel promotioni patriarche, vel metropolitani, aut cuiuslibet episcopi, ne videlicet inordinata et incongrua hinc⁶ fiat contentio vel confusio, presertim cum nullam in talibus potestatem, quemquam potestativorum, vel ceterorum laicorum habere conveniat. Sed silere et attendere sibi⁷, usquequo regulariter a collegio ecclesie suscipiat finem electio futuri pontificis. Si vero quis laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab ecclesia, licet huiusmodi, cum reverentia, si forte voluerit, obtemperare se asciscentibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam ecclesia salutem promovet. Quisquis autem secularium principum, vel potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem ac⁸ consonantem, atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere temptaverit, anathema sit, donec obediat et consentiat, quod ecclesia de electione et ordinatione proprii presulis se velle monstraverit.

CB Varia II 107; Ctp 2.13.1] IP 3.8

¹ De eodem CPD; Nullum principum, vel potestatum laicorum, electioni episcoporum se inserere violenter debere, et si fecerint quid de eis agendum sit M

² clericorum CPM; om. D

³ atque CPM; om. D

⁴ -tum CPDM; -tium Fr

⁵ inserere CPD; ingerere [inserere] M

⁶ hinc CPM; huic D

⁷ sibi CPM; si D

⁸ ac CPM; et D

123

¹*Canones Parisiaci*² *sub Ludovico imperatore*³

Quia in aliquibus consuetudo prisca negligitur ac⁴ decreta canonum violantur, placuit iuxta antiquam consuetudinem ut decreta canonum servantur. Nullus civibus invitis ordinetur episcopus, nisi quem populi et clericorum electio plenissima quesierit voluntate. Non principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis⁵ voluntatem vel episcoporum comprovincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia⁶ temeritate presumpserit, a comprovincialibus loci ipsius⁷ episcopis recipi penitus⁸ nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum agnoscunt. Si quis de comprovincialibus recipere⁹ contra interdicta presumpserit, sit a fratribus omnibus segregatus, et ab ipsorum omnium¹⁰ caritate semotus. Nam de ante actis ordinationibus pontificum ita convenit observari, ut metropolis¹¹ cum suis comprovincialibus episcopis, vel quos vicinos episcopos eligere voluerit, in loco ubi convenerit, iuxta antiqua statuta canonum, omnia communi consilio et sententia decernantur¹².

(*Conc. Parisiens. I, c. 8.*) *Cleop. C viii fo. 47]* *Ctp 3.9.2; IP 3.9 from* Si per ordinationem - caritate semotus.

¹ De eodem *add. as rubr. M*

² Parisiaci CPBD; apud Parisios M

³ imp. CPD; rege M

⁴ ac CBDM; aut PV

⁵ vel metropolitani *add. in mg. R*

⁶ nimia CP?M; minima D

⁷ ipsius CPM; illius D

⁸ penitus CPD; *om. M*

⁹ eum *add. M, om. CPD*

¹⁰ ips. omn. CPM; omn. ips. D

¹¹ metropolis CRPD; vel metropolitanus *add ss R²*; metropolitanus [metropolis] M

¹² decernantur CPBDL; decernant [decernantur] M

124

*Qualiter consecrentur episcopi. Ex concilio Carthaginensi quarto*¹, *cap. 2*

Episcopus cum ordinatur, duo episcopi ponant et teneant evangeliorum codicem super caput et super cervicem² eius, et uno super eum fundente benedictionem³, reliqui omnes episcopi qui adsunt⁴ manibus suis caput eius tangant.

Ctp 2.18.2] *IP 3.18 (Dist. 23, c. Episcopus cum.)*

¹ Ex conc. Carth. quarto CPH; Ex conc. Cart. D; quarto Carthaginensi concilio M

² cervicem CPM; verticem vel cervices D

³ et *add. D, om. CPM*

⁴ ep. qui ad. CPD; qui ad. ep. M

125

De episcopo vel clerico¹ in alio loco² non transferendo. Cap. 27³ Ex eodem concilio

Ut episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si pro utilitate⁴ ecclesie faciendum poposcerit, decreto pro eo clericorum et laicorum episcopis porrecto⁵ in presentiam⁶ sinodi transferatur, nihilominus alio in loco⁷ eius episcopo subrogato. Inferioris vero gradus sacerdotes vel alii clerici concessione suorum episcoporum possunt ad alias ecclesias transmigrare.

Ctp 2.18.26] IP 3.70 (7, q. 1, c. Episcopus de loco.)

¹ clerico CPD; clero M

² alio loco CPD; alium locum M

³ Cap. 27 *after* conc. DM

⁴ pro util. CPD; id utilitas M

⁵ [per sententiam] *add.* M

⁶ -iam CPD; -ia M

⁷ -co CPD; -cum M

126

Ne quicquam premii pro divinis sacramentis accipiat. Cap. 8¹ Ex concilio Toletano² XI

Quicquid invisibilis gratie collatione tribuitur, nunquam questu, vel quibuslibet premiis venundari penitus debet, dicente Domino, Quod gratis accepistis, gratis date. Et ideo Quicumque deinceps in ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis consignandisque fidelibus, aut collatione crismatis, vel promotionibus graduum pretia quelibet, vel premia, nisi voluntarie oblata, pro huiusmodi oblatione³ susceperit, equidem si, sciente loci episcopo, tale quicquam a subditis perpetratur, idem episcopus duobus mensibus excommunicationi subiaceat, pro eo quod in scientia mala conticuit⁴, et correctionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam eodem nesciente, quodcumque do supradictis capitulis accipiendum sibi esse crediderit, si presbiter est, trium mensium excommunicationi plectatur; si diaconus, duobus, subdiaconus vero vel clericus his cupiditatibus serviens, et competenti pena et debita excommunicatione plectendus est.

H 409b; Ctp 2.41.4] (1, q. 1, Quicquid invisibilis.)

¹ Cap. 8 *after* XI DM

² Tol. conc. M

³ [ambitione] *add.* M

⁴ contexit (vel conticuit *ss*) R

127

Quid custodiri debeat si per premium quis episcopus fiat vel qua sententia feriat qui post honorem acceptum per premium ordinatus fuisse detegitur¹. Ex eodem concilio, cap.

9

Multe super hoc capitulo² patrum sententie manaverunt, scilicet ne impretiabilem sancti Spiritus gratiam donis vel muneribus quis estimet comparandam. Sed, quod non sine gravi dolore dicendum est, quanto hec frequenti decretorum est preceptione prohibita, tanto a nobis fraudibus cognoscitur iterata, dum hi qui tali pretio mercari nituntur gratiam, sue ordinationis tempora preveniunt munere, aut post acceptum honorem, promissis suis conferunt apparitoribus turpis lucri mercedem. Et ideo ut horum et similium argumentorum deinceps amputetur occasio, hec sancta sinodus definivit ut, cum quisque pontificale culmen ante Domini altare percepturus accesserit, et actione astringatur, quod pro conferenda sibi consecratione honoris, nulli persone cuiuslibet premii collationem, vel aliquando dedisset, vel aliquando in futurum dare procuret. Sicque aut mundus ab hoc contagio, prelationis consecrationem accipiat, aut publicato hoc scelere manifeste denudatus, coram ecclesia ad honorem quem mercari voluit, non accedat. Illos tamen, quos deinceps post prelationem per premium ordinatos fuisse patuerit, sub definitis penitentiae legibus, ut vere Simoniacos ab ecclesia separandos esse censemus, id est, ut duorum annorum spatio exilio relegati, et digna satisfactione vel excommunicationis sententia coerciti, honoris gradum quem premiis emerant, lacrimis conquirere et reparare intendant; ut si digna eos satisfactio penitentiae tempore invenerit, non tantum communione³ sed et loco et totius ordinis officiis, a quibus separati fuerant, restaurandi sunt.

H 410a]

¹ Quid - detegitur CPD; Qua sententia feriendi sint qui Simoniace ad episcopatum eliguntur, vel electi Simoniace ordinantur M

² hoc capitulo CBM; hoc PV; cap. hoc D

³ -one CPD; -oni M. [commendaverit, peracto indictae poenitentiae tempore, non tantum, etc.] *add.* M²

128

Ne episcopus per pecuniam aliquem ordinet, cap. 2. Ex concilio Bracarensi¹

Placuit ut de ordinatione clericorum episcopi munera nulla suscipiant, sed sicut scriptum est, Quod gratis Deo donante acceperint, gratis dent. Non aliquo pretio gratia et impositio manuum venundetur, quia antiqua definitio patrum ita de ecclesiasticis ordinationibus statuit dicens, Anathema sit danti et accipienti, propterea quia multi aliquando multis sceleribus obruti, et sancto altari indigne ministrantes non ob testimonium bonorum actuum, sed profusione munerum obtinent. Oportet ergo non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discussionem, deinde per multorum testimonium clericos ordinare.

H 425b; Ctp 2.46.3] (1, q. 1, c. Placuit ut de.)

¹ cap. 2 Ex - Brac. CPL(Ex - Brac. in mg. P); Ex conc. Brac. cap. 2 BD; Ex II Bracarensi concilio cap. 3 M

129

Gregorius Antonio subdiacono, in quarto libro Registri¹. Non esse faciendum episcopum premio, vel personarum patrocínio²

Illud quidem pre omnibus cure tibi sit ut, in hac electione, nec datio quibuscumque modis interveniat premiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocínio quisquam fuerit electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire reverentia exigente compellitur, sicque fit ut et res illius minuantur ecclesie, et ordo ecclesiasticus non servetur. Talem ergo³ te⁴ imminente⁵, debent personam eligere, que nullius incongrue voluntati deserviat, sed vita et moribus decorata tanto ordine digna valeat inveniri.

Ctp 1.55.99] (8, q. 2, c. Illud quidem.)

¹ in - Reg. CPD; registri lib. II, epist. 22, sive ca. 61 M

² rubr. before insc. M

³ repeated P

⁴ te CPM; me D

⁵ [admonente] add. M

130

¹Idem² ex epistola³ ad clerum Mediolanensem

Dilectissimi⁴ filii, officii nostri censura commoniti, suademus, ut in suscipiendi antistitis causa, nullus vestrum neglecta utilitate communi, suo lucro proficiat, ne si quisquam propria commoda appetit, frivola estimatione fallatur, quia nec libero iudicio preferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes ergo que cunctis expediunt ei quem vobis divina gratia pretulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam prebete. Iudicari namque a vobis ultra non debet semel prelatum, sed tanto nunc subtiliter iudicandus est, quanto postmodum iudicandus non est

(epist. 29, sive c. 68).Ctp 1.55.100] cf 6.380A below (8, q. 2, c. Dilectissimi.)

¹ Ut nullus privatum commodum, sed commune quaerat in electione episcopi add. as rubr. M

² Idem] Gregorius in iiii libro registri H

³ ex ep. CPD; om. M

⁴ Sidelect- D

131

¹Item² Virgilio Arelatensi³

Cum ad sacros ordines Paulus apostolus neophitum venire prohibeat, sciendum nobis est quia, sicut tunc neophitus vocabatur qui adhuc noviter erat plantatus in fide, ita nunc inter neophitos deputamus, qui adhuc novus est in sancta conversatione. Scimus autem quod edificati parietes non prius tignorum pondus accipiant, nisi a novitatis sue humore siccentur; ne si ante pondera quam solidentur accipiant, cunctam simul fabricam ad terram deponant.

(lib. IV regist., epist. 50).Ctp 1.55.103] (Dist. 48, c. Sicut.)

¹ Quid in primitiva Ecclesia, et quid nunc, neophytus vocetur add. as rubr. M

² Item CPD(in mid-text P); Idem M

³ episcopo add. M

132

*Ambrosius*¹. *Quod inexpiabilis sit culpa venditi*² *misterii*

Accepisti pecuniam, et possidebis³ ex ea agrum, et vineas, et oliveta, et greges, et lepra Naaman applicabit⁴ se in te, et semini tuo usque in eternum. Vides quia facto auctoris successio dampnatur heredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa misterii, et gratie vindicta celestis transit ad posteros. Denique Moabite, et ceteri non intrabunt in ecclesiam Dei usque in tertiam et quartam progeniem, tamdiu videlicet ut simplicius interpretemur donec culpam auctorum multiplicis successio generationis aboleret. Sed cum illi, qui in Deum idololatrie errore deliquerunt, in quartam generationem videantur esse multati, profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in eternum pro cupiditate habendi prophetica auctoritate dampnatur, presertim cum Dominus noster Iesus Christus per lavacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum, nisi ut vitiorum magis quam generis semen intelligas. Sicut enim qui filii promissionis sunt, existimantur in semen bonum, ita etiam qui filii erroris sunt, existimantur in semen malum. Nam et Iudei ex patre diabolo sunt, non utique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari, Giezi lepram cum divitiis suis possident, et male quesita mercede non tam patrimonium facultatum, quam thesaurum criminum congregarunt, eterno supplicio et brevi fructu.

(l. IV. In IV c. Lucae, titulo. De confirmatione eiusdem, exemplo Elisei et Naaman. 4 Reg. 5)

¹ after rubr. M

² cul. ven. CPM; ven. cul. D

³ corr. fr. possedisti P

⁴ [adhaerebit tibi] add. M

133

Gregorius. ¹*Solius nefas ambitus canonica districtione dampnari ad Maximum presumptorem*², cap. 20

Licet cetera cuiuspiam talia vite³ sint merita, ut nihil sit quod ex his sacerdotalibus valeat ordinationibus obviare, tamen solius nefas ambitus severissima canonum districtione dampnatur.

(Lib. III registri, epist. seu cap. 20.) CSem 2.181]

¹ Sf2 begins

² Gregorius - pres. CPDSf Quod solius nefas ambitus severissime damnetur. Gregorius ad Maximum [Maximianum] praesumptorem in Salona M

³ talia vite CPM; vite talia D

134

*Idem in eodem capitulo. Quia non est consecratio ab excommunicatis celebrata*¹

Cognoscimus² itaque quod vel³ subrepta vel simulata piissimorum principum iussione, dum vita dignus non fueris, te ad sacerdotii ordinem cunctis venerabilem proripuisse. Quod nos ideo sine ulla hesitatione credimus, quia vitam etatemque tuam non habemus incognitam, ac deinde quia serenissimi Domini imperatoris animum non ignoramus, quod se in causis sacerdotalibus miscere non soleat, ne nostris in aliquo peccatis gravetur. Additur inauditum nefas, quod post interdictionem quoque nostram, que sub excommunicatione tua ordinantiumque te facta est, cesis presbiteris, diaconibus ceteroque clero, manu militari diceris ad medium deductus. Quam rem nos consecrationem dicere nullomodo possumus, quia ab excommunicatis est celebrata. Quia igitur sine ullius exempli forma violasti talem tantamque sacerdotii dignitatem, ut usque dum Dominicis vel responsalis nostri cognoverimus apicibus, quod non subreptitia, sed vera fueris iussione ordinatus, nullatenus tu ordinatorumque tui attrectare quicquam presumatis sacerdotalis officii, nec usque ad rescriptum nostrum, ad cultum vos sacri altaris accedere.

¹ Quia - celebrata (-anda D) CPDSf; Quod non sit consecratio ab excommunicatis celebranda M

² [Cognovimus] add. M

³ de add. D, om. CPM

135

*Quod non oporteat ordinationes episcoporum diu differri. Ex concilio Calcedonensi*¹
*cap. 25*²

Quoniam quidam metropolitanorum (quantum comperimus³) negligunt commissos sibi greges, et ordinationes episcoporum facere differunt, placuit sancte sinodo, intra tres menses ordinationes episcoporum celebrari, nisi forte necessitas inexcusabilis preparet⁴ tempus dilationis extendi⁵. Quod si hoc minime fecerit, correctioni ecclesiastice subiacebit. Verumtamen redditus ecclesie viduate penes economum eiusdem ecclesie integri⁶ reserventur.

BD 1.24] (Dist. 75, cap. Quoniam quidam.)

¹ conc. Chal. PBD; Chal. conc. M

² Ex - 25 om. CH

³ [sicut ad nos perlatum est] add. M

⁴ preparet CPBD; coegerit M

⁵ [protelari] add. M

⁶ -egre H

136

De ordinationibus episcoporum diu minime differendis¹. Ex decretis Damasi² pape, cap. 1

Quoniam quidam metropolitanorum fidem suam, secundum priscam consuetudinem, sancte sedi apostolice exponere detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc episcoporum consecratio viduatis ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit ut quisquis metropolitanus ultra tres menses consecrationis sue ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum, ad apostolicam sedem non miserit, commissa sibi careat dignitate, sitque licentia metropolitanis aliis³, post secundam et tertiam commonitionem⁴, viduatis ecclesiis, cum consilio Romani pontificis ordinando episcopos⁵ subvenire. Si vero consecrandi episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses ecclesia viduata consistat, communione privetur, quousque aut loco cedat, aut se consecrandum prebere non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam ecclesiam, neque ibi, neque alicubi consecrationis donum percipiat⁶, imo metropolitani sui⁷ iudicio cedat.

BD 1.25] IP 3.11 (Dist. 100, c. Quoniam quidam.)

¹ De - diff. CPD; Ut archiepiscopus infra tres menses pallium suum ab apostolica sede accipiat, vel dignitate sua careat M

² Damasi CPHD; Pelagii M

³ met. al. CPM; al. met. D

⁴ commonitionem C²DM; communionem CPBH

⁵ -pos CPBD; -po M

⁶ perc- CPM; acc- D

⁷ sui CPM; om. D

137

Quomodo quis debeat a vicinis provincie episcopis¹ ordinari. Ex concilio Sardicensi, cap. 5

Osius episcopus dixit, Si contigerit in una provincia, in qua plurimi fuerint episcopi ceteris necessariis rebus occupati, extra provinciam unum forte remanere episcopum, et populi convenerint, episcopi vicine provincie debent illum prius convenire episcopum, qui in ea provincia moratur, et ostendere quod populi petant sibi rectorem, et hoc iustum esse, ut et ipsi veniant, et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit et dissimulaverit, nihilque rescripserit satisfaciendum esse populis, veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum.

BD 1.26] (Dist. 65, c. Si forte.)

¹ prov. ep. CPM; ep. prov. D

138

Ut episcopus non consecratur sine¹ tribus episcopis. Ex concilio Arelatensi², cap. 5

Nullus episcopus sine metropolitani permissu, nec episcopum³ metropolitanus sine tribus episcopis comprovincialibus presumat episcopum ordinare, ita ut alii

¹ sine PBDM; nisi C

² II add. M

comprovinciales episcopi admoneantur, ut se suo responso consensisse significant. Quod si inter partes aliqua fuerit dubitatio, maiori numero metropolitanus in electione consentiat⁴.

BD 1.27/ IP 3.15

³ ep. CPBD; om. M

⁴ cons. CPM; om. D(at end of leaf)

139

Ut episcopus non¹ minus quam a tribus ordinetur et si fieri possit archiepiscopus ab omnibus comprovincialibus². Ex epistola Anitii³ pape ecclesiis per Galliam constitutis⁴ directa.

De ordinationibus episcoporum, super quibus nos consulere voluistis⁵, olim aliis in scriptis in spiritu⁶ predecessoris nostri Anacleti⁷ quedam iam decreta reperimus. Scimus enim beatissimum⁸ Iacobum, qui dicebatur iustus, qui etiam secundum carnem frater Domini nuncupatus est, a Petro, Iacobo, et Iohanne apostolis Hierosolimis episcopum esse ordinatum. Si autem non minus quam a⁹ tribus apostolis tantus vir fuit ordinatus, patet profecto eos formam, instituente¹⁰ Domino, tradidisse non minus quam a tribus episcopis, episcopum ordinari debere. Sed crescente numero episcoporum, nisi intervenerit necessitas, debent etiam plures augeri. Si autem archiepiscopus obierit, et¹¹ alter ordinandus archiepiscopus fuerit, omnes eiusdem provincie episcopi ad sedem metropolitanam veniant, ut ab omnibus episcopis eligatur et ordinetur.¹² Reliqui vero comprovinciales episcopi, si necesse fuerit, ceteris consentientibus¹³ a tribus, iussu archiepiscopi, consecrari possunt episcopi¹⁴. Sed melius est, si ipse cum omnibus eum qui dignus est elegerit, et cuncti pariter consecraverint¹⁵ pontificem¹⁶. Et licet istud, necessitate cogente¹⁷, concessum sit, illud tamen quod de archiepiscopi consecratione

¹ a add. D, om. CPH

² Ut episc. - comprov. CPHD; De eodem et ut archiepiscopus ab omnibus comprovincialibus ordinetur, si fieri potest M

³ Anitii CP; Amicii D; Aniceti M

⁴ per Galliam const. CPD; Galliae M

⁵ (Volumen conciliorum sic habet, Olim in sancti praedecessoris nostri Anacleti ordinationibus quaedam iam, etc.) add. M²

⁶ in spiritu CPD; om. M

⁷ (Anacletus epist. 2) add. M²

⁸ beatissimum CPM; beatum D

⁹ minus quam a CPM; a minus quam D

¹⁰ instituente CPM; instruente D

¹¹ ss P

¹² Oportet autem ut ipse qui illis omnibus preesse debet, ab illis omnibus eligatur et ordinetur add. M, om. CPBD

¹³ consentibus D

¹⁴ -pi CPBD; -pis M

¹⁵ corr. fr. -erit P. episcopum vel add. D, om. CPB

¹⁶ [pontifices] add. M

¹⁷ istud nec. cog. CPM; iusta cog. nec. D

preceptum atque predictum est, id est ut omnes¹⁸ suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet, quia qui illis preest¹⁹ ab omnibus episcopis quibus preest debet constitui. Sin aliter presumptum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit eius secus acta ordinatio.

BD 1.28] IP 3.10 from Si autem archiepiscopus obierit

¹⁸ preceptum atque predictum (predicatum D) - omnes CPBD; praedictum est atque praeceptum, ut omnes videlicet M

¹⁹ preest CP²VHDM; prodest PB

140

De episcopo qui alium¹ sine sua voluntate episcopum ordinaverat². Ex epistola Simplicii pape missa Iohanni Ravennati episcopo

Si quid esses intuitus ad normam ecclesiastice discipline, vel si quid apud te sacerdotalis modestie teneretur, nunquam plectibiles perpetrarentur excessus. A quibus si nullo te paternarum regularum poteras continere precepto, saltem sancte memorie predecessoris tui fueras revocandus exemplo, qui cum faciendo presbiterum minus deliquisset, invitum, senserat tamen dignum pro tali usurpatione iudicium. Ubi ista didicisti que in fratrem, et coepiscopum nostrum Gregorium, non electione, sed invidia perpetrasti? Quem inexcusabili violentia pertram ad te passus es atque vexari, ut ei honorem tantum non pro animi tranquillitate, sed pro amentia sicut dicendum est, irrogares. Neque enim talia fieri potuissent sanitate consilii. Nolumus exaggerare quod gestum est, ne cogamur iudicare quod dignum est. Nam privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

BD 1.29]

¹ episcopum add. CRH, om. PVBM

² sine - ordinaverat CPD; violenter ordinavit episcopum M

141

De abiectioe eius quem duo presumpserint ordinare episcopi. Ex concilio Aurasico¹, cap. 20²

De abiectioe eius, quem duo presumpserint ordinare episcopi, in nostris provinciis placuit de presumptoribus, ut sicubi contigerit duos episcopos tertium consecrare, et ipse et auctores dampnabuntur, quo cautius ea que sunt antiquitus statuta, servantur.

BD 1.30] IP 3.20 (Dist. 64, c. De abiectioe.)

¹ Aurasico PV; Arausico C; Arausiaco D; Aurasico I M

² 20 CPBD; 21 M

142

De non¹ ordinandis episcopis per vicos et modicas civitates. Ex concilio Sardicensi, cap. 6

Licentia vero danda non est ordinandi episcopum, aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus presbiter, quia non est necesse ibi fieri episcopum, ne vilescat nomen episcopi et auctoritas. Non debent ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus que episcopos habuerunt, aut si qua talis, aut tam populosa est civitas, que mereatur habere episcopum. Si omnibus placet? Sinodus respondit, Placet.

BD 1.31]

¹ non CPHM; *om.* D

143 (DM)

De eadem re. Leonis pape

Illud sane quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quibuslibet locis, neque quibuscumque castellis, et ubi antea non fuerunt episcopi consecrentur, cum ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, presbiterorum cura sufficiat. Episcopalia alia¹ autem gubernacula, non nisi maioribus populis et frequentioribus² civitatibus oporteat³ presidere. Namque sanctorum patrum divinitus inspirata decreta vetuerunt ne viculis et possessionibus vel obscuris, vel solitariis municipiis tribuatur sacerdotale fastigium, et honor cui debent excellentiora committi, ipse⁴ numerositate vilescat.

(cap. 2, epist. 87 ad episc. Africanos.) BD 1.32] cf above 5.107

¹ alia D; *om.* M

² pop. et freq. D; *om.* M

³ -eat D; -et M

⁴ sui *add.* M, *om.* D

144

De Wamba rege Gallorum¹, qui contra canones in quadam villula episcopatum fecerat, quomodo annullatum est². Ex concilio Toletano XII³, cap. 3⁴

Maioribus institutis contraire, et sanctorum patrum decreta convellere, quid aliud est quam vinculum societatis Christi abrumpere, et usurpare⁵ preceptionis⁶ licentia, statum ecclesie dissipare? Prosequente igitur venerabili et sanctissimo viro fratre nostro Stephano, Emeritensis sedis episcopo, res novelle presumptionis usurpatione sese intulit pertractanda, tanto communionis nostre iudicio convellenda, quanto et pravitatis vestre noscitur ausu perpetrata. Dixit enim violentia principali se impulsus fuisse, ut in

¹ Gall. CPD; Hispanorum [Gallorum] M

² est CPD; sit M

³ conc. Tol. XII CPD; XII conc. Tol. M

⁴ 3 CPD; 4 M

⁵ -are CPD; -atae M

⁶ [praesumptionis] *add.* Fr

monasterio villule, in qua venerabile corpus sanctissimi Pigmenii⁷ confessoris debito quiescit honore, novam episcopalis honoris ordinationem efficeret. Et ideo quia indiscreto et facillimo assensu, iniustis Wambe principis iussionibus parens novam et iniustam illic pontificalis sedis prelationem induxit, ubi canonica institutio id fieri omnimoda ratione refellit, predictus idem vir prostratus humi, medicamine nostri precepti, et sibi dari veniam petit, et quid potissimum fieri oporteat de persona eius qui illic ordinatus fuerat, nostri oris sententia decerni poposcit. Sed quia veraciter, imo communiter noveramus predictum principem consilio levitatis agentem, non solum precepisse, ut in predicto loco aliquis episcopus fieret, sed etiam ita eum obstinationibus definisse, ut in suburbio Toletano in ecclesia Pretoriensi sanctorum Petri et Pauli episcopum ordinaret, nec non et in aliis vicis vel villulis similiter faceret, ideo pro tam insolenti huiusmodi extirpationis licentia, quicquid de hac re canonum instituta haberent, in medium proferri precepimus. Tunc hec ordine constituto⁸ perlecta sunt. In primis ex Epistola Pauli, ubi Tito discipulo suo, ut episcopos per civitates constituere deberet precepit. Item ex concilio Niceno titulo octavo⁹, ubi inter cetera precipitur, ut in civitate una non videantur duo episcopi esse. Item ex concilio Laodiceno titulo 7, ubi dicit¹⁰, Non oportet in vicis, et in viculis, vel in villulis episcopos ordinari, etc.¹¹. Item ex concilio Africe secundo, titulo 5, ubi Felix episcopus Solenisitanus¹² dixit, Etiam, si hoc placet sanctitati vestre, insinuo, ut dioceses que nunquam episcopos habuerunt, non habeant, diocesis vero que aliquando habuerit, habeat proprium. Secundum hanc autem prosecutionem, sanctitatis vestre est estimare que fieri debeant. Genegletus¹³ episcopus dixit, Si placet insinuatio fratris et coepiscopi nostri Felicis ab omnibus confirmetur. Ab universis¹⁴ episcopis dictum est, Placet.¹⁵ Item ex concilio Africe tertio, titulo secundo¹⁶, ubi dicitur ut non accipiat alterum episcopum plebs, que in diocesi semper subiacuit. Epigonius enim episcopus inter cetera sic dixit, Hoc dico, non debere rectorem accipere eam plebem que in diocesi semper subiacuit, nec unquam proprium episcopum habuit. Quapropter si universo sanctissimo cetui placet, hoc quod prefatus¹⁷ sum, confirmetur. Aurelius episcopus dixit, Fratris et consacerdotis nostri prosecutioni non obsisto, sed hoc me et fecisse et facturum esse profiteor. Item ex concilio Sardicensi, ubi inter cetera precipitur, Licentia passim danda non est. Si enim subito aut vicus aliquis, aut modica civitas, cui satis est unus presbiter, voluerit sibi episcopum ordinari, ad hoc ut vilescat nomen episcopi, et auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati, facere episcopum in quibus locis antea non fuit. Item de sententia eorum qui huiusmodi ordinationes faciunt, vel de his qui contra hec canonum instituta ordinantur, ex concilio Tauritano titulo secundo, ubi dicit, Gestorum quoque serie¹⁸ conscribi placuit ad perpetem

⁷ [Pinevii] *add.* M

⁸ [in ordine constituta] *add.* M²

⁹ (26, si ut fere fit, capita Sardicensis concilii addantur Nicaeno) *add.* M²

¹⁰ dicit CPD; dicitur M

¹¹ (Co. Carth. II) *add.* M²

¹² Solenisitanus CP; Solensitanus DM, [Selemselitanus, alias Selambinitanus] *add.* M²

¹³ -egletus CPBD; -edius M

¹⁴ univ. CPBD; omnibus M

¹⁵ (Co. Carth. III) *add.* M²

¹⁶ secundo CPD; 42 M

¹⁷ [prosecutus] *add.* M

¹⁸ serie CPD; seriem [serie] M

disciplinam, que circa Octavium, Ursionem, Remigium, ad Trefe¹⁹ episcopum sinodus sancta decrevit, qui in usurpationem quamdam de ordinatione sacerdotum ad invidiam vocabantur, quod ita his videtur indultum ut de cetero hac auctoritate commoniti nihil usurpare conentur. Siquidem se ab hac causa tali excusatione defenderint, qua dicerent prius se non esse conventos. Proinde iudicavit sinodus sancta, ut si quis ex hoc fecerit contra instituta maiorum, sciat is qui ordinatus fuerit sacerdotis se honore privandum, et ille qui ordinaverit auctoritatem se in ordinationibus, vel in conciliis minime retenturum. Non solum autem circa memoratum episcopum hec sententia prevalebit, sed et circa omnes simili errore deceptos, qui ordinationes huiusmodi perpetrarunt. His ergo fortissimis regulis effectum pii oppositores in communi definitione elegimus, ut in loco villule supradicte deinceps sedes episcopalis non maneat, neque illic episcopus ultra constituendus existat. Hic tamen Convildus qui contra maiorum decreta illic videtur institutus fuisse episcopus, nulla canonum erit ad condemnationem sui sententia ulciscendus, quia non ambitione, sed principis impulsione constitit ordinatus. Et ideo²⁰ hoc illi remedium humanitatis concedimus, ut in sedem aliam decedentis cuiuslibet episcopi transducatur²¹, et predictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus, non episcopali ultra privilegio fretus, sed sub abbatis regimine sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Iam vero²² decreto generale ponentes²³ edictum, Si quis contra canonum interdicta venire conatus fuerit, ut in locis illis episcopum eligat fieri, ubi episcopus nunquam fuit, anathema in conspectu omnipotentis Dei²⁴ incurrat. Et insuper tam ordinator quam ordinatus gradum sui honoris perdat, qui non solum antiquorum patrum decreta, sed apostolica ausus est convellere instituta.

BD 1.33] (16, q. 1, cap. Felix ep.) (16, q. 1, c. Multis conciliis.)

¹⁹ [ac Triferium] *add.* M

²⁰ Et ideo hoc CPM; Et hoc ideo D; Ideo hoc *Fr*

²¹ transducatur CRPBD; traducatur C²; traducatur [transferatur] M

²² [de caetero] *add.* M

²³ [ponamus] *add.* M

²⁴ an. in con. omn. Dei CPD; an. in con. Dei omn. M, [anathema sit in conspectu Dei omnipotentis] *add.* M²

145

Ut plebs que nunquam habuit episcopum, nisi ex consensu non habeat. Ex concilio Africano, cap. 61

Placuit et illud, ut plebes¹ que nunquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscuiusque provincie et primatis², atque consensu eius ad cuius diocesim eadem ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.

(sub Bonifac. et Celest., c. 65). BD 1.34]

¹ plebes R²P²DM; plebs CRPBH

² primatis CVBD; primatus RH; primate P; primates P²; primati [primatus] M

146

Ut nequaquam in duos metropolitanos provincia dividatur. Ex concilio Calcedonensi¹, cap. 12

Pervenit ad nos quod quidam preter² ecclesiastica statuta facientes convolarunt ad potestates, et per pragmaticam formam in duo unam provinciam dividerunt, ita ut ex hoc facto duo metropolitanis esse videantur in una provincia. Statuit sancta synodus de reliquo nihil ab episcopis tale temptari, alioquin qui hoc adnitus fuerit, amissioni gradus proprii subiacebit. Quicumque vero civitates litteris imperialibus metropolitanis nominis honore subnixae sunt, honore tantummodo perfruantur, et qui ecclesiam eius gubernat episcopus, salvis scilicet veris³ metropoli privilegiis suis⁴.

BD 1.35]

¹ conc. Calc. CPD; Chalc. conc. M

² preter CPM; *om.* D

³ veris CPD; verae M

⁴ (Editio secunda sic habet, Privilegio metropolitani episcopi iure proprio reservato) *add.* M²

147

De illis qui non sunt recepti ab illis¹ ad quos sunt ordinati vel denominati². Ex concilio Ancirano³, cap. 17

Si qui episcopi ordinati sunt⁴, nec recepti ab illa parochia in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, et vim presulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando, hos abiici placuit. Quod si voluerint in presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri residere, non abiiciantur propria dignitate. Si autem seditiones commoverint ibidem constitutis episcopis, presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque dampnatione notabiles⁵.

BD 1.36] (Dist. 92, c. Si qui episcopi.)

¹ illis CPD; his M

² vel den. CPD; *om.* M

³ conc. Anc. CPD; Anc. conc. M

⁴ episcopi *repeated here* D

⁵ notabiles PVBD; nobiles C; notabiles [nobiles] M

148

De episcopo qui¹ ecclesiam ad quam ordinatus est adire² neglexerit. Ex concilio Antiocheno, cap. 17

Si quis episcopus per manus impositionem episcopatum acceperit, et sibi commissum ministerium subire neglexerit, neo acquieverit ire ad ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec acceperit coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreverit eiusdem provincie synodus sacerdotum.

BD 1.37] (Dist. 92, c. Si quis.)

¹ ad *add.* D, *om.* CPM

² adire CPM; ire D

149

De episcopo qui non suscepit¹ officium sibi commissum. Ex concilio Arelatensi, cap. 16

Si quis episcopus non suscepit officium sibi commissum², hic communione privetur, quoadusque consentiat, obedientie se commendans. Si vero perrexerit, nec receptus fuerit, non pro malitia populi, ipse quidem maneat episcopus, clerici vero civitatis communione priventur, qui erudiendis inobedientes populis³ non fuerint⁴.
BD 1.38]

¹ suscepit CRPBD; accepit H; suscepit M

² ep. non - comm. CPM; off. sibi comm. non susc. ep. D

³ -ulis CPDM; -uli B

⁴ qui erud. - fuerint CPBD *as BD*; quod in erudiendo inobedientes populos diligentes non fuerint M, [quod erudiendis inobedientes populis non fuerint] *add. M*²

150

De episcopo vacante qui ecclesiam vacantem invaserit. Ex concilio Antiocheno, cap. 16

Si quis episcopus vacans in ecclesiam non habentem episcopum subripiens populos, sine¹ consilio integri² ordinis irruerit, etiamsi populus quem seduxit desideret illum, alienum eum ab ecclesia esse oportet. Integrum autem et perfectum concilium dicimus illud cui metropolitanus episcopus interfuerit.

BD 1.39] IP 4.16A has Integ. - interfuit (Dist. 92, c. Si quis.)

¹ in mg. C

² integri CPM; integritatis vel D

151

De episcopo qui est ordinatus ad ecclesiam et non est receptus¹. Ex concilio Aurelianensi, cap. 10

Si quis ordinatus² per contentionem populi, aut pro aliqua ratione, et non pro sua culpa in parochia, que ei data fuerat, receptus non fuerit, hunc oportet honorem sacerdotii tantummodo contingere, ita ut de rebus ecclesie, in quam venit, sibi nihil presumat. Sustineat autem quicquid de eo sanctum concilium iudicaverit.

(cap. 10 lib. Martini Brach. ex synodis Grecorum) BD 1.40]

¹ qui est - receptus CPD; ordinato per contentionem populi M

² episcopus *add. M, om. CPBD*

152

De his qui promoventur ad episcopatum et non recipiuntur. Ex concilio Antiocheno¹, cap. 18

Si quis episcopus ordinatus ad parochiam minime, cui est electus², accesserit, non suo vitio, sed quod eum aut populus vetet, aut propter aliam causam, non tamen eius vitio perpetrata, hic et honoris sit et ministerii particeps, dummodo nihil molestus ecclesie

¹ conc. Ant. CP; Anticheno D; Ant. conc. M

² est el. CPD; el. est M

rebus assistat, ubi ministrare cognoscitur; quem etiam observare conveniet quicquid sinodus perfecta provincie iudicando decreverit.

BD 1.41] (Dist. 92, c. Si quis episcop.)

153

Quod auctoritas congregandarum sinodorum apostolice sedi commissae sit¹ privata potestate, cap. Isidori 8²

Sinodorum vero congregandarum auctoritas apostolice sedi privata commissae³ est potestate, nec ullam sinodum generalem ratam esse legimus, que eius non fuerit auctoritate congregata vel fulta. Hec auctoritas testatur canonica, hec historia ecclesiastica roborat, hec sancti patres confirmant.

BD 1.42] IP 4.14

¹ ex co *add. and canc.* D

² cong. - potestate, cap. Is. 8 CPBD; generalium conciliorum congregandorum apostolicae sedi privata potestate commissae sit. Isidorus cap. 8 M

³ priv. com. PBDM; com. priv. C

154

De sinodis, quo tempore sint habende. Ex concilio Antiocheno¹, cap. 10²

Propter utilitates ecclesiasticas et absolutiones earum rerum que dubitationem controversiamque recipiunt, optime placuit ut per singulas quasque provincias, bis in anno episcoporum concilia celebrentur. Semel quidem, post tertiam septimanam festi pascalis, ita ut in quarta septimana que consequitur, id est medio³ Pentecosten conveniat⁴ sinodus, metropolitano comprovinciales episcopos admonente. Secunda vero sinodus fiat idibus Octobris, id est quinto decimo die mensis Octobris, quem Perberethon⁵ Greci nominant. In ipsis autem conciliis adsint presbiteri et diaconi, et omnes qui se lesos existimant, et sinodi experiantur examen. Nullis liceat⁶ celebrare apud se concilia⁷, preter eos, quibus metropolitana iura videntur esse commissae.

BD 1.44] IP 4.15-16 to experiantur examen (Dist. 18, cap. Propter ecclesiasticas causas.)

¹ conc. Ant.] eodem concilio H

² 10 CPBD; 20 M

³ temporis inter Pascha et *add.* M, *om.* CPBD

⁴ -iat CPM; -iant D

⁵ Perb. CPBD; Hyperberetaeum M

⁶ -ceat CPDM; -cet *Fr*

⁷ apud se conc. CPM; conc. apud se D

155

De sinodo congreganda. Ex concilio Arvernensi¹, cap. 15²

Peractis omnibus que ad correptionem³ nostri ordinis in hoc concilio promulgata sunt, placuit definire, ut omni anno ad peragendum celebritatem concilii in metropolitana sede, tempore quo principis vel metropolitani electio definierit, devotis semper animorum studiis conferamus; nec quibuslibet requisitis occasionibus dissentiamus, sed in preparato⁴ die quo indictum fuerit, adunatis in metropolitana sede omnibus provincie pontificibus, concilium Deo presule celebretur. Quisquis autem episcoporum excepta inevitabili causa, vel necessitate de peragendo se concilio absentaverit, per unius anni spatium erit communione plectendus. Quod si deinceps absque celebratione concilii unius anni metas transierit, omnium in communione pontificum eiusdem provincie sententiam obnoxius retinebit, id est ut si nulla sibi⁵ impediende principis potestate, vel infirmitate, aut inevitabili causa, sed solius proprie voluntatis libitu, sese ad celebrandum concilium non collegerit⁶.

[16] BD 1.45] IP 4.18 from Quisquis autem episcoporum - plectendus (var.)

¹ Arvern- PVB; Avern- CM; Arven- D

² 15 CPB; 12 D; 21 [15] M

³ corrept- CPBM; correct- D

⁴ preparato C(-to ss)PBM; indicto, with preparato in mg. D

⁵ sibi RPBD; se C²M; ? C

⁶ De restitutis episcopis per Romanum pontificem add. P, om. CVBDM

156

De archiepiscopo qui tempore pacis ultra biennium sinodum annuntiare neglexerit. Ex concilio Meldensi, cap. 3

Quod si intra biennium divinitus temporum tranquillitate concessa, admonitis¹ comprovincialibus, a metropolitano sinodus indicta non fuerit, et metropolitanus ipse provocationes tardaverit, anno integro missam facere non presumat. Quod si et vocati et non corporali infirmitate detenti, adesse sua abusione despexerint, simili sententie subiacebunt.

BD 1.46] cf end of Bk IV in H

¹ admonitis CPBD; monentibus [admonitis] M

157

De episcopis¹ ad sinodum vocatis, ut venire non² contempnant. Ex concilio Laodicensi, cap. 40

Quod non oporteat episcopos ad sinodum vocatos omnino contempnere, sed protinus ire, et docere vel discere ea que ad correctionem ecclesie vel reliquarum pertinent rerum. Seipsum vero accusabit, qui contempserit, nisi forte per egritudinem ire non possit.

BD 1.47] (Dist. 18, c. Non oportet.)

¹ corr. fr. archiepiscopo D

² ut ven non CPH; ne venire D; si venire M

158

Quales epistole a metropolitano sint fratribus¹ dirigende. Ex concilio Tarraconensi, cap. 13

Epistole tales per fratres a metropolitano sunt² dirigende, ut non solum de cathedralibus ecclesie presbiteris, verum etiam de diocesanis ad concilium trahant, et aliquos de filiis ecclesie secularium secum adducere studeant.

BD 1.48] (Dist. 18, c. Si episcopus.)

¹ frat. CP; om. DM

² a met. sunt CP; sunt a met. DM

159

De eadem re¹. Ex concilio Agathensi, cap. 36²

Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas³ direxit⁴, in quibus eos aut ad ordinationem alicuius fratris, aut ad⁵ synodum invitet, postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, aut preceptione regia, ad constitutam diem adesse non differant. Quod si defuerint, sicut prisca canonum precepit auctoritas, usque ad proximam synodum caritate fratrum, et ecclesie communione priventur.

BD 1.49] IP 4.17

¹ De eadem re CPD; Quibus ex causis episcopi ad synodum vocati abesse possint M

² 36 CPB; 26 H; 35 DM

³ -las CPM; -lam D

⁴ -it CPBDM; -erit Fr

⁵ ad PBDM; om. C

160

De episcopo qui¹ synodo adesse neglexerit. Ex concilio Spalensi, cap. 10

Si quis autem episcoporum synodo adesse neglexerit, aut cetum fratrum, antequam concilium dissolvatur crediderit deserendum, alienum se a fratrum communione agnoscat, nec eum recipi liceat, nisi in sequenti synodo fuerit absolutus.

(cap. 19, conc. Arelaten. II) BD 1.50] (Dist. 18, c. Si quis autem.)

¹ in add. M

161

De episcopis¹ qui pro infirmitate² ad sinodum venire non poterunt. Ex decretis³ Felicis pape⁴, capitulo 11

Quod si egrotans fuerit episcopus, aut aliqua eum gravis necessitas detinuerit⁵, pro se legatum ad sinodum mittat, suscepturus salva fidei veritate quicquid sinodus statuerit.

BD 1.51] IP 4.19 (5, q. 3, c. Si egrotans.)

¹ his H

² pro inf. CVBH; per infirmitatem PM; infirmitate D

³ -etis CM; -eto PV; decr' B

⁴ Ex - pape CPHM; om. D

⁵ nec. det. CPM; det. nec. D

162

De episcopis ad sinodum vocatis, et venire, et¹ missos suos mittere dedignantibus. De sinodo ad Alteum², cap. 11

Placuit sancte sinodo episcopos, qui vocati de Saxonia ad sanctum concilium non venerunt, nec secundum canones sacros missos suos vel vicarios direxerunt, gravi increpatione obiurgare, et pro culpa inobedientie increpare. Unde iterum eos fraterna caritate ad conductum concilium invitamus et vocamus. Quod si et hoc quod non optamus pro nihilo duxerint, iustamque rationem inobedientie sue detrectaverint; apostolica auctoritate interdicat eis sanctus Petrus, et sancti Petri pape missus, una cum sancta sinodo missas celebrare, quoadusque Romam veniant, et coram papa et³ sancta ecclesia dignam reddiderint rationem.

BD 1.52]

¹ et CPD; vel M

² Alteum CPD; Altheim habito M

³ et CPDM; om. Fr

163

Concilium universale nonnisi necessitate faciendum. Ex concilio Africano, cap. 42

Placuit ut non sit ultra fatigandis fratribus universalis necessitas, sed quotiens exegerit causa communis, id est si totius Africe undecumque ad hanc sedem de hac re date littere fuerint, congregandam esse sinodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaserit. Cause autem que communes non sunt, in suis provinciis iudicentur.

(cap. 62) BD 1.53] cf adds to Bk IV in H; Ctp 3.9.4

164

*Ut episcopi posteriores se prioribus suis non preferant¹. Ex epistola Lucii pape
occidentalibus missa*

Episcopi vero per² singulas provincias observent, ne posteriores se prioribus suis³ preferant, nec eis inconsultis, nisi quantum ad propriam pertinet parochiam, aliquid agant, sed omnes de communibus eorum causis consonam sententiam proferant et determinent, quoniam aliter acte nullas vires habebunt, nec ecclesiastice reputabuntur.

BD 1.54]

¹ suis non pref. CPHM; non pref. suis D

² suas vel *add. D, om. CPM*

³ *in mg. D*

165

*Ut episcopi sui ordinis tempus observent, alter alteri honorem prebens. Ex concilio
Cabilonensi, cap. 6¹*

Item placuit ut conservato metropolitani episcopi primatu, ceteri episcoporum secundum sue ordinationis tempus alius alii sedenti² deferat locum³.

BD 1.55] IP 4.20 (Dist. 18, cap. Placuit.)

¹ Ex decretis Alexandri pape *add. D, om. CPM*

² sedenti CPD; sedendi [sedenti] M

³ Qui posterius ordinati sunt prioribus se non audeant anteferre *add. DM (cf n. to next canon), om. CRPVBH with BD*

166

*De episcoporum ordine ut qui posterius ordinati sunt prioribus se non audeant
anteferre¹. Ex concilio Africano, cap. 53*

Valentinianus episcopus dixit, Si permittit bonum patientie vestre², prosequor ea que preterito tempore in ecclesia Carthaginensi gesta sunt, et subscriptionibus fratrum firmata claruerunt, etiam nos servaturos esse profiteor. Sed illic scimus inviolate semper mansisse ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet anteponere, sed officiis caritatis id semper exhibitum est prioribus, quod ab insequentibus gratanter semper³ acciperetur.

(et conc. Milevit., cap. 13) BD 1.56]

¹ De episcoporum ordine (De episcopis D) - anteferre CPD; Ut episcopi posterius ordinati prioribus suis anteferre se non audeant M

² vestre CPM; nostre D

³ grat. semp. CPM; semp. grat. D

167

De rebus dubiis in conciliis episcoporum emergentibus. Ex epistola Bonifacii pape ad episcopos Gallie

Si inter episcopos eiusdem concilii dubitatio emerit de ecclesiastico iure vel de aliis negotiis, primum¹ metropolitanus eorum cum aliis quibusdam in concilio considerans rem videlicet², et si non acquiescat utraque pars iudicatis, tunc primas regionis inter ipsos audiat, et quod ecclesiasticis canonibus et legibus nostris consentaneum sit, hoc definiat; et nulla pars valeat³ calculo eius contradicere.
BD 1.57] IP 4.22 (6, q. 4, c. Si inter episcopos.)

¹ primum CPM; primus D

² diiudicet add. M, om. CPBD

³ val. after contradicere M

168

Ut episcopi in synodo residentes que ad emendationem¹ vite pertinent primum emendent. Ex concilio Arvernensi², cap. 1

In primis placuit ut quotiens secundum statuta patrum sancta synodus congregatur, nullus episcoporum aliquam prius causam suggerere³ audeat, quam ea que ad emendationem vite, ad severitatem regule, ad anime remedia, pertinent, fiant⁴.
BD 1.58] IP 4.21

¹ emend. CPD; commendationem [emendationem] M

² Arvern- CPH; Arven- D; Avern- M

³ suggere D

⁴ fiant CHLM; finiant PVBD

169

De metropolitano, si comprovincialem episcopum in sua causa audire distulerit. Ex decretis¹ Alexandri pape

Si metropolitanus a quocumque provinciali² episcopo bis³ fuerit in causa propria appellatus, et eum audire distulerit, in proxima synodo negotii sui habeat⁴ licentiam exercendi, et quicquid propter iustitiam a comprovincialibus suis fuerit statutum, debet custodiri.
BD 1.59]

¹ Ex dec. CPM; om. D

² prov- CPH; comprov- DM

³ bis CPD; in mg M

⁴ habeat CPD; habebit M

170

Ut episcopi iusta iudicia semper diiudicent. Ex concilio Remensi, cap. 19

Ut episcopi et iudices discernant iudicia, quia sunt quedam iudicanda modo, quedam Dei iudicio reservanda. Scriptum est, Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia

cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo. Et illius memores sint, In quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini et vos.

BD 1.60]

171

Ut canonum statuta ab omnibus rite custodiantur, et nullus¹ suo sensu diiudicare² presumat. Ex concilio Meldensi, cap. 11

Canonum statuta sine preiudicio ab omnibus³ custodiantur, et nemo in actionibus vel in iudiciis ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur. In exponendis etiam vel predicandis divinis Scripturis, sanctorum catholicorum patrum et probatissimorum sensum quisque sequatur, in quorum scriptis, ut dicit beatus Hieronimus, fidei veritas non vacillat.

(epist. ad Laetam, de iust. filiae) BD 1.61]

¹ ex *add.* M, *om.* CP?VD

² diud- CPD; iud- M

³ rite *add.* DM, *om.* CPV

172

De dissidentibus episcopis. Ex concilio Carthaginensi¹ c. 25

Dissidentes episcopos, si non timor Dei, vel sinodus reconciliet.
BD 1.62] (Dist. 90 c. Dissidentes.)

¹ conc. Carth. CPD; Carth. conc. IV M

173

Ut plebes alienas alius episcopus non¹ usurpet². Ex concilio Carthaginensi, cap. 19³

Placuit ut a nullo episcopo usurpentur plebes aliene, nec aliquis episcoporum supergrediatur in diocesim collegam suum.

BD 1.64]

¹ non CRPB; *om.* H

² plebes - usurpet CPD; nullus episcopus plebes alienas usurpet M

³ 19 CPBM; 18 D

174

Ut nullus primas vel metropolitanus¹ aliquid agat de clericis vel parochiis comprovincialium episcoporum, et de ipsorum causis², sine eorum consilio³ omnium. Ex epistola Calixti⁴ pape episcopis⁵ per Gallias⁶ constitutis missa

De cetero, fratres, salvo in omnibus Romane ecclesie privilegio, nullus metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium episcoporum instantia, aliquorum audiat causas, quia irritae erunt aliter actae quam in conspectu eorum omnium ventilatae. Et si ipse fecerit, coerceatur a fratribus.

BD 1.65]

¹ pr. vel met. CPBD; met. vel pr. M

² et de - ipsorum (eorum D) causis CPHD; nec de causis eorum M

³ consilio CPM; consensu D

⁴ Callist' M; Calixti C; Cal' P; Calixti V; B *obsc.*; Kalixti D

⁵ episcopis CRPM; *om.* H; ?B

⁶ per Gallias CM; per Galliam PV; *om.* D

175

Ex concilio Arvernensi¹. De diocesi per triginta annos possessa, cap. 25²

Quicumque episcopus alterius episcopi diocesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis³, secundum ius legis, eius videatur⁴ esse diocesis, admittenda non est contra eum actio reposcendi, sed hoc intra unam parochiam⁵, extra vero nullo modo, ne dum diocesis defenditur, provinciarum termini confundantur. (*conc. Tolet. IV, cap. 33*). *BD 1.67] cf above 3.131, IP 2.67 (16, q. 3, c. Quicumque episcopus.)*

¹ Arvernensi CP; Arvenensi D; Wormatiensi M

² cap. 25 CB; *om.* PV; cap. 23 HDM; *rubr. before insc.* M

³ [quia] *add.* M

⁴ videatur CPD; iudicatur [videtur] M

⁵ [provinciam] *add.* M

176

Ut episcopi qui negligunt loca sua, a vicinis episcopis ut se corrigant, admoneantur. Ex concilio Africano, cap. 76¹

Item placuit ut quicumque² negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus Deum vicinis episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant, et ita sane, ut si ille ad quem pertinuisse videbantur probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hereticis, ut impune ibi sint, et diligentiam suam preventam, ut eo modo eius cura sollicitior vetaretur, cum hoc iudices episcopi cognoverint, sue cathedre loca restituant. Sane si episcopi inter quos causa versatur diversarum sunt provinciarum, ille primus diiudicet in cuius provincia est locus de quo contenditur. Si autem ex communi placito vicinos iudices elegerint, aut unus eligatur aut tres, et si tres elegerint, aut omnium sententiam sequantur, aut duorum.

¹ 76 CPD; 75 M

² episcopi *add.* M, *om.* CPD

(con. Afric. can. 88, et Milev. c. 24) BD 1.68] (16, q. 3, c. Placuit.)

177

De episcopis qui contendunt de parochiis suis¹. Ex concilio Africano², cap. 71

Placuit, ut quicumque episcopi plebes³ quas ad suam cathedra estimant pertinere non ita repetunt, ut causas suas episcopis iudicantibus agant, sed si alio renitente⁴ irruerint, sive volentibus sine nolentibus plebibus, cause sue detrimentum patiantur. Et Quicumque hoc iam fecerunt, si nondum est inter episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, inde ille discedat, quem constiterit pretermisissis iudiciis ecclesiasticis irruisse. Nec sibi quisquam blandiatur, si a primate, ut retineat, litteras impetrarit. Sed sive habeat litteras, sive non habeat, conveniat eam qui tenet, et eius litteras accipiat, ut eum appareat pacifice tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam questionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint.

(c. 87, et Milev. c. 21) BD 1.70] (16, q. 6, c. Placuit.)

¹ suis CPD; om. M

² conc. Afr. CPD; eodem M

³ corr. fr. plebs P

⁴ renitente CPM; retinente D; [retinente] add. M

178

Ut in altera parochia clericus alterius diocesis nullatenus ordinetur. Ex concilio Antiocheno, cap. 23¹

Episcopus alienam² civitatem, que non est illi subiecta, non adeat; nec ad possessionem accedat que ad eum non pertinet, nec ordinationem ibi facere presumat, nisi forte cum concilio et voluntate regionis episcopi. Si quis autem tale aliquid facere temptaverit, irrita eius sit ordinatio, et ipse coerceatur a synodo.

BD 1.71] (9, q. 2, c. Episcoporum non debere.)

¹ 23 CPD; 22 M

² aliam (vel alienam superscr.) L

179

Ut nullo modo de una parochia ad aliam episcopus transeat. Ex eodem cap. 21

Episcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsus insiliens, nec vi coactus a populis, nec ab episcopis necessitate compulsus. Maneat autem in ecclesia quam primitus a Deo sortitus est, nec inde transmigret, secundum primum terminum de hac re constitutum.

BD 1.72] (7, q. 1, c. Episcopum de diecesi.)

180

De presumptione aliene diocesis. Ex epistola Bonifacii pape

Si quis episcopus non rogatus de alia provincia in aliam venerit, presumptione irruens ad ordinationem et constitutionem clericorum, et ad ea que ad illum non pertinent importunus existat, vacua sint et inania omnia que ab eo fuerint constituta. Ipse autem increpatione digna excommunicetur, et abominetur a sancto concilio.

BD 1.73]

181

Ut ab episcopis aliena parochia minime pervadatur. De¹ canonibus apostolorum, titulo 14

Episcopo non licere alienam parochiam propria relictā pervadere, licet cogatur a plurimis, nisi forte quevis eum rationabilis causa compellat, tanquam qui possit ibidem constitutis plus lucri conferre, et in causa religionis aliquid profecto prospicere, et hoc non a semetipso pertinet, sed multorum episcoporum iudicio, et maxima supplicatione² perficiat.

(et Niceni conc. cap. 15, et Antioch., cap. 21.) BD 1.75]

¹ De CPD; Ex M

² proficiat vel *add. D, om. CPM*

182

De eadem re¹. Ex² epistola³ Evaristi pape fratribus per Egiptum directa, cap. 4

Sacerdotes vero vice Christi legatione funguntur in ecclesia, et sicut ei sua coniuncta est sponsa, id est, ecclesia, sic episcopis iunguntur ecclesie, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet uxorem suam negligere, sed diligere, et caste custodire, et amare atque prudenter regere, ita et episcopus debet ecclesiam suam. Et velut uxor que sub manu est viri obedire debet viro suo, eumque amare et diligere, potius etiam ecclesia episcopo suo in omnibus obedire⁴, eumque amare et diligere ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat ad quam consecratus est, absque inevitabili necessitate, et apostolica vel regulari immutatione, et alteri se ambitus causa coniungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri (vivente eo) se matrimonio societ, et eum adulteret, licet fornicatus sit vir eius, sed, iuxta apostolum, aut viro suo debet reconciliari, aut manere innupta, ita ecclesie non licet dimittere episcopum⁵ suum, aut ab eo segregari, ut alterum eo vivente accipiat, sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, ne alterum episcopo suo vivente accipiat, ut fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Nam si adulterata fuerit, id est, si se alteri episcopo iunxerit, aut super se alterum episcopum addiderit, aut esse fecerit vel

¹ et causa eius *add. M*

² *om. H*

³ *II add. M*

⁴ *D fo. 70v ends; resumes in mid. 5.271*

⁵ episcopum CP; virum [episcopum] M

desideraverit, per acerrimam penitentiam, aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat.

BD 1.76]

183

De mutatione episcoporum¹. Ex epistola Anteri pape episcopis per Beticam atque Toletanam provincias constitutis missa, cap. 14

De mutatione ergo episcoporum, unde sanctam sedem apostolicam consulere voluistis, scitote etiam communi utilitate atque necessitate fieri licere, sed non libitu cuiusquam aut dominatione. Petrus sanctus magister² et princeps apostolorum de Antiochia, utilitatis causa, translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate apostolica auctoritate translatus est Alexandriam³. Similiter Felix de civitate in qua ordinatus erat electione civium, propter doctrinam et bonam vitam quam habebat, communi episcoporum et reliquorum sacerdotum ac populorum consilio, translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, qui non suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadam, aut necessitate aliorum, hortatu et consilio potiorum; nec transfertur de minori civitate ad maiorem, qui hoc non ambitu vel proprie voluntate facit; sed aut vi propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci vel populi non superbe, sed humiliter, ab aliis translatus, et inthronizatus est, quia homo videt in facie, Deus autem in corde. Et Dominus per Prophetam loquitur dicens, Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vane sunt. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem. Non mutat civitatem, qui non sua sponte, sed consilio et electione aliorum mutat. Non ergo migrat de civitate ad civitatem, qui non avaritiae causa sponte dimittit suam, sed ut iam dictum est aut pulsus a sua, aut necessitate coactus, vel electione vel exhortatione sacerdotum et populorum translatus est ad alteram civitatem. Nam sicut episcopi habent potestatem ordinare regulariter episcopos et reliquos sacerdotes, sic quotiens utilitas aut necessitas exposcerit, supradicto modo et mutare, et inthronizare potestatem habent.

BD 1.77] (7, q. 1, c. Mutationes.)

¹ De mut. episc. CPH; De licita mutatione episcoporum causa communis utilitatis M

² mag. CVBM; et mag. P; [noster] *add. Fr*

³ (Qua de re plura vide apud Socratem Historiae ecclesiasticae, lib. VII, cap. 36) *add. M*²

184

De eadem re¹. Ex canone² apostolorum

Episcopus autem uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abiiciat; si vero reiecerit, excommunicetur; sed si perseveraverit, deiciatur.

BD 1.78] (Dist. 28, c. Si quis docuerit.)

¹ De ead. re CP; Quod non licet episcopo relicta sua civitate ad aliam transire M

² 6 *add. M, om. CP*

185

Item ex eodem¹. Ex concilio Sardicensi, cap. 1

Osius episcopus dixit, Non minus mala consuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem. Manifesta enim est causa, pro qua re hoc facere temptat, cum nullus in hac re inventus est episcopus qui de maiori civitate ad minorem transiret. Unde apparet avaritiae ardore eos inflammari, et ambitioni servire, ut dominationes agant. Si omnibus placet, huiusmodi pernicies severius et austerius iudicetur, ut nec laicam communionem habeat, qui talis est. Responderunt universi, Placet.

BD 1.79]

¹ Item ex eodem CP; De eadem re M

186

De episcopo qui in sua ecclesia fuerit persecutus quod ad aliam sit ei¹ fugiendum². Ex decretis Calixti pape episcopis per Galliam³ constitutis⁴ missis

Si quis episcopus persecutus in sua fuerit ecclesia, fugiendum est illi ad alteram, eique solatiandum⁵, dicente Domino, Si persecuti vos fuerint in una civitate, fugite in aliam. Si autem utilitatis causa fuerit mutandum, non per se hoc agat, sed fratribus invitantibus, et auctoritate huius sancte sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis.

BD 1.80]

¹ ss P

² De - fugiendum CP; Quod liceat episcopo, si in sua ecclesia persecutionem sustinuerit, ad aliam confugere M

³ epp. per Gall. CPH; per Gall. ep. M

⁴ const. CPB; om. M

⁵ solatiandum PVB²H; solatium dandum C; solatiandam B; sociandum [solatiandum, alias associandus] M

187

De episcopo qui principalem cathedram sue ecclesie¹ neglexerit. Ex concilio Rothomagensi, cap. 6

Ut non liceat episcopo principalem cathedram sue parochie negligere, et aliam ecclesiam in sua diocesi magis frequentare.

BD 1.81]

¹ cath. sue eccl. CP; eccl. suae cath. M

188

De episcopis qui sedes suas negligunt et in possessionibus suis longe positae demorantur¹. Ex concilio Sardicensi, cap. 15²

Osius episcopus dixit, Quia nihil pretermitti oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi qui non in ea civitate resident, in qua videntur esse episcopi constituti, quo vel

¹ De - demorantur CP; De eadem re diligentius M

² (Videndus est textus Graecus, cap. ib., quod interpretes sententiam non sit adsecutus) add. M²

parvam rem illic habeant, alibi autem idonea predia habere noscuntur, vel affectione proximorum, quibus indulgeant. Hactenus permitti eis oportet ut accedant ad possessiones suas, et disponant, vel ordinent fructum laboris sui, ut post quatuor dominicos dies, id est, post tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morentur, aut si est proxima civitas in qua est presbiter, nisi ad ecclesiam videantur facere diem Dominicum, illuc accedant, ut neque res domestice per absentiam eorum detrimentum sustineant, et ut non frequenter veniendo ad civitatem in qua episcopus moratur, suspicionem iactantie et ambitionis evadant. Universi dixerunt placere sibi.
BD 1.82]

189

Ut episcopus singulis annis parochiam suam circumeat. Ex concilio Spalensi, cap. 4

Ut singulis annis quisque episcopus parochiam suam circumeat, populumque confirmet ac doceat, et ea que vitanda sunt prohibeat, et ea que agenda sunt utiliter agere studeat.
BD 1.83]

190

De episcopis qui raro aut nunquam per se ipsos¹ plebes sibi commissas visitant. Ex concilio Meldensi, cap. 5

Ut episcopi, qui plebes sibi creditas aut raro aut nunquam per seipsos visitant, iuxta ordinem evangelicum, et apostolicum atque ecclesiasticum, cum Dominus Ezechieli dicat, Speculatorem dedi te domui Isrel, et audies ex ore meo verbum, et annunties eis ex me, etc, a comprovincialibus episcopis acrius corripiantur².
BD 1.84]

¹ ipsos CP; om. M

² corripiantur CP; coerceantur [corripiantur] M

191

Ut episcopi presbiteros suos de ministeriis eorum diligenter discutiant. Ex concilio Bracarense, cap. 2

Placuit nobis atque convenit ut episcopi per singulas ecclesias et dioceses euntes, primum discutiant clericos quomodo ordinem teneant baptismi, vel missarum, et qualiter queque officia in ecclesia peragant, et si recte quidem invenerint, Deo gratias; si vero¹ minime, docere debent ignaros.

(*conc. Brac. II, cap. 1*). *BD 1.85]* (10, q. 1, c. Placuit omnibus episcopis.)

¹ si vero] si<n> autem L

192

Ut episcopi cum paucis parochiam suam¹ circumeant. Ex concilio Toletano, cap. 5

Cum episcopus suam diocesim visitat², nulli pre multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, nec amplius quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.

BD 1.86]

¹ -iam suam CP; -ias suas M

² om. L

193

Si episcopus parochiam suam visitare nequiverit, viros probabilis vite pro se mittat. Ex eodem, cap. 6

Quod si episcopus languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, visitationem diocesios explorare nequiverit, presbiteros probabilis vite, aut diaconos mittat, qui redditus basilicarum et reparationes, et ministrantium vitam inquirent.

BD 1.87]

194¹

Qualem ministrum episcopus iuxta se² habere debeat. Ex concilio Meldensi, cap. 3

Ut quisquis³ episcopus talem iuxta se pro viribus habere decertet, qui iuxta sincerissimum et purissimum sensum catholicorum patrum, fide et observatione mandatorum Dei, seu et predicationis doctrina, presbiteros plebium assidue instruat, et informet, ne domus Dei vivi (que est ecclesia) sine lucerna verbi divini remaneat. Sed et eisdem talis existat, quem amor pecunie non vexet, aut reprobi mores et conversatio reprehensibilis contemptibilem reddat. Hinc est quod cum Moises, querelam in conspectu Dei poneret, non se posse portare tantum onus quod ei fuerat impositum, audivit a Domino, Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Isrel, quos tu nosti quod senes populi sint, ac magistri; et auferam de spiritu tuo, tradamque eis ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris. Quid in Moise nisi summum sacerdotium? quid in septuaginta viris, nisi presbiteros accipimus? Quod autem Dominus aufert de spiritu Moisi, traditque eis, patenter ostendit quia hi qui ab episcopo in conspectu Dei vocati sunt, ut secum onus populi sustentent, eadem velle et impertito sibi honore totis viribus cooperari debent. Hoc enim significat, quod non alium, sed eiusdem Moisi spiritum accipiunt.

BD 1.88]

¹ after cap. 195 H

² ep. iuxta se CP; iuxta se ep. M

³ [forte, quisque] add. M

195

*De episcopo ne laicum ponat sibi vicarium*¹. *Ex concilio Bracarensi, cap. 9*

Nova² actione didicimus quosdam ex nostro collegio, contra mores ecclesiasticos, laicos habere in rebus divinis constitutos economos. Proinde pariter tractantes, elegimus ut unusquisque nostrum, secundum Calcedonensium patrum decreta, economum ex proprio clero sibi constituat. Indecorum est namque laicum esse vicarium episcopi, et seculares in ecclesia iudicare. In uno enim eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, dicente Moise, Non arabis in bove simul et asino, quod est, homines diverse professionis officio uno non sociabis. Unde oportet nos et divinis libris, et sanctorum patrum obedire preceptis, constituentes ut hi qui administrationibus ecclesie pontificibus sociantur, discrepare non debeant nec professione, nec habitu, nec coherere et coniungi possunt, quibus studia et vota diversa sunt. Si quis autem episcopus post³ ecclesiasticam rem ad laicalem procuracionem administrandam elegerit, aut sine testimonio economi gubernandam crediderit, verum et contemptor canonum et fraudator ecclesiasticarum rerum, non solum Christo de rebus pauperum iudicabitur reus, sed etiam ex concilio manebit obnoxius.

BD 1.89]

¹ De episcopo - vic. CP; Ne episcopus laicum sibi ponat vicarium M

² Nona H

³ post *in mg* M

196

*Ut in circuitione episcopi omnes qui sunt in parochia singularum ecclesiarum matricum*¹, *exceptis infirmis, ad sinodum eius venire debeant. Ex concilio Rothomagensi, cap. 11*

Cum episcopus suam diocesim circuit; archidiaconus vel archipresbiter eum preire debet, uno aut duobus diebus per² parochias quas visitaturus est, et convocata plebe, annuntiare debet proprii passoris adventum, et ut omnes exceptis infirmis ad eius sinodum die denominata impretermisse occurrant, et omnimodis ex auctoritate sanctorum canonum precipere, et minaciter denunciare debet, quod si quis absque gravi necessitate defuerit, procul dubio a communione Christiana sit repellendus. Deinde adscitis secum presbiteris qui in illo loco servitium debent exhibere episcopo, quicquid de minoribus et levioribus causis corrigere potest, emendare satagat, ut pontifex veniens nequaquam in facilioribus negotiis fatigetur, aut sibi immorari amplius necesse³ sit ibi, quam expensa sufficiat. Ait enim dominus ad Moisen de huiusmodi cooperatoribus, Ut tecum, inquit, sustentent onus populi, et non tu solus graveris. Et beatus Iohannes Baptista adventum Domini precucurrit predicando dicens, Penitentiam agite, etc.; et idem, Parate viam Domini. Siquidem episcopus vicem Christi agere videtur, et ideo cum gaudio et timore, et summa reverentia, a plebibus sibi subiectis suscipiendus est, ut illis cum laude dicatur, quod apostolus discipulis dicit, Testimonium, inquit, vobis perhibeo, quod ita suscepistis me, sicut angelum Dei, sicut Dominum⁴ Iesum.

BD 1.90]

¹ sing. eccl. mat. CP; mat. eccl. M

² per CP; ad [per] M

³ negotiis fatigetur aut – amplius ne *in mg*. V

⁴ nostrum *add.* M, *om.* CPB

197

¹*Ex concilio Carthaginensi*², cap. 16

Ut episcopi libros gentilium non legant, hereticorum autem pro necessitate et tempore.

BD 1.95] (Dist. 37, c. *Episcopus gentilium*)

¹ Ut episcopi libros gentilium non legant. *add. as rubr.* M

² IV *add.* M

198

*Ut episcopus*¹ prout vulgus intelligere possit, secundum proprietatem communis lingue illorum predicationem temperet². *Ex concilio Remensi, cap. 11*

Ut episcopi sermones et homilias sanctorum patrum, prout omnes intelligere possint, secundum proprietatem communis lingue, predicare studeant. (cap. 15). BD 1.96]

¹ -opus CP; -opi M

² -eret CP; -erent M

199

*Reprehensio episcopi in pulpito paganos libros exponentis eo quod cum Iovis laudibus Christi laudes non conveniant*¹. *Ex registro Gregorii ad Desiderium episcopum, cap. 180*

Cum multa nobis bona de vestris fuissent studiis nuntiata, ita cordi nostro est nata letitia, ut negare ea que sibi fraternitas vestra concedenda poposcerat minime pateremur. Sed post hec venit ad nos, quod sine verecundia memorare non possumus, fraternitatem tuam grammaticam, et illa difficiliora quibusdam exponere. Quam rem ita moleste suscepimus, ac sumus vehementius aspernati, ut ea que prius dicta fuerant in gemitum et tristitiam verteremus, quia in uno ore cum Iovis laudibus Christi laudes esse non possunt. Et quam grave nefandumque sit episcopos canere quod nec laico religioso conveniat, considera. Et quamvis dilectissimus filius noster Candidus presbiter postmodum veniens, hac de re subtiliter requisitus, negaverit atque vos conatus fuerit excusare, de nostro tamen adhuc animo non recessit, quia quantum execrabile est hoc de sacerdote narrari, tanto utrum ita necne sit, districta et veraci oportet satisfactione cognosci. Unde, si fieri potest, hec evidenter que ad nos perlata sunt inquirere satagemus, ut si falsa esse claruerit, neque nugis et secularibus litteris studere constiterit, et Deo nostro gratias agamus, qui cor vestrum maculari blasphemias nefandorum laudibus non permisit, et de concedendis que poscitis securi iam et sine aliqua dubitatione tractemus.

(Lib. IX, epist. 48). BD 1.97] (Dist. 86, cap. *Cum multa.*)

¹ eo quod cum - conveniant CP; *om.* M

200

Quantum discrimen immineat pastoribus qui veritatem Christi predicare negligunt¹. Ex decretis Marci pape Egiptiorum episcopis² missis

Ve enim erit nobis, qui huius misterii³ onus susceptum habemus, si veritatem Salvatoris nostri Iesu Christi, quam apostoli predicaverunt, predicare neglexerimus. Ve erit nobis, si silentio veritatem oppresserimus, qui erogare nummulariis iubemur, id est Christianos populos imbuere et docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus examine, si sermonis eius veritatem confundimur predicare? Quid erit de nobis, cum de commissis nobis animabus, et de officio suscepto, rationem iustus iudex Christus Deus noster districtam exegerit?

BD 1.98]

¹ pred. neg. PVBHM; neg. pred. C

² Egip. epp. CP; epp. Aegyp. M

³ mist- CP; minist- M

201

Quod episcopum oporteat sine intermissione¹ ecclesiam suam docere et amare. Ex decretis Evaristi pape fratribus per Egiptum missis

Episcopum vero oportet opportune atque sine intermissione ecclesiam suam docere, eamque prudenter regere et amare, ut a vitiis se abstineat, ut salutem consequi possit eternam, et illa cum tanta reverentia eius doctrinam possit suscipere, eumque et diligere, ut legatum Dei et preconem veritatis; quia, testante Veritate, Quodcumque ligaverit super terram, erit ligatum et in celis; et quodcumque solverit super terram erit solutum et in celis.

BD 1.99]

¹ op. sine int. CP; sine int. op. M

202

De ignorantia omnibus maxime sacerdotibus vitanda. Ex concilio Toletano V, cap. 25¹

Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sancta scriptura admonet, Paulo apostolo dicente ad Timotheum, Intende lectioni et exhortationi. Doctores enim semper se in his permanere sciant. Igitur sacerdotes Scripturas sanctas et canones meditentur, ut omne opus in predicatione et doctrina consistat, atque edificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina.

(Tol. IV, c. 24). BD 1.100] (Dist. 38, cap. Ignorantia mater.)

¹ V cap. 25 CP; cap. 5 M

203

Ut episcopus dissidentes concordare compellat. Ex concilio Carthaginiensi¹, cap. 26
Studendum est episcopo ut dissidentes fratres, sive clericos, sive laicos, ad pacem
magis quam ad iudicium hortetur.
BD 1.101] (Dist. 90, c. Studendum est.)

¹ IV add. M

204

Ut in die Dominica¹ rerum diiudicationes non fiant ab episcopo. Ex concil. Spalensi, cap. 2
Ut nullus episcopus, vel infra positus, die Dominico causas iudicare presumat.
BD 1.102]

¹ -ica CP; -ico M

205

De domestica et interiori conversatione episcoporum. Ex concilio Aurelianensi cap. 5
Decrevit sancta sinodus domesticam et interiorem episcopi conversationem totius
reprehensionis atque suspicionis impenetrabilem fieri debere ut, iuxta apostolum,
provideamus bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Oportet
igitur ut in cubiculo episcopi et secretioribus quibuslibet obsequiis sincere opinionis
sacerdotes et clerici assistant, qui vigilantem, orantem, sacra eloquia scrutantem
episcopum suum iugiter attendant, eiusque sancte conversationis testes, imitatores et ad
Dei gloriam predicationis¹ existant.
BD 1.103]

¹ predicationis CRPBM; vel predicatorum ss R²; predicatorum H

206

Ut episcopus quasi hospes se continere debeat. Ex dictis Augustini
Episcopus quasi hospes fieri debet, et privatam domum non habeat, sed quasi
hospes fieri debet, ut Christus ait, Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.
BD 1.104]

207

Ut episcopi frequenter missas celebrent. Ex concilio Arausico, cap. 3
Statuimus ut non tantum Dominicis diebus, et precipuis festivitibus episcopi
missas celebrent, sed, cum possibile fuerit, quotidiana queque sacrificia¹ frequentent, nec
fastidiant.
BD 1.105]

¹ sacrificia CP; sacramenta [sacrificia] M

208

Ne episcopus pretio corruptus alterius clericum ordinare presumat. Ex concilio Nannetensi, c. 1

Omnibus ministris ecclesiastice dignitatis interdiciamus, ut nullus, cuiuscumque munere aut favore corruptus, clericum alterius parochie latenter ac furtive ad ordinationem subintroducere presumat. Quod si fecerit, iuxta Calcedonense decretum, is qui mediator extitit, si clericus, proprio gradu decidat, si laicus aut monachus, anathematizetur.

BD 1.106]

209

Ut episcopus alterius clericum parochie nullatenus ordinet¹. Ex concilio Parisiensi, cap. 22

Episcopus non constituat presbiteros aut diaconos alteri subiectos episcopo, nisi forte consilio et voluntate ipsius. Si quis autem tale aliquid agere temptaverit, irrita sit eius ordinatio, et ipse coerceatur a sinodo.

BD 1.107]

¹ Ut - ordinet CP; De eadem re M

210

Ut nullus episcopus in alterius episcopi parochia ad promotionem ministerii accedere presumat. Ex concilio Antiocheno, cap. 13

Nullus episcopus ex alia provincia audeat ad aliam transgredi, et ad promotionem ministerii aliquos in ecclesiis ordinare, licet consensum prebere videantur nonnulli, nisi litteris tam metropolitani, quam ceterorum episcoporum, qui cum eo sunt, rogatus adveniat, et sic ad actionem ordinationis accedat. Si vero, nullo vocante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus et ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis, irrita quidem que ab eo geruntur existant, ipse vero incompositi motus sui et irrationabilis audacie subeat ultionem, ex hoc iam dampnatus a sancto concilio.

BD 1.108] (9, q. 2, c. Nullum episcopum.)

211

Ne episcopus alterius ecclesie clericum audacter invadere attemptet¹. Ex concilio Niceno, cap. 16²

Si quis episcopus clericum ad alium³ pertinentem audacter invadere et in sua ecclesia ordinare temptaverit, non consentiente episcopo a quo discessit, ordinatio huiusmodi irrita comprobetur.

BD 1.109]

¹ attemptet CPL; audeat M

² 16 CP; 1 L; 17 M

³ locum *add.* M, *om.* CP

212

De non presumendis illicitis ordinationibus. Ex epistola Simplicii pape missa Equitio, Florentino et Severo episcopis, cap. 1

Relatio nos vestre dilectionis instruxit, et gestorum series plenius intimavit, Gaudentium Osiniensis ecclesie sacerdotem, contra statuta canonum ac nostra precepta, ordinationes illicitas perpetrasse, quarum illi totam penitus auferri precipimus potestatem. Scripsimus enim ad Severum fratrem et coepiscopum nostrum, ut, si necesse fuerit, ipse in supradicta ecclesia, consideratis patrum regulis, hoc fungatur officio, quo ille abusus esse convictus est, ut hi qui illicite ab eodem sint provecti, ab ecclesiasticis ministeriis sint remoti.

BD 1.110]

213

De episcopo ceco qui per quemdam presbiterum suum presbiterum unum et diaconos duos ordinaverat¹. Ex concilio Carthaginensi, cap. 5

Ad cognitionem nostri examinis Gabrenensis diaconi relatu pervenit, de quibusdam² ipsius ecclesie clericis, quod dum unus ad presbiterii, duo ad levitarum ministerium consecrarentur, episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super hos tantum posuisse, et presbiterum quemdam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse. Qui licet propter tantam presumptionis audaciam poterat accusatus iudicio presenti dampnari si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione preventus. Sed quia ille examini divino relictus est, humano iudicio accusari non potest; his qui supersunt, et ab eo non consecrationis titulum, sed ignominie potius elogium perceperunt, ne sibi licentiam talis usurpatio faciat, decrevimus ut gradu sacerdotis, vel levitici ordinis quem perverse adepti sunt, depositi, equo iudicio abiiciantur. Tales enim merito iudicati sunt removendi, quia prave inventi sunt constituti.

BD 1.111]

¹ De episcopo - ordinaverat CP; De depositione eorum qui ab episcopo suo solum manus impositionem, et ab alio presbytero reliquam ordinum benedictionem susceperunt M

² [tribus] *add.* M

213A (PV)

Quod non oporteat episcopum per pecuniam quempiam ordinare¹. Ex concilio Calcedonensi cap. 2

Si quis episcopus per pecuniam fecerit ordinationem et sub pretio redegerit Spiritus Sancti gratiam, que non potest vendi, ordinaveritque per pecuniam episcopum aut presbiterum aut diaconum aut procuratorem aut dispensatorem ecclesie, vel quemlibet ex his qui connumerantur in clero, pro sui turpissimi lucri commodo² proprii gradus periculo subiacebit. Et qui ordinatus est nichil ex hac ordinatione proficiat, sed alienus sit

¹ quemp. ord. P; ord. quemp. V

² commodo P; commendo V

a dignitate vel sollicitudine quam pecuniis adquisivit. Si quis vero mediator tam turpibus et nefandis datis vel acceptis extiterit, siquidem clericus fuerit proprio gradu decadat. Si vero monachus aut laicus, anathematizetur.

BD 1.112] cf above 5.118

214

Ut non valeat sententia episcopi, nisi clericorum suorum presentia firmetur. Ex concilio Carthaginensi¹ cap. 23²

Irrita erit sententia episcopi, nisi clericorum suorum presentia confirmetur.
(*conc. Carth. IV, cap. 32) BD 1.114] (12, q. 2, c. Sine exceptione.)*

¹ conc. Carth. CP; eodem conc. M

² xxii H

215

Ut episcopus secundum redditum¹ ecclesiarum numerum clericorum faciat. Et concilio Spalensi², cap. 1

Ne passim episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundum meritum vel redditum³ ecclesiarum numerum moderetur.

BD 1.115]

¹ -itum CPB; -itus M

² Spalensi CBHM; Arelatensi PV

³ -itum CPB; -itus M

216

De episcopis peregrinis. Ex concilio Arelatensi¹, cap. 20

De episcopis peregrinis qui in urbem solent venire, quos veraciter episcopos scimus esse, placuit eis locum dari ut offerant.

BD 1.116]

¹ I *add.* M, *om.* CP

217

Ut episcopi levitate vagantes, ad propria redire compellantur¹. Ex registro Gregorii ad Siagrium episcopum Augustodunensem, cap. 122

Cum sacerdotis dignitas eminere videatur, quisquis iam ordinatus² est, cunctis se imitandum debet ostendere, ut exemplo sui nulli nocere, sed vitam potius valeat componere subiectorum. Nam si actus dissentiant a nomine, quanto pontificatus ipse plus erigit, tanto magis addicit³. Itaque Mennatem episcopum quemdam, qui illuc de diocesi

¹ compellantur CPB?; cogantur M

² quisquis iam ordinatus CPB; ita quisquis ea ordinatus M, [ornatus] *add.* Fr

³ addicit CPB; abiicit M, [addicit] *add.* Fr

nostre ordinationis⁴ profectus est, in tanta se levitate didicimus exhibere, ut et nobis de eo maior sit verecundia, et illi episcopatus nomen non sit honori, sed oneri. Quod quia pudoris nobis est de eo illa cognoscere, que in aliarum provinciarum omnino reprehendimus sacerdotibus, fraternitas vestra eum illic immorari amplius non permittat, sed ad nos quantocius reverti compellat, ac magis inventa per omnia occasione transmittat, ut sub ea qua dignum est observantia refrenatus, seculares mores ad sacerdotalem studeat convertere gravitatem. Nam satis noxium atque perniciosum est ut imitatione ipsius qui edificari debuerant destruantur, in qua re non solum ille culpabilis, sed etiam qui non restiterit invenitur. Nam consentire videtur erranti, qui corrigenda, ut resecari debeant, non occurrit. Quia vero quidam Theodorus episcopus de diocesi reverendissimi fratris nostri Constantii Mediolanensis ecclesie episcopi, disciplinam ut dicitur evitans, illuc venisse firmatur, hortamur, ut et isto diligentius requisito, ad episcopum suum vestra fraternitas transmittat. Et quia sicut legitur, Qui abiicit disciplinam, infelix est, nulla cum illic excusatione patiamini retinere, quatenus ex his qui levitatis eorum vitio possunt decipi, liberentur, et de ipsis habere mercedem, ne hac stultitia pereant, valeatis.

(Lib. VII, ep. 119, seu cap. 117.) BD 1.117]

⁴ [diocesi Romanae Ecclesiae nostra ordinatione, etc.,] add. M²

218

Quamdiu episcopus in aliena civitate remoretur¹. Ex concilio Sardicensi, cap. 13²

Osius episcopus dixit, Et hoc quoque statuere debetis, ut ex alia civitate cum venerit episcopus ad aliam civitatem, et, ambitioni magis quam devotioni serviens, voluerit in alia civitate multo tempore residere, forte enim evenit episcopum loci non esse tam instructum neque tam doctum, is vero qui advenit incipiat contempnere eum, et frequenter facere sermonem, ut dehonestet et infirmet eius personam, ita ut hac occasione non dubitet relinquere assignatam sibi ecclesiam et transeat ad alienam. Diffinite igitur tempora, quia et non recipi episcopum inhumanum est, et si diutius resideat, perniciosum est. Hoc ergo ne fiat, providendum est. ³Memini autem⁴ superiori concilio fratres nostros constituisse, ut si quis laicus in ea in qua commoratur civitate, quatuor Dominicos dies, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Si hec circa laicos constituta sunt, multo magis episcopum nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas que detineat, ut amplius a supradicto tempore absens sit ab ecclesia sua. Universi dixerunt placere sibi.

BD 1.118]

¹ remoretur CPH; morari debeat M

² 13 CP; 14 M

³ H begins cap. here

⁴ om. H

219

De suscipiendis episcopis qui persecutionem patiuntur. Ex eodem cap. 21

Osius episcopus dixit, Suggestente fratre et coepiscopo nostro Olimpico, etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpressus est, et inique expulsus; pro disciplina et catholica confessione, vel pro defensione veritatis effugiens pericula, innocens et devotus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari, quandiu redire possit, aut iniuria eius remedium acceperit, quia durum est eum qui persecutionem patitur non recipi, etiam et larga benevolentia, et humanitas ei est exhibenda. Omnis synodus dixit, Universa que constituta sunt, catholica ecclesia universo orbe diffusa custodiat. Et subscripserunt¹ qui convenerant.

BD 1.119]

¹ omnes *add.* M, *om.* CP

220

De illis qui se dicunt esse episcopos¹. Ex concilio² Remensi, cap. 43³

Sunt in quibusdam locis Scoti, et alii erronei qui se dicunt episcopos esse, et multos negligentes absque licentia dominorum suorum sive magistrorum suorum presbiteros et diaconos ordinant. Quorum ordinationem, quia plerumque incidit⁴ heresim⁵ et multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere, omnes uno consensu decrevimus.

(concil. Cabillonensi, cap. 43). BD 1.120]

¹ esse ep. CPB; ep. esse M

² Ex concilio CPB; E conc. M; Conc. Fr

³ 43 CPBM; 44 L. Nota *in mg.* L

⁴ in *add.* P², *om.* CPVBM

⁵ [forte haeresis] *add.* M

221

Qualiter peregrini episcopi recipiantur¹. Ex registro sancti² Gregorii, universis episcopis per Illiricum directis³, cap. 42

Iovinus excellentissimus vir, filius noster, per Illiricum scriptis suis nobis indicasse dignoscitur, a se, sacris apicibus destinatis, iussum fuisse episcopos, quos e propriis locis hostilis furor expulerat, ad eos episcopos qui nunc quoque in locis propriis degunt, pro sustentatione ac stipendiis presentis vite esse iungendos, et licet ad hec fraternitatem vestram iussio principalis admoneat, habemus tamen maius horum mandatum eterni Principis, quo ad hec terribilius peragenda compellimur, ut non dico fratres et coepiscopos nostros, sed etiam ipsos quos nobis contrarios patimur, cum opportunitas postulat, in conferendis subsidiis necessitatum carnalium diligamus. Oportet ergo vos ad hanc rem et celesti primitus Principi obediens existere, et imperialibus etiam iussionibus consentire, quatenus fratres coepiscoposque nostros, quos et captivitatis

¹ recipiantur CPH; suscipiendi sunt M

² sancti CP; *om.* M

³ directis CP; dilectis M

et diversarum necessitatum angustie comprimunt, debeatis consolandos conveniendosque vobiscum in ecclesiasticis sustentationibus libenter suscipere, non quidem ad communionem episcopalis throni et dignitatem, sed ut ab ecclesia iuxta possibilitatem sufficientia debeant alimenta percipere. Sic enim et proximum in Deo et Deum in proximo diligere comprobamur. Nullam quippe eis in vestris ecclesiis auctoritatem tribuimus, sed tantum eos vestris solatiis continere summopere hortamur.

(l. I, ep. 43.) BD 1.121]

222

*De episcopis vel presbiteris ignotis ut ante probationem sinodalem ministrare non permittantur*¹. Ex concilio Rothomagensi, cap. 8²

Statuimus secundum canonicam cautelam omnes undecumque supervenientes ignotos episcopos vel presbiteros, ante probationem sinodalem in ecclesiasticum ministerium non admittere.

[68]. BD 1.122]

¹ De episcopis - permittantur CP; Episcopos vel presbyteros ignotos ante probationem in ministerium non admittendos M

² 8 CP; 23 [68] M

223

*Ut episcopus hostilitate compulsus, ad aliam vacantem transeat ecclesiam. Ex registro sancti Gregorii pape*¹ *ad Agnellum*² *episcopum, cap. 125*³

Pastoralis officii cura nos admonet destitutis ecclesiis proprios constituere sacerdotes, qui gregem Dominicum sollicitudine pastorali debeant gubernare. Propterea te Iohannem ab hostibus captivatum Lisitane civitatis episcopum, in Squilatina ecclesia cardinalem necesse duximus constituere sacerdotem, ut et susceptam semel animarum curam intuitu future retributionis impleas, et licet a tua hoste imminente depulsus sis, alienam, que pastore vacat, ecclesiam debes gubernare, ita tamen, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effectam, Domino protegente, ad priorem statum contigerit revocari, in eam in qua prius ordinatus es ecclesiam revertaris. Sin autem predicta civitas continua captivitatis calamitate premitur, in hac in qua et a nobis incardinatus es ecclesia debeas permanere.

(lib. II, c. 25, ad Iohannem Squilatinum episc.) BD 1.123] (7, q. 1, c. Pastoralis officii.)

¹ s. Greg. pape CP; Greg. M

² Agnellum CP; Angelum M

³ cap. 125 CPH; om. M

224

De episcopis, quod omnes homines eis iure¹ obedire debeant. Ex decretis Clementis pape, cap. 15

Omnes principes terre, et cunctos homines episcopis obedire, et capita sua submittere, eorumque adiutores existere Petrus precipiebat, ut omnes pariter fideles et cooperatores legis Dei monstrarentur, ne de eis dicatur, Confundentur et erubescunt omnes, qui pugnant adversum te, et erunt quasi non sint, et peribunt viri qui contradicunt tibi. Queres eos et non invenies, viros rebelles tuos. Erunt quasi non sint, et veluti consumptio hominis bellantis adversum te. Omnes ergo qui eis contreunt, ita dampnatos et infames usque ad satisfactionem monstrabat, et nisi converterentur, a liminibus ecclesie alienos esse precipiebat.

(*ep. 1, longe ante finem*). BD 1.124] (11, q. 3, c. Si autem vobis contraveniunt)

¹ eis iure CP; iure eis M

225

Quod episcopi claves sint ecclesie et habent potestatem claudere celum et aperire portas eius¹. Ex eodem², cap. 37

Sanctam ergo ecclesiam immaculatam omnes servare debere evangelizabat, cuius claves episcopos esse dicebat. Ipsi enim habent potestatem claudere celum, et aperire portas eius, quia claves celi facti sunt. Admonebat autem eos neminem nocere debere, quia oculi Domini sunt, et qui eos tangit, quasi qui tangit pupillam oculi eius. Et quanta pena dignus sit qui eos scandalizat, ipsum Dominum docuisse dicebat ubi ait, Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris.

(*ibid., post medium*). BD 1.125]

¹ et habent - eius CP; *om.* M

² eodem CP; eiusdem decretis M

226

Quod episcopos Dominus ad glorificandum se elegerit et quod omnes principes terre eis obedire oporteat et capita submittere¹. Ex eodem, cap. 29

Ad glorificandum se, et divina mandata seminanda et evangelizanda, episcopos Dominus elegit, et non ut prohibeantur aut perturbentur aiebat, quoniam qui eos ledit eum ledit cuius legatione funguntur. Predicare eos assidue et mandata Domini sine intermissione annuntiare rogabat. Opera eorum bona coram hominibus demonstrare, et conscientiam bonam coram Deo habere insinuabat.

(*ibid., longe ante finem*) BD 1.126]

¹ et quod - submittere CP; *om.* M

227

De episcopis quod se invicem diligere debeant. Ex eodem cap. 30

Episcopos ergo¹ vice apostolorum regere, Dominum docuisse dicebat, et reliquorum discipulorum vicem tenere presbiteros debere insinuabat, et si quis aliquem ex his scandalizaret, gravissimam penam inferri² debere predicabat. Cunctos se invicem diligere et adiuuvare debere, et neminem ab adiutorio fratris se subtrahere instruebat. (*ibid.*, *post medium*) BD 1.127] IP 3.83

¹ ergo CBM BD; vero PV

² *corr. fr.* -erre B

228

Ut episcopus episcopum alium non¹ conculcet. Ex concilio Arelatensi, cap. 18²

Ut nullus episcopus alium conculcet, eumque calumpniare vel iniuriare presumat. Quod si fecerit gradus sui periculo subiacebit. BD 1.128]

¹ Ut episcopus - non CPBH; Nec episcopus alium episcopum M

² cap. 18 CPB; primo, cap. 17 M

229

De episcopis qui se a fratrum adiutorio subtraxerint. Ex decretis Alexandri pape omnibus episcopis missis, cap. 30¹

Qui autem ex vestro collegio fugerit², et ab auxilio vestro se subtraxerit, magis scismaticus quam sacerdos esse probabitur. Ecce, inquit propheta, quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum. Illi vero non in unum habitant, qui a fratrum se solatio subtrahunt, et, quod deterius est, qui fratribus insidias ponunt, aut laqueos preparant.³ Item post pauca. Nos ergo qui discipuli Domini et dici esse cupimus, portare crucem Domini et compati fratribus debemus, et non quascumque eis insidias aut foveas preparare, quia talionem meretur⁴, qui fratribus foveam parat. Nolite errare, fratres, quia Deus non irridetur. Huius rei gratia Dominus vobis commisit ecclesiam suam, ut pro omnibus laboretis et cunctis oppressis opem ferre non negligatis. Unde et Dominus per prophetam loquitur, dicens, Hec dicit Dominus, Iudicate mane iudicium, et eruite vi oppressos de manu calumpniantis, ne forte egrediatur, quasi ignis, indignatio mea et succendatur, et non sit qui extinguat. Vos ergo qui in summa specula a Domino constituti estis, attendere eos et opprimere oportet qui inter fratres seditiones et scandala excitant, ne simul cum eis pereatis.

(*epist. 2*) BD 1.129]

¹ 30 CPH; 22 M

² fugerit CP²VB; fuerit P; fugerit [fuerit] M

³ prep. - pon. CRPBH; pon. - prep. M (H ends cap. here)

⁴ meretur CP; recipiet [meretur] M

230

De episcopis qui se quasi¹ canino dente invicem² corroserint. Ex eiusdem ad eosdem, cap. 13

Si vero (quod absit!) discordes fueritis, et canino dente vos derodere ceperitis, non solum eos non superabitis, sed et vebis ipsis nocebitis, atque ab eis superabimini, et nocenter forte peribitis.

(eadem epistola, paulo ante) BD 1.130]

¹ quasi CP; *om.* M

² invicem CP; *om.* M

231

De episcopis qui fratribus nocere desiderant. Ex decretis Bonifacii pape

Sicut omnis qui diligit fratrem suum, ex Deo est, ita omnis qui odit proximum suum ex diabolo est; dilectione enim sola discernitur quis ex quo genitus approbetur, dicente Iohanne, In hoc manifesti sunt filii Dei et filii diaboli. Omnis qui non facit iustitiam et non diligit fratrem suum, non est ex Deo. Quoniam hec est annuntiatio quam ab initio audistis, Ut diligamus alterutrum. Et post paululum¹. Omnis qui odit fratrem suum homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam eternam in se manentem. Ecce homicida esse probabiliter declaratur, qui a fraterna societate dividitur. Nam et si manus non moveat ad occidendum, pro eo tamen quia inmitis est² ad nocendum, iam a Deo homicida tenetur. Vivit ille, et iste iam interfector convincitur. Cum his igitur preceptis beatus apostolus Paulus consona predicatione concordat dicens, Non occidat sol super iracundiam vestram, et Nolite locum dare diabolo. Item. ³Relate nobis sunt quorundam sacerdotum persone in tantam obstinationis efferbuisse discordiam, ut non solum illos ab ira occasus solis non revocet, sed ne annosa quidem transactio temporum, ad bonum caritatis inclinet; quippe in quorum cordibus idem sol iustitie Christus occubuit, ut ad lumen caritatis⁴ redire vix possint. Horum igitur et similium discordantium fratrum oblationes, iuxta antiquam canonum definitionem, nullo modo recipiendas esse censemus, persenis tamen discordantium in speciali definitione precipimus, ut antequam eos reconciliatio vera innectat, nullus eorum accedere ad altare Dei audeat, vel gratiam sancte communionis percipiat, sed geminato tempore per penitentiam compensabunt, quo discordie servierunt. Quod si unus eorum alio contempnente, ad satisfactionem caritatis cucurrerit, ex eo tempore iam pacificus intra ecclesiam recipietur, ex quo ad concordiam festinasse convincitur, sententia tamen superiori servata, ut tempus quod in ira expendit, geminatum in penitentie satisfactione persolvat.

BD 1.131]

¹ (ibidem) *add.* M

² inmitis est CP; munitus est [immitis, ali. nititur ad nocendum] M

³ H *begins cap. here*

⁴ [veritatis] *add.* M

232

Ut episcopi a solo Domino sint diudicandi¹. Ex decretis Clementis pape, cap. 38

Episcopos autem a solo Domino iudicandos aut removendos, et non ab aliis esse dicebat, quia sui sunt, et non alterius. Et quis est qui alterius iudicet servum, Nam si ista non patiuntur homines, nec Deus deorum², et Dominus dominantium hec ullatenus patitur. Unde et prophetas sibi testes esse dicebat, per quos Dominus loquitur dicens, Ecce excoxi te, sed non quasi argentum elegi te in camino paupertatis. Propter me faciam, ut non blasphemem, et gloriam meam alteri non dabo.

BD 1.133]

¹ diud- CP; iud- M

² deorum CP; coelorum [deorum] M

233

Nimis timendum¹ et providendum, ne offendantur episcopi. De eodem². Ex decretis Evaristi pape fratribus per Egiptum missis, cap. 6

Nimis timenda est, fratres, hec sententia, et providendum est vobis, ne offendatis eos qui tantam a Domino habent potestatem, et ideo potius obediendi, diligendi, et non detrahendi vel lacerandi aut eiiciendi sunt, sed portandi et amandi, ipso dicente Domino, Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. Ideo hec vobis, et omnibus fidelibus scribimus, fratres, ut ab his caveatis, et posteris vestris non malum, sed bonum exemplum relinquatis, quoniam iniuria episcoporum ad Christum pertinet, cuius vice funguntur.

BD 1.134]

¹ esse *add.* M

² De eod. CP; *om.* M

234

De episcopis qui ab ovibus suis criminantur ut¹ eorum criminatio non² recipiatur. Ex epistola Calixti pape cap. 1³

Calixtus episcopus ecclesie catholice urbis Rome, Benedicto fratri et coepiscopo, salutem in Christo. Criminationes contra doctorem nemo suscipiat, quia non oportet filios patres reprehendere, nec servos dominos lacerare. Filii ergo doctorum sunt omnes quos instruunt, et sicut filii patres carnales, sic et hi patres debent diligere spirituales. Non enim bene vivunt qui non recte credunt, aut patres reprehendunt, vel detrahunt suis. Doctores⁴ ergo qui et patres vocantur, magis portandi quam reprehendendi sunt, nisi in recta fide erraverint. Nullus ergo doctorum per scripta accusetur, nec nisi fideli et legitimo qui etiam irreprehensibilem vitam ac conversationem ducat, accusatori respondeat, quia indignum est ut doctor stulto et indocto atque reprehensibiliter viventi, respondeat, iuxta stultitiam suam, dicente Scriptura, Non respondeas stulto iuxta

¹ ut PBH; et C

² De - crim. non CPB; Ne criminatio ovium contra episcopum suum M

³ ep. - cap. 1 CP; prima epistola Calixti papae M

⁴ suos *add.* B

stultitiam suam. Non bene vivit qui non recte credit. Nihil mali vult, qui fidelis est. Si quis fidelis est, videat ne falsa loquatur, aut cuiquam insidias ponat. Fidelis homo semper fideliter agit, et infidelis callide insidiatur, atque fideles et pie ac iuste viventes perdere nititur, quia similis similem sibi querit. Infidelis vero homo mortuus est in corpore vivente, econtra sermones fidelis hominis vitam custodiunt auditorum. Doctorem enim catholicum, et precipue Domini sacerdotem, sicut nullo errori implicari, ita nulla oportet machinatione aut cupiditate violari, dicente Scriptura sancta, Post concupiscentias tuas ne eas, et a voluntate tua avertaris.

BD 1.135] IP 4.38 (Doctores – erraverint only), 4.55a Nullus ergo doctorum per scripta accusetur only

235

¹*Item idem*²

Quicquid irreprehensibile est catholica defendit ecclesia. Nulli imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti licet aliquid contra mandata divina presumere. Iniustum ergo iudicium et definitio iniusta, regio metu aut iussu, aut cuiuscumque episcopi aut potentis, a iudicibus ordinata vel acta, non valeat. Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non exercere vel augere, male loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studuerit. Melior est in malis factis humilis confessio quam in bonis superba gloriatio.

Ctp 1.14.2a-3]

¹ Quod iniustum iudicium iussu regis vel episcopi, vel alicuius potentis factum, irritum habeatur *add. as rubr. M*

² *No break in CPB; (paulo post) add. M²*

236

¹*Idem in secundo decretali*²

Nemo alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum iudicare aut excommunicare presumat, quia talis diiudicatio aut excommunicatio vel dampnatio nec rata erit, nec vires ullas habebit, quoniam nullus alterius iudicis nisi sui, sententia tenebitur aut dampnabitur. Unde Dominus loquitur dicens Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui.

Ctp 1.14.4]

¹ Ne aliquis alterius terminos usurpet, nec alterius paroecianum iudicet aut excommunicet *add. as rubr. M*

² *Idem - decr. CPB (with no break P); Item in secundo decretali suo M*

236A (H)

Aug' in libro de unico baptismo

Si est ulla humanitas in rebus humanis, puto nos posse iustius reprehendi si ignotos homines quos criminantur inimici nec eorum crimen ulla testificatione monstrant nocentes potius quam innocentes crediderimus. Quis si forte se aliter veritas habet, ipsi certe humanitati debitum redditur cum homo de homine nichil mali temere suspicatur, nec cuiquam criminanti facile credit quanto sine teste ac sine ullo documento crimen obiciens maledicus potius convitiator quam veredicus accusator extiterit.

237

Omnibus episcopis¹. Qui non debeant recipi ad accusationem vel² testimonium³

Anacletus papa tertius a Petro, in primo decretali⁴. Beatus predecessor noster Clemens, vir apostolicus, et Spiritu Dei plenus, una cum reliquis sanctis collegis suis statuit, dicens, Accusandi vel testificandi licentia denegetur his, qui Christiane religionis⁵ et nominis dignitatem, et sue legis vel sui propositi normam aut regulariter prohibita neglexerint. Transgressores⁶ enim sponte legis sue, eiusque violatores apostate nominantur. Omnis enim apostata refutandus est ante reversionem suam, nec in accusationem recte agentium, aut testimonium suscipiendus⁷. Scimus autem multos ob id infestare doctores, ut eos perdant et proprie voluntatis placita adimpleant, non propterea tamen doctores, in quantum vires suppetunt, a recta emulatione et bona intentione recedere debent, scientes quia Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Nihil autem illo est⁸ pastore miserior qui luporum laudibus gloriatur; quibus si placere voluerit atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna perniciēs. Nullus ergo pastorum placere lupis et gregibus ovium potest. Deo enim perfecte sacrificantes non debent vexari, sed portari, consolari atque ab omnibus venerari.

Ctp 1.2.1-2a] cf IP 4.60

¹ Omn. epp. *om.* H; *after insc.* M

² vel CP; et M

³ contra episcopos *add.* M

⁴ suo, omnibus episcopis *add.* M

⁵ Chr. rel. CPBM; Christi rel. Chr. P

⁶ -ores CP; -or M

⁷ suscipiendus CP; recipiendus [suscipiendus] M

⁸ autem illo est CP; est autem illo M

238

¹Idem, in secundo decretali², episcopis Italie

Accusatio eorum quoque, super qua nos consulere voluistis, non nisi ab idoneis et probatissimis viris, qui et suspicionibus et sceleribus careant, fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus et reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumpniari, sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes a templo eiecit. Unde liquet quod summi sacerdotes, id est episcopi, a Deo sunt iudicandi, non ab humanis aut prave vite hominibus lacerandi, sed potius ab hominibus fidelibus portandi, ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum, et non per alium vendentes et ementes eiecit de templo sacerdotes. Nullus enim, ut reor, inter nos invenitur qui velit servum suum ab alio quam a se iudicari. Quod si presumptum fuerit, aut multo indignatione ipse irascitur, aut potius vindictam querit super eum. Unde et Dominus ait per prophetam, Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et paulo post.

IP 4.58 to calumpniari, or a templo eicit

De laceratoribus servorum Dei³

¹ De eodem expressius. *add. as rubr.* M

² suo *add.* M

³ De lac. serv. Dei CP; *om.* BHM

Si detractores quorumcumque graviter iudicantur, et in perditionis laqueum cadunt, multo magis laceratores et detractores atque accusatores famulorum Dei dampnantur, et in barathrum, nisi se correxerint et per eorum satisfactionem condignam egerint penitentiam, indubitanter vadunt et vindicibus flammis exuruntur. Hec et alia periculosa considerantes apostoli statuerunt ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columpne sancte Dei ecclesie, que apostoli et successores eorum non immerito dicuntur.

Ctp 1.2.11-12]

*Quo ordine accedendum sit ad accusationem*⁴

Sed si quis adversus eos vel ecclesias eorum commotus fuerit aut causas habuerit, prius ad eos recurat caritatis studio ut⁵ familiari colloquio, ea sanent commoniti⁶ que sananda sunt, et caritative emendent que iuste emendenda agnoverint⁷. Si autem aliqui eos priusquam hec⁸ egerint lacerare, accusare, aut infestare presumpserint, excommunicentur, et minime absolvantur antequam per satisfactionem, ut iam dictum est, condignam egerint penitentiam, quoniam iniuria eorum ad Christum pertinet, cuius legatione funguntur. Item. Electionem quoque, ut supra memoratum est, summorum sacerdotum sibi Dominus reservavit; licet electionem eorum bonis sacerdotibus et spiritualibus populis concessisset.

Ctp 1.2.13] IP 4.34 (2, q. 7, c. Accusatio.)

⁴ Quo - accus. CP; *no break* BHM

⁵ ut CPB; aut M

⁶ commoniti CPB; commoti M

⁷ agn- CVBH; cogn- PM

⁸ hec CPB; hoc M

239

¹Anacletus in tertio decretali²

Accusatores et testes esse non possunt, qui ante hesternum aut nudius tertius diem³ inimici fuerunt, ne irati nocere cupiant, vel lesi se ulcisci velint. Inoffensus igitur⁴ accusatorum et testium affectus querendus est, et non suspectus.

Ctp 1.2.22A-3a] IP 4.84 (3, q. 5, c. Accusatores)

⁵Quod inoffensus querendus sit affectus accusatorum et testium⁶

Et paulo inferius. Deteriores quippe sunt qui prepositorum vitam moresque corrumpunt, his qui substantias aliorum prediaque corrumpunt. Sententia quippe Cham filii Noe dampnantur, qui suorum prepositorum culpam produnt, ceu Cham qui patris

¹ Quod accusatores et testes esse non possunt, qui ante hesternum diem, aut nudius tertius inimici fuerunt *add. M; om. B; for CPV see below*

² An. - decr. (suo *add. L*) CPL; Idem in tertio decretali suo (*om. H*) HM

³ aut nud. diem CP; diem aut nud. M

⁴ igitur CRVBHL; ergo P?M

⁵ H omits the rest of c 239, replacing it with 239A below.

⁶ Quod - affectus accusatorum (acc. aff. V) et test. CRPV (RP *in mg.*); *om. LM*

puerenda⁷ non operuit, sed deridenda monstravit. Pastor ecclesie si a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus, sed pro reprobis moribus magis est tolerandus quam⁸ distringendus; quia rectores ecclesie a Deo iudicandi sunt, sicut ait propheta, Deus stetit in sinagoga deorum, in medio autem deos diudicat. Item. Tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes summam debent habere curam de his qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles apparuerint⁹, ab ecclesia separentur.

Ctp 1.2. 23b-24] IP 4.40 from Pastor eccl. - diudicat

⁷ pat. pud. PVB; pat. C; pat. verenda RL; verenda patris M

⁸ ss C

⁹ apparuerint CP; sunt [apparuerint] M

239A (H)

Ysidorus in libro ethimologiarum

Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quod super statum cause proferebantur, nunc parte ablata nominis testes vovantur. Testis enim consideratur conditione, natura, vita. Conditione, si liber non servus, nam sepe servus metu dominantis testimonium suppressit veritatis. Natura, si vir non femina, nam varium et mutabile semper femina. Vita, si innocens et integer actu. Si eni bona vita defuerit, fide carebit. Non enim potest iusticia cum iniusto societatem habere. Duo sunt genera testium, aut dicendo quod viderunt aut proferendo id quod audierunt. Duobus autem modis testes delinquant, cum aut falsa promunt aut vera silentio opprimunt.

240

De eodem¹. Evaristus² episcopis Africe

Non est itaque a plebe aut a vulgaribus hominibus arguendus vel accusandus episcopus, licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum disponitur vita rectorum³. Unde si qui sunt vituperatores aut accusatores episcoporum vel reliquorum sacerdotum, non oportet eos a iudicibus ecclesie audiri antequam eorum discutiatur estimationis suspicio vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo aut pro vana gloria aut inimicitia vel odio vel⁴ cupiditate ista presumpserint.

Ctp 1.3.3b-4] IP 4.37 to vita rectorum, 4. 59 from Si qui sunt (2, q. 7, c. Non est a plebe)

De vitanda precipiti sententia⁵

Et paulo post. Deus omnipotens ut nos a precipitante sententie prolatione compesceret, cum omnia nuda et aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomorum noluit audita iudicare priusquam manifeste agnosceret que dicebantur. Unde ipse ait, Descendam et videbo utrum clamorem, qui venit ad me opere compleverint, an non est ita, ut sciam. Deus omnipotens cui nihil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt,

¹ De eodem CPB; om. H; Quod a plebe vel a vulgaribus hominibus non sit arguendus vel accusandus episcopus M

² papa add. M

³ Ante discussionem non esse suscipiendos accusatores add. in mg. C

⁴ aut B

⁵ De - sent. C(after paulo post)PV; om. BHM

etiam⁶ antequam fiant, non ob aliud hec et alia multa que hic prolixitatem vitantes non inseruimus, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, nec⁷ precipites in discutiendis et iudicandis negotiis essemus.

(*epist.* 2). *Ctp* 1.3.5] *cf* *IP* 4. 116; (2, q. 7, c. *Deus omnipotens.*)

⁶ *om.* B

⁷ *ne* B

241

*Omnibus episcopis*¹. *De extorta confessione*

Alexander papa quintus a Petro in suorum primo decretalium². Si sacerdotibus vel actoribus ecclesie quedam scripture quoquomodo per metum, aut fraudem, aut per vim extorte fuerint, vel ut³ se liberare possent quocumque ab eis conscripte vel laborate fuerint ingenio, ad nullum eis preiudicium vel nocumentum valere censemus, neque ullam eis infamiam vel⁴ calumpniam, aut a suis sequestrationem bonis unquam auctore Deo, et sanctis apostolis eorumque successoribus sustinere permittimus.⁵ Confessio enim in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, omnis enim confessio que fit ex necessitate, fides non est. Confessio ergo in talibus non extorqueri, sed debet sponte profiteri⁶, pessimum est enim de suspicione aut extorta confessione quemquam iudicare, cum magis inspector cordis sit Dominus quam operis.⁷ Non potest autem humano condemnari examine, quem Dominus suo reservavit iudicio. Si omnia namque in hoc seculo vindicata essent, locum divina iudicia non haberent.⁸ Et paulo post. Peius malum non esse existimo, quam Christianos suis invidere sacerdotibus.

Ctp 1.4.1] *IP* 4.118 *to* sustinere permittimus

¹ *Omn.* epp. *here* PB, *after* confessione C; *om.* HM

² suorum - decret. CPB *as text*; primo decretali suo omnibus episcopis misso (*om.* H) HM *as insc.*

³ [velut] *add.* M

⁴ vel CP; aut M

⁵ (paulo post) *add.* M²

⁶ profiteri CPH; proferri [profiteri] M

⁷ (paulo post) *add.* M²

⁸ Et paulo – *end om.* H

242

*Quo ordine adeundi sunt*¹ *primates vel alii iudices*²

Si quis erga episcopum vel actores ecclesie quamlibet querelam iustam habere crediderit, non prius primates aut alios adeat iudices, quam ipsos a quibus se lesum existimat conveniat familiariter, non semel, sed sepissime ut ab eis aut suam iustitiam³ accipiat, aut excusationem. Si autem secus egerit, ab ipsis et ab aliis communione privetur, tanquam apostolorum patrumque aliorum contemptor.

Ctp 1.4.2] *IP* 4.35

¹ sunt CP; sint M

² Idem *add.* M

³ suam ius. CP; ius. suam M

243

¹*Pius papa IX a Petro omnibus ecclesiis*²

Oves pastorem suum non reprehendant, plebs episcopum non accuset³, nec vulgus eum arguat, quia non est discipulus super magistrum. Episcopi a Deo sunt iudicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis aut⁴ prave vite hominibus non sunt arguendi, aut accusandi, aut lacerandi. ⁵Et in sequentibus. Nemo bonum faciens alteri verbo aut facto nocere vult. Quanto minus in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat aut faciat ea que pati non vult? Quia omnis suspicio est potius repellenda, quam approbanda vel recipienda.

Ctp 1.8.3] IP 4.36 to aut lacerandi (6, q. 1, c. Oves pastorem.)

*Item ipse*⁶ *in secundo decretali suo. Sacrilegii reum qui sacerdotes persequitur*⁷

Sicut qui ecclesiam Dei vastat, eiusque predia et donaria expoliat et invadit, fit sacrilegus; sic et ille qui eius sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit, et sacrilegus iudicatur. Et sicut peccatum quod in Deum committitur gravius est quam quod in hominem, sic gravius est sacrilegium agere quam fornicari. ⁸Si quis sacerdotum vel reliquorum clericorum suo episcopo inobediens fuerit, aut ei insidias paraverit, aut contumeliam aut calumpniam, et convinci potuerit, mox curie tradatur, et recipiat quod inique gessit.

Ctp 1.8.4-5] (17, q. 4, cap. Sicut qui Ecclesiam.) (11, q. 1, c. Si quis sacer.)

¹ Quod nec oves pastorem suum reprehendere, nec plebs episcopum accusare, nec vulgus eum debeat arguere *add. as rubr. M*

² Nota. Sacrilegii reum esse qui –persequitur (*from below*) *add. V*

³ *corr. fr. -at P*

⁴ *a add. M, om. CP*

⁵ *H omits Et in sequentibus – vel recipienda.*

⁶ *ipse CPH; idem M*

⁷ *Sac. - pers. CP(in mg.); om. BHM; for V see above*

⁸ *(paulo post) add. Fr*

244

*Victor papa fratribus Alexandrie positus*¹. *De incertis iudiciis vitandis*²

Audivimus apud vos vestrosque diversa iudicia fieri, et incerta iudicari. Incerta, carissimi, nullatenus iudicemus, quoadusque veniet³ Dominus qui latentia producet in lucem et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Quia quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi que manifestis indiciis comprobantur, nisi que manifesto iudicio convincuntur, nisi que iudiciario ordine publicantur. ⁴Item.⁵ Placuit ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua causa episcopus licenter

¹ *Victor - pos. CBM; om. P*

² *et quod nec vera sint credenda, nisi certis indiciis probata, et iudiciario ordine publicata add. M, with rubr. before insc.; no rubr. H*

³ *-iet CP; -iat M*

⁴ *H omits all from Item to end of c 244*

⁵ *(paulo post) add. M; (Haec habentur supra c. 4.) add. Fr*

appellet, et adeat apostolice sedis pontificem, qui aut per se aut per vicarios suos eius retractari negotium procuret, et dum iterato iudicio pontifex causam suam agit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur episcopus

Ctp 1.12.2-3a] cf IP 4.113

*Ut retractetur negotium iudicati per vicarios sedis apostolice*⁶

Quoniam quanquam comprovincialibus episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definire inconsulto Romano pontifice permissum est. Et alibi in statutis legitur apostolicis⁷,

Ctp 1.12.3b to permissum est, insc. to 4] IP 4.134 to permissum est

*Quid facere debet gravatus*⁸

Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari apud patriarcham vel primatem dioceseos, aut penes universalis apostolice ecclesie iudicetur sedem. Nihil aliud est, fratres, talis presumptio, nisi apostolorum suorumque successorum⁹ terminos transgredi, eorumque decreta violari.

(ep. 1, c. 2) Ctp 1.12.4]

⁶ Ut - apost. CP; *om.* BM

⁷ (epist. 1 Clementis) *add.* M²

⁸ Quid - gravatus CP; *om.* BM

⁹ successorum CP; decessorum [successorum] M

245

*Omnibus episcopis per Siciliam*¹. *Quomodo quo testimonio faciendum sit iudicium super episcopum*²

Zephyrinus XIV a Petro papa³ in primo decretali suo. Patriarche vero⁴ vel primates accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant finitivam quam apostolica fulti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes et regulariter examinatos convincatur testes. Qui minori non sint numero quam illi discipuli fuerunt, quos Dominus ad⁵ adiumentum apostolorum eligere precepit, id est 72. Detractores quoque qui divina auctoritate eradicandi sunt, et auctores⁶ inimicorum ab episcopali submovemus accusatione vel testimonio. Nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur aut dispereat, neque in re dubia certa iudicetur sententia, nec ullum iudicium nisi ordinabiliter habitum teneatur. Absens vero nemo iudicetur, quia et divine et humane hoc prohibent leges. Accusatores autem eorum omni careant suspicione, quia columnas Dominus suas⁷ firmiter stare voluit, non a quibuslibet agitari.

¹ Omn. - Sic. *here* CPB; *after* decr. suo *below* M; Omn. epp. *after* dec. suo H

² Quomodo quo test. - episcopum CP; *om.* BH; Quomodo iudicandus sit episcopus, et quot testibus convincendus M

³ papa CPB; *om.* M

⁴ vero CPB; *om.* M

⁵ ad CPB; in M

⁶ auctores CP²BM; actores PH; auctoritate V; authores M; [al. actores] *add.* Fr

⁷ Dom. suas CPB; suas Dom. M

Nullum namque eorum sententia a suo iudice non dicta constringat, quia et leges seculi idipsum fieri precipiunt. Duodecim enim iudices quilibet episcopus accusatus si necesse fuerit eligat, a quibus eius causa iuste iudicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur vel iudicetur, quam ipsi per se eligantur, et regulariter vocato ad suorum primo conventum episcoporum, per eos eius causa iuste audiatur et rationabiliter discernatur. Finis vero eius cause ad sedem apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur⁸.

Ctp 1.13.1] IP 4.135 to id est lxxii (2, q. 1, c. Primates accusatum.) (3, q. 4, c. Detractores.) (3, q. 9, c. Absens vero.) (5, q. 4, c. Duodecim.)

⁸ term- CPB; determ- M

246

¹*Fratribus per Egiptum*². *Idem in secundo decretali*³

Nuntiatum est sedi apostolice per apocrisiarios vestros, quosdam⁴ fratrum nostrorum episcoporum videlicet ab ecclesiis et sedibus propriis pelli, suaque eis auferri suppellectilia, et sic nudos et expoliatos ad iudicia vocari. Quod omni ratione caret, cum constituta apostolicorum eorumque⁵ successorum, et precepta imperatorum, ac constitutiones legum idipsum prohibeant, et⁶ apostolice sedis auctoritas idipsum fieri vetet.

Ctp 1.13.2a] IP 4.42

*Non esse cogendos ad responsionem a sedibus suis*⁷ *pulsos*⁸

Preceptum est ergo in antiquis statutis, episcopos eiectos, atque suis rebus expoliatos ecclesias proprias recipere, et primo sua omnia eis reddi, et⁹ demum si quis eos iuste accusare voluerit, equo periculo facere, iudices esse decernentes, episcopos recta sapientes¹⁰ et in ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum qui oppressi videbantur, nec prius eos respondere debere, quam omnia sua eis et ecclesiis eorum legibus integerrime restituantur.

Ctp 1.13.2b] IP 4.43

¹ Quod spoliati episcopi respondere non debeant, nisi res ablatae prius eis restituantur *add. as rubr.* M

² Fr. per Aeg. *after* decr. suo HM

³ suo *add.* M

⁴ *corr. fr.* quod- P

⁵ apostolicorum eorumque CP; apostoli eorum B; apostolorum eorumque M

⁶ et CPB; ac M

⁷ sed. suis P; suis sed. C

⁸ Non - pulsos CPV; *om.* BHM

⁹ tum *add.* M; *om.* CPB

¹⁰ sapientes CPB; facientes [sapientes] M

247

Fratribus per Hispaniam¹. Iniuste condemnatos oportere restitui²

Sixtus papa XXIII a Petro, in secundo decretali suo. Fratres quos timore terreno iniuste dampnastis, scitote a nobis iuste esse restitutos. Quibus ex auctoritate sancti Petri, apostolica auctoritate omnia que eis ablata sunt integerrime reddi precipimus, si non vultis et vos et principes vestri a collegio nostro et membris ecclesie separari. Iusto enim iudicio Dei plerumque peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequuntur, conceditur, ut qui Spiritu Dei iuvantur et aguntur fiant per laborum exercitia clariores. Illi tamen qui hoc agunt nullatenus evadunt penam; quia, ut ait Dominus, Ve illi per quem scandalum venit. Item.³ Incerta non iudicemus quoadusque veniat Dominus⁴, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Et quamvis vera sint, non tamen credenda sunt, nisi que certis indiciis comprobantur, nisi que manifesto iudicio convincuntur, nisi que iudiciario ordine publicantur. Nullus ergo humano potest condemnari examine, quem Deus suo iudicio reservavit. Hec omnia summopere sunt precavenda, ne presumptores esse videamur. Et accusatio episcoporum non est facile recipienda, dicente Domino, Non suscipias vocem mendacii; et apostolus inquit, Adversus presbiterum inscriptionem non recipiendam absque duobus vel tribus idoneis testibus. Si hec de presbiteris vel ceteris fidelibus sunt precavenda, quanto magis de episcopis.

Ctp 1.22.11] IP 4.95 from Apostolus inquit - end, 4.114 from Incerta non iudicemus - ordine publicantur var. (22, q. 3, c. Fratres quos.)

¹ Fr. per Hisp. as here CP; after decretali suo HM

² Iniuste condemnatos oportere restitui as rubr. M, in text after esse restitutos CP; om. BH

³ (paulo post) add. M²

⁴ Ve illi per quem – Dominus in mg. V

248

¹Felix² episcopis Gallie in secundo decretali³

Si suis fuerit episcopus aut ecclesie rebus sibi commisse expoliatus aut, quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus, a sede propria eiectus, aut in detentione aliqua a suis ovibus fuerit sequestratus, tunc canonice ante in pristino statu restituatur, cum omni privilegio sui honoris, et sua omnia que insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerunt, legibus redintegrentur⁴, nec convocari nec iudicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate minime tamen iudicandus, advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam cogatur antequam integerrime omnia, que per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati eius ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur. ⁵Presul vero cum omni honore statui pristino reddatur, et ipse dispositis ordinatisque libere ac secure diu suis⁶, tunc regulariter infra quatuor aut quinque, aut septem menses, iuxta quod

¹ Quod episcopus accusantium propositionibus non respondeat, nec ad concilium veniat, nisi res ablatae prius restituantur, et quales esse debeant accusatores add. as rubr. M

² episcopus add. M

³ suo add. M

⁴ -d- ss P

⁵ CP mg. add. Quantum debeat dari restituto; om. VM

⁶ rebus add. Fr, om. CPM

possibilitas ei fuerit, et non ante convocatus, ad tempus, concilio in⁷ legitimo, et canonico, veniat ad causam, et, si ita iuste videtur, accusantium propositionibus respondeat. Item⁸. Quod si ex utraque parte ad causam dicendam venerint⁹, quia unus absque altero audiri non debet, querendum est in iudicio cuius sint conversationis et fidei, atque suspicionis accusatores, aut qua intentione hoc faciant, quia ad hoc admitti non debent, nisi bone conversationis et recte fidei viri, hi videlicet qui omni suspicione careant, et bone vite¹⁰ clareant, neque infames existant.

Ctp 1.24.4b-6a] IP 4.44 to ordine redintegrentur, IP 4.48 from Presul vero - respondeat, IP 4.57 from si ex utraque, cf IP 4.54 (3, q. 2, c. Si episcopus suis fuerit.)

Quod infames non sunt repellendi a propriis causis¹¹

Quod si accusatorum persone in iudicio episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, non tamen criminales vel ecclesiasticas voluerint. Infamis enim persona, nec procurator potest esse, nec cognitor. Absente vero adversario non audiatur accusator, nec sententia absente parte alia a iudice dicta ullam obtinebit firmitatem. Neque absens per alium accusare vel accusari poterit, nec affinis testis admittatur. Neminem ergo exhiberi de provincia ad provinciam, vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem iudicis, ad quem fuerit appellatum, id est ut actor semper rei forum sequatur. Si quis autem iudicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat, quam nulli oportet negari. Peregrina vero iudicia generali actione prohibemus, quia indignum est ut ab externis iudicetur, qui comprovinciales et a se electos debet habere iudices.

Ctp 1.24.6b-7] IP 4.54 from Absente vero - accusari potest (3, q. 10, c. Si accusatorum.) (3, q. 7, c. Infamis persona.) (3, q. 9, c. Absente adversario.) (3, q. 9, c. Absens per alium.) (2, q. 6, c. Si quis iudicem.) (3, q. 6, c. Peregrina.)

⁷ conc. in CP; in conc. M

⁸ P mg. De ... one accusatorum (C also has illeg. mg. note)

⁹ ven- CP; conven- M

¹⁰ aestimatione add. M, om. CPH

¹¹ Quod - causis PV; C has mg. note; om. BHM

249

Eusebius fratribus per Alexandriam et Egiptum in secundo decretali¹. Non posse convocari spoliatus donec sit plene restitutus²

Eusebius papa in secundo decretali suo³. In scripturis vestris reperimus quosdam episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos, aliquos videlicet ex suspicione, et aliquos ex certa ratione, et idcirco quosdam suis esse rebus expoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos; quos sciatis nec ad sinodum comprovincialem, nec ad generalem posse convocari, nec in aliquo iudicari, antequam cuncta que eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur. Prius ergo oportet omnia illis legibus redintegrari, et

¹ Eusebius - decretali CPH; Eusebius papa in secundo decretali suo B; Eusebius papa in secundo decretali suo fratribus per Alex. et Aeg. M

² Non - rest. C text, P mg; om. VBH; Quod episcopi ad concilium vocati non debeant venire, nisi tanto tempore supersederint, quanto tempore vel ecclesiis vel rebus suis spoliati sunt *before insc.* M

³ Eusebius - suo CPH; om. M

ecclesias que sibi sublatae sunt, cum omni privilegio suo restitui, et postmodum⁴ non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum expoliari⁵ vel pulsus esse videntur, antequam ad sinodum convocentur, et ab omnibus quisque sue provincie episcopis audiat. Nam nec convocari ad causam, nec iudicari potest expoliatus, vel expulsus, quia non est privilegium quo expoliari possit iam nudatus, unde et antiquitus decretum est omnes possessiones, et omnia sibi sublata, atque fructus cunctos, ante litem contestatam preceptor⁶ vel primas possessori restituat. Item. Est in antiquis ecclesie statutis decretum ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde et in evangelio scriptum est, Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum. Et in legibus secularibus cautum habetur, Qui rem subripit alienam, illi cuius res direpta est in undecuplum que sublata sunt restituat.

Ctp 1.30.2a] IP 4.45 to eorum redintegrentur, 4.46 from Nec convocari - iam nudatus, 4.47 from Unde et antiquitus - end, 4.50 from Prius ergo oportet - episcopis audiantur (2, q. 2, c. In scripturis.) (5, q. 2, c. Prius ergo.) (12, q. 2, c. In antiquis.)

⁴ lacuna follows C

⁵ -ari CP; -ati M

⁶ prec- CPM; perc- Fr

250

Episcopos a suis ovibus¹ non reprehendendos, quod absit², nisi in fide erraverint. Ex epistola Anacleti pape scripta omnibus sacerdotibus Christi, cap. 1

Doctor autem vel pastor ecclesie, si a fide exorbitaverit, erit a fidelibus corrigendus; sed pro reprobis moribus magis est tolerandus quam distringendus, quia rectores ecclesiarum a Domino sunt iudicandi, sicut ait Propheta, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. Unde³ oportet unumquemque fidelem, si viderit aut cognoverit plebes suas adversus pastorem suum tumescere, aut clerum⁴ detractionibus vacare, hoc vitium pro viribus extirpare⁵, prudenterque corrigere satagat, nec eis in quibuscumque negotiis misceri, si incorrigibiles apparuerint, antequam suo reconcilientur doctori, presumat, quoniam tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes, summam debent habere curam, de his qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab ecclesia separentur.

(epist. 3) BD 1.136] IP 4.40 from Doctor a fide - deos diiudicat

¹ a suis ov. CPH; ab ovibus suis M

² quod absit CPH; om. M

³ Doctor autem - Unde om. L

⁴ clerum CPH; cleri M, [clerum, ali., contra clerum] add. M²

⁵ corr. fr. extrip- P

251

De eadem re. Ex decretis Clementis pape

Ipsi autem episcopi si exorbitaverint, ab istis non sunt reprehendendi vel arguendi, sed portandi, nisi in fide erraverint. Hi ergo super hos sunt, non illi super istos, quoniam maior a minore non argui nec iudicari potest. Nullus se extollat erga doctores ac magistros suos, quia discipulus super magistrum esse non potest, nec debet; nullus velit

dici sanctus antequam sit; sed prius sit, ut verius dicatur. Precepta Domini doctorumque ac magistrorum facta quotidie adimplere, et in Christi nomine pro inimicis orare oportet. (*epist. 1*) *BD 1.137*]

252

De eadem re. Ex epistola Eusebii pape, cap. 20

Necesse enim est ut rectores a subditis timeantur, et ab ipsis corrigantur, ut humana formidine peccare metuant, qui divina iudicia non formidant. Deteriores quippe sunt qui doctorum vitam moresque corrumpunt his qui substantias aliorum prediaque diripiunt. Ipsi quidem ea que extra nos, licet nostra sint, auferunt; nostri vero detractores, et morum nostrorum corruptores, sive qui adversum nos armantur, proprie nos ipsos decipiunt, et ideo iuste infames sunt, et merito ab ecclesia extorres fiunt.

(*Anacletus, ep. 3, c. 5*) *BD 1.138*] (*6, q. 1, c. Deteriores.*)

253

*De eadem re*¹. *Ex decr. Gagai*² *pape, cap. 7*

Oves vero que pastori suo commisse fuerint, eum nec reprehendere, nisi a recta fide exorbitaverit, debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum oris gladio ferienda non sunt, quanquam recte reprehendenda videantur.

(*Euseb. epist. 2 ad episc. Alexandriae.*) *BD 1.139*] *IP 4.39*

¹ De eadem re CPH; Quod infames sunt qui praelatorum vitam corripunt, et conversationi detrahunt M

² Gagai CPB; Gaii H; Caii M

254

*De infamatis et dilaceratis episcopis et a civitatibus propriis expulsis*¹. *Ex decretis Evaristi pape omnibus per Egiptum fratribus missis, cap. 18*

Audivimus enim quosdam a vobis infamatos et dilaceratos episcopos et a civitatibus propriis pulsos, (qui² alibi episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis) et alios in eis ipsis viventibus constitutos. Ideo hec vobis scribimus, ut sciatis hec fieri non licere, sed proprios revocari, et integerrime restitui debere. Illos vero qui adulterina feditate suas sponsas (quas et uxores eorum prefixo tenore esse intelligimus) tenent, eiici, ut adulteros atque infames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit, et auctoritate huius sancte sedis terminandum.

BD 1.140] (*3, q. 2, c. Audivimus.*)

¹ De inf. - expulsis CPH (*cf* M *below*, c 255); De non reprehendendis episcopis M

² qui CP; quia [qui] M

255

Ut episcopus non diiudicetur qui suis rebus est expoliatus¹. Ex decretis Stephani pape omnibus episcopis missis², cap. 6

Nullus enim episcoporum, dum suis fuerit rebus expoliatus, aut a sede propria pro qualibet occasione pulsus, debet accusari, aut a quoquam ei potest crimen obiici, priusquam integerrime restauretur, et omnia, que ei ablata quocumque sunt ingenio, legibus redintegrentur, et ipse sedi proprie et pristino statui regulariter reddatur, ita ut omnes possessiones, et cuncta sibi predia iniuste sublata, atque fructus omnes ante conceptam accusationem primates, et sinodus episcopo de quo agitur, funditus restituant, quia hoc non solum ecclesiastice, sed etiam seculi leges fieri prohibent. Neque aliquis eorum aut ecclesiarum auctor³ vel defensor ad aliquos prius accusari debet, quam ipse caritative bis aut ter ab eis, qui se lesos estimant, vel eos pro aliquibus erratibus corripere cupiunt, conveniatur, ut ab eis aut familiarem emendationem, aut iustam percipiat excusationem. Quod qui presumpserit, liminibus arceatur ecclesie, usque ad condignam satisfactionem.

(ep. 2, c. 1) BD 1.142]

¹ Ut episcopus - expoliatus CPH; De infamatis et dilaceratis episcopis, et a civitatibus propriis expulsis, sine Romana auctoritate M

² missis CPH; om. M

³ auctor CP; actor [autor] M

256

De eadem re¹. Ex decretis Felicis pape episcopis per Egiptum missis, cap. 10

Nullus enim episcopus qui suis est rebus expoliatus, aut a sede propria vi aut terrore pulsus, antequam omnia sibi ablata legibus restituantur, et ipse pacifice annum vel plus suis fruatur honoribus, sedique proprie sit regulariter restitutus, iuxta canonicam institutionem accusari, vocari, iudicari, aut dampnari potest.

BD 1.141] IP 4.49 (2, q. 2, c. Nullus episcop.)

¹ De eadem re CPH; Ut episcopus non diiudicetur qui suis rebus est spoliatus M

¹257

Ut episcopi criminati libere apostolicam sedem appellent². Ex decretis Iulii pape orientalibus episcopis missis, cap. 18³

Ut omnes episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quotiens necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem, atque ad eam, quasi ad matrem, confugiant, ut ab ea sicut semper fuit pie fulciantur, defendantur et liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores et ecclesiasticas causas, et episcoporum iudicia, antiqua apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reservavit, quoniam culpantur episcopi qui aliter erga fratres egerint quam eiusdem sedis pape fieri placuerit. Placuit ut accusatus vel iudicatus a comprovincialibus in aliqua causa

¹ H has only Placuit ut semper in accusationem - end

² et quod non possunt sine Romano pontifice vel eius vicario iudicari add. M; Ut – app. om. H

³ orient. – 18 om. H

episcopus, licenter appellet et adeat apostolice sedis pontificem, qui aut per se aut per vicarios suos, eius retractari negotium⁴ procuret. Et dum iterato iudicio pontifex suam causam agit, nullus alius in eius loco subrogetur, ponatur aut ordinetur episcopus, quoniam quanquam comprovincialibus episcopis, accusati causam pontificis liceat scrutari, non tamen definiri inconsulto Romano pontifice permissum est, cum beato Petro apostolo, non ab alio aliquo quam ab ipso dictum sit Domino, Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in celis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in celis. Si quis putaverit se a proprio metropolitano gravari, apud primatem dioceseos aut penes apostolice universalis ecclesie papam⁵ iudicetur. Accusatores et⁶ accusationes quas leges seculi non asciscunt, et nos unanimiter submovemus, ne fiat indistricta probatione impietas, cum recta sit iudicii in lectione sententia. Si quis erga episcopum vel auctores⁷ ecclesie se proprium habere crediderit negotium, non prius adeat iudices quam ad eos recurat caritatis studio, ut familiari colloquio moniti ea sanare debeant que in querimoniam deducuntur. Quod si aliter egerit communione privetur. Nemo pontificum deinceps aliquem episcopum suis expoliatis rebus, aut a sede pulsum excommunicare presumat, quia non est privilegium quo spoliari possit iam nudatus. Pari tenore decernimus non credi accusatori, qui absente adversario causam suggerit, ante utriusque partis discussionem, nec accusatores vel testes suscipi, qui non sunt idonei. Placuit, si accusatus vel dampnatus episcopus appellaverit Romanum pontificem, id statuendum, quod ipse iuste censuerit. Et omnes qui adversus patres armantur infames esse censemus, neque eos qui cum inimicis morantur ad accusationem vel testimonium recipiendos. Placuit ut semper in accusationem clericorum primo persona, fides, vita et conversatio blasphemantium perscrutetur. Nam fides omnes actus hominis precedere debet, quia dubius in fide infidelis est, nec eis omnino est credendum qui veritatis fidem ignorant, nec recte conversationis vitam ducunt, quoniam tales facile et indifferenter lacerant et criminantur recte et pie viventes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo et corrigenda, neque accusationibus suspectis, vel de inimicorum domibus prodeuntibus credendum.

(Sixtus II, id habet, ep. 1.) BD 1.144] IP 4.55b from decernimus non to partis discussionem, 4.124 to et liberentur, 4.125 from Placuit ut accusatus - negotium procuret, 4.126 from Si quis putaverit - sedem iudicetur (2, q. 6, c. Omnes episcopi.) (2, q. 6, c. Si quis putaverit.)

⁴ ret. neg. CP; neg. ret. M

⁵ [sedem] add. Fr

⁶ Acc. et CPM; om. Fr

⁷ auctores CP; actores [authores] M

258

Episcopus si ab aliquo pulsatur per episcopos iudices causa finiatur¹. Ex concilio Spalensi, cap. 8

Si quis episcopus a quoquam impetitur, vel ille aliquam questionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur², sive quos eis primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu elegerint.

(Spal. I). BD 1.145]

¹ Episcopus - finiatur CPH; Quod causa pulsati episcopi per episcopos iudices iudicanda sit M

² finiatur CPH; iudicetur [finiatur] M

259

De episcopis iudicibus quos communis consensus elegerit¹. Ex eodem concilio, cap. 9

Iudices autem episcopos, quos communi consensu elegerint, non liceat quemquam provocare. Et quisquis probatus fuerit pro contumacia nolle obtemperare iudicibus, cum hoc prime sedis episcopo fuerit probatum, det litteras ut nullus ei communicet episcoporum donec obtemperet.

BD 1.146]

¹ De epp. - elegerit CPH; Quod episcopos iudices non liceat quemquam provocare. Item M

260

Ut episcopi comprovinciales peregrina iudicia non patiantur. Ex decretis Fabiani pape Hilario episcopo missis, cap. 26

Peregrina vero iudicia salva in omnibus apostolica auctoritate generali sanctione prohibemus, quia indignum est ut ab exteris iudicetur qui provinciales et a se lectos debet habere iudices, nisi fuerit appellatum. Unde oportet si aliquis episcoporum super certis accusetur criminibus, ut ab omnibus audiatur qui sunt in provincia, episcopis, quia non oportet accusatum, alibi quam in foro suo¹ audiri.

(epist. 3, c. 2) BD 1.147] (3, q. 6, c. Peregrina iudicia.)

¹ foro suo CP; suo foro HM

261

De episcopo criminato¹ si iudicem suspectum² habuerit³. Ex decretis eiusdem, ad eundem episcopum, cap. 27⁴

Si quis vero episcopus iudicem suspectum habuerit, et viderit se ingravari⁵, libere sedem apostolicam appellet⁶. Appellanti non habeat afflictio ulla aut detentionis⁷ iniuriöse custodia, sed liceat appellatori vitiatam causam, appellationis remedio sublevare; liceat etiam in causis criminalibus appellare, nec appellandi vox denegetur ei quem in supplicium sententia destinarat⁸.

BD 1.148] IP 4.120-2 (2, q. 6, c. Liceat et c. Si quis.)

¹ De ep. criminato CPH; Ut episcopus criminatus M

² susceptum H

³ libere sedem apostolicam appellet *add.* M

⁴ cap. 27 CP; cap. 25 RH; *om.* M

⁵ ingrav- CP; grav- M

⁶ apos. app. CP; app. apos. M

⁷ [deceptionis] *add.* M

⁸ -arat CBHM; -arit P²Fr; -it P

262

Si quis episcopus in crimine detentus fuerit et non potest¹ plurimos congregare, a duodecim episcopis audiatur². Ex concilio Carthaginensi, cap. 12

Felix episcopus dixit, Suggero secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, et fuerit ei nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine maneat, a duodecim episcopis, et presbiter a septem episcopis, cum proprio suo episcopo audiatur, et diaconus a tribus.

(*Carth. II sub Siricio, c. 10*) BD 1.149] (15, q. 7, c. Felix episc.) (3, q. 8, c. Suggero)

¹ potest CRPB; poterit H

² Si quis - audiatur CRPH; A quot episcopis episcopus vel presbyter vel diaconus sint audiendi M

263

De episcopo criminato si episcopi comprovinciales in eius criminatione¹ dissenserint. Ex concilio Antiocheno, cap. 14

Si quis episcopus de certis criminibus diiudicatur, et contingat de eo comprovinciales episcopos dissidere, cum iudicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis estimatur, propter huius ambiguitatis absolutionem, sancte sinodo placuit ut metropolitanus episcopus a vicina provincia iudices alios convocet qui controversiam tollant, et ut per eos simul et comprovinciales episcopos quod iustum visum fuerit approbetur.

(*Ant. I sub Iulio I*) BD 1.150]

¹ criminato - criminatione CP; si comprovinciales in eius examinatione M

264

Ut episcopis¹ nullus laicus crimen imponere possit². Ex decretis Silvestri pape, cap. 2³

In consensu⁴ subscriptione omnium constitutum est ut nullus laicus episcopo vel alicui in ordinibus posito, crimen aliquod possit inferre. Et ut presbiter non adversus episcopum, non diaconus adversus presbiterum, non subdiaconus adversus diaconum, non acolithus adversus subdiaconem⁵, non exorcista adversus acolithum, nec lector adversus exorcistam, nec ostiarius adversus lectorem det accusationem aliquam. Et non dampnetur presul nisi in septuaginta duobus idoneis testibus.

(*in epilogo conc. Rom. II sub Silvestro*) BD 1.151, below 6.334] cf IP 4.90 (2, q. 7, c. Nullus laicus.)

¹ vel alicui in ordinibus posito add. M

² possit CP; [intendere] audeat M

³ 2 CPM; 1 Fr

⁴ et add. M, om. CPH

⁵ -em CP; -um M

265

Ut¹ episcopi accusatorum episcoporum iudices esse debeant. Ex decr. Damasi pape, cap. 3

Accusatorum episcoporum iudices esse decernimus episcopos sapientes iuste et recte viventes.

BD 1.153

¹ Ut CPH; Quod M

265A (PV)

Qualiter episcopus accusatus discutiendus sit apud patriarchas vel primates, et quot testibus convinci debeat. Ex decretis Zephirini pape omnibus episcopis per Siciliam constitutis, cap. 2

Patriarche uero vel primates accusatum discutientes episcopum non ante sententiam proferant finitivam quam apostolica fulti auctoritate aut reum se ipsum confiteatur, aut per innocentes et regulariter examinatos convincatur testes, qui minoris non sunt numeri quam illi discipuli fuerunt quos Dominus ad adiumentum apostolorum eligere precepit.

BD 1.154] cf above 5.245, below 5.267

266

De vocatione accusati episcopi¹. Ex epistola Damasi pape² ad Stephanum et ad concilia³ Africe

Vocatio enim⁴ ad sinodum iuxta decreta patrum canonica, eius qui impetitur, rationabilibus scriptis per spatium fieri debet congruum, atque canonicum; quia nisi canonice vocatus fuerit et suo tempore et canonica ordinatione, licet ad conventum quacumque necessitate venerit, nisi sponte voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus, quoniam nec seculi leges hoc permittunt fieri, quanto magis divine? (*ep. 4, c. 4*) *BD 1.156] (5, q. 2, c. Vocatio ad synodum.)*

¹ De voc. - episcopi CPH; De legitima vocatione episcopi accusati M

² Damasi pape CPH; eiusdem M

³ -ilia CPH; -ilium M

⁴ enim CPH; *om.* M

267

Ut primates de accusato episcopo, non ante sententiam proferant dampnationis, quam aut reum se ipse confiteatur, aut canonice per innocentes testes convincatur. Ex epistola Felicis pape Paterno episcopo missa, cap. 4

Primates quoque accusatum discutientes episcopum, non ante sententiam proferant dampnationis, quam apostolica freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes et canonice examinatos testes regulariter convincatur, aliter censemur irritam esse et iniustam episcoporum dampnationem, et idcirco a sinodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniat causis.

(Felix I, epist. 1) BD 1.157] (2, q. 1, c. Primates.)

268

*Qualis primas esse vel quid agere debeat*¹. *Ex registro*² *ad Gennadium patricium et exarchum Africe*

Concilium vero catholicorum episcoporum admoneri precipitur, ut primatem non ex ordine loci postpositis vite meritis faciat, quoniam apud Dominum non gradus elegantior, sed vite melioris actio comprobatur. Ipse vero primas non passim sicut moris est, per villas, sed in una, iuxta eorum electionem, civitate resideat.

(*l. I, ep. 73*) *BD 1.158*]

¹ Qualis - debeat CPH; Qualiter primas, et ubi sit faciendus M

² Gregorii *add.* M

269

*Ut episcopi singularum gentium sciant quis inter eos sit primus. Ex epistola Anacleti pape omnibus episcopis missa*¹

Beati etiam apostoli inter se statuerunt, ut episcopi singularum scirent gentium quis eos primus esset, quatenus ad eum potior eorum sollicitudo pertineret. Nam inter beatos apostolos quedam fuit discretio. Et licet omnes essent apostoli, Petro tamen a Domino concessus est primatus. Et ipsi inter se voluerunt, ut reliquis omnibus preesset apostolis Cephas, id est, ut Petrus principatum teneret apostolatus, quia et eandem formam suis successoribus et reliquis episcopis tenendam tradiderunt. Et non solum hoc in Novo Testamento constitutum, sed etiam in Veteri Testamento fuit. Unde scriptum est, Moises et Aaron in sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt. Et quamvis ita sit ordinatum, nemo tamen quod suum est querat, sed quod alterius, unde ait beatus Paulus apostolus, Unusquisque placeat proximo suo in bonum, ad edificationem. Et sicut ipse Salvator suis ait apostolis, Qui maior est vestrum, erit minister vester, et reliqua².

(*ep. 3, c. 3*) *BD 1.159*] (*Dist. 22, c. Sacrosancta.*)

¹ missa CP; *om.* M; *omn. epp. missa om.* H

² *rel.* CRPBM; *cetera* H

270

*Ut episcopus accusatus non communione*¹ *privetur, nisi die statuta*² *venire noluerit. Ex concilio Carthaginensi, cap. 19*³

Aurelius episcopus dixit, Quisquis episcoporum accusatur, ad primatem provincie ipsius causam deferat accusator, nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum iudicio, die statuta, litteris evocatus, minime occurrerit, hoc est infra spatium mensis ex ea die, qua eum litteras accepisse constiterit. Quod si aliquas vere⁴ necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse

¹ non comm. CPH; comm. non M

² die stat. CPH; stat. die M

³ 19 CPH; 8 M

⁴ [veras] *add.* Fr

manifestum sit, cause sue dicende intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum post mensem secundum⁵ non communicet, donec examinetur⁶. Si autem ad concilium universale infra anni spatium occurrere noluerit, ut vel ibi causa eius terminetur, ipse in se dampnationis sententiam dixisse iudicetur. Tempore sane quo non communicat, nec in sua ecclesia vel parochia communicet. Accusator autem eius, si nunquam diebus cause dicende defuerit, a communione non removeatur. Si vero aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communione episcopo, ipse removeatur a communione accusator; ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas cause peragende, si se ad diem constitutum occurrere⁷ non noluisse⁸ sed non potuisse probaverit. Illud vero placuit, ut cum agere ceperit in episcoporum iudicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tamen ecclesiasticas, asserere voluerit.

(*Carth. III, c. 7*) BD 1.160] IP 4.106 (4, q. 5, c. *Quisquis primates.*)

⁵ [tandiu] *add. Fr*

⁶ [purgetur] *add. Fr*

⁷ occurrere CM; occurre P; *om. B*

⁸ nol- CPB; vol- M

271

De Maximo episcopo variis criminibus infamato, et ad sinodum sepius vocato, qui venire et se excusare neglexerat. Ex¹ epistola Bonifacii pape ad episcopos Gallie

Bonifacius episcopus, Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Iuliano, Castorio, Leontio, Constantino, Iohanni, Montano, Marino², et ceteris episcopis per Gallias, et per septem provincias constitutis. Valentine nos clerici civitatis adierunt, proponentes libellum et crimina que Maximum, teste tota provincia, asserunt commisisse. Delegata totiens cognitione illum constituta semper subterfugisse iudicia, nec confisum conscientia festinasse, ut³ si esset innocens examinatis omnibus purgaretur⁴, que totiens decreta ex nostrarum⁵ quoque cartarum instructione cognovimus. Qui econtrario probavit de se illa que dicta sunt, quia⁶ ad ea confutanda, cum essent innumera, a decessoribus meis provincialis est delegata cognitio. Conventus etiam dicitur vitasse⁷, et adesse minime voluisse. Et nullus dubitat quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur, qui est innocens, querit. Sed astuta cavillatio eorum, qui versutis agendum credunt esse consiliis, nunquam innocentie nomen accipiet. Confitetur enim de omnibus, quisquis se subterfugere iudicium dilationibus putat. Veniet tamen aliquando ille, qui talis perhibetur, in medium, nec prodest⁸ illi totiens latuisse, totiens subterfugisse, quem sui actus et commissa, quocumque fugerit, ea que obiiciuntur illi, si vera sunt, crimina

¹ secunda *add. M*

² [Mauritio] *add. Fr*

³ *ss P*

⁴ *corr. fr. -eretur P*

⁵ nostr. CP; vestrarum [nostrarum] M

⁶ [cui] *add. M*

⁷ vit- CP; evit- M

⁸ [proderit] *add. M*

persequuntur. Debueram quidem iam nunc⁹ dignam pro eius accusatis in nostro iudicio actibus, qui cognitionem et decretum iudicium sepe declinando credidit illudendum, dare sententiam.¹⁰ Aliquis prece qui¹¹ forsitan iudicaret, et sibi qui absens est, licet sit quesitus, a nobis reservatum esse nihil diceret, maluimus intercapedine temporis data differri, cum hoc etiam eius accusatores assererent, de cuius¹² intentionibus et moribus sit decretum¹³, Maximum tanto magis dampnanda committere, quanto tardius se constituto iudicio presentaret. Quem Manicheorum involutum caligine, arguunt turpique¹⁴ secta olim ita eum ne posse¹⁵ abluere, animum in sordida improbatione obiectaque ei¹⁶ gesta sinodalia proferentes, et commissis involutum undique flagitiis, nullum eum sanitatis habuisse respectum quem furore suo et insana temeritate ad secularium quoque iudicium tribunalia subsidium¹⁷ questionem, quod in vili persona turpissimum est, obicerent¹⁸. Pervenisse eum ad homicidii dampna¹⁹ asserunt, gestis prolatis in medium. Et hunc talem post tanta taliaque commissa episcopatus adhuc sibi nomen in suis latibulis vindicare, in proprie civitatis infamia²⁰ nimis doloribus conqueruntur, et sanctum nomen vindicando sibi velle pollueri. Ideoque, fratres carissimi, quia audiendus hic²¹ presentare se noluit, ne convictus forsitan ab accusantibus se clericis²² possit digna tandem aliquando, presentatus episcopali iudicio, pronuntiationis congrue feriri sententia iudicamus²³ quanquam illi, cum hec docta fuerint, sciamus huius nominis iacturam esse²⁴, qui pudorem nunquam habuisse sacerdotii perhibetur, et locum suum nec²⁵ modico quidem tempore custodisse, dilationem dedimus, et decrevimus, vestrum²⁶ debere intra provinciam esse iudicium, et congregare²⁷ sinodum ante diem Kalendarum Novembrium, ut si adesse voluerit, presens si confidit, ad obiecta respondeat, si adesse neglexerit, dilationem sententie de absentia non lucretur. Nam manifestum est confiteri eum²⁸ de crimine, qui indulto²⁹ et totiens delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. Nihil enim interest³⁰, utrum in presenti examine omnia que dicta sunt comprobentur, cum ipsa quoque professione³¹ procurata totiens constet absentia. Nos autem per omnes

⁹ nunc CP; *om.* M

¹⁰ Quam ne *add.* M, *om.* CP

¹¹ qui CP; quam M

¹² [quorum] *add.* M

¹³ [securum] *add.* M

¹⁴ turpique CP; turpi M

¹⁵ posse CP; possit M

¹⁶ in sord. - ei CP; sordidasse, in probationem obiecte rei M

¹⁷ subsidium CP; subditum M

¹⁸ obicerent CP; obiiciunt M

¹⁹ ad hom. dampna CP; et homicidii damnatum M

²⁰ -ia CP; -iam M

²¹ aud. hic CP; hic aud. M

²² se clericis CM; se clericis defendere P; seculis defendere B

²³ iud. CP; *om.* M

²⁴ iact. esse CP; esse iact. M

²⁵ nec CP; ne M

²⁶ [vestram] *add.* M

²⁷ -are CP; -ari M

²⁸ conf. eum CP; eum conf. M

²⁹ D *fo. 71 resumes*

³⁰ *corr. fr.* potest D

³¹ [pro confess.] *add.* Fr

provinciales litteras dirigemus, ne excusationem sibi ignorationis obtendat, ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto presentare iudicio. Quicquid autem vestra caritas de hac causa duxerit³² decernendum, cum ad nos relatum fuerit, nostra (ut concedam³³) necesse est auctoritate firmetur.

BD 1.161] IP 4.105

³² dux- CPM; dix- D

³³ concedam CPD; condecet M

272

De episcopo incriminato¹ qui ad sinodum vocatus, venire contempserat². De sinodo apud Alteum³ habita, cap. 10

Richuvinum episcopum, qui contra sanctorum canonum sanctiones Strazburiensem⁴ ecclesiam invasit, quem ad sanctam sinodum per litteras nostras invitavimus, et venire contempnens nec vicarium suum misit, auctoritate sancti Petri ego Iohannes vicarius apostolici, ex precepto sancte sinodi iniungendo vocamus iterum et precipimus quatenus ad concilium, id est, Moguntie indictum a metropolitano suo episcopo ad presentiam venerabilis Herigeri archiepiscopi et confratrum suorum veniat, sue inobedientie et perversitatis ibidem iustam rationem redditurus. Sin autem negligenter et hoc agere parvipenderit, abstineat se a proprio gradu, donec Romam veniens coram domino papa et sancta ecclesia reddat rationem.

BD 1.162]

¹ incrim- CPBD; crim- M

² -erat PD; C *obsc. corr.*; -erit M

³ Alteum PBD; Altheum C; Altheim [Alcheum] M

⁴ -buriensem CPD; -urgensem M

273

Qui primates sint, qui metropolitani¹. Ex capitulis Niceni concilii, que addita sunt² a Felice papa

Primates illi et non alii sunt quam qui in Nicena sinodo sunt constituti. Reliqui vero³ qui metropoles tenent sedes, archiepiscopi vocantur et non primates, salva in omnibus apostolice sedis dignitate, que ei ab ipso Domino est concessa, et postea a sanctis patribus roborata.

BD 1.163]

¹ prim. sint qui met. CP; met. sint qui prim. D; sint prim. qui met. M

² sunt CPM; est D

³ sunt constituti – vero *in mg.* P

274

Quod neganda sit accusatis licentia criminandi¹ priusquam² se crimine quo premuntur, exuerint et familiaribus atque sponte confessis³ et his qui hesterno vel perhendie aut antea fuerunt inimici⁴. Ex decretis Stephani pape, omnibus episcopis missis, cap. 11⁵

Quod neganda est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine quo premuntur exuerint; quia non est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicati sunt, nisi se prius probaverint innocentes, quoniam periculosa est, et admitti non debet rei adversus quemcumque professio. Familiares vero et sponte confessi atque sceleribus irretiti non debent admitti; nec hi qui hesterna⁶ die, aut perendie⁷, aut ante fuerunt inimici.

(Steph. I, ep. 2, c. 7) BD 1.164] IP 4.67 (3, q. 11, c. Neganda est.)

¹ lic. crim. CPBDH; crim. lic. M

² priusquam CPDHM; antequam B

³ conf- CPB; conc- D

⁴ et familiaribus - fuerunt (-erint D) inimici CPBDH; om. M

⁵ omn. epp. - 11 CRPBDM; om. H

⁶ hest- CPBFr; ext- DM

⁷ [pridie] add. M

275

De criminationibus adversus doctores non suscipiendis et de peregrinis iudiciis¹.

²Eusebii pape, cap. 17

Et licet hec possint generaliter dicta sufficere ut vel declinemus errata, vel custodiamus catholica, ab apostolis tamen eorumque successoribus novimus constitutum, criminationes adversus doctores non debere suscipi, nec peregrina iudicia fieri, nec quemquam alterius iudicis quam sui sententia debere constringi.

BD 1.165]

¹ et de per. iudiciis CPD; om M

² Ex decretis add. M

276¹

Adversus doctorem accusationem nemo suscipiat². Ex concilio Spalensi, cap. 3.

Accusatores adversus doctorem nemo suscipiat, quia non potest humano condemnari examine, quem Dominus suo iudicio reservavit.

BD 1.166]

¹ Whole canon in mg. V²

² Adversus - suscipiat CPD; De eadem re M

277

Ut nemo episcopum apud seculares¹ accuset². Ex epistola Felicis pape Egiptiis³ missa, c. 1

Ut nemo episcopum penes seculares arbitros accuset, sed apud summos primates.
BD 1.167]

¹ iudices *add.* D, *om.* CPHM

² acc. *after* nemo M

³ Egiptiis CPDH; ad Egiptios M

278

De episcopis ad iudicium seculare non vocandis¹. Ex epistola Bonifacii pape ad episcopos Gallie

Nullus episcopus neque pro civili, neque pro criminali causa apud quemvis iudicem sive civilem sive militare producat, vel exhibeatur. Magistratus enim qui hoc iubere ausus fuerit, amissionis cinguli condempnatione² plectetur.

BD 1.168; cf below 5. 369b] (11, q. 1, c. Nullus episcopus.)

¹ episcopis - vocandis CPDH; eadem re M

² condemp. CRPBDM; damp- H

279

Ut non accusetur episcopus a criminosis. Ex epistola Felicis pape supradictis episcopis missa, cap. 18

Quotiens episcopus super certis accusatur criminibus¹, si tales fuerint accusatores qui iuste et canonice recipi debeant, sinodo legitima in suo tempore congregata, ab omnibus canonice audiatur qui sunt in provincia episcopis. Quod si legitimi non fuerint accusatores qui iuste et canonice recipi debeant, non fatigetur episcopus, quia sacerdotes ad sacrificandum vacare debent, non ad litigandum, nec illi qui throni Dei vocantur, pravorum hominum insidiis turbari, sed libere Christo Domino famulari².

BD 1.169]

¹ acc. crim. CBDHM; crim. acc. P

² -ulari CPDHFr; -iliari M

280

Quod¹ nullus episcopus extra suam provinciam ad iudicium invitetur. Ex decretis Iulii pape, orientalibus² episcopis missis, cap. 18

Nullus episcopus extra suam provinciam ad iudicium devocetur, sed vocato eo canonice in loco omnibus congruo, tempore sinodali ab omnibus comprovincialibus episcopis audiatur, qui concordem super cum canonicamque proferre debent sententiam. Quia si hoc minoribus tam de clericis quam de laicis concessum est, quanto magis de episcopis servari convenit? Nam si ipse metropolitanum aut iudices suspectos habuerit,

¹ Quod CPBDH; Ut M

² orientalibus CPHM; omnibus D

aut infestos senserit, apud primatem dioceseos, aut apud Romane sedis pontificem iudicetur.

(cp. 3, c. 17) BD 1.170] Ctp 3.9.5

281

¹ *Excerpta*² de legibus Theodosianis, quas interpretatur³ Paulus, cap. 35⁴

Propter superfluam appellatorum licentiam, ne in retractandis⁵ vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium viderentur, et tempora appellationis, et pene constitute sunt, ut Quicumque apud iudicem qui causam eius audivit, appellare⁶, et ad alium iudicem provocare voluerit, infra⁷ quinque dies appellet, et in his ipsis quinque diebus, ad iudicem ad quem⁸ provocaverit, sine aliqua dissimulatione perveniat, et ipse dies in⁹ quo accepit litteras, in his quinque diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis his quinque diebus, spatium dierum quo iter agi possit, computetur.

Pauli Sent. 5.35.1 int.; CSem. 2.61] Ctp 3.9.6; IP 4.127 (2, q. 6, c. Propter superfluam.)

¹ Infra quot dies appellandus est *add. as rubr.* M

² Excerpta CLD²HFr; Excerpta PDM; Excerpta B

³ -atur CPBHM; -tus est D

⁴ cap. 35 CBLDM (*before* Excerpta CLH); 35 cap. PDM

⁵ -tan- ss D

⁶ aud. appellare CH; aud ...vit P; aud. postulare appellare B; appellavit vel appellare aud. D; aud. appellaverit M

⁷ [intra] *add. Fr*

⁸ ad quem ss P

⁹ in CPDM; *om. Fr*

282

36 Cap.¹

Ab eo² a quo appellatum est ad eum qui de appellatione cogniturus est, littere dimissorie dirigantur, que vulgo epistola appellatur, quarum postulatio et acceptio³ intra quintum diem ex officio facienda est. Ista iam⁴ superius sub titulo⁵ de cautionibus et penis appellationum interpretata est, qui intra tempora prestituta dimissorias non postulaverint, vel acceperint, vel reddiderint, rescriptione ab agendo submoventur⁶, et penam appellationis ferre cogentur⁷.

Pauli Sent. 5.36.1-2] Ctp 3.9.7; IP 4.128 (2, q. 6, c. Ab eo.)

¹ 36 cap. CP; cap. 36 D; De accipiendis litteris appellationis, cap. 36 M

² autem *add. M, om. CPDL*

³ -tio CPDM; -tatio *Fr*

⁴ iam CPM; *om. D*

⁵ sub tit. CPM; subtilitudo D

⁶ -entur CPD; -eantur P²?M

⁷ -entur CPD; -antur LM

283**37 cap.¹**

Quicumque non confidentia iuste cause, sed causa afferende more, ne contra cum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus ne addicatur, appellare voluerit, huiusmodi appellationes non recipiuntur².

Pauli Sent. 5.37.2 int.] Ctp 3.9.8a; IP 4.129 (2, q. 6, c. Quicumque.)

¹ 37 cap. CL; 27 cap. P; Cap. 37 DB. Quae appellatio sit accipienda, quae non, cap. 37 M

² -untur CPBDM; -antur H

284

¹Quotiens post auditam² causam iudici³ possessor appellat, fructus possessionis de qua agitur, dum sequende⁴ audientie⁵ eventus in dubium⁶ est, merito sequestrantur. Nam, si petitor appellaverit, hoc ab eo non potest postulari, quia non potest sequestrari quod non habet. Si propter predia⁷ urbana, vel mancipia appellatur, pensiones eorum, vel mercedes vecturarum⁸ etiam si de navi agatur, deponi solent.

Pauli Sent. 5.38.1 int.] Ctp 3.9.8b; IP 4.130 (2, q. 6, c. Quoties)

¹ Quid agendum sit de possessione appellantis, cap. 38 *add.* M

² *corr. fr.* add- P

³ -ici CPBDM; -icii *Fr*

⁴ sequende CPBDM; secundae *Fr*

⁵ audientie CPM; audacie D

⁶ in dub. CPBD; dubius M

⁷ humana vel *add.* D, *om.* CPM

⁸ vecturarum CLM; victuram PBD; [vecturae] *add.* *Fr*

285**38¹**

Omnimodo puniendum² est³, ut quotiens iniusta appellatio pronuntiatur, sumptus quos dum sequeretur adversarius impendit, reddere cogatur non simplos sed quadruplos.

Pauli Sent. 5.39.1] Ctp 3.9.9; IP 4.131 (2, q. 6, c. Omnimodo.)

¹ 38 CPB; cap. 39 D; 39 cap. L; cap. 38 H; Ut iniuste appellans adversario sumptus quos sibi expenderit, quadrupliciter restituat, cap. 39 M

² [probandum] *add.* *Fr*

³ est CPBM; *om.* D

286**¹De libro nono² earumdem legum**

Ante inscriptionem nemo efficiatur criminosus³. Nam, inscriptione per ordinem facta, tunc a iudice suscipiendus est reus, et custodie cum accusatore tradendus est, ea tamen ratione, ut tam accusati quam accusatoris dignitas estimetur, et unumquemque ante

¹ Quod ante inscriptionem nemo criminosus inveniatur *add. as rubr.* M

² nono CRPBDM; xi H

³ *corr. fr.* -onusus P

discussionem ita iudex faciat custodire⁴, ut eorum natalis aut dignitas patiuntur. Sane hi⁵ qui crimina sua in questione confessi sunt, de aliis si dicere voluerint a iudice non credantur, quia⁶ iure et legibus constitutum est, ut spontanea professione reus reum non faciat, neque illi de altero credatur, qui se criminis esse confessus est.

Lex. Rom. Th. 9.1.11 int.; cf below 16.247b; Ctp 3.9.10, 3.29.171b; IP 4.68

⁴ -ire CP; -iri DM

⁵ hi PBM; ii C; *om.* D

⁶ et *add.* C, *om.* PBDM

287

*Damasus*¹

Inducie accusatis in criminalibus² episcopis sex mensium, vel eo amplius concedende sunt; quoniam et laicis hoc permissum nullus secularibus disciplinis imbutus ignorat, quanto magis sacerdotibus, qui superiores eis esse non dubitantur?

(ep. 4, c. 8) cf BM Chartres 172] IP 4.101 to concedende sunt (3, q. 3, c. Inducie accusatis.)

¹ Damasus CPBH; Ex epistola decretorum de commiscendis personis cause D; Quae induciae accusatis episcopis sint dandae. Ex epist. decretali Damasi M

² -alibus CPBHFr; -inis D; -inibus M

288

¹*Dionisius Severo coepiscopo*

Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum, quoniam eius omnisque rei professio periculosa est, et admitti non debet. Similiter alieni erroris socium, vel a sui voluntarie propositi tramite recedentem, aut sacris patrum regulis et constitutionibus inobedientem, suscipere non² possumus nec debemus.

(epist. 2) IP 4.87b-88, 69-70 (15, q. 3, c. Nemini preterquam.)

¹ Damasus *add.* D (*cf c* 287); Quod de se confesso in alieno crimine non sit credendum. *add. as rubr.* M

² non CPHM; *om.* D

289

*De accusatoribus et testibus episcoporum*¹. *Ex decreto Calixti pape episcopis per Galliam constitutis, cap. 17*

Omnes ergo qui in recta fide suspecti sunt, in accusatione sacerdotum et eorum super quorum fide non hesitatur minime recipiantur, et in testimonio dubii habeantur. Infirmari ergo oportet eorum vocem de quorum fide dubitatur, nec eis omnimodo esse credendum qui rectam fidem ignorant. Querendum est ergo in iudicio cuius sit conversationis, ac fidei is qui accusat et is qui accusatur, quoniam hi qui non sunt recte fidei ac conversationis, quorum vita est accusabilis, non permittuntur eos accusare, quorum fides, vita et libertas noscitur, neque viles persone in eorum recipiantur accusationem. Rimande sunt accusatorum enucleatim persone, que sine scripto difficile,

¹ qui sint recipiendi, qui non *add.* M

per scriptum autem nunquam recipiantur; quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest, sed propria voce, et presente eo quem accusare voluerit, suam quisque agat accusationem, nec absente eo quem accusare voluerit, quisquam accusator credatur. Similiter testes per quamcumque scripturam testimonium non dicant², nec³ de aliis causis vel negotiis testimonium dicant, nisi de his que sub presentia eorum acta esse noscuntur. Accusatores vero consanguinei adversus eos testimonium non dicant, nec eorum familiares, vel de domibus eorum prodeuntes, sed si voluerint et invicem consenserint, inter se parentes tantum testificentur, et non in alios. Nec accusatores vel testes suspecti recipiantur, quia propinquantis et familiaritatis ac dominationis affectio, veritatem impedire solet.

(ep. 2, c. 5). *BD 1.171*] *IP 4.93* from *Testes per quamcumque - esse noscuntur var.*, cf 4. 85 (2, q. 7, c. *Querendum est*; et in *Carthag. IV*, c. 96.) (3, q. 8, c. *Accusatorum.*) (3, q. 9, c. *Testes.*)

² sed *add. C, om. PBDM*

³ *two words (?) erased P*

290

De eadem re. Ex decretis Damasi pape Stephano, et universis episcopis Africe missis, cap. 10¹

Accusatores autem episcoporum, et testes super quibus rogitastis, absque ulla infamia, aut suspicione, vel manifesta macula, et vera fide pleniter instructi esse debent, et tales quales ad sacerdotium eligere iubet divina auctoritas, quoniam sacerdotes ut antiquorum tradit auctoritas, criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

[10] (ep. 4, c. 3) *BD 1.172*] (2, q. 7, c. *Testes absque ulla.*)

¹ 10 CPDH; 17 [10] M

291

Que sint¹ infames persone. Ex epistola Stephani pape ad Hilarium

Infames autem esse eas² personas dicimus³, que pro aliqua culpa notantur infamia, id est omnes qui Christiane legis normam abiiciunt, et statuta ecclesiastica contempnunt. Similiter fures, sacrilegos et omnes capitalibus criminibus irretitos, sepulcrorum quoque violatores, et apostolorum atque successorum eorum atque sanctorum patrum religiosa statuta libenter violantes, et omnes qui adversus patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur, similiter et incestuosos, homicidas, periuros, raptos, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis fugientes, et qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates ecclesie abstrahunt iniuste, et qui fratres calumpniantur aut accusant et non probant, vel qui contra innocentes principum animos ad iracundiam provocant, et omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab ecclesia expulsos, et omnes quos ecclesiastice vel seculi leges infames pronuntiant; hos vero non ad sacros ordines licet promovere, nec servos ante legitimam libertatem, nec penitentes,

¹ sint PBDM; sunt CLH

² esse eas CPH; eas esse DM

³ pers. dic. CPDH; dic. pers. M

nec bigamos, nec eos qui curie deserviunt, vel qui non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem, vel intellectum, aut inobedientes sanctorum decretis existunt, aut furiosi manifestantur. Hi omnes nec ad sacros gradus debent provehi; nec isti, nec liberti, nec suspecti, neque rectam fidem, vel dignam conversationem non habentes summos sacerdotes possunt accusare⁴.

(*ep. 1, c. 1*) BD 1.173] (6, q. 1, c. Infames.)

⁴ sac. possunt acc. CPD; possunt acc. sac. M

292

De episcopo accusato et accusatoribus recipiendis et vocatione¹. Ex decretis Felicis pape episcopis per Galliam missis, cap. 9

Si quis episcopus ab illis accusatoribus qui recipiendi sunt fuerit accusatus, postquam ipse ab eis caritative conventus fuerit, ut ipsam causam emendet, et eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad summos primates causa eius canonice deferatur, qui in congruo loco infra ipsam provinciam tempore congruo, id est, aut vernali², aut estivo, concilium regulariter convocare debebunt, ita ut ab omnibus eiusdem provincie episcopis inibi audiatur, quo et ipse regulariter convocatus, si eum, aut infirmitas, aut alia gravis necessitas non detinuerit, adesse debet, quia ultra provincie terminos accusandi ante licentia non est quam audientia rogetur. Quod, si quomodo presumptum fuerit, statuerunt ut antequam proprius locus et sua omnia ei legibus redintegrentur, nullatenus a quoquam accusetur aut criminetur, et nisi sponte elegerit, cuiquam pro talibus respondeat. Sed postquam, ut prefixum est, restitutus fuerit, et sua omnia ei legibus redintegrata sunt, dispositis ordinatisque suis, magnum spatium tractandi causam ei concedatur, et postea si necesse fuerit, regulariter vocatus veniat ad causam, et si iuste visum fuerit, accusantium propositionibus, sustentatione fratrum, respondeat. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus eius bona, vel ecclesie res ab emulis, aut a quibuscumque detinentur, ut aliquid illi obiici debeat, nec quicquam potest ei quolibet modo maiorum vel minorum obiici, dum ecclesiis vel rebus aut potestatibus caret suis.

(*Felix I, epist. 2*) BD 1.174]

De dampnatione episcoporum accusantium episcopum absque auctoritate apostolice sedis³. Ex epistola Iulii pape orientalibus episcopis missa⁴

Si quis ab hodierna die et deinceps episcopum preter huius sancte sedis sententiam dampnare aut propria pelleret sede presumpserit, sciat se irrecoverabiliter esse dampnatum, et proprio carere perpetim honore, eosque qui absque huius sancte sedis sententia sunt dampnati vel eiecti, huius sancte sedis auctoritate scitote pristinam recipere communionem, et in propriis restitui sedibus, quoniam et prius a tempore scilicet apostolorum hec sancte huic sedi concessa sunt, et postea in memorata Nicena synodo, propter pravorum hominum infestationes, atque hereticorum persecutiones et

¹ De episcopo accusato et acc. - vocatione CPBH; De episcopi acc. - vocatione D; Quod absque auctoritate Romani pontificis nullus episcopus damnari possit M

² [autumnali] *add. Fr*

³ De - sedis CPDH; Item M

⁴ or. epp. miss. CRPBDM: *om.* H

insidiantium molimina fratrum, sunt concorditer ab omnibus roborata, ut magis singuli provideant ne talia audeant perpetrare.

(*ep. I, c. 4*). *BD 1.175*

293

*Ut per scripta nullius accusatio suscipiatur eo absente qui accusatur. Ex epistola¹
Stephani pape cunctis² episcopis missa³, cap. 8⁴*

Per scripta enim nullius accusatio accusatoris, eo qui accusatur absente, suscipiatur, sed⁵ propria voce si⁶ legitima et condigna accusatoris persona fuerit, presente videlicet eo quem accusare desiderat, quia nullus absens aut accusari potest aut accusare. Nullus tamen prefati ordinis vir aut accusari potest, aut respondere suis accusatoribus debet, priusquam regulariter a suo primate vocatus sit, locumque defendendi aut inquirendi accipiat ad⁷ abluenda crimina.⁸

BD 1.177] IP 4.53 to aut accusare (2, q. 8, c. Per scripta.)

¹ 2 *add.* M

² cunctis CM; c'tis P; ceteris D

³ cunct. epp. missa CRPBDM; *om.* H

⁴ 8 CPDM; 4 *Fr*

⁵ sed CPM; si D

⁶ si CPM; *om.* D

⁷ ad CM; P??; *om.* D

⁸ quia nullus absens – crimina *over erasure* V

294

Ut difficiliores cause ad apicem Romane sedis referantur, ut apostolico¹ terminentur iudicio cuius sedis auctoritate omnes ecclesie reguntur². Ex epistola Anacleti pape omnibus episcopis missa³

Si que vero cause difficiliores inter vos Orte fuerint, ad huius sedis sancte⁴ apicem, quasi ad caput referte, ut apostolico terminentur iudicio, quia sic Deum velle, et ab eo ita esse constitutum ante dictis terminis declaratur. Hec vero apostolica sedes, cardo et caput facta est a Domino, et non ab alio constituta, et sicut cardine ostium regitur. sic huius sancte sedis auctoritate omnes ecclesie, Domino disponente, reguntur.

BD 1.178]

¹ *corr. fr.* -olo D

² term. iud. cuius - reguntur CPBD; iud. term. M

³ omn. ep. missa CRPBDM; *om.* H

⁴ sed. san. CPM; san. sed. D

295

Quod omnes episcopi¹ possint appellare Romanam sedem² in necessitatibus³. Ex decretis Calixti pape, Stephano Africe missis⁴

Quam⁵ omnes appellare si necesse fuerit, et eius fulciri auxilio oportet. Nam ut nostis sinodum sine eius auctoritate fieri non est canonicum, nec episcopus nisi⁶ in legitima⁷ sinodo et suo tempore apostolica vocatione congregata definite dampnari potest, neque ulla unquam concilia rata leguntur, que non sunt fulta⁸ apostolica auctoritate.

BD 1.179]

¹ episc. CPHM; *om.* D

² app. Rom. sed. CPHM; Rom. sed. <app.> D

³ -atibus CPHM; -ate D

⁴ St. Afr. missis CRPBDM; ad Steph. ep. H

⁵ sedem *add.* C, Romanam *add.* L, *om.* PBDHM

⁶ nisi CPHM; non D

⁷ leg. CPBH; canonica DM; [legitima] *add.* M

⁸ sunt fulta CPBD; fulta fuerint M

¹296

De induciis criminorum episcoporum quales esse debeant². Ex epistola Felicis pape fratribus Egiptiorum³ missa, c. 15

De induciis vero episcoporum super quibus consuluistis, diversas a patribus regulas invenimus constitutas. Quidam enim ad repellenda imperitorum machinamenta, et suas preparandas responsiones, et testes confirmandos, et consilia episcoporum atque amicorum querenda, annum et sex menses mandaverunt concedi; quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus vero quam sex menses non repperi, quia et laicis hec indulta sunt, quanto magis Domini sacerdotibus. ⁴Nam et a nostris antecessoribus atque reliquis sanctis patribus, multotiens inhibitum est ne quis Domini sacerdotes detractionibus, non ex radice caritatis prolatis, vexet. Quiescite, inquiunt, et nolite persequi eos qui Deo perfecte ministrant, quorum orationibus et terrena bella sedantur, et recedentium a Deo angelorum pelluntur incursus, quique omnes demones corruptores⁵ precum assiduitate, confundunt. Inducie namque non sub⁶ angusto tempore, sed sub longo⁷ spatio concedende sunt, ut accusati se preparare et universos⁸ communicatores in provinciis positos convenire, et testes preparare atque contra insidiatores se pleniter⁹ armare¹⁰ valeant. ¹¹Iudices enim et accusatores tales esse debent, qui omni careant suspicione, et ex caritatis radice suam desiderent promere sententiam.

¹ H lacks section in middle Nam et a nostris antecessoribus – assiduitate confundunt

² *no rubr.* H

³ Egiptiorum CPD; per Aegyptum M

⁴ H replaces Nam et a nostris antecessoribus – assiduitate confundunt with Item

⁵ [al. qui corrupti sunt] *add.* Fr

⁶ sub CPHM; sunt D

⁷ longo CPM; longinquo D

⁸ et univ. CP; univ. D; universosque M

⁹ se plen. CPM; plen. se D

¹⁰ *corr. fr.* amare P

(*Felix, ep. 2, l. c. 20*) *BD 1.180*] *IP 4.102* from Inducie namque -pleniter armare (*3, q. 3, c. De induciis.*)

¹¹ valeant CPDH; possint M. (ib. c. 21.) *add. Fr*

297

De episcopo Centuriensi¹ qui causam suam in synodo agere renuerat². Ex concilio Africe, cap. 54³

De Quodvultdeo etiam Centuriensi, quoniam adversarius illius cum se petisset introduci ad concilium nostrum, interrogatus utrum cum eo vellet apud episcopos experiri, primo promiserat et alia die respondit hoc sibi non placere, atque discessit, placuit omnibus episcopis ut nullus eidem Quodvultdeo communicet, donec causa eius qualem potuerit terminum sumat. Nam adimi ei episcopatus antequam cause eius exitus appareret, nulli Christiano videri iure potuit.

(*sub Celestino et Bonifacio*) *BD 1.181*]

¹ -ensi C; P??; -ense D

² De episcopo - renuerat CPD; Quid agendum sit de episcopo qui causam suam in synodo agere renuerit M

³ 54 CPM; 57 D

298

Iudicium episcopi qui pro crimine eiectus¹ ab officio, postea episcopium more predonis invasit². Ex registro Gregorii ad Iohannem episcopum prime Iustiniane

Quando mala que penitentiae fletu purganda sunt, augentur excessibus, ita maior est delinquentibus adhibenda correptio, ut et ipsi facinus suum pena saltem vindicante cognoscant, et alios ab illicitis ecclesiastice tuitionis timor inhibeat. Dilectissimus itaque lator presentium Nemesion ad nos veniens, indicavit sicut et gestorum exemplaria, que hec detulit, continebant Paulum Doclavene³ civitatis episcopum inter alia mala, in corporali crimine⁴ lapsus, a suis fuisse clericis accusatum, atque habita cognitione, ita quod sine dolore dicere non possumus claruisse, atque insuper postquam convictus est, etiam libellum illum in quo ea, de quibus accusatus fuerat, vera esse confessus est obtulisse. Qua de re sententia illum episcopali depositum, et se eius loco cum fraternitatis vestre consensu esse episcopum iudicavimus ordinatum. Sed nunc eundem Paulum cum auxilio secularium iudicum venientem episcopum more predonis ingressum, ablatisque violenter rebus ecclesie ab eo se proiectum, et ad summam iniuriam, ac necem pene perductum cognovimus. Et quoniam tante nequitie pravitas, nec dissimulanda, nec leviter arguenda est, fraternitas vestra hec omnia diligenter curet addicere. Et si ita se ut docti sumus veritas habet, predictum Paulum districta faciat excusatione⁵ compelli, ut quodcumque abstulit omni morali⁶ excusatione⁷ cessante restituat. Si vero nihil ecclesie,

¹ eiectus CP; eiectus est D; depositus M

² -asit CPD; -adit M

³ Doclavene CP; Doctavene D; Declanenae [Deaclinae, alias doclevenae] M

⁴ [corporale crimen] *add. M*

⁵ excusatione CPD; executione [excusatione] M

⁶ morali CPVBM; mora vel *Fr*

⁷ ione compelli ut quodcumque – excusati *in mg. P*

sed proprium se dixerit abstulisse, quamvis grave et iniquum fuit, ut non a vobis, vel a metropolitano eius hoc petierit, sed ausu temerario manu presumeret agere, verumtamen si quid proprium tulit, sub fraternitatis vestre debet examinatione constare, si verum est. Sed et illud diligenter querendum est, si quid male de rebus dilapidavit ecclesie, ut ex eo quod nunc abstulit, hoc reformare, ac satisfacere modis omnibus compellatur. Si autem differre temptaverit, quousque omne quod dilapidavit, vel de substantia tulit ecclesie, restituat, in monasterium mittendus est, ut saltem coactus reddat quod male auferre non timuit. Quod si forte quod non credimus post depositionem suam inverecunda⁸ ac insana mente persona⁹ aliquid de episcopatu loqui, atque rursus ad hoc qualibet aspirare¹⁰ presumptione temptaverit¹¹, fraternitatis vestre se contra improbitatem ipsius omnimodo vigor accendat, atque Dominici corporis et sanguinis communione privatum in monasterium cum usque ad diem obitus sui, ad agendam penitentiam, curet retrudendum, quatenus perpetrati sceleris maculas dignis discat fletibus emendare, quas magis ad interitum anime sue nequiter augere desiderat. Supra scriptus autem dilectissimus frater noster Nemesion in suo loco et episcopatus officio procul dubio reformetur, et ne denuo hac de re inquietudinem ac molestiam patiatur, sollicitos vos esse necesse est, quia hoc non solum ad huius munitionem, verum ad aliorum constat emendationem proficere, ut pravorum hominum presumptio nil de cetero contra sacrorum canonum statuta vel ecclesiasticam disciplinam, ullo¹² modo audeat attemptare¹³.

(lib. X registr., ep. 33) BD 1.182] (2, q. 7, cap. Lator.)

⁸ -cunda PBDM; -cia C; [inverecunde ac mente perversa] add. M²

⁹ persona CPBD; om. M

¹⁰ qualibet asp. C²P²?B; quaslibet asp. personas D

¹¹ qualibet - temptaverit CPD; per quaslibet personas aspirare praesumptive tentaverit M, [qualibet aspirare praesumptione tentaverit, etc.] add. M²

¹² ullo CPD; nullo M

¹³ attemptare CP²D; attentare BM

299

Cur sancti apostoli eorumque successores voluerint difficilem esse¹ accusationem sacerdotum². Ex decretis Fabiani pape orientalibus episcopis³ missis, cap. 19⁴

Talia cogitantes⁵ sancti apostoli eorumque successores Spiritu Dei repleti, homines malos previdentes, et simplices considerantes, difficile aut nunquam voluerunt esse accusationem sacerdotum, ne a malis potuissent averti, aut submoveri, quia si hoc facile concederetur, secularibus et malis hominibus, aut nullus aut vix perpauci remanerent, quoniam semper fuit, et est, et (quod peius est) nimis viget, ut mali bonos persequantur, et carnales spirituales infestent. Idcirco, ut predictum est, statuerunt ne accusarentur, aut si aliter fieri non posset, perdifficilis fieret eorum accusatio, et a quibus, ut predictum est, non presumeretur, neque a propriis sedibus aut ecclesiis⁶ eiicerentur. (ep. 2, c. 2) BD 1.183]

¹ vol. diff. esse CPD; diff. esse vol. M

² sacerdotum CPD; episcoporum [sacerdotum] M

³ or. episcopis CPD; om. H; or. fratribus M

⁴ 19 CRPBDM; 18 H

⁵ Tal. cog. om. H

⁶ episcopi add. Fr

300

Si episcopus expulsus¹ ausus fuerit² ingredi civitatem. Ex epistola Bonifacii pape ad episcopos Gallie

Si episcopus expulsus ausus fuerit ingredi civitatem qua repulsus³ est, vel exire de loco in quo degere iussus est, iubemus eum in monasterium in alia provincia constitutum tradi, ut qui in sacerdotio peccavit, degens in monasterio⁴ corrigatur.

(l. in decretis, c. 6) BD 1.184]

¹ Si ep. expulsus CPDH; De episcopo expulso si M

² fuerit CDHM; fueri P

³ rep- CPDM; exp- Fr

⁴ deg. in mon. CPHM; in mon. deg. D

301

De¹ episcopis, qui se viventibus successores eligere desiderant. Ex concilio Antiocheno, cap. 23²

Episcopo non licere pro se alterum³ successorem sibi constituere, licet ad exitum vite perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse huiusmodi constitutum. Servetur autem ius ecclesiasticum, id continens oportere non aliter fieri, nisi cum synodo et iudicio episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent cum qui dignus extiterit, promovere⁴.

(sub Iulio) BD 1.185] (8, q. 1, c. Episcopo non licere.)

¹ De CPDM; Ut Fr

² 23 CPM; 33 D

³ pro se alt. CPD; per se M

⁴ -ere CPM; -eri D

302

Ut episcopo vivente nullus superordinetur. Ex concilio Arvernensi, cap. 13¹

Ut nullus vivente episcopo alius superponatur, aut superordinetur² episcopus, nisi forsitan in eius loco, quem capitalis culpa deiecerit.

(in fragmentis conc. Arver. II, sub Vigilio, capitulo 2) BD 1.186]

¹ 13 CBDHM; 12 P??

² superord- CPM; ord- D

303

Quod non liceat episcopo successorem eligere. Ex concilio Spalensi, cap. 9

Episcopo non liceat¹ ante finem vite alium in loco suo constituere successorem. Si quis autem usurpare temptaverit, constitutio illa irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet,

¹ liceat CPBDH; licet M

nisi cum consilio et iudicio episcoporum, qui post exitum predecessoris potestatem habent dignum eligere.

(*Spal. I, in fragmentis, c. 8*) BD 1.187]

303A (D)

Ut nullus accusati sedem usurpet episcopi. Ex concilio Sardicensi, cap. 4

Gaudentius episcopus dixit, Cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum iudicio episcoporum qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in eius cathedra post appellationem eiusdem qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi causa illa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata.

BD 1.199] cf below 5.313A, 362

304

Quod nusquam canones precipiant¹ ut pro egritudine episcopi² alius succedat, et si ipse pro sua molestia petierit, qualiter fieri possit³. Ex registro Gregorii pape⁴ ad Anatolium Constantinopolitanum diaconum

Scrpsit mihi dilectio tua, reverendissimo⁵ fratri meo Iohanni prime Iustiniane episcopo pro egritudine capitis quam patitur, episcopum precipere succedi, ne fortasse dum episcopi iura eadem civitas non habeat, quod absit! ab hoste depereat. Hec quidem canones nusquam precipiunt, ut pro egritudine episcopi episcopus succedat et omnino iniustum est ut, si molestia corporis irruit, honore suo privetur egrotus. Sed suggerendum est ut, si⁶ quis in regimine egrotat, dispensator illi talis requiratur qui possit eius curam agere omnem, et locum illius in regimine ecclesie ipso non disposito conservare, ut neque Deus omnipotens offendatur, neque civitas neglecta esse inveniatur.

(lib. IX Regist., epist. 41) BD 1.188] (7, q. 1, c. Scrpsit mihi.)

¹ Quod - precipiant CPDH; om. M

² nullus add. M

³ et si - possit CPDH; om. M

⁴ pape CPHM; om. D

⁵ [piissimum dominum nostrum reverendissimo, etc.] add. M²

⁶ [is qui est] add. M

305

De Ariminensi episcopo dolore capitis laborante et in eius loco¹ altero subrogato². Ex registro Gregorii pape³, cap. 239⁴

Qualiter ordinati a nobis sacerdotis corporis⁵ quia⁶ notum est impediante molestia, Ariminensis ecclesia pastoralis hactenus ac sacerdotali sit regimine destituta,

¹ eius loco CPB; loco eius D

² De Arim. - subrog. CPBD; Ut episcopo assidua infirmitate capitis laborante, et diu gravato alter subrogetur M

³ pape CP; om. M

⁴ 239 CPBM; cap. 39 D; [338] add. M; 305 Fr

⁵ sacerdotis corporis (corp. add. in mg. P)CPBD; sacerdotibus corporali M

⁶ corporis quia ss V

dudum fraternitas vestra cognovit. Quem dudum habitatorem loci illius permoti preorbus, sepius hortati sumus, ut si de eadem capitis, qua detinebatur, molestia melioratum se esse sentiret, ad suam, auxiliante Deo, reverteretur ecclesiam. Qui datis induciis in hoc quadriennio expectatur. Quem dum vos clerici vel cives illic venientes, nos quoque precibus arguentes⁷, instantius hortaremur ut, si valeret, cum eis auxiliante Domino, remearet, datis scriptis nos supplicatione petiit ut, quia ad eiusdem ecclesie regimen vel susceptum officium pro eadem qua detinetur molestia assurgere nullatenus possit, ecclesie ipsi ordinare deberemus episcopum. Unde quia cunctarum ecclesiarum iniuncta nos sollicitudinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium desit custodia pastoralis, illorum precibus, et huius ex sue impossibilitatis renuntiatione compulsi, iussum est a nobis eidem Ariminensi ecclesie debere episcopum ordinari, et datis ex more preceptis clerum plebemque eiusdem ecclesie non destitimus adn onere, quatenus ad eligendum sibi antistitem concordii provisione concurrant. Hortamur ergo ut fraternitas vestra eum quem in uno consensu omnes elegerint, sicut et ipsi a nobis poposcisse noscuntur, ad se faciat evocari. Quem cauta ex omnibus examinatione discutite, et si ea in eo que in textu eptatici morte multata sunt, minime⁸ fuerint Domino opitulante reperta, atque fidelium personarum relatione, eius quoque vobis vita placuerit, ad nos eum cum decreta pagina vestra⁹, addita quoque testificationis epistola, destinate, quatenus eiusdem a nobis ecclesie, disponente Domino consecratur antistes.

(l. VII, indict. 2, c. 50) BD 1.189](7, q. 1, c. Qualiter ordinati.)

⁷ [urgentes] add. M

⁸ [heptateuchi continentur, minime, etc.] add. M

⁹ [decreti vestri pagina] add. M

306

De episcopo qui per¹ infirmitatem² in hebetudinem mentis inciderit. Ex concilio Arausico, c. 2

Et³ si quis episcopus in⁴ infirmitatem aut aliquam hebetudinem sensus inciderit, aut officium oris amiserit, ea que episcopis operari conveniunt, presbiterum agere non permittat, sed episcopum qui vicinus est vocet, cui que in ecclesia agenda fuerint, imponat.

BD 1.190]

¹ per P²LM; om. CPBD; in C²

² -atem C²PBM; -ate D

³ Et CPB; Ut DLM

⁴ in CPBM; om. D

¹307

²*De episcopo qui propter dolorem capitis sepe in³ amentiam devenerat⁴. Ex registro Gregorii⁵ ad Anterum⁶ episcopum*

Quamvis triste nobis sit valde⁷ quod loquimur, atque fraterna nos compassio potius arguat⁸, quam aliquid de auditis definire permittat, suscepti tamen sollicitudo regiminis cor nostrum instanti pulsat aculeo, magna nos ecclesiis cura prospicere, et ne qua earum⁹ possit utilitas deperire, quid fieri debeat, Deo auctore disponere. Pervenit ergo ad nos, quibusdam referentibus, quemdam episcopum ita passionem capitis incurrisse ut quod mente alienata agero soleat, gemitus et fletus audire sit. Ne ergo languente pastore, grex (quod absit!) insidiatoris laniandus dentibus exponatur, vel ecclesie ipsius utilitates depereant, cauta nos necesse est provisione tractare. Et ideo quia viventem episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis, non crimen abducit, alium loco eius nisi¹⁰ recusante eo nulla sinit ratio ordinari. Sed si intervalla egritudinis habere est solitus, ipse data petitione, non se ulterius ad hoc ministerium intellectum habere, nec ad alia officia subvertente infirmitate, posse fateatur assurgere, alium suo loco expetat ordinandum. Quo facto omnium solempniter electione alter qui dignus fuerit, episcopus ordinetur, sic tamen ut quousque eundem episcopum in hoc seculo vita detinuerit, sumptus ei debiti de eadem ecclesia ministrentur. Enimvero si nullo tempore ad sane mentis redit officium, persona fidelis ac vite probabilis est eligenda, que ad regimen ecclesie idonea possit existere, atque de animarum utilitate cogitare, inquietos sub discipline vinculo restringere, ecclesiasticarum rerum curam gerere, et maturum atque efficacem se in omnibus exhibere; qui etiam episcopo, qui nunc egrotat, superstes, loco eius debeat consecrari.

(lib. II Regist., ep. 7) BD 1.191] (7, q. 1, c. *Quamvis triste*.)

¹ H *omits* Quamvis triste nobis – Deo auctore disponere

² Item *add.* M

³ in CPD; *om.* M

⁴ devenerat CPH; deveniat D; incurrit quod alter ei subrogandus et ipse de rebus Ecclesiae sit procurandus *add.* M

⁵ Gregorii CPBDM; eiusdem H

⁶ Anterum CPD; Antherium H; Eleuterium M; [Etherium] *add.* Fr

⁷ triste nobis sit valde CPB; nobis triste valde sit D; triste sit nobis valde M

⁸ [aggravat] *add.* M

⁹ ne qua eorum *in mg.* M

¹⁰ [deest nisi in origin.] *add.* Fr

308

Ut sacerdotes Domini, sicut vulgus facere solet, iurare non presumant¹ vel compellantur². Ex decretis Cornelii pape

Sacramentum autem hactenus³ ab episcopis et reliquis ordinibus exigere, nisi pro recta fide, minime cognovimus, nec sponte eos iurasse reperimus. Summopere ergo sanctus Iacobus apostolus prohibens sacramentum, loquitur dicens, Ante omnia, fratres

¹ -ant PDL; -at CB

² sicut - vel (nec M) comp. CPD; non presumant iurare vel compellantur, sicut vulgus facere solet R; sicut - presumant BH

³ autem hact. RPBDLH; hact. autem C; hact. M

mei, nolite iurare neque per celum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, est, Non, non, ut sub iudicium non decidatis⁴.
(*epist. 2) BD 1.193] (2, q. 4, c. Sacramentum.)*)

⁴ sub iud. non dec. C²RPB; non sub iud. non dec. C; non sub iud. dec. DM

309

De episcopo sinistro rumore asperso¹ per sacramentum autem et² purgato et absoluto.

Ex registro Gregorii pape ad Iustinum imperatorem³

Habet⁴ proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetrationem⁵ sibi resistentes⁶ decipere non valet, opinionem eorum falsa ad presens⁷ simulando, dilaceret. Quoniam igitur quedam contra sacerdotale propositum de Leone fratre et coepiscopo nostro sinister rumor asperserat, utrum vera essent districta diutius fecimus inquisitione⁸ perquiri, et nullam in eo de his que fuerant dicta culpam⁹ invenimus. Sed ne quid¹⁰ videretur omissum nostro potuisse¹¹ cordi dubium remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia fecimus sacramenta prebere. Quibus prestistis magna sumus exultatione gavisi, quod huiusmodi innocentia¹² eius evidenter enituit¹³. Pro qua re gloria vestra predictum virum cum omni¹⁴ caritate suscipiat, et reverentiam ei qualem sacerdotem¹⁵ decet¹⁶, exhibeat, nec¹⁷ ulla remaneat¹⁸ de his que iam sunt purgata dubietas. Et¹⁹ ita suprascripto vos episcopo devotissime oportet in omnibus adherere, ut congrue decenterque Deum in eius persona videamini cuius minister est honorare²⁰.

(*lib. II, indict. X, ep. 23, 2) BD 1.194] IP 5.5 (Q. 5, c. Habet hoc)*

¹ *corr. fr.* aspero C

² et CPH; *om.* DM

³ Iust. imp. CPHM; Anterium episcopum D. (presbyterum habet Gregorius) *add.* M; [praetorem apud Gratianum] *add.* Fr

⁴ hoc *add.* M, *om.* CPD

⁵ -nem CPD; -ne M

⁶ [Deo sibi resistente] *add.* Fr

⁷ opinione *add.* D, *om.* CPM

⁸ fec. inq. CPM; inq. fec. D

⁹ *in mg.* C

¹⁰ quid CPM; quidem D

¹¹ [quod nostro potuisset] *add.* M²

¹² [huiusmodi experimento innocentia, etc.] *add.* M²

¹³ *corr. fr.* inn- D

¹⁴ pred. virum cum omni CPM; eundem virum predictum cum D

¹⁵ -otem CPD; -oti M

¹⁶ decet CPM; debeat D

¹⁷ nec CP; ne DM

¹⁸ [ne qua in cordibus remaneat] *add.* M²

¹⁹ Et CPD; Sed M

²⁰ vid. cuius min. est hon. CPHD; cuius min. est vid. hon. M

¹310*Correptio episcopi qui concubinam habuit². Ex registro eiusdem³ ad Andream episcopum Tarentinum⁴*

Tribunal eterni iudicis securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius, digna eum modo penitentia placare contendit. Habuisse te siquidem concubinam manifesta veritate comperimus, de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse iudicium, hoc tue conscientie eligimus committendum. Qua de re, si in sacro ordine constitutus, eius te permistione recolis esse maculatum, sacerdotii honore deposito ad administrandum nullo modo presumas accedere, sciturus in anime tue periculo te ministrare, et Deo nostro te sine dubio reddere rationem, si huiusmodi sceleris conscius, in eo quo es ordine celans veritatem, permanere volueris. Unde iterum adhortamur, ut si te deceptum hostis antiqui calliditate cognoscis, competenti eum dum licet penitentia superare festines, ne cum eo particeps (quod non optamus) in die iudicii deputeris. Si vero huius reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est quo es, ordine permanere. Preterea quoniam mulierem de matriculis contra ordinem sacerdotii cedi crudeliter fustibus deputasti, quam licet post octo menses exinde minime arbitremur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione missarum statuimus abstinere, in quibus ab officio te suspensum flere convenit, quod fecisti. Nam valde dignum est ut, postquam te ad vite istius tranquillam rectitudinem laudabilium sacerdotum exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat.

(lib. II, Regist., indict. II epist. 44) BD 1.195] cf below 6. 344A (D 33 c 7) for part

¹ H lacks first sentence to contendit.

² -uit CPH; -uerit DM

³ eiusdem CP; Gregorii eiusdem D; Gregorii M

⁴ ep. Tar. CPM; Tar. ep. D

311

De episcopo per sacramenta purgato et absoluto. Ex registro¹ ad Brunichildem reginam Francorum

Mennam vero reverendissimum fratrem coepiscopumque nostrum, postquam ea que de eo dicta fuerant requirentes, in nullo invenimus² esse culpabilem, qui insuper ad sacratissimum corpus beati Petri apostoli sub iureiurando satisfaciens, ab his que obiecta eius opinioni fuerant se monstravit alienum; reverti illum purgatum absolutumque permisimus. Quia sicut dignum erat ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonice puniremus, ita dignum non fuit, ut eum adiuvante innocentia diutius retinere vel affligere in aliquo deberemus.

(lib. II Regist., ep. 8) BD 1.196] IP 5.6 (2, q. 5, c. Mennam.)

¹ Gregorii add. M

² eum add. M, om. CPD

312

*Qualiter senex episcopus corripiendus sit, et quomodo mali eius consilarii excommunicandi sunt*¹. *Ex eodem registro*

Predicator omnipotentis Domini² Paulus apostolus dicit³, Seniore ne increpaveris. Sed hec eius regula tunc in eo servanda est, cum culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda iuniorum. Ubi autem senior iuvenibus exemplum ad interitum prebet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum est, Laqueus iuvenum omnes vos. Et rursum propheta dicit, Peccator centum annorum maledictus est. Tanta autem nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa iam maledictione feriremus. Dictum quippe mihi est, quod Dominico die priusquam missarum solempnia celebrares, ad exarandam messem latoris presentium perrexisti, et post exarationem eius missarum solempnia celebrasti; et post missarum solempnia etiam terminos possessionis illius eradicare minime timuisti. Quod factum que pena debuit insequi, omnes qui audiunt sciunt. Dubii autem de tanta hac perversitate fuimus, sed filius noster Ciriacus abbas a nobis requisitus, dum esset coralus, id est regionarius, ita se cognovisse perhibuit. Et quia adhuc canis tuis parcimus, hortamur aliquando, resipisce senex, atque a tanta levitate morum et operum perversitate compescere. Quanto enim morti vicinior efficeris, tanto fieri sollicitior atque timidior debes. Et quidem pene sententia in te fuerat iaculanda, sed quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus. Eos vero quorum consiliis hec egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus, ita ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitus evenerit, benedictione viatici non priventur. Deinceps autem ab eorum consiliis cautus existe. Te quoque sollicite custodi, ne si eis in malo discipulus fueris, quibus magister in bono esse debuisti, nec simplicitati tue nec ulterius⁴ senectuti parcamus.

ad Ianuarium episcopum Caralitum (lib. VII Regist., indict. II, epist. 1) BD 1.197]

¹ quomodo - sunt CPD; mali cons. eius excomm. M

² Domini CP; Dei DM

³ dicit CPD2M; ait D

⁴ nec. ult. CPDM; ult. nec. Fr

313

De purgatione Leonis pape

Auditum est, fratres carissimi, et divulgatum est¹ per multa loca qualiter homines mali adversus me² insurrexerunt³, et debilitare⁴ voluerunt, et miserunt⁵ super me gravia crimina, propter quam causam iste clementissimus ac serenissimus dominus rex Carolus una cum sacerdotibus et optimatibus suis istam pervenit ad⁶ urbem. Quam ob rem ego Leo⁷ pontifex sancte Romane ecclesie a nemine iudicatus, neque coactus, sed spontanea

¹ divulgatum est CPBDL; divulgatum M

² hom. mali adv. me CPM; adv. me hom. mali D

³ in- ss P

⁴ corr. fr. -litate P

⁵ mis. CPB; posuerunt DM

⁶ ss C

⁷ Leo CPBH; om. DM; Leo in mg. Fr

mea voluntate⁸ purifico me in conspectu vestro coram Deo, et angelis eius, qui conscientiam meam novit, et beato Petro principe apostolorum, in cuius conspectu consistimus⁹, quia istas criminosas et sceleratas res, quas illi mihi obiciunt, nec¹⁰ perpetravi nec¹¹ perpetrare iussi. Testis est mihi¹² Deus in cuius iudicium venturi sumus, et in cuius conspectu consistimus. Et hoc propter suspensiones malas tollendas¹³ mea spontanea voluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit, aut quasi ego hanc consuetudinem, aut decretum in sancta ecclesia successoribus meis, nec non et fratribus et coepiscopis nostris imponam¹⁴, sed ut melius a vobis abscidatis rebelles cogitationes.
BD 1.198] IP 5.4 (2, q. 4, c. Auditum est.)

⁸ mea vol. CBDLM; vol. mea P

⁹ consp. cons. CPM; cons. consp. D

¹⁰ nec CPD; neque M

¹¹ nec CPD; neque M

¹² est mihi CDM; mihi est PBL

¹³ tollendas CPM; tolerandas D

¹⁴ imponam CP²BM; *om.* P; innovam (*corr. to* –em) V

313 A (PVB)

Si quis ex ecclesiastico ordine dampnatus fuerit in sinodo et ausus fuerit de sacro ministerio aliquid contingere. Ex concilio Antioceno cap. 4

Si quis episcopus dampnatus a sinodo vel presbiter aut diaconus a suo episcopo ausi fuerint aliquid de ministerio sancto contingere, sive episcopus iuxta precedentem consuetudinem sive presbiter aut diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia sinodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis. Sed et communicantes ei omnes abici¹ ab ecclesia et maxime si postea quam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam eisdem communicare temptaverint.

BD 1.199, cf 5.303A, 5.362 below]

¹ ab PV; de B

314

Si quis ecclesiastico ordine excommunicatus fuerit, et excommunicare¹ presumpserit, seipsum dampnat.² Ex concilio Africano, cap. 29³

Item placuit universo concilio, ut qui excommunicatus fuit⁴ pro suo neglectu, sive episcopus quilibet, sive clericus, et tempore excommunicationis sue ante audientiam communicare⁵ presumpserit, ipse in se dampnationis iudicetur protulisse sententiam.

BD 1.200] Ctp 3.9.11 (11, q. 3, c. Placuit universo.)

¹ excom- CPM; com- DH

² Si quis - damnat CPHD; Quod seipsum damnat quisquis ecclesiastico ordine excommunicatus fuerit, et communicare praesumpserit M

³ Ex conc. Afr. c. 29 CLH; Ex conc. Afr. c. 28 PB; Ex conc. Afr. c. 18 D; ex Afr. conc. c. 29 M

⁴ fuit CP; fuerit DM

⁵ -icare CPM; -ionem D

315

De ordinatis si aliquis illorum percussor extiterit. Ex concilio Toletano¹

His a quibus Domini sacramenta tractantur, iudicium sanguinis agitare non licet, et ideo magnopere talis excessus prohibendus est, ne indiscrete presumptionis motibus agitari, aut quod morte plectendum est sententia propria iudicare presumant, aut truncationes quibuslibet personis aut per se inferant, aut inferendas precipiant. Quod si quisquam horum immemor preceptorum, aut in ecclesie sue familiis, aut in quibuslibet personis² tale aliquid perpetraverit, et concessi ordinis honore privetur et loco, et sub perpetue dampnationis religetur ergastulo, cui tamen communio exeunti de hac vita, non est neganda propter Domini misericordiam.

BD 1.201] (23, q. 8, c. His a quibus.)

¹ conc. Tol. CPHD; Toletano concilio, cap. 6 M

² aut per se inferant - personis *in mg.* P

316

De episcopis sua manu cedentibus¹. Ex decretis Bonifacii pape

Non liceat episcopo manibus suis aliquem² cedere, hoc enim alienum a sacerdote esse debet.

(id legitur post conc. Agath. ex Gratia) BD 1.202] (Dist. 86, c. Non liceat.)

¹ De - cedentibus CPHD; Ne episcopus sua manu aliquem caedat M

² man. suis al. CPM; al. man. suis D

317

De illo¹ qui seipsum et sibi commissos corrigere neglexerit. Gregorius² dicit³

Qui nec regiminis in se rationem habuit⁴, nec sua delicta detersit, nec crimen filiorum correxit, canis impudicus magis dicendus est⁵ quam episcopus.

(Augustin.) BD 1.203] (2, q. 7, c. Qui nec.)

¹ illo CPD; episcopo M

² [Augusti.] *add.* M

³ dicit CPD; *om.* M

⁴ -uit CPM; -uerit D

⁵ dic. est CPM; est dic. D

318

Ex eadem re¹. Ex dictis Hieronimi²

Ut lexiva per crinem³ humidum fluens lavat, et non lavatur; ita bona doctrina per malum doctorem animas credentium lavat sorde peccatorum.

BD 1.204]

¹ Ex eadem re CPD; Quod bonus pastor subditos lavat a crimine M

² Ex dictis Hieronimi CPD; Hieronymus M

³ lexiva per crinem (*corr. fr. crimen* C) CPB; lixivia per cinerem M

319

De malo pastore quem sue oves fugiunt. Ex dictis Augustini¹

Sicut fugiunt oves vocem pastoris, quem non cognoscunt, et deserta petunt, ita malos pastores ovilia.

BD 1.205]

¹ De malo - fugiunt. Ex dict. Aug. B; De malo - fugiunt PD; De malo pastore. Ex dictis Augustini C; Quod malum pastorem oves fugiunt. Ex dictis Augustini M

320

De illo¹ qui nobilitatem Dei a se eicit. Gregorius dicit²

Adam primus homo pro peccato de paradiso eiectus est, hoc est, qui nobilitatem Dei a se proiecit nobilitate loci³ privetur

(Hom. 9 in Ezech., lib. I) BD 1.206] (Dist. 40, c. Adam.)

¹ illo CPD; eo M

² dicit CPD; om. M

³ loci CPM; om. D

321

Quod non sint omnes filii sanctorum qui tenent loca sanctorum. Hieronimus dicit¹

Non facile est stare in loco Petri et Pauli et tenere cathedram regentium cum Christo, quia hinc dicitur non sanctorum filii sunt qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.

(epistola ad Heliodorum) BD 1.207] (Dist. 40, c. Non est facile.)

¹ Hier. dicit CPD; Ex dictis Hieronymi M

322

Quod nullus ex genere, nec¹ ex loco gloriari debeat². Gregorius dicit³

Nos qui presumus, non ex locorum nec generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec urbium claritate, sed fidei puritate.

BD 1.208] (Dist. 40, c. Nos qui.)

¹ nec CPD; vel M

² -eat CPD; -et M

³ dicit CPD; om. M

323

De sacerdotibus¹ qui ovibus suis mala prebent exempla. Ex dictis Augustini²

Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui perverse agens nomen vel ordinem sanctitatis et sacerdotii habet. Delinquentem hunc namque redarguere nullus presumit, et in exemplum culpa vehementer extenditur, cum pro³ reverentia ordinis peccator honoratur.

BD 1.209] IP 5.5A (Dist. 83, c. Nemo quippe.)

¹ sac. CPM; presbiteris D

² Ex dictis Aug. CPD; Augustinus M

³ ss D

324

Ut tantum curam rerum ecclesiasticarum¹ episcopi habeant. Ex canone² apostolorum, cap. 39

Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat³, et ea, velut Deo contemplante, dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis, que Dei sunt condonare. Quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret, nec eorum occasione ecclesie negotia depredentur.

BD 1.210]

¹ rerum eccl. CPD; eccl. rerum M

² -one CPD; -onibus M

³ ep. hab. CP; ep. gerat D; gerat ep. M

325

De¹ usu pallii ne a metropolitano² presumptive utatur. Ex decretis Honorii pape, cap. 3³

Quicumque metropolitanorum per plateas, vel in litaniis uti pallio presumpserit, et non tantum in precipuis festivitibus et ab apostolica sede indictis temporibus ad missarum solummodo solempnia careat illo honore, et ut beatus papa Gregorius ad Iohannem Panormi episcopum ait, quia grave iugum atque vinculum cervicis, non pro ecclesiastica, sed pro quadam seculari dignitate defendat, permissa qua abutitur careat dignitate, quia iure privilegium meretur amittere, qui audacter usurpat illicita.

BD 1.211]

¹ De CPDH; Ne M

² ne a metr. CPDH; metropolitanus M

³ 3 CPHM; 4 D

326

*Quod episcopus res¹ ecclesie sue nisi prius cum suo² commutet, testamentare non possit.
Ex concilio Agathensi, cap. 6*

Si quis episcopus condito³ testamento aliquid de ecclesiastici iuris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantum de iuris proprii facultatibus suppleverit.
(cap. 51) BD 1.212] (12, q. 5, c. Si episcopus condito.)

¹ res CPB; om. D

² res (om. D) ecclesie sue nisi prius cum suo CPD; res ecclesie sue B; de rebus ecclesiae suae nisi prius M

³ condito CPBM; cognito D

327

*De episcopo qui res sue¹ ecclesie parentibus suis indiscrete tribuit². Ex concilio
Spalensi³, cap. 10*

Ut episcopi in rebus ecclesie circa propinquos suos exponendam reprehensionem caveant, et ut discretionis modum teneant.

BD 1.213]

¹ De - res sue CPD; Ne episcopus res M

² -uit CPD; -uat M

³ conc. Spal. CPD; Spal. conc. M

328

De eadem re. Ex eodem¹, cap. 5

Quoniam multi episcoporum amore propinquorum suorum, de rebus sibi commendatis, suo aut quolibet amicorum nomine, predia et mancipia emunt, et ut propinquorum suorum ius cedant statuunt, et ob hoc iura ecclesiastica convelluntur, et ministerium sacerdotale fuscatur, imo a subditis detrahitur et contempnitur, placuit omnibus ut deinceps hoc genus avaritiae caveatur, fixumque abhinc et perpetuo mansurum esse decrevimus, ut episcopus res sui iuris, quas ante episcopatum aut certe in episcopatu hereditaria successione acquisivit, secundum canonicam auctoritatem quicquid vult faciat, et cui vult conferat, postquam autem episcopus factus est, quascumque res de facultatibus ecclesie, aut suo aut alterius nomine qualibet conditione comparaverit, decrevimus ut non in propinquorum suorum, sed in ecclesie cui preest iura deveniant.

BD 1.214]

¹ De – eodem CRP; De – eodem concilio DM; De episcopo qui res ecclesie sue parentibus suis indiscrete tribuit, ex c. Spal' H

329

*Ne episcopus de rebus viduate ecclesie quicquam alienare presumat. Ex decretis Martini
pape, cap. 20*

Si quis episcopus nulla ecclesiastice rationis necessitate¹ compulsus, in suo clero, aut ubi forte non est presbiter, de rebus ecclesiasticis aliquid presumpserit vendere, res

¹ rationis nec. CRPBDM; necessitatis ratione H

ipsas ecclesie restaurare cogatur, et in iudicio episcoporum deiiciatur, et tanquam furti et latrocinii reus suo privetur honore.

BD 1.215] (10, q. 3, c. Si quis episcop.)

330

De illis qui ad sacerdotum¹ exequias² venire contempnunt. Ex concilio Toletano VIII³, cap. 3⁴

Ea que competunt honestati, contigit sepe quorundam desidia non impleri. Proinde quia notum est que dignitas in exequiis morientis episcopi ex canonibus conservetur, traditione moris antiqui hoc tantum adicimus, ut si quis sacerdotum secundum statuta Valentini concilii⁵ ad humanda defuncti episcopi membra venire commonitus, pigra voluntate distulerit, appellantis clericis obeuntis episcopi apud sinodum, sive metropolitanum episcopum, tempore anni unius nec faciendi missam nec communicandi habeat omnimodo licentiam. Presbyteri autem sive ceteri clerici, quibus maior honoris locus apud eandem ecclesiam fuerit, cuius sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro exequiis iam mortui, aut continuo antistitis morituri, ad commovendum vicinum episcopum tardi inveniantur, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur⁶, totius anni spatio ad penitentiam monasteriis deputentur. (*Tolet. VII, cap. 3) BD 1.216].*

¹ *corr. fr.* -tium D

² De - exequias CPHD; De sacerdotibus qui ad exsequias episcopi M

³ VIII CRPDM; *om* BH

⁴ 3 CP; 2 DM

⁵ (cap. 4) *add.* M²

⁶ comprobentur CP; videantur DM; [comprobentur] *add.* M

331

Ut quicquid episcopo relinquitur id emissum¹ in facultates ecclesie computetur². Ex concilio Agathensi³

Pontificibus vero, quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat donatur aliquid, vel⁴ cum ecclesia⁵, aut sequestratum⁶ dimittitur aut donatur, quia hoc ille qui donat pro redemptione anime sue, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum, sed quasi dimissum in facultates ecclesie computetur; quia iustum est, ut sicut sacerdos habet, quod ecclesie dimissum est, ita et ecclesia habeat quod relinquitur a sacerdote⁷.

BD 1.217] (12, q. 3, c. Pontifices.)

¹ id emissum CPB; id est missum D

² Ut quicquid - computetur CPD; Ut quod episcopo pro redemptione animarum datur, ecclesiae relinquitur M

³ Ex - Agat. *in mg.* P; cap. 6 *add.* M

⁴ aliquid *add. and canc.* D

⁵ [extraneis aliquid, aut cum ecclesia, etc.] *add.* M²

⁶ -atum CBD; -atim PM

⁷ rel. a sac. CPM; a sacerdotibus rel. D

332

Ut nullus episcopus nisi cum consilio¹ episcoporum et principis, in hostem ire² debeat.

Capitulum³ Caroli imperatoris

Carolus gratia Dei rex regnique⁴ Francorum, et devotus sancte ecclesie defensor atque adiutor in omnibus apostolice sedis. Hortatu omnium fidelium nostrorum, maxime episcoporum ac reliquorum sacerdotum consulto, servis Dei omnibus per omnia armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum, et in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illis tantummodo qui propter divinum ministerium, missarum solempnia scilicet adimplenda, et sanctorum patrocinia portanda allekti sunt, id est unum vel duos episcopos cum capellanis presbiteris, et unusquisque princeps unum presbiterum secum habeat, qui peccata confitentibus, iudicare penitentiam possit⁵.

BD 1.218] Ctp 3.9.12

¹ nisi cum consilio CPBHD; sine concilio aliorum M

² non *add.* D, *om.* CPBHM

³ Capit' PM; Cap' CH; Conc' D

⁴ gratia Dei rex regnique CRPBH; Dei gratia rex DM

⁵ iud. pen. possit CPBH; pen. indicare possit D; indicare pen. possit M

333

De eadem re. Capitulum¹ eiusdem

Secunda vice propter² ampliorem observantiam³ apostolica auctoritate et multorum episcoporum admonitione instructi, sanctorum quoque canonum regulis edocti, consultu videlicet omnium nostrum nosmetipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes, volumus ut nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo vel tres episcopi tantum, electione cunctorum propter benedictionem, predicationem populique reconciliationem, et cum illis electi sacerdotes, qui bene populis penitentiam dare, missas celebrare, et infirmorum curam gerere, sacratique olei cum sacris precibus unctionem impendere sciant, et hoc maxime providere, ne sine viatico quis de⁴ seculo recedat.

BD 1.219] Ctp 3.9.13

¹ eadem re. Capit. CPD; eodem. Item M

² vicem *add.* D, *om.* CPBM

³ -antiam CPBM; -andum D

⁴ hoc *add.* D, *om.* CPBM

334

¹Nicolaus ad Carolum imperatorem

Reprehensibile valde esse constat, quod subintulisti², dicendo maiorem partem omnium episcoporum die noctuque eum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos invigilare, ob idque episcopi impediuntur venire; cum militibus³ Christi sit Christo

¹ Item de eadem re *add. as rubr.* M

² sub- ss D

³ [militum] *add.* M²

servire, militibus vero seculi seculo⁴, sicut scriptum est, Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus. Quod si seculi milites militie student, quid ad episcopos, et milites Christi, nisi ut vacent orationibus?

CB Var. II 116; Ctp 1.62.9] (23, q. 8, c. Reprehensibile.)

⁴ [milites vero saeculi serviant saeculo] *add.* M²

335

*De accusatis episcopis*¹. *Ex decretis Felicis pape, cap. 4*²

Si primates accusatores episcoporum cum eis pacificari familiariter minime potuerint, tunc tempore legitimo eos ad sinodum canonice convocatam, non infra angusta tempora, canonice convocent, priusquam eis per scripta significant quod eis opponitur, ut ad responsionem preparati adveniant. Nam si aut vi, aut timore eiecti, aut suis rebus expoliati fuerint, nec canonice ad sinodum vocari possunt, nec respondere emulis debent, antequam canonice restituantur, et sua omnia eis legaliter reddantur.

BD 1.221] (5. q. 2, c. Si primates.)

¹ qualiter ad concilium vocari debeant *add.* M

² 4 CPDM; 3 Fr

335A (PVB)

Quod non ita in ecclesiasticis agendum sit sicut in secularibus negotiis. Ex decretis eiusdem capitul' 18

Non enim in ecclesiasticis agendum est negotiis sicut in secularibus. Nam in secularibus postquam legibus vocatus venerit et in foro decertare ceperit aliquis, non licet ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis vero causa dicta recedere licet si necesse fuerit aut si se pregravari viderit.

BD 1.222]

336

*Quod nulli papa vivente alium*¹ *eligere liceat. Ex decretis Simmachii pape, c. 3*²

Si quis presbiter, aut diaconus, aut clericus, papa incolumi et eo inconsulto, subscriptionem pro Romano pontificatu commendare, aut pitacia promittere, aut sacramentum prebere temptaverit, aut aliquod suffragium polliceri, vel de hac causa privatis conventiculis factis debilitare atque³ decernere, loci sui dignitate et communione privetur.

(ex syn. Symm. pap.) BD 1.223]

¹ Quod nulli - alium el. lic. CPB; Ne episcopi propter suam quietem sibi commissos negligere presumant D (*cf c 340*); Quod papa vivente nulli alium eo inconsulto el. lic. M

² Ex - 3 CPBHM; Ex c' apud sanctum Medardum habito, presente Carolo imperatore D

³ deb. atque CPB; deb. aut D; deliberare atque M

337

De¹ sessione episcopi. Ex concilio Carthaginiensi

In ecclesia in consessu presbiterorum episcopus sublimior sedeat.²
(*Carth. IV, cap. 35*) BD 1.224] (*Dist. 59, c. Episcopus in ecclesia.*)

¹ De CBDHM; Ex P

² Whole cap. in smaller script D

338

Item¹ de ordinatione episcopi. Ex dictis Teodoti² archiepiscopi

In ordinatione episcopi ipse qui ordinat missam celebrare debet, et qui ordinatur similiter.

BD 1.225] IP 3.19

¹ Item CPD; om. M

² -oti CPM; -otii D; -osii H

339

Que sacerdotes Dei¹ declinare debent². Ex concilio Turonensi³, cap. 7

Quecumque ad aurium et ad oculorum pertinent illecebras, unde vigor animi emolliri posse credatur, ut de aliquibus generibus musicorum aliisque nonnullis rebus, omnes sacerdotes Domini se abstinere debent; quia per aurium oculorumque illecebras vitiorum turba ad animum ingredi solet, histrionum quoque turpium et obscenorum insolentias iocorum, ipsi animo effugere ceterisque sacerdotibus effugienda predicare debent.

BD 1.226]

¹ Dei CPH; Domini DM

² -ent CPDH; -eant M

³ -ronensi CPHM; -ronicensi D

340

Ne episcopi propter suam quietem plebem¹ sibi commissam negligere presumant². Ex concilio apud sanctum Medardum habito³, presente Carolo imperatore, cap. 5⁴

Providendum⁵ est ne episcopi propter suam quietem ad remotiora loca secedentes et suum ministerium negligentes, proprias deserant civitates, sed aut parochias suas cum officii efficacia circumeant, aut cum religione in suis civitatibus canonice cum filiis degant. Presbiteros etiam sibi commissos doctrina, castitate et sobrietate, atque hospitalitate secundum suum ministerium ordinari compellant.

BD 1.228]

¹ plebem CP; om. D

² plebem - presumant CPD; a civitatibus suis diu absint M

³ habito CPD; om. M

⁴ 5 CPM; 6 D (and cf D for c 336 above)

⁵ Prov- CPM; Prev- D

341

De episcopis, qui non visitatis parochiis pretium servitutis requirunt. Ex concilio apud Triburias habito, tempore Arnulfi regis¹, cap. 26²

Relata est coram sancta sinodo querimonia plebium, eo quod sint quidam episcopi, nolentes ad predicandum vel ad confirmandum³ suas per annum parochias circuire, qui tamen exigant ut mansiones quibus in profectione uti debuerant, alio pretio redimant qui parare debent, que duplex infamia et negligentia, et avaritia sancte sinodo horrori fuit magno, et statuerunt ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, et ut sollicitiores sint episcopi de suis gregibus visitandis.

BD 1.229] (10, q. 1, c. Relata est.)

¹ temp. Arn. regis CPHD; praesente Arnulfo rege M

² 26 CPBDM; 5 R; 16 H

³ vel ad conf. ss V

342

De purgatione episcoporum. Ex concilio apud Altheum habito¹, presente Conrado² rege, cap. 16

Statuimus propter Dei dilectionem³ et proximi, et fidelium honorem catholicorum, et precipue ob multitudinum scandala eruenda et funditus extirpanda, et perturbationes que noviter exorte sunt et oriuntur, nec non ut omnes sciant, nos episcopos tales Dei misericordia nequaquam fuisse quales dicimur, exemplum sancti Leonis pape, qui super quatuor evangelia iurans coram populo se purgavit, sequi et imitari, salva tamen⁴ auctoritate canonica.

BD 1.230]

¹ Altheum habito CD; Alteum habito PH; Altheim M

² -ardo M

³ Dei dil. CPHM; dil. Dei D

⁴ tamen CPM; om. D

343

De eo qui ex monacho factus fuerit¹ episcopus. Ex eodem concilio², cap. 36

Statutum et rationabiliter secundum sanctos patres a sinodo est confirmatum, ut monachus, quem canonica electio a iugo regule³ monastice professionis absolvit, et sacra ordinatio de monacho episcopum facit, velut legitimus heres paternam sibi hereditatem postea iure vindicandi potestatem habeat. Sed quicquid acquisierat, vel habere iussus fuerat monasterio relinquat, et abbatis sui qui fuerat, secundum regulam Sancti Benedicti, arbitrio. Postquam enim episcopus ordinatur, ad altare ad quod sanctificatur et titulatur secundum sanctos canones, quod acquirere poterit, restituat.

BD 1.231] Ctp 3.9.14 (18, q. 1, c. Statutum est.)

¹ -erit CPM; -erat D

² concilio CPDM; comm. Fr

³ regule CP; regule et D; regulari [regulae] M

344

De illo qui de aliqua heresi infamatur, quod in sacro conventu formulam istius libelli recitare debeat. Ex epistola Cirilli¹ ad Iohannem Antiochenum

Ego nomine² hac scriptura quam manu mea perscripsi, profiteor, sequens³ sanctum iudicium patrum Nicene sinodi trecentorum⁴ decem et octo, vel Calcedonensis⁵ sinodi universale concilium, cuius definitionem⁶ sedes apostolica confirmavit, quod etiam beatissimi pape Leonis epistola ad sancte memorie Flavianum Constantinopolitane urbis episcopum data, predicatione lucidissime veritatis exposuit. Confiteor unum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, unigenitum Dei Patris, perfectum eundem in deitate, perfectum⁷ eundem in humanitate, Deum verum et hominem verum, ipsum eundemque ex anima rationali et carne, consubstantiali Patri⁸ secundum deitatem⁹, consubstantiali nobis eundem¹⁰ secundum humanam rationem, in omnibus similem nobis absque peccato, ante secula quidem de Patre genitum¹¹ secundum deitatem¹², in novissimis vero diebus eundem propter nos, et propter nostram salutem de Virgine Maria natum, que¹³ eundem Deum peperit secundum humanitatem unum eundemque Christum, Filium Dei Dominum unigenitum in duabus naturis, inconfuse, inconvertibiliter, individue et inseparabiliter cognitum, nequaquam naturarum differentia sublata¹⁴ propter unionem, sed potius salva manente proprietate utriusque nature, in unam non in duas concurrisse¹⁵ personas, sed unum eundemque Filium unigenitum Deum verum Dominum Iesum Christum, sicut olim prophete de eo, vel ipse nos Christus per semetipsum Dominus erudivit. Qui autem ita non sentiunt, cum Nestorio et Eutiche vel¹⁶ eorum sectatoribus eterno¹⁷ anathemate dignos esse pronuntio.

BD 1.232] IP 3.132

¹ pape *add.* D, *om.* CPHM

² nomine CPBH; ille nomine P²; nomine N. DM

³ prof. sequens CPM; confiteor sequens secundum D

⁴ -que *add.* P, *om.* CBMD

⁵ *corr. fr.* -ensi C

⁶ cuius def. CPM; vel diffinitione D

⁷ deit. perf. CPD; divinitate [deitate] M

⁸ Patri CBM; Patris PD

⁹ deit. CP; div<in>itatem et D; divinitatem M

¹⁰ eund. CPD; *om.* M

¹¹ de Patre gen. CPM; gen. de Patre D

¹² deit. CP; divinitatem DM

¹³ que CPM; quem D

¹⁴ nat. diff. sublata CMP; differentiarum natura sublata vel naturarum differentia D

¹⁵ conc- CPM; inc- D

¹⁶ et Eut. vel CPM; vel Eut. et D

¹⁷ *corr. fr.* -erna D

345

Quales debeant ad clericatus¹ officium pervenire². Ex decretis Damasi pape, cap. 8³

Didicimus etiam licenter⁴ ac⁵ libere inexplorate vite homines, quibus etiam fuerint numerosa coniugia, ad prefatas dignitates, prout cuique libuerit, aspirare, quod non tantum illis qui ad hec immoderata ambitione perveniunt, quantum metropolitanis specialiter pontificibus imputamus, qui dum inhibitis ausibus non obsistunt, Dei nostri, quantum in se est, precepta contempnunt. Et ut taceamus quod altius suspicamur, ubi illud est quod Deus noster data per Moisen lege constituit, dicens, Sacerdotes mei semel nubant. Et alio loco, Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non repudiatam, non meretricem. Quod secutus apostolus ex persecutore predicator, unius uxoris virum, tam sacerdotem quam diaconum fieri debere mandavit.

Ctp 1.36.5]

¹ clericatus CPDH; sacerdotii M

² pervenire CPD; venire M

³ cap. 8 *before* Ex PD

⁴ ac libenter *add.* D, *om.* CPM

⁵ ac CPBH; et M

346

Ut metropolitanis sua iura servantur¹. Leo Anastasio Thessalonicensi episcopo, cap. 2²

Igitur secundum sanctorum patrum canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tue cura pretenditur, ius tradite sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus; ita ut a regulis prestitutis, nulla aut negligentia, aut presumptione discedant.

(epist. 84) Ctp 1.43.21 (25, q. 2, c. Igitur secundum.)

¹ metropolitanis - servantur CPD(*after* c. 2); metropolitani - servant M

² cap. 2 *before* Ut C, *here* PDM; 2 *only*, in mg. B

347

Ut nullus invitis¹ ordinetur episcopus. ²cap. 5³

Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille modis omnibus preponatur, quem cleri⁴ plebisque consensus concorditer postularint, ita ut si in aliam fortasse personam partium se vota diviserint, metropolitani iudicio is alteri preferatur, qui maioribus et studiis iuvatur⁵ et meritis tantum ut nullus invitis et non petentibus⁶ ordinetur, ne plebs invita episcopum non optatum aut contempnat, aut oderit, et fiat minus religiosa quam convenit, cui non licuerit⁷ habere quem⁸ voluit.

¹ -is CP; -us BDM

² Ibidem *add.* M

³ cap. 5 *before* Ut D; Leo Anastasio Thessalonicensi episcopo *add.* H

⁴ cleri CPHM; clerici D

⁵ iuvatur CPM; vivat D

⁶ *corr. fr.* penitentibus C

⁷ -uerit CPBH; -uit DM

Ctp 1.43.22] Ctp 3.9.2A; IP 3.6 (Dist. 63, c. Si forte.)

⁸ quem CPHM; quod D

348

Ut metropolitanus episcopus de electo quem est ordinaturus episcopum referat ad vicarium sedis apostolice¹, cap. 6²

De persona igitur consecrandi episcopi, et de cleri plebisque consensu, metropolitanus episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas, que rectis dispositionibus nihil more aut difficultatis debebit afferre, ne gregibus Domini sui diu desit cura pastorum³. Metropolitano vero defuncto, cum in loco eius alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt, ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex presbiteris eiusdem ecclesie, vel ex diaconibus optimus eligatur. De cuius nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, cum quod ipsis placuit, tibi quoque placuisse cognoverint. Sicut enim iustas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permittimus te ignorante presumi.

Ctp 1.43.23] (Dist. 65, c. De persona.)

¹ Ut - apostolice CPDH; Ut personam consecrandi episcopi primas quoque sua auctoritate confirmet. Ibidem M

² cap 6 CRPBDM; om H

³ ne gregibus - pastorum as rubric D, not CPM Ctp

349¹

Dilectissimis fratribus universis episcopis per Galliam, Europam, Germaniam et per universas provincias constitutis, Gregorius servus servorum Dei. Decreto nostro² mandamus, ut si aliquis (quod non optamus) suorum emulorum Edricum Cenomanice ecclesia episcopum accusare dampnabiliter attemptaverit, liceat illi post auditionem primatum dioceseos (si necesse fuerit) nos appellare, et nostra auctoritate, aut ante nos, aut ante legatos nostros e latere missos iuxta patrum decreta suas exercere³ atque finire actiones, nullusque illum ante hec iudicet aut dampnare presumat.⁴ Sed si quid, quod absit! grave intolerandumque ei obiectum fuerit, nostra erit expectanda censura, ut nihil prius de eo, qui ad sinum sancte Romane confugit ecclesie, eiusque implorat auxilium, decernatur, quam ab eius ecclesie fuerit preceptum auctoritate, que vices suas ita aliis impertivit ecclesiis ut in partem sint vocate sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Proinde dilectio vestra quorum devotione gaudemus, iungat curam suam dispositionibus nostris, et det operam ut non cuiusquam presumptione circa memoratum fratrem nostrum, vestra provisione vel successorum vestrorum, si ipse superstes fuerit, aliter quam hic

¹ Gregorius universis episcopis per Gall' Europ' add. D; Quod primates et metropolitani, a Romana Ecclesia sint vocati in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Greg. add. M

² Decreto nostro CPBM; De cetero vero D

³ exercere PB; exerere C; exequi DM; [exercere] add. M

⁴ (Supra, c. 11.) add. Fr

insertum est, fiat ullo modo. Nam nulli fas est vel velle, vel posse transgredi apostolice sedis precepta, nec nostre dispositionis ministerium, quod vestram sequi oportet caritatem. Sit ergo ruine sue dolore prostratus, quisquis apostolicis voluerit contraire decretis⁵, nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed extorris a sancto fiat ministerio. Non de eius iudicio quisquam postea curam habeat; quoniam iam dampnatus a sancta et apostolica ecclesia ac auctoritate, sua de inobedientia atque presumptione a quoquam esse non dubitatur; quia maioris excommunicationis deiectione est exigendus, cui sancte ecclesie commissa fuerit disciplina, qui non solum prelate sancte ecclesie iussionibus parere debuit, sed etiam aliis ne preterirent insinuare. Sitque alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui noluit preceptis obtemperare apostolicis.

Ctp 1.55.1] (2, q. 6, c. Decreto.)

⁵ decretis CP; mandatis DM; [decretis] *add.* M

350

¹*Idem ad Ciriacum*² *episcopum Constantinopolitanum*

In scripturis³ autem vestris requiem vos magnopere quesisse narratis. Sed per hoc ad pastorem sollicitudinem venisse congrue ostenditis, quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus, et sicut scriptum est, Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron. Et rursum idem egregius predicator dicit, Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus. Superest⁴ ut qui vivunt iam non sibi vivant, sed ei⁵, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. Et pastori sancte ecclesie dicitur, Simon Iohannis, amas me? Pasce oves meas. Ex quibus verbis colligitur, quia si is qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit pastorem summum se minime amare. Si enim Unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium, de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum; nos quid dicturi sumus, si secretum preponimus utilitati proximorum? Quies itaque nobis et ex corde appetenda est, et tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam, sicut toto desiderio debemus occupationem fugere, ita, si desit qui predicet, occupationis onus libenti necesse est animo subire.

(lib. VI regist., c. 169, ep. 5) Ctp 1.55.44] (8, q. 1, c. In scriptis.)

¹ Quod pro quiete contemplationis non est fugiendus locus regiminis *add. as rubr.* M

² Ciri- CPD; Syri- M

³ -turis CPH; scr<ip>turis D; -tis M

⁴ Superest CPBD; *om.* M

⁵ ei CPM, [al. Deo] *add.* M; Dei D

351

*Gregorius Ianuario episcopo*¹. *Ut episcopus ex*² *propria iniuria non excommunicet*³

Isidorus a fraternitate tua frustra se excommunicatum anathematizatumque conquestus est. Quod quamobrem factum fuerit, dum a clerico tuo qui presens erat,

¹ Calaritano *add.* M

² ex CPDH; pro M

³ *rubr. before insc.* M

voluissemus addiscere, pro nulla alia causa, nisi quod te iniuriaverat, factum cognovimus. Que res nos vehementer afflixit; quia si ita est, nil te ostendis de celestibus cogitare, sed terrenam te habere conversationem⁴ significas, dum pro vindicta proprie iniurie (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Unde de cetero esto circumspectus atque sollicitus, et talia cuiquam pro defensione iniurie tue inferre denuo non presumas.

(lib. II regist., cap. 34) Ctp 1.55.49] (23, q. 4. Inter querelas.)

⁴ te hab. conv. CPD; mentem te habereM, [te habere conversationem] add. M²

352

¹Nicolaus Alvino Iovanensi² archiepiscopo³

Pontifices, qui aliqua occupantur infirmitate vel egritudine, abiiciendi non sunt, nec alios in loco eorum consecrari oportet, nisi ex hac fuerint luce subtracti. Quod si de ministerio sibi concesso conqueruntur, que licita sunt sacerdotes expleant. In his vero que eis presumere non licet, vicinorum usque ad recuperandam sanitatem episcoporum, auxilia subrogentur; et hoc cum cautele studio peragatur, ne per necessitatis occasionem presumptionis pullulet ambitio. Episcopi vero qui Dominici gregis susceperunt curam atque sollicitudinem, ab administratione eorum discedere non oportet, ut accepti talenti pulchritudo non deleatur, sed certamine eorum salubriter augeatur et triplicetur⁴.

Ctp 1.62.19] (7, q. 1, c. Pontifices qui.)

¹ Episcopo infirmante, nisi de hac vita migraverit, alter non substituatur, ne commissi talenti pulchritudo deleatur add. as rubr. M

² Iovanensi CPM, [Ianuensi] add. M; Iohannensi D; Iorianensi H

³ archiep. CPBDH; ep. M

⁴ -etur CPBDM; -iter RH

353

Nicholaus Alvino archiepiscopo¹

Quorundam relatione fidelium nostris auribus² intimatum est quod Lanfredus episcopus, qui et iuvenis esse dicitur, venationi sit deditus. Quod vitium plurimos etiam de clericali³ catalogo genere duntaxat Germanos et Gallos irreverentes⁴ implicat, Verum iste si ita est, ut audivimus, merito iuvenis dicitur, qui iuvenilibus desideriis occupatus, nulla senum gravitate constringitur.

¹ Nich. Alv. archiep. CPBD; Quod episcopus vel clericus nullo modo venationi debeat insistere. Idem ad eundem M

² nos. aur. CPD; aur. nos. M

³ -ali CPM; -orum D

⁴ irreverentes CPM, [reverentes] add. M; inreverenter D

Item¹

¹ break CP; no break BDM

O miseram vitam hominum, et maxime sacerdotum qui, dum lucrands fidelibus debent insistere, venandis feris incumbunt, et quos capere oportet homines, capiunt aves et bestias; qui, dum mortibus student animantium, vitam suarum amittunt animarum. O infelicem vitam super omnem vitam! Nam, in quo magis quisque carnalis apparet, quam in tali vita? Venatorum enim vita nil preter carnes capit, in qua dum quisque permansit nunquam probatus est. Nam, ut beatus dixit Hieronimus, venatorem nunquam legimus sanctum. Ve huiusmodi presulibus, qui, dum debent Petrum, Andream, Iacobum et Iohannem, quibus a Domino dictum est, Venite post me, faciam vos piscatores hominum, ad imitationem suam eligere, quorum et discipuli sunt, magis Nemrod et Ismaelem, atque Esan reprobos imitantur, qui huiusmodi adinventionibus incubuisse referuntur. Nihilominus autem de hoc episcopo relatum est apostolatui nostro quod cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, et ob id mala fama ei orta sit. Pro qua re a sanctitate sua ceterisque coepiscopis suis commonitus ac correptus est, sed nullatenus emendatus. Que res in hoc maxime displicet, et magis ac magis de se deteriore reddit opinionem. In quo beatitudini tue et coepiscoporum suorum rationibus non obedit, et per inobedientiam in culpam protoplasti relabitur. Oportet ergo fraternitatem tuam, sinodale cum episcopis et suffraganeis tuis convocare concilium, et hunc salutaribus eloquiis episcopum convenire, atque illi pastoralis auctoritatis precipere quatenus et ab omnium bestiarum et volucrum venatione penitus alienus existat, atque immoderata filie sue familiaritate semetipsum omnimodo coerceat. Quod si parere contempserit, et tam pro venationis declinatione quam pro immoderata filie sue vitanda conversatione, vobis admonentibus obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc contumax adhuc apparuerit, a ministerio cessare debebit.

Ctp 1.62.56-7] (Dist. 34, c. Quorumdam relatione.)

354

¹*Iohannes VIII, ex concilio III apud Ravennam*

Quisquis metropolitanus intra tres menses consecrationis sue, ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum ab apostolica sede, nulla inevitabili necessitate imminente, non miserit, commissa sibi careat dignitate, ita ut tamdiu episcopali illi sedi cedat, omnique consecrandi licentia careat, quandiu in exponenda fide, et in expetendo pallio priscum morem contempserit.

CB Varia II 38; Ctp 1.63.1]

¹ Quod omnis metropolitanus infra tres menses consecrationis suae pro pallio debet Romam mittere, vel ire *add. as rubr. M*

355

¹*Ciprianus Rogatiano*

Dominus noster Iesus Christus rex, et iudex, et sacerdos servavit honorem malis sacerdotibus usque ad suam passionem, in qua sacerdotem appellavit, quem sciebat esse sacrilegum, et cum alapam accepisset, et ei diceretur, Sic respondes pontifici? nihil contumeliose locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est,

¹ Qualiter honorandi sunt veri sacerdotes, quum Dominus falsos honoraverit *add. as rubr. M*

dicens, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, ut nos eius humilitatis haberemus exemplum, et docuit sacerdotes veros legitime et plene honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit.

(lib. III, cap. 9) *CB Varia II 75] Ctp 3.9.15 (Dist. 93, c. Dominus noster.)*

356

¹*Hieronimus ad Rusticum monachum*²

In apibus princeps unus est; grues unam³ sequuntur ordine litterato. Imperator unus, iudex unus provincie. Roma, ut condita est, duos fratres simul reges habere non potuit, et parricidio dedicatur. In Rebecce utero Esau et Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archiepiscopi, singuli archidiaconi, et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

CB Varia II 85 as Jerome; cf Ctp 1.57.8 as Gregory II] (7, q. 1, c. In apibus.)

¹ Quod singulae Ecclesiae singulos debent habere praelatos *add. as rubr.* M

² Ier' (after corr. P) - monachum PD; Gregorius ad Rusticum monachum CB; Hieronymus Rustico monacho M

³ unam CPD; unum M

357

¹*Nicolaus Lothario regi*

Porro quia relatum est nobis quod Quicumque ad episcopatum in regno tuo promovendus est, non nisi faventem tibi permittas eligi, idcirco apostolica auctoritate sub divini iudicii obtestatione iniungimus tibi, ut in Treverensi urbe, et in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro fiat apostolatui.

Ctp 1.62.62]

¹ Ut in Treverensi urbe et Coloniensi nullus inconsulto Romano pontifice eligatur *add. as rubr.* M

358

¹*Pelagius Childeberto regi*

Satagendum est ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostre regibus ministremus, quibus nos etiam subditos esse Scripture sancte precipiunt. Veniens etenim² Rufinus vir magnificus excellentie vestre legatus, confidenter a nobis (ut decuit) postulavit, quatenus vobis aut beate recordationis pape Leonis domum a nobis per omnia conservari significare debuissimus, aut propriis verbis nostre confessionem fidei destinare; et primam quidem petitionis eius partem quia facilius fuit, mox ut dixit, implevimus, neque in omnibus presulis tomum pro catholice fidei assertione conscriptum Deo propitio custodire, manus nostre ad vos professione signavimus. Ut autem nullius deinceps quod absit suspicionis resideret occasio, etiam illam aliam partem quam

¹ De professione fidei *add. as rubr.* M

² etenim CP; etiam D; autem M

memoratus vir illustris Rufinus admonuit facere³, scilicet propriis verbis confessionem fidei quam tenemus, exponens⁴.

CB Varia IB 17; Ctp 1.54.30] (25, q. 1, c. Satagendum.)

³ [al. facere maturavi] *add.* M²

⁴ [exposui] *add.* M²

359

¹ *Ciprianus in epistola sua Romanis*²

Factus est Cornelius episcopus de³ Dei et Christi eius iudicio, de clericorum omnium testimonio, de plebeio suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum consensu, cum nemo episcopus inibi factus esset, cum gradus cathedre vacaret. Quo occupato et omnium vestrum consensu firmato, quisquis iam episcopus fieri voluerit, omnimodis necesse est ut ecclesiasticam non habeat ordinationem, qui ecclesie non tenet per consensum, unitatem. Post primum secundus esse non potest. Quisquis enim post unum, qui per electionem consecratus est, esse voluerit, tam non secundus ille, sed nullus est.

(l. IV, epist. 2, ad Antonianum) CB Varia II 58] Ctp 3.9.16 (7, q. 1, c. Factus est.)

¹ Quod post primum per electionem consecratum episcopum, secundus esse non possit *add. as rubr.* M

² Romanis CPBD; ad Romanos M

³ de CPM; *om.* D

360

¹ *Ciprianus ad Pupianum*²

Scire debes episcopum in ecclesia esse, et ecclesiam in episcopo, et si quis eum episcopo non sit, in ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando ecclesia, que catholica una est, scissa non sit, neque divisa.

(l. IV, epist. 9, ad Florentium Papianum) CB Varia II 59] Ctp 3.9.17 (7, q. 1, c. Scire debes.)

¹ Quod Ecclesiae contradicit qui episcopo contradicit *add. as rubr.* M

² Pup- CPBD; Pap- M

361

*Ciprianus de unitate ecclesie*¹

Petri unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui cathedram Petri, super quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit?

CB Varia II 60] Ctp 3.9.18 from Qui cathedram Petri

¹ *rubr. before insc.* M

362

Non licere¹ episcopo vel cuicumque clerico si exauctoratus fuerit ministrare². Ex concilio Antiocheno, cap. 4³

Si quis episcopus a sinodo fuerit depositus, vel presbiter, vel diaconus a proprio episcopo condemnatus, et presumpserit sacerdotii seu sacri ministerii quidpiam, non ei amplius liceat, neque in alia sinodo spem restitutionis habere, neque assertionis alicuius locum, sed et communicantes ei abiici omnes ab ecclesia, et maxime si postquam cognoverunt sententiam adversus eum fuisse prolatam, ei contumaciter communicaverunt⁴.

Ctp 2.6.2, cf 5.313A above] (11, q. 4, c. Si quis episcopus.)

¹ licere CRPBDM; liceat H

² Non - ministrare CPDH; Quod agendum sit de episcopo, vel quocunque clerico, qui post depositionem communicare praesumpserit M

³ 4 CPHM; 3 D

⁴ -unt CPBDH; -int M

363

De episcopo qui excommunicat eum qui sibi crimen dicit¹ esse confessum². Ex concilio Carthaginensi VI³, cap. 5⁴

Item placuit, ut si quando episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum atque ille neget, non putet ad iniuriam suam episcopus pertinere, quod illi soli non creditur, et si scrupulo proprie conscientie se dicit neganti nolle communicare, quandiu excommunicato non communicaverit suus episcopus, eidem episcopo ab aliis non communicetur episcopis, ut magis caveat episcopus ne dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non potest.

Ctp 2.21.5]

¹ crim. dic. CPH; dic. crim. D

² De - confessum CPD; Ne episcopus in aliquem, etiam sibi confessum, dicat quod probare non possit M

³ VI CRPBDM; om. H; Ex – VI in mg. P

⁴ cap. 5 before Ex D

364

Ut episcopus alienum clericum peccantem redarguat¹. Ex concilio Vasensi, cap. 8

Quod si tantum episcopus alieni sceleris se conscius novit, quandiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem eius secretis correptionibus elaboret. Qui, si correptus, pertinacior fuerit, et se communioni publice ingresserit, etiam si episcopus in redarguendo illo, quem reum iudicat, probatione deficiat, indempnatus, licet ab his qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona maioris auctoritatis, iubeatur, illo, quandiu probari nihil potest in commune omnium preterquam eius qui cum reum iudicat, permanente.

Ctp 2.27.3] (6, q. 2, c. Si tantum episcopus.)

¹ Ut - redarguat CPD; De eodem M

365

Qua etate diacones¹ ordinentur². Ex eodem concilio, cap. 16³

Episcopus benedictionem diaconatus minoribus quam viginti et quinque annorum penitus non committat. Sane si coniugati iuvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, postea quam pariter conversi fuerint ordinentur.

(conc. Agat.) Ctp 2.28.14] (C. 16, Dist. 77, c. Episcopus.)

¹ -nes CPDH; -ni M

² ordinentur CPD; consecrandi sint M

³ cap. 16 after conc. CMD; 16 before Ex PB

366

Ut sacerdotes¹ et levite canes ad venandum et accipitres non habeant, ex concilio Agathensi, cap. 55

Episcopis, presbiteris, diaconibus, canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat. Quod si quis talium personarum in hac voluntate² detectus³ fuerit, si episcopus est, tribus mensibus se a communione suspendat; presbiter, duobus mensibus se abstineat; diaconus vero ab omni officio vel⁴ communione cessabit.

Ctp 2.28.54] (Dist. 34, c. Episcopum.)

¹ sacerdotes CPDH; episcopi, presbyteri M

² [voluptate] add. M

³ detectus CPD; repertus [detectus al., detentus] M

⁴ vel CPD; et M

367

Si episcopus, presbiter, diaconus, subdiaconus a gradibus suis deiecti fuerint et in secunda sinodo innocentes inveniantur, qualiter recipi debeant¹. Ex concilio Toletano IV, cap. 28²

Episcopus, presbiter, aut diaconus, si a gradu suo iniuste deiectus in secunda³ sinodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario, de manu episcoporum. Si episcopus est, orarium, annulum et baculum; si presbiter, orarium et planetam⁴; si diaconus, orarium et albam, si subdiaconus, patenam et calicem; sic et reliqui gradus, eam reparationem sui accipiant, quam, cum ordinarentur, perceperant.

(25) Ctp 2.37.8] (11, q. 3, c. Episcopus, presbyter.)

¹ Si - debeant CPDH; Quid agendum sit de episcopo vel cuiuscunque ordinis clerico a gradibus suis iniuste deiecto M

² Ex conc. Tol. IIII (ss P) cap. 28 CPH; Ex conc. Tol. IV cap. 127 D; Toletano concilio cap. 28 M

³ secunda CPD; sancta [secunda] M

⁴ [al. platenam] add. M

¹368

²*Gregorius universis episcopis per Galliam, Europam, Germaniam constitutis*

Licet plerumque accidant sacerdotibus que sunt reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, plus exhortatio quam commotio, plus caritas quam potestas, cum nemo nostrum sine reprehensione aut sine peccato vivat. Nam si Dominus statim post trinam negationem, beatum Petrum preceptorem nostrum apostolum iudicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Expectandi ergo magis sunt atque corrigendi rectores ecclesie quam statim absque nostro consulto iudicandi, cum maiora negotia et difficiliores causarum exitus sanctorum patrum canones Spiritu Dei conditi, et totius mundi reverentia consecrati, iubeant sub nostre sententie expectatione suspendere nostroque moderamine finiri. Unde necesse est hec et alia queque negotia ecclesiastica post multarum experimenta causarum, sollicitius perspicere, et diligentius precaveri, quatenus per spiritum caritatis et pacis omnis materies scandalorum, et presumptio invidorum, atque oppressio simplicium fratrum de ecclesiis Domini auferantur. Et sicut non vult quisquam fratrum se aliorum iudicio pregravari, ita non audeat alii inferre quod sibi non vult fieri.

(*Pleraque horum leguntur ep. 84 Leonis pa. I ad Anasta. Tessa. episc. c. 1) Ctp 1.55.107] (Dist. 45, c. Licet plerumque.)*

¹ H lacks all from nostroque moderamine finiri.

² Quod rectores Ecclesiarum magis sint expectandi et corrigendi quam statim iudicandi *add. as rubr. M*; [Pleraque horum leguntur epist. 84. Leonis pa. I ad Anasta. Tessa. episc. c. 1] *add. M*²

368A (PBV)¹

Gregorius Nazanzenus sic ipsis imperatoribus loquitur

Suscipitisne libertatem verbi? Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos nostre subicit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim et nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Aut numquid iustum vobis videtur si cedat spiritus carni, si a terrenis celestia superentur, si divinis preferantur humane?

Ctp 2.14.6] cf 5.5 above, 5.378A below]

¹ cf 5.5 above for MD, 5.378A for CR

¹369

²*De libro constitutionum*³, cap. 6⁴

Nullus episcoporum cogatur ad iudicium⁵ venire dicendi causa, sed iudex apud episcopum mittat suos ministros, ut propositis sanctis evangeliiis quod scit episcopus dicat secundum quod sacerdotibus honestum est.

¹ H lacks all to honestum est

² Ut nullus episcopus cogatur ad saeculare iudicium venire, et de poena eius qui episcopum ad iudicium saeculare venire coegerit *add. as rubr. M*

³ const. CBDLM; inst- P²

⁴ cap. 6 before De PD, here CBLM

⁵ cog. ad iud. CPM; ad iud. cog. D

Jul. epit. 115.9] Ctp 3.9.19

⁶*Cap. 7*

Nullus episcopus neque pro civili neque pro criminali causa apud quemvis iudicem sive civilem, sive militarem producat, vel exhibeatur, nisi imperialis iussio processerit. Magistratus enim qui hoc iubere ausus fuerit, amissione cinguli et XX librarum auri condemnatione plectatur, ut iste viginti libre ecclesie addicantur, cuius episcopus produci vel exhiberi iussus est. Litis autem executor post cinguli amissionem tormentis subiiciatur et in eculeo mittatur.

Jul. epit. 119.10; cf above 5.278 for part] Ctp 3.9.20 (11, q. 1, c. Nullus episcopus, sed sub titulo Marcelli pape.)

⁶ Ex eodem *add.* M; De libro constitutionum *add* H

370

¹*Cap. 9*

Neque episcopus, neque presbiter, neque diaconus, neque subdiaconus², neque lector, neque alius cuiuscumque religiosi consortii vel habitus constitutus, tabolizare audeat, vel socius ludentium fieri, vel spectator, vel in quocumque spectaculo spectandi causa venire. Ac si quis contra hec fecerit, per tres annos a sacro ministerio prohibeatur.

Jul. epit. 115.13] Ctp 3.9.21

¹ Ne episcopus aleator, nec aliquis clericus, nec ludorum spectator fiat. Ibidem *add. as rubr.* M

² diaconus neque subdiaconus D

371

¹*Cap. 11*

Nemo episcopus, nemo presbiter excommunicet aliquem, antequam causa probetur propter quam ecclesiastici canones hoc fieri iubent. Si quis autem adversus eam excommunicaverit aliquem, ille qui excommunicatus est, maioris sacerdotis auctoritate ad gratiam sancte communionis redeat; is autem qui non legitime excommunicavit, in tantum absteat tempus quantum maiori sacerdoti visum fuerit, ut quod iniuste fecit, ipse iuste patiat.

Jul. epit. 115.15; CSem. 2.183] cf 14.42 below; Ctp 3.9.22 (2. q. 1, c. Nemo episcopus.)

¹ Ut nullus excommunicetur, antequam causa excommunicationis eius probetur. Ibid *add. as rubr.* M

372

¹*De septima sinodo*², *cap. 2*³

Quoniam psallentes repromittimus Deo, In iustificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos, omnes quidem Christianos observare saluberrimum est, sed precipue hos qui ecclesiasticam consecuti fuerint dignitatem. Unde diffinimus, omnem qui ad episcopatus provehendus est gradum, modis omnibus psalterium nosse, ut ex hoc etiam omnis clerus qui sub eo fuerit ita moveatur et imbuatur. Inquiratur autem diligenter a metropolitano⁴, si in promptu habeat legere⁵, scrutabiliter et non transitorie, tam sacros canones et sanctum evangelium, quam divini apostoli librum, et omnem divinam Scripturam; atque secundum mandata conversari, et docere populum sibi commissum, substantia enim summi sacerdotii nostri sunt eloquia divinitus tradita, id est, vera divinarum Scripturarum disciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionisius. Quod si disceptaverit, et ita libenter facere et docere minime spoponderit, nullatenus consecratur. Ait enim per prophetam Deus, Tu scientiam repulisti, et ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.

Ctp 2.12.5]

¹ Ut episcopus omni scientia legis divine sit instructus *add. as rubr. M*

² De VII sin. CPD; Synodi VII M

³ cap. 2 *before* De D

⁴ dil. a met. CPM; a met. dil. D

⁵ legere CPL; legem DM, [legere] *add. M*

373

¹*Cap. 6*

Quoniam² quidem regula est que dicit bis in anno per singulas provincias oportere fieri per conventum episcoporum regulares inquisitiones, propter fatigationem, et ut opportune habeantur, ad iter agendum, hi qui congregandi sunt, diffinierunt sexte sinodi sancti patres, omni excusatione remota, modis omnibus semel in anno fieri et depravata corrigi. Hunc canonem et nos renovamus, et si quisquam princeps inventus fuerit hoc prohibere, communione privetur. Si quis vero metropolitanorum hoc neglexerit agere absque necessitate, vel vi, seu aliqua rationabili occasione³, canonicis penis subiaceat. Dum autem sinodus agitur super canonicis et evangelicis negotiis, oportet congregatos episcopos in meditatione et sollicitudine fieri custodiendorum divinatorum et vivificorum Domini mandatorum. In custodiendis enim illis retributio multa; quia et lucerna mandatum; lex autem lux, et via vite argatio, et disciplina est; et, Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos. Porro non habeat metropolitanus licentiam ex his, que defert episcopus secum, sive iumentum, sive aliquam speciem expendendi⁴. Quod si hoc egisse coniunctus fuerit, solvat quadruplum.

Ctp 2.12.8] (Dist. 18, c. Quoniam quidem.)

¹ Quod semel in anno concilia episcoporum debeant celebrari, et non bis. Ibid. *add. as rubr. M*

² Quoniam CPD; Quando M

³ occasione CPD; causa [occasione] M

⁴ expendendi CP; expetendi DM, [expetendi] *add. M [sic]*

374¹*Cap. 11*

Cum *simus*² debitores omnes sacras regulas custodire, eam que dixit in una quaque ecclesia economus esse, modis omnibus inviolabilem conservare debemus, et siquidem unusquisque metropolitanus in sua ecclesia constituerit economum, bene utique; sin autem ex auctoritate propria Constantinopoleos episcopis licentia est preponendi economos in eius ecclesia, similiter et metropolitanis, si episcopi qui sub ipsis sunt non saterint economos statuere in suis ecclesiis. Idipsum autem servandum est etiam in monasteriis.

Ctp 2.12.9] (9, q. 5, c. Cum simus.)

¹ De oeconomis per singulas ecclesias constituendis. Ibid. *add. as rubr.* M; De septima synodo *add.* H

² *simus* CPM; *sumus* D

375¹*Cap. 12*

Quisquis² episcopus inventus fuerit vel abbas³ de salariis⁴ episcopi, sive monasteriis transferre quicquam in principum manus, vel etiam aliquid persone alicui conferre, irritum sit quod datum esse constiterit, secundum canonem sanctorum apostolorum qui dicit, Omnium ecclesiasticarum rerum episcopus habeat sollicitudinem, ut dispenset eas tanquam Deo contemplante. Non licere autem fraudare ei quicquam ex illis, vel cognatis propriis donare que Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur, sed non sub horum occasione que sunt ecclesie defraudentur. Quod si excusationem pretenderint, dampnum facere, et nihil ad profectum agrum existere; nec sic principibus qui loca per illa sunt, tribuatur ager ille vel locus, sed clericis vel agricultoribus. Quod si calliditate usus fuerit, et a colono vel clerico emerit princeps agrum, etiam sic irrita sit venditio, et restituatur in episcopio vel in monasterio, et episcopus vel abbas hoc faciens abiiciatur, episcopus quidem ab episcopio, abbas autem a monasterio, tanquam qui dispergit male que⁵ non colligit⁶.

Ctp 2.12.10]

¹ Ne episcopus vel abbas alicui principum, vel parentibus suis fundum ecclesiae largiatur. Ibid. *add. as rubr.* M

² Quisquis CPD; Si quis M

³ inv. fu. vel ab. CPD; vel ab. inv. fu. M

⁴ sol- D

⁵ que CPM; quod D

⁶ colligit CPD; collegit [colligit] M

376¹*Cap. 14*

Quia ordo debet in sacratione² custodiri, omnibus modis liquet, et cum diligentia conservare sacerdotii³ promotiones, Deo est prorsus acceptum. Et quoniam videmus sine

¹ Quod abbati in proprio tantum monasterio lectorem liceat facere. Ibid. *add. as rubr.* M

² sacratione CP; consecratione DM

³ sacerdotii CPD; sacerdotum [sacerdotii] M

manus impositione, a parvula etate quosdam tonsuram clerici accipientes, nondumque, ab episcopo manus impositione percepta, super ambonem irregulariter in collecta legentes, precipimus amodo id minime fieri. Idipsum quoque observandum est etiam inter monachos. Lectoris autem, manus impositione licentia est unicuique abbati in proprio monasterio solummodo faciendi, si duntaxat eidem abbati manus impositio facta noscatur ab episcopo, secundum morem preficiendorum abbatum, dum constet illum esse presbiterum. Simili modo secundum antiquam consuetudinem corepiscopum preceptione oportet episcopi⁴ promovere lectores.⁵

Ctp 2.12.11] (Dist. 69, cap. Quoniam videmus.)

⁴ op. ep. CPD; ep. op. M

⁵ manus impositio facta – lectores *over erasure* V²

377

¹Cap. 16

Omnis iactantia et ornatura corporalis aliena est a sacro ordine. Eos ergo episcopos vel clericos, qui se fulgidis et claris vestibis ornant, emendari oportet. Quod si in hoc permanserint epitimio tradantur; similiter et eos qui unguentis inunguntur. Quoniam vero radice amaritudinis exorta conterminatio facta est in ecclesia catholica Christianos calumpniantium heresis et hi qui hanc receperunt non solum imaginarias picturas abominati sunt, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos qui pie ac religiose vivunt offendentes, ac per hoc completur in eis quod scriptum est, Abominatio est peccatori Dei cultus. Igitur si inventi fuerint deridentes eos qui vilibus et religiosis vestimentis amicti sunt, per epitimium corrigantur. Priscis enim temporibus omnis sacratus vir cum mediocri ac vili veste conversabatur. Omne quippe quod non propter necessitatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumpniam, quemadmodum magnus ait Basilius. Sed neque ex sericis texturis vestem quis variatam induebat, neque apponebant variorum colorum ornamenta in summitatibus vestimentorum, audierant enim ex Deisona. lingua, Quia qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt.

CB Varia II 61 has pt. 1 only; Ctp 2.12.13] (21, q. 4, c. Omnis iactantia.)

¹ Ut episcopi vel clerici fulgidis et claris vestibis non ornentur. Ibid. *add. as rubr.* M

378

¹Ex² epistola Gregorii ad Herimannum Metensem episcopum

Quis dubitet sacerdotes Christi regum et principum³, omniumque fidelium patres et magistros censer? Nonne miserabilis insanie esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur⁴ subiugare, et iniquis obligationibus illum sue potestati

¹ Nullam dignitatem saecularem, sed nec imperialem, honori vel dignitati episcopali posse adaequari *add. as rubr.* M

² Ex CPHM; *om.* D

³ *corr. fr.* -ium D

⁴ *corr. fr.* contin- D

subicere, a quo⁵ credit non solum in terra, sed etiam in celis se⁶ ligari posse et solvi? Hec sic⁷ beatus Gregorius in epistola ad Mauritium imperatorem directa commemorat, Constantinus magnus imperator, omnium regum et principum fere totius orbis dominus, evidenter intelligens, in sancta Nicena sinodo post omnes episcopos ultimus residens, nullam iudicii sententiam supra eos dare presumpsit; sed⁸ illos etiam dominos vocans, non suo debere subesse iudicio⁹, verum se ad illorum pendere¹⁰ arbitrium iudicavit. Supradicto quoque Anastasio prelibatus papa Gelasius persuadens ne ille intimatam suis sensibus veritatem arbitraretur iniuriam, subintulit dicens, Duo sunt quippe, imperator¹¹ auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata¹² pontificum et regalis potestas; in quibus tanto gravius pondus est¹³ sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem. Et paucis interpositis inquit¹⁴, Nosti itaque inter hec ex illorum te pendere iudicio; non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Talibus ergo institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique pontificum, alii reges, alii imperatores excommunicaverunt¹⁵. Nam si speciale aliquod de personis¹⁶ principum¹⁷ requiratur exemplum, beatus Innocentius papa Arcadium imperatorem, quia consensit ut sanctus Iohannes Chrisostomus a sede sua pelleretur, excommunicavit. Alius item Romanus pontifex regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tante potestati erat inutilis, a regno deposuit, et Pippinum Caroli imperatoris patrem in eius loco substituit, omnesque Francigenas a iuramento fidelitatis absolvit. Quod etiam ex frequenti auctoritate agit sancta¹⁸ ecclesia, cum milites absolvit a vinculo iuramenti, quod factum est his episcopis, qui apostolica auctoritate a pontificali gradu deponuntur. Et beatus Ambrosius, licet sanctus, non tamen universalis ecclesie episcopus, pro culpa que ab aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium magnum imperatorem excommunicans, ab ecclesia exclusit. Qui¹⁹ etiam in suis scriptis ostendit quod aurum non tam pretiosius sit plumbo quam regia potestate sit altior sacerdotalis, hoc modo circa principium²⁰ sui Pastoralis scribens²¹, Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adequari. Si regum fulgori compares et principum²² diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus²³ sacerdotum, et exosculata²⁴ eorum

⁵ se *add.* HM, *om.* CPD

⁶ se CPDH; *om.* M

⁷ sic CPD; sicut M

⁸ eos *add. and canc.* D

⁹ deb. sub. iud. CPM; sub. iud. deb. D

¹⁰ se ad ill. pend. CPH; ad ill. pend. se DM

¹¹ sunt quippe imp. CPM; quippe imp. sunt D

¹² sacr. CPDH; videlicet sacra M

¹³ pond. est CP; est pond. DHM

¹⁴ inq. CPD; ait M

¹⁵ *corr. fr.* -int P

¹⁶ *after corr.* P

¹⁷ *corr. fr.* -ium D

¹⁸ agit sancta CPHM; sancta agit D

¹⁹ Qui CPM; Quod D

²⁰ *altered to* -pum D

²¹ (Ambro. de dignitate sacerdotali, cap. 2) *add.* M²

²² *corr. fr.* -ium D

²³ sub. gen. CPM; gen. sub. D

dextera, orationibus eorum credant se²⁵ communiri. Et post pauca²⁶, Hec cuncta²⁷, fratres, ideo nos premisisse debetis cognoscere, ut ostenderemus nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri²⁸. Nonne, sicut ait beatus Gregorius, recordande memorie Vigilius papa contra Theodoram tunc Augustam dampnationis promulgavit²⁹ sententiam? Sic quoque Charibertus Parisiorum rex, cum Ingobergam³⁰ legitimam uxorem suam reliquisset, et duas sorores Meroflidem³¹ et Marcovevam³² in uxores duxisset, a beato Germano Parisiorum episcopo excommunicatus est. Et cum resipiscere nollet, non multo post divino iudicio ipse³³ defunctus est³⁴.

Ctp 3.9.23; IP 5.108-9 (Dist. 96, c. Quis dubitet.) (Dist. 96, Duo sunt)

²⁴ exos- CPM; os- D

²⁵ or. eorum cred. se CP; or. eorum se cred. D; se cred. M

²⁶ (ibid., cap. 3) *add.* M²

²⁷ *after corr.* P

²⁸ rep. C²PD; inveniri M

²⁹ promulgavit CPD; protulit [promulgavit] M

³⁰ Ingobergam CRP; Gobergam D; Ingodebertam H; Gotbergam M; [*al.* Ingobergam] *add.* Fr

³¹ -flidem CPHM; -fredem D

³² -evam CPHM; -enam D

³³ *ss* P, *om.* H

³⁴ Explicit quinta pars *add.* DM

378A (CR)¹

Gregorius Nazanzenus sic ipsis imperatoribus loquitur

Suscipitisne libertatem verbi? Libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos nostre subicit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim et nobis potestatem, dedit principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Aut numquid iustum vobis videtur si cedat spiritus carni, si a terrenis celestia superentur, si divinis preferantur humana?

Ctp 2.14.6; cf 5.5, 5.368A above]

¹ cf 5.5 *above* for MD, 5.368A *for* PBV

378B (PBVD)

Ex Beneventana sinodo Urbani pape, capitulo primo

Nullus in episcopatum deligatur¹ nisi² in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatus, presbiteratus. Hos siquidem solos primitiva legitur ecclesia habuisse. Super his solis preceptum apostoli habemus. Subdiacones vero, quia et ipsi altaribus administrant³, opportunitate exigente concedimus, sed rarissime, si tamen spectate⁴ sint⁵ religionis et scientie, quod ipsum non sine Romani pontificis vel metropolitani licentia.

¹ del- PB; el- D

² qui *add.* Pmg. *om.* BD

³ adm- PB; subm- D

⁴ -ate PD; -ande B

cf 5.72b above]

⁵ sint P?B; sunt D